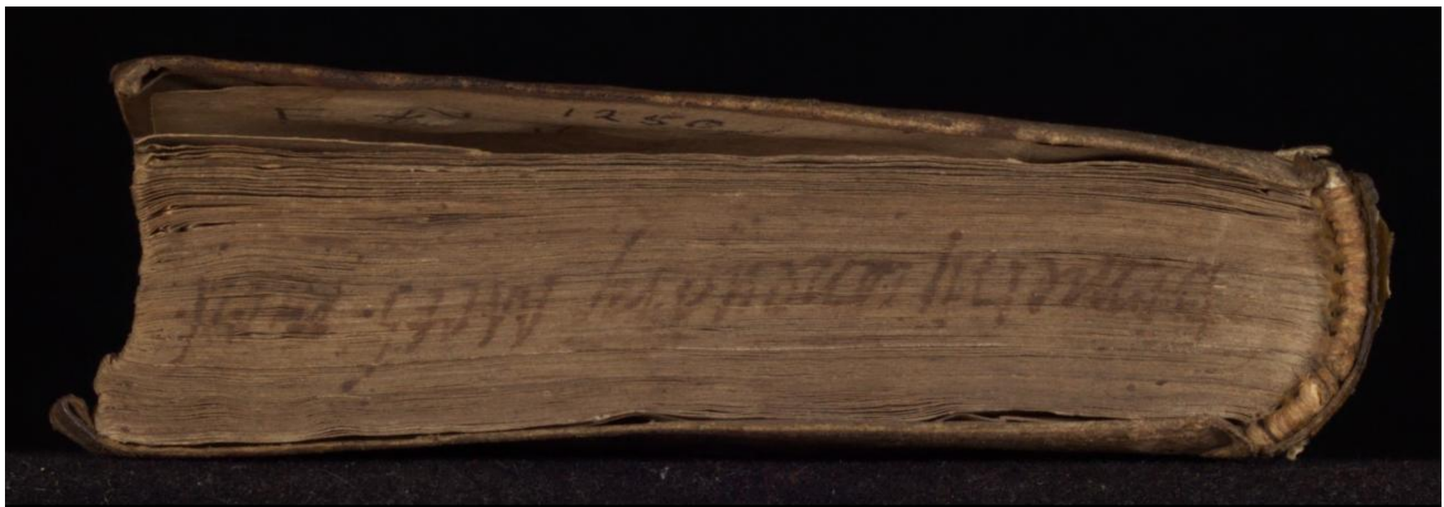

107

MORBORVM OMNIVM

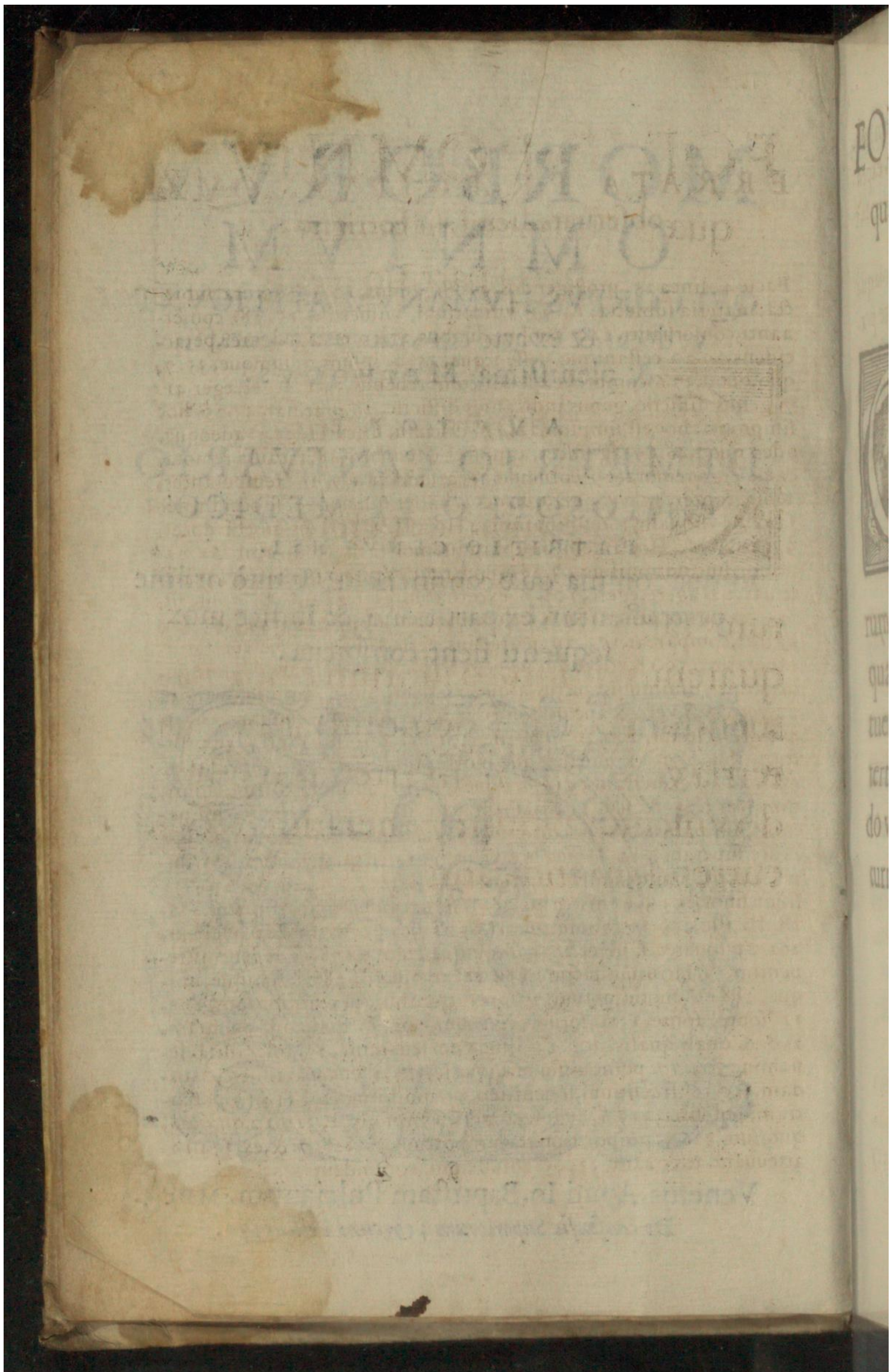
QVI CORPVS HVMANVM AFFLIGVNT vt decet, & ex arte curandorum accurata, & pleniſſima METHODVS.

AVCTORE
DEMETRIO CANEVARIO
PHILOSOPHO, ET MEDICO
PATRITIO GENVENSI.

In qua, omnia quæ continentur, & quò ordine pertractentur, ex partitione, & Indice mox ſequenti fient conſpicua.

Venetijs, Apud Io. Baptiſtam Pulcianum. MDCV.
De conſenſu Superiorum, & cum Priuilegijs.

EORVM OMNIVM

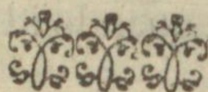
quæ hoc opere habentur vniuersa partitio.

PVS enim hoc tribus diuiſum partibus eſt, in quarum prima, omnium præternaturaliũ affectuum agnoſcendorum ratio explicatur. In ſecunda, quatenus de futuro illorum exitu ſtatuendum fuerit, demonſtratur. In tertia verò, qua nam arte, ac methodo vnicuiq; illorum generatim ſit occurrendum indicatur.

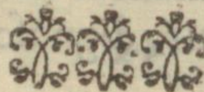

INDEX CAPITVM QVÆ quaq; Parte continentur.

PARTIS PRIMÆ.

PARTIS SECVNDÆ.

Reliqua

PARTIS TERTIÆ.

Omni quidem ſublata causa, morbus deſinit, cum ſimptomatibus, interea tamen vigentibus his, qua arte illis obuiam ſit eundum, explicatur. Cap. XIIII. 343

F I N I S.

COPIA.

Gli Eccellentissimi Signori Capi dell'Illustrissimo Conseglio di X. infrascritti, hauuta fede dalli Signori Riformatori del Studio di Padoua, per relation delli dui à ciò deputati, cioè del Reuerendo Padre Inquisitor, & del Circ. Secretario del Senato Zuane Marauegia, con giuramento, che nel libro intitolato Demetrij Caneuarij Philosophi, Medici, patricij Genuensis, ad humani corporis affectus præter naturam curandos methodus uniuersa, &c. Non vi è cosa alcuna contra le leggi, & è degno di stampa, concedono licentia, che possa esser stampato in questa Città.

Dat. die 10. Februarij 1604.

D. Lunardo Mocenigo.		*Capi dell'Illustriss. Conseglio di X.*
D. Iac. da Cà da Pesaro.		
D. Lorenzo Capello.		

Illustrissimi Cons. X. Secretarius
Leonardus Otthobonus.

1604. à 12. Febraro.
Registrato nell'Officio contra la Biastemia à carte 118.

Gio. Francesco Pinardo Secretario.

DEMETRII CANEVARII

PHILOSOPHI, AC MEDICI, Patricij Genuensis,

IN SVAM AFFECTVVM PRÆTER naturalium humani corporis curandorum, Methodum,

PRÆFATIO.

DMIRABILIS hominis fabrica summa naturæ industria architectata, si quæ iampridem constructa est, eadem perpetuo integra tueretur, diuina vtiq; conditione inter animantia frueretur homo, fęlicissim:q; ille vita viueret; Quia rebus tamen omnibus, quas mundus ambitu continet, vel ob varios externarum iniuriarum incursus, ita palam vicissitudo imminet, vt optimus cuiusq; status facile

peruertatur, & corruat; profectò eximia quamquam structura, eaque verè miranda, confectus homo est, ab innumeris attamen ille rerum plurium procellis, & fluctibus, nusquam tutus emergens, alterationi, corruptioni, & morti, præ ceteris obnoxius est. Seua equidem mercede contra tanta sua munera, vt non sit satis æstimare natura ne parens eidem melior, an tristior nouerca fuerit; Ille quandoquidem vt reliquis animantibus imperaret, summo quasi naturæ conatu, productus, vel statim ac natus, ab erumnis, supplicijsq; vitam auspicatur, in eisq; ita deinceps viuit infęlix, vt cum animantium omnium genera philosophus esset contemplatus, horumq; vitæ rationem & statum inter se satis contulisset, in hanc tandem vocem merito męstus eruperit; Omnium quæ in terris spirant, atque mouentur, nihil est calamitosius homine; principatum haud sanè fęlicem homini tribuens, quod in malis ferendis primas teneat, atque excellat, adeo quod singulari quamuis beneficio, illi, ad immortalium calamitatum incursus interpellandos, præsidia pro viribus, immenso labore, perquirere, concessum videatur: adhuc attamen quamplurimi non nasci optimum censuerint, aut quam ocissimè aboleri. Talis sanè est humanæ vitæ conditio, taleq; id tantopere celebratum hominis imperium, vt ni aliàs ingenio repertis auxilijs mulceretur, nil profectò calamitosius vnquam; Artes hinc autem, scientiæq; du-
centes

centes exordia, ad beatiorem ei, tranquilioremvè degendam vitam, salutares manus exporrigunt, vt harum scilicet adminiculo, minora semper omnia, melioraq; contingant. Aedificatoria namq; tecta, parietesq;, vt ab aquarũ procellis, & ventorũ tempestatibus sese tueatur, ædificat. Sutoria vestes, ob frigus, aut æstum, elegantissimè suit; Agricultura autem, ad alimentorum propagationẽ, terras perpetuo colit, vt demum artes aliæ fructus iam ipsa terra partos ad nutritionẽ promptissimè parant; Sola quamuis Medicina aliarũ omnium saluberrima, vitam ei præ cæteris seruet, amissam sanitatem recuperet, partam verò rectè custodiat, Fructuosum quocirca semper illarũ expetit vsum, necessitate, ardentiq; salutis desiderio impulsus homo, vt perpetuo etsi externarum iniuriarũ incursionibus lacessitus, aptè ferè tamen suppetias vitæ cadenti hinc allaturus, diutius tandem illęsum, incolumemq; seipsum tueatur, atque cõseruet; Artis quamquã medicę opus hominibus singulari beneficio traditum, quo nihil sanè præstantius, nihilq; humanæ vitæ salubrius, vtiliusq; excogitari fas est, eidem magis, ac magis exoptandum, quod proculdubio hinc salutis propriæ vim imprimis accipiat; Aliarum quandoquidẽ artium, quod hominum saluti seruiant, ac famulentur, finis is equidem est, Medicina tamen excepta, earum nulla scopum hunc propius attingit; Hæc siquidem primum mira corporis humani structura

ſibi iam cognita, curvè tali compage partes omnes diſponantur, ordine tanto, tantoque concentu in hoc vnum coniungantur, è ſacris naturæ arcanis, ratione, cauſaque deducta, quænam tandem vbique, ad diuinam corporis fabricam conſeruandam, iure conueniant, preſſius, diligentiuſque ſola definiens, vt reliquarum certè princeps, & architectonica, alijs tanquam adminiſtris vti conſueſcit, earumque perinde actiones ſic moderatur, vt quæ alioqui noxiæ, & pernitioſæ erant futuræ, eius beneficio, & commodo, fiant merito ſalutares. Idque porrò cum ita ſe habeat, homini profectò prudenter naturæ igniculis compatienti, labantiq; vitæ ſapienter opem ferenti, ars hæc medica, verè ſacrum Dei optimi munus, toto conatu, cæteris non neglectis, amplectenda, quinimmo cum hominibus vel imprimis neceſſaria cenſeatur, vt cuius vnius beneficio, humanum genus, morbis licet innumeris, ſeu agminibus quibuſdã, expoſitum, & morti denique ipſi duriſſimæ ſubditum, ſalubre tamen, firmumq; diu ſeruari, & quoad maximè licet, vitæ prorogatione, fęlix, ac beatum, præſtare queat, celebranda, excolendaq; eſt; Atque ita ea cum primum ad humani corporis ſanitatem conſeruandam, & profligendos morbos comparata videatur, ſanè quidem quo modo per illam optima noſtri conſtitutio integra, incolumiſque perſiſtat, habemus; at præterea vt per eandem quiſq; nonnaturalis affectus corporis eſſe
deſinat,

desinat, vel per vnicum humanitatis nostræ refugium, subsidium vè, apposité consequimur. Verũ enim verò etsi hominem iam pridem sanum, illęsum aperté seruare, vel infestissimos illius hostes, morbos inquam, & aduersam valetudinem intercipere, excelsum pené artis munus ęstimetur, quod & imprimis prosequendum, obseruandumque videatur; attamen labantem, & morbosis ęrumnis oppressam artis ingenijs valetudinem subleuare, illique opitulari, diuinum potius opus existimandum, quod putà iam vitam abeuntem sistere, & mortem morborum impetu, ac uiolentia, proximè aduenturam, artis præsidijs cohibere, Dei optimi maximi munus censeatur, & sit; perindeq; nec se se dútaxat admirabile monstret, sed adhuc plurimum desiderabile videatur; ex quo certè non ęquo labore, similive studio, vtrunque ars medica præstet, atqui breuiori valetudinẽ seruet, longiori autem eandem ab ægritudine liberet; Vniuersim quandoquidem solũ quis se tueatur, atque defendat, cũ suo iam cognito statu, quid eius demum natura ferat, quibus delectetur, iuuetur, foueaturque, a quibus item contra infensis, inimicisque lædatur, ac labefactetur; vt illa tandem prosequatur, hæc verò prompté euitet, diligenti quadam, eorum omnium, quæ ex consueto ad vitam necessario requiruntur, obseruatione, percipiat; quippe nec aliunde id tutius, commodiusvè, concipi possit, nec arte minus, vel expe-

tientia, consequi ualeat; quamquam tamen continentia, quæ in omni uictu, atque cultu, prætermissis uoluptatibus, pro vniuscuiusque statu, uel conditione, temperantia quædam, mediocritasq; est, metienda ita omnia sunt, ut si pro uoto, necessitatis nostræ gratia, in singulis obseruetur, uelimus, nolimus, incolumes, atque longæui præseruemur; Aliàs uerò uniuersim quilibet pristinę sanitati restituatur, cùm se ipsum quidē, propriumq; habitū optime nouerit, & unà item nouerit, quod noxium, & utile sibi censeatur; uerū adhuc morbi naturam, & causas adamussim intellectu perceperit, ac deinceps etiam illis opportuna remedia designare commodè intellexerit, ut nec propterea simplici nocentis, & adiuuantis, obseruatione, sanitas amissa recuperetur, uelut certè hac una præsentem sanitatem conseruare facilius est; Sed præterea quoque plura arte metiri, & diligenti obseruatione inuenta, prudenter administrare, necesse sit. Atque res cum ita sit, ego cùm diuinam hanc artem, quam diu Romæ, augustissimis sapientissimi Hieronymi Cardinalis de Ruuere auspicijs, nec perperam, nec inutiliter, graui tamen sum labore exercitus, salutari sim consilio, meæ saltem commoditatis gratia, breui commentario, amplexurus, illius sanè non nisi curandorum morborū partem aggredi operæ pretiū iudicaui; altera quasi præcipuis quibusdam præceptionibus solum cōprehensa, quibus vnusquisq; ex longo rerum vsu,

ſingularique ſuimet obſeruatione præmiſſa, faci-
lè preſeruatur, hoc ipſo opere ex ſtudio prætermiſ-
ſa. Verum enim verò inter proſequendam eam,
non quæ cognitione ſola plerique fingunt, & com
miniſcuntur, ſed quæ vera, ac ſolida, firmiſſimis,
ex diuturnis, ac certis ſapientum experimentis,
eductis argumentis, comprobata, ad medendi v-
ſum conducere iam intellexeram, diligenter ex-
cerpſi, eoque ordine, præcepta artis omnia, quæ
ad hoc ſpectare videbantur, in vnum ita ordinem
contuli, vt mox ad curandos morbos omnes adi-
tus facile pateat. Et quoniã hæc artis medicæ pars,
quæ curandis præternaturam affectibus tota in-
cumbit, tum cognitionem conditionis eorũ, tum
futuri eorundem exitus precognitionem, tum de-
mum curationem oſtendit, ac docet; Hinc meri-
tò tres in partes opus vniuerſum partiendum eſſe
decreui. In quarum prima, quid malum ſit, quot
illius differentiæ, ac ſpecies, & ex quibus cauſis
ortum duxerint, foueanturque, ex certis ſigno-
rum fontibus demonſtratur; In ſecunda verò,
quomodo nam, uel ſalubris, uel lethalis, aut ab
his alius, præſagiendus illius fuerit exitus, in-
dicatur; Et tandem in tertia, quid ex arte a-
gendum ſit, vt diſſipato morbo, uiolata ſani-
tas reſtituatur, breui quidem, ſed rationabili or-
dine, declaratur. Atque ita a communi morbo-
rum, affectuumvè humani corporis non natu-

talium natura iam cognita, ad rectam tandem eorundem curandorum præceptionem, facilis fiet aditus, & opus rationabili methodo architectatum, prudenti demum consilio, absolvetur.

DE MORBORVM AFFECTVVMVE NONNATVRALIVM CORPORIS HVMANI agnoſcendorum ratione.

PARS PRIMA.

QVID MORBVS SIT, QVID SIMPTOMA, & quot ſint morborum, atq; ſimptomatum genera, differentiæque.

CAPVT PRIMVM.

AM itaq; nos diuinæ artis Medicę partem iam tractaturi, qua corporis humani fabrica, varijs licet externarum iniuriarum incurſionibus, & morbis tandem innumeris, tanquam procellis, vndiq; labefactata, integrè tamen illa ab his, quoad fieri datū eſt, ita ſeruatur, vt propterea lõgius homo viuat; inde profectò exordium ſumere operæ pretiū eſt, ex quo omnes

quotquot præter naturam infliguntur illi affectiones, & morbi omniquaq; perspecti sint, vt porrò ipsis præcognitis, quibus demum præsidijs ex arte occurrere necessarium sit, commodè pateat. Quoniam verò singulorum nulla cōmunis scientia est, qua illorum vnumquodq; adamussim percipiatur; vt omnia attamen certa via, ac ratione tradantur, vniuersim saltem, de summis generibus horum, hoc est communi ipsorum natura, ita nobis habendus sermo est, vt facile deinceps, quid illorum speciatim censendum fuerit, habeatur.

Est itaque morbus nostri corporis affectio præter naturam, qua nobis indita constitutio, vt non aptè proprijs munijs incumbat, labefactatur. Cum etenim ipsi dum viuimus, vnà cum cæteris, quæ natura donantur, natura subiecta constemus, atq; forma, ex quibus tanquam ex primis fabricę nostræ principijs, proprium esse consequimur; forma autem anima ipsa sit, cuius subiectum corpus est, multifariam ideo constructum, quod vt formarum omnium exemplo, quibus subiectū aptè dispositum subesse maximè proprium est, ita animæ nostræ formarum præstantissimæ corpus admiranda structura confectum præsupponi, cum eoq; hominem vita penè diuina donatum, & excelsis operibus præditum, facere, proprijssimum esse certum est. Cum inquam id verissimum sit, interea tamen prętérnaturalibus affectionibus frequentissimis per vitam labefactemur, vtiq; anima

non

non afficitur, vt nec alia quęuis forma alterationibus est obnoxia, nec demum ipsa per se materia, ex qua conflatum illi subiectum corpus est, ea quia immutabilis semper est; sed afficitur dispositio, constitutiovè, qua corpus animæ subest, eiusque fungendis munijs consecratum est; Siquidem hęc illa solum sit, quæ alterationem patiatur, atque eadem item sit, per quam potissimum labefactamur, ęgrotamus nempe, cum aliàs sani fuissemus. Nam quemadmodũ ea nostri corporis, partiumvè eius naturalis constitutio, qua iam nos ab ortu summo naturæ studio conditi, absque defectu viuimus, & operamur, sanitas appellari consueuit; quippe tunc integro, firmoq; corpore, ac omnibus, veluti stabili, inconcussaq; naturę lege, recte dispositis, nihil lęsum, nihil impeditum, nihilq; infirmum videre est; Ita cõtra pręternaturalis eiusdem constitutionis affectio, ad quam ferè iam rectum abest, & lęsum potius illud, impeditũ, infirmumq; est, per illam quoniam tunc rectus corporis status euersus, maculatusq; sit, morbus merito nuncupatur; Et quidem si ita affectio hæc à præscripto naturę decedat, vt nostris obeundis munijs vim aliquam inferat, palamque insidietur, quoniam secus omninò censeatur, etiam si affectio pręternaturalis appareat. Quando salutaris constitutio in indiuisibili neutiquam ita consistat, vt nullam sui penitus latitudinem habere videatur; aliàs quandoquidem facilè nimis ęgrotare nos oporteret.

ret, cum externis quamplurimis, procatarticisque causis, perpetuo immutemur, & ab insito statu passim decedamus; immo inter uiuendum, ętate progrediente, innata ipsa constitutio, longo rerum vsu, & consuetudine, ferè amittatur, nouaq; succedat; Interim autem non ęgrotemus, etiam si pręter insitam conditionem permutemur, sed sanos esse nos perpetuo cernimus, & confitemur. Quare nisi eo tandem processerit excessus, vt iam homini conspicuè molestus appareat, vel eius functiones euidenter offendat, nondum ille morbus dicendus est. Merito igitur morbus diffinitur, nostri corporis affectio pręternaturam, qua nobis indita constitutio labefactatur, vt obeundis ideo munijs non satisfaciat.

Cęterum hęc illa nobis a natura insita constitutio, qua citra noxam viuimus, & operamur, cuiusque integritate solum quilibet se sanum corpus habere animaduertit, vnum quidem esse videtur, ex quo, quasi vna conditione, in vitæ gratiam, humanum donari corpus censeatur, nõ verè tamen vnum, & illud simplex esse certi sumus, sed aggregatione tantummodo, atque consensu, ex quo nempe partium plurium, natura differentium, ad vnum, in vnumque, iusto concentu coeuntium, complicatione tãtummodo, corpus nostrum consistat. Ex partibus siquidem duorum generum necessariò humani corporis fabrica, propter vitam, ab origine componatur, ex Similaribus videlicet,

&

& Diſſimilaribus. Similares namque ſunt, ex quibus tanquam primis fabricę elementis, vniuerſalis hominis machina conſtat, velut carnes ipſe ſunt, oſſa, nerui, & reliquę his finitimę partes, quę in ſe totis ita ſimiles, vniusque rationis exiſtunt, vt in partes alterius naturę diuidi minimè poſſint, ſed quamcunq; cuiuſuis harum integrantem portionem aſſumas, hęc toti, & ratione, & natura communicet. Diſſimilares autem partes ſunt, quę ex ſimilaribus primo cōflatę, hominis demum ſtructuram, operibus animę inſeruientem, conficiunt, vt puta ſunt, cerebrum, hepar, cor, & reliqua plura animæ noſtrę munijs obeundis deſtinata inſtrumenta, quæ ex ſimilaribus conſtantia, conſequenter ita diuerſę naturę alias partes habēt, vt ſi in has illę ſubdiuidantur, merito in partes variarum rationum diuidi planum ſit. Ex his itaque ſimilaribus, & diſſimilaribus partibus, cum ab origine corpus noſtrum fiat, ſanè ex ſuppoſito, conſtitutionem non unam omnibus, totiq; communem, confiteri dignum eſt, ſed ob uarietatem, ſingulis his propriam, determinatamque inditam eſſe, per quam tamen ipſę dirigantur in unum, cuius integritate ſanum ſe eſſe quilibet animaduertat, peruerſitate autem ęgrum; Adeo quod non carnis, nerui, aliarumvè ſingularum tantum ſimilarium partium conſtitutio ad ſanitatem deſideretur, ut inquam ſanus homo uiuat, uerum amplius cerebri, hepatis, & partium denique omnium permix-

tarum,

tarum, dissimilarium nempe concentus, & iusta dispositio, necessaria sit, vt uidelicet totum rectè se habeat, & operationes denique omnes illius integrę, illęsęque compareant. Et porrò id uerum cum sit, licet multiplex generum morborum constituendorum ratio uideatur, pręcipua tamen, & summa, ex uarijs partium dictarum constitutionibus, colligenda est; Quandoquidem morbus earundem deprauatio censeatur; Quare ueluti partes nostri corporis aliæ similares, & dissimilares aliæ sunt, quarum peruersa constitutio morbus dicitur; Contra uerò recta, proportionataque dispositio, sanitas est; Ita sanè summum genus morbi duplex est, similare unum, & alterum dissimilare; Quandoquidem si similares partes hæ, innatam constitutionem amittant, tunc unum morbi genus, nempe similare adest, quod prætęrea in alia subalterna genera diuidi consueuit, ex modis pręsertim quamplurimis, quibus pars unaquęque talis de optimo, & naturali statu decedit; Vniuersum autem a recto, & sano statu insita similaris partis cõstitutio decidit, cum potissimum qualitatum primarum, frigidi inquam, calidi, humidi, & sicci, innata proportio desit; unde & aliarum quamplurium qualitatum determinata conditio pendet, ut raritatis, densitatis, mollitiei, duritieivè, & aliarum, ex quarum defectu, non minus ac ex illarum, morbus habet originem. Similium etenim qualitatum proportio hæc, qua a-

nos

nos appositius temperamentum nuncupamus, similaris ideo partis, bona, uel mala censenda constitutio est, quoniam cum determinata, & propria sit materiæ illius ad formam dispositio, per quam inquam, quasi instrumento, suum similare corpus ex forma conflatum, & materia, perfectam seruat existentiam, suaque bene obit munia, sanè meritò ut intra eam, consistentia, sanitas est, nempe tum essendi, tum operandi ratio optima, ita contra recessus ab ea, morbus erit, partis uidelicet labefactatio, per quam neutiquam proprijs muneribus illa sat est. Recessus autem iste iure duplex uideri debet; Aut sanè per manifestum alterius uis ex primis ipsis ad temperamentum cõcurrentibus qualitatibus alicunde aduentantẽ excessum, defectumvè duntaxat, ut puta maioris, minorisve caloris, seu frigoris; Aut per ipsiusmet temperamenti totius, quatenus illud certum quoddam, determinatumq; qualitatum plurium (siue unius similaris partis fuerit, siue plurium dissimilariũ) refractarum dicit concentum, ab aliquo illi directè, adamussim, & inquantum tale est, aduerso, alicunde obtingẽti, architectatam corruptionem. Quam ob rem similarium morborum duplex genus est; Vnum puta manifestarum qualitatum, quod simplex intemperies nuncupabitur; Alterum uerò totius temperamenti, quod ueneficum, recto scilicet tramite dispositioni uitam cõseruanti aduersum, appellabitur; Quamquam duo genera

nera hęc facile sibi inuicem ex accidenti succedãt, ita ut ad excellentem manifestarum qualitatum intemperiem, sequatur morbus a toto temperamento, & hunc ut plurimum aliud comittetur, ut docet experientia. Atqui ut prioris generis tot species esse censentur, quot sunt qualitatum, temperamentum partis, constituentium, recessus a recto: ita tot, tantęque sunt secundi generis species, quot quantęque sunt totius temperamenti antipathiæ, uel contrarietates. Sunt profectò primi generis species multę, sunt & secundi generis non paucæ; sed has in pręsenti, uniuersim duntaxat de morbis tractaturus, particulatim recensere desistam. Cęterum dum instrumentalium, ex similaribusque compactarum partium concentus, ut dictum est, perturbatur, dissimilare iam pridem morbi genus fit, quoniam corporis etiam constitutio labefactetur, quæ nempe in partium dissimilarium recta simetria collocatur, ex qua tum esse nostrum, tum operari, secundum naturam pendet. Perturbatur uerò multifariam, uęluti cum propria, innataque conformatio, seu figura, ad proprium munus obeundum aptissima, quomodolibet desinit, ruditate scilicet accedenti quadam, & informitate perfungendis muneribus minime apta, cum ad rectè agendum oporteat ut componentes partes iustè conformentur, & concinnitate figuræ sibi consentiant. Ad hęc dissimilaris etiam affectus adest, si partes eedem aut

ſupra conuenientem naturę modum increuerint; aut infra ſubſtiterint, & a debita magnitudine decelſerint, quæ certa cuique indita eſt, extra cuius limites uitium oboritur. Amplius quoniam quę diſſimilares uocantur partes, ſimilarium partiũ, ex quibus conſtant, certum, diffinitumq́ue numerum ſortiuntur, morbus propterea diſſimilaris accedit, cum componentium partium numerus, uel exuberat, uel deficit, ut quantus eſſe debeat, precisè tantus non ſit, ſed a proportione decedat, & tandem etiam ubi partes ſingulæ aptè inter ſe cohærentes, conſentientesq́ue non fuerint, ut quoniam ſaltem perperam collocantur, uel ſolutione laborant, quod neutiquam pro uoto ſibi inuicem ſeruiant, merito alterum diſſimilarium morborum genus ſit. Ita ut diſſimilare morbi genus ex componentium partium forma, magnitudine, numero, atque ſitu, ſuas pręcipuas differentias habere planum uideatur; quamuis ultro ex quo eedem partes omnes multifariam per has differentias a recto turbari aptę natę ſunt, omnino ideo alias plures inferiores obſeruari differentias certum ſit.

Verum enim uerò hæc iã enarrata morborum genera, ſpeciesvè, quamplura ſequuntur accidentia, ea quaſi ſola eſſe non poſſint, ſed multiplici potius horum accidentium comitatu undique neceſſario ſepta. Accidentia autem hęc, Simptomata Medicis nuncupantur, quaſi a morbis, cauſisq;

eius immediatè, vel mediatè deriuantia, morborumque præsentiam quomodolibet insequentia. Est porrò Simptoma quidquid præter naturã morbum, vel causam insequitur, neque morbi rationem habet, quandoquidem licet plerunque morbi morbum comitentur, hi ideo tamen nullatenus simptomatis rationem habent, cum ad genus, speciemvè morbi certam referantur; Sed simptomatici morbi potius, latiori quadam denominatione, appellandi sunt: Quare quod solum præter naturam in corpore reperitur, morbumque similarem, vel dissimilarem, ut propriam causam insequitur, cum similaris, vel dissimilaris non sit deprauata partium constitutio, quæ verè morbus est, sed deprauatam duntaxat constitutionem ipsam, & ex consequenti morbum comitetur, vt vmbra corpus, propriè simptoma est; Et quamuis plerunque fiat, vt nec solũ simptoma ex morbo, vt a causa, contingat, verum vt etiam ex simptomate morbus, tanquam ex legitima causa sit, nullo modo tamen amborum, morbi scilicet, atque simptomatis, rationem confundere congruum est, sed vtrisque sua, quæ propria, peculiarisque est, condonanda ratio est. Est verò supremum simptomatum, ipsa actio læsa, quam postea sequuntur innumera alia, quæ multifariam præter naturam fieri apta nata sunt. Etenim ex corrupta deprauataque partium tam similarium, quàm dissimilarium constitutione, non nisi perperam consueta nostri munia

exercentur,

exercentur, ſubinde verò licet multa mala contingant, ea tamen ab vno actionum vitio primū proueniunt, ſuntque vel morbi, ſimptomatisvè ſigna, aut mauis cauſę, ſiue principia, niſi fortaſſe etiam morbi ſint, ſimptomatavè, ut iam fieri poſſe pręmiſſum eſt. Vitiata autem actio hæc, vt modis plurimis obſeruari conſueuit, ita plures ſub ſe continet ſimptomatum ſpecies; Vitiatur enim aut ablatè, aut potius diminutè, ſeu mauis auctè nimis, aut præterea etiam corruptè: quandoquidem lęſionis modus alius ab his non obſeruetur. Etenim primum euenit aboleri, quando deſinit, & prorſus denique ceſſat, nec amplius ad extra in actum erumpit. Verum pręter naturam diminuitur, ut cum minus quàm congruat eam exerceri apparet: Aut mauis augetur nimis, quandocunque modum excedat, & quaſi violento impetu foras ſe prodat. Atqui vlterius corruptè exercetur, cum prępoſtetè omnino, ordineq; uel modo peruerſo fit: Quamobrem uaria cum ſint multipliciaque uiuentis corporis munia, quę per ſanitatem, certo modo, certaque ratione, pro ætate, ac conſtitutione, naturę noſtrę congrua, obiri conſueſcunt; hinc profectò fit, ut innumera etiam ſimptomata in ęgrotantibus obſeruentur, quatenus multipliciter ſingula in ſingulis, vt dictum eſt, uitiari aliquando poſſint, fitque præterea ut hinc tam ingens rerum pręternaturam numerus in nobis inſurgat, unde malo quodam fato, apertis uitæ

periculis, insidiemur: Immo cum vel hac sola morborum, atque simptomatum consequentia, raro simplex morbus accedat, quoniam uel fortasse etiam permixta illius causa est, fit etiam ut plurium morborum, ita etiam simptomatum complicatio multiplex obseruetur, quod vnius scilicet, uel alterius generis illa, aut ex uno morbo, aut ex pluribus, mediatè, vel immediatè emanantia, inuicem confundantur, adeo quod post morborum, atque simptomatum prima, certaque genera, merito etiam uarię eorundem differentię constituantur, cum ex tanta eorū uarietate, multiplices quoque nasci eorūdem distinctiones oporteat, de quibus saltē uniuersim hęc indicasse sat sit, iam morborum omnium communes causas indagemus.

QVÆ ET QVOT SINT CAVSÆ vnde morbi, simptomataque ducunt originem. Cap. II.

AVSÆ vnde ęgrotamus, quoniā non ad morborum rectam curationem duntaxat perquiruntur, verum adhuc ad eorumdem cognitionem, quę curationem antecedit, desiderātur; omni conatu ideo Medicis, quibus rationalis medendi via curę est, prænoscendæ, præmeditandęque sunt. Porrò cum morbi, seu mauis ęgri conditionē scire

oporteat, antequàm ei ex arte remedia dentur; nulliusque rei iampridem queat haberi cognitio, cuius ignorata adhuc principia videantur; hinc causarum, quę ęgrum efficiunt, conseruantque obseruatio anteponenda est, ut nempe habita ipsarum notitia, dein liceat aduersus morbos insurgere.

Harum itaque tria genera tantum necessario ponere consueuimus, materiæ uidelicet, formæ, & efficientis, vel ex eo sanè, quod unumquodque de nouo faciendum, causam in primis expostulet, à qua in actum producatur, cũ nihil seipsum efficiat, producatvè; Secundo subiectum aliquod desideratur, in quo, & ex quo, tanquam ex substrata materia, res ipsa subsistat, quoniam ex nullo supposito subiecto, nihil omnino fiat: Demum tertio aliud necessariò ad rei cõstitutionem requiritur, quod formæ rationem habeat, cuius puta præsentia, ad nouam agentis in subiectum efficientiam, aliquid tamdem, hoc est effectus, de nouo resurgat. Nascentis morbi subiectum, corpus humanum, vel pars eius existit, quandoquidem id cuius morbus est, & nonnaturalis affectio, aut partium similarium, aut dissimilarium simetria est: vtut autem morbus ipse contingat, semper corpus, vel partem illius afficere manifestum est, in corpore idcirco, uel partibus ipsius, tanquam in subiecto, morbus sedem habet. Pręterea, forma est morbi species, quæ corpori, uel mauis parti eius, ueluti materię impressa, ęgrum constituit.

Atqui efficiens omniũ ex his, quę a Medico perpenduntur, causis pręstantissima, ac princeps, ea iure censenda, quę dum in nostra agit corpora, ea tandem de bono, pristinoq; insito statu deturbat. Et harum equidem causarum omnium in ęgris inquisitio, non tam sciendi, quàm & curandi gratia a Medico desideratur: Quoniam morbi specie plenè perspecta, siue similaris ea, siue dissimilaris existat, uel demum simptomatica sit, planum cõsequenter sit, quibusnam remedijs curatio eius instituenda sit; Sed deinde ipsa subiecta materia explicata, quę non unius, nec eiusdem rationis in omnibus uiuentibus est, statim pro conditione inter curandum singulares prębet artis usus. Efficientibus uerò omnis generis intellectis, pręcognitisque, quid puta morbum gignat, augeat, foueatque, siue primo, siue secundo, siue item per se, siue per accidens, aliove quouis pacto contingat, tota profectò pręsentis, atque futuri nonnaturalis affectus medicina concipitur. Quare licet harum causarum numerus cognitus, perspectaque conditio, ad rectè curandum maximè faciat, ut earum perinde omnium indifferenter habẽda ratio videatur: efficientis attamen principij, unde morbi fomes, & origo dependet, pręcipua habenda obseruatio est, cum inter medendum illud pręcipuè demoliatur. Atqui primum quodnam illud ipsum sit, & quotuplex: deinde uerò qua ui, idemmet, corporis nostri constitutionem, tam similarem,

milarem, quàm dissimilarem, peruertat, inquirere operęprecium est. Sanè autē multa sunt, unde tamquam ex causa morbus habet originem, cum multa, diuersaque sint illa, ex quibus constitutio corporis perturbatur, atque certe ea, quæcunque sint, planum est ad certum ordinem adamussim redigi hucusque nunquam a quopiam potuisse, quando eadem plerunque indifferenter agant, & morbum ipsum indiscriminatim facere apta nata sint. Attamen quamquam res ita se habet, ut plurimum nihilominus euenit, quod omnes morbi ex efficientibus duorum generum trahant originem, quorum vnum remotum, ac mediatum est, & alterum proximum, immediatumque nuncupatur. Remotum efficiens principium est, quod morbo futuro manifesta parat initia, eumque mediatè tantummodo excitat. Proximum autem est, quod morbum præsentem immediatè facit, atque conseruat. Quorum quidem amborū ideo magna esse debet consideratio, quod ipsorum vnū morbo occasionem & fomitem paret: alterum autem morbum ipsum, illius quoniam fomes, eum ideo proximè causet, ac nutriat; adeo quod nisi utrunque optimè cognitum, penitus tandem demoliatur, impossibile omnino sit amissam sanitatem adipisci. Etenim ferè semper morbus tamdiu perseueret necessariò, quamdiu proxima illius causa perdurauerit. Insuper autem proxima ipsa causa eousque consistat, uigeatque, quousque remo-

ta illi belle occaſionem præbuerit, vt puta quod, conſequenti adheſione, proxima cauſa ex remota proueniens omnino ab ea manifeſtam originem habeat. Et quamuis interdum ex una cauſarum duntaxat morbus oboriatur, & fiat, puta quod in illa ſufficiens tam remotæ, quàm proximæ ratio contineatur: ex duobus nihilominus his inuicem conſequentibus, vt dictum eſt, morbus ut plurimum euenit. Itaque cum diſcendæ res omnes, & cauſæ ſint, quarum vi tam ex remoto, quàm ex propinquo in morbos incidimus, merito ab his, quæ ex remoto nos facilè turbant, ſumpto principio, ſtatuendum nobis eſt unum, quod ab omnibus paſſim communi conſenſu recipitur: nempe quodcunque quod nos per ſummã ſenſuum euidentiam inter uiuendum exercens, ita immoderatione nimia concutiat, ut optimum vitæ ſtatum deturbare ſit aptum, illudmet euidenter nolimus uelimus morborũ ſaltẽ occaſionẽ eſſe, perindeq; tanquam ex remoto, ad morbos nos promptos efficere. Eſt uerò illud uel fortuitum quodpiam, & caſu contingens, uel quod neceſſarium eſt, quod inquam perpetuo, & neceſſario ita nobis ferendum eſt, vt ſine eo viuere nobis nullo modo liceat: Quodcunque verò idipſum fuerit, illud vel unius ex tribus generibus eſt: Aut enim primum eſt, quod extrinſecus accedens ſuo nos ambitu afficit: Aut ſecundum eſt, quod intrinſecus aſſumptum, receptu ſuo nos palam immutat: Aut deni-
que

que tertium eſt, quod in nobis ex ipſiſmet factū, ſua ſaltem efficientia nos alios reddit. Ad hæc ſiquidem tria quodcunque deducitur, quod nos per uitam ſua immoderatione concutiens euidenter morbis facit obnoxios, ac ueluti ex remoto in nobis morborum principia parat; ueluti contra ſi probè, & opportunè præſto ſit, optatam ſanitatem incolumem, intactamq; ad ſtatam uſque uitę periodum ſeruat. Ad primum genus, quod ambientium eſt, aer iure deducitur, in eo etenim cū nos perpetuò de neceſſitate verſemur, eumque coacti ad inſiti caloris euētilationem inſpiremus, & reſpiremus, utique per rerum cuncta meabilis, in omne corpus perflabile mox quaſi momento diffuſus, nihil uſquam noſtri intactum relinquit, vnde is quacunque coinquinatione donatur, ea ipſa in intima quæque penetrans, ita contagio afficit, ut illius uis maxima, efficaciſſimaque ad morbos infligendos cenſeatur, & ſit, quippe ipſe unus omnia pariter attingens, & nuſquam equè omnibus commodè congruens, cuius præterea non ut cæterorum incommoda declinentur, puta quod ſui emendationem raro expectet, proprijs vitijs omnia perfundat, & malis innumeris præcipua occaſio ſit: quando uel manifeſtis, uel occultis aliena inquinatione impreſſis qualitatibus, occultè etiam, aut manifeſtè, immediatè, uel mediatè morbos exſuſſitet. Poſt aerem ipſum, ad idem genus reducuntur, quęcunque corpus contingen-

ter ab extra ſuo circundant ambitu, ut ueſtimentum, ablutio, vnctio, aliudvè, quod uel hac eadem ambitus occaſione, quacunque qualitate donetur, eandem omnino communicet corpori. Ad ſecundum verò genus, quod aſſumptorum eſt, euidenter cibus, atque potus, ſiue paſtus ipſe reducitur, quo nos ipſi nutrimur neceſſariò, quoniam eſculenta, potulentaque, corpus noſtrum cõtinuò diſſolubile inſtaurantia, magis ac etiam magis hoc illud præſtare apta ſint: quia puta intimis recepta viſceribus, dum ſoliditate ſua deperditum reſtituunt, inhęrendo, permanendoque validius, & contumacius, quàm ipſe celeriter permeans aer, noſtrum corpus afficiunt, & neque ſimplici, vnicovè duntaxat modo, ſed multiplici, varioque; puta non aduerſa qualitate ſolum, verum & excedenti quantitate, & incongrua temporis opportunitate, uenturis morbis occaſionem præbent: aſſumpta enim quin his multis modis afficiant, impediri nunquam poſſunt, quin inquam tunc gignendis morbis pabulum ita, occaſionemque ſuggerant, ut ideo ſæpè illi repente erumpant, nullo quaſi præincipientis occaſionis apparentis impulſu: Atque ad hoc aſſumptorum genus rediguntur etiam quæcunque, ſiue medicamenta, ſiue aliud quoduis, quod quomodolibet fortuito in corpus noſtrum immitti aptum ſit, cuius porrò præſentia, aut aſſumptione, alteratio ſubſequatur. Vltimò in genus tertium, eorum ſcilicet, quæ à

nobis

nobis in ipsismet quomodocunque geruntur, gestaque, euidentes morborum occasiones esse possunt, exercitia deducuntur omnis generis, quæ tum corporis, tum animi sunt, quorum sanè modus exuberans multorum morborum origo est; Nam dum uiuimus, perpetuò exercemur, cum operatio præcipuum nostræ vitæ munus, & officium sit; Exercemur autem multifariam, cũ aliàs mente, aliàs sensu, & aliàs demum motu exercitemur; Quippe mente, ac ingenio ratiocinemur, discurramusvè passim, & contemplemur; Sensu verò frequentius sensibilia omnia multiplici occasione percipiendo pertractemus; Et sępius item ad obiecta amplectenda, euitandavè, corpore toto moueamur. Quamobrem fit vt hoc eodem exercitationis actu, multipliciter, ac uariè, non seruata præsertim quantitate, nec modo, aut item opportunitate neglecta, corpus nostrum, vel per se, vel per accidenter, pręter naturam immutetur; Quoniam cum inter exercendũ spiritibus multis egeamus, necesseque sit ex his multos interim absumi, ita ut modo non seruato, plures quàm expediat omninò deficiant; deficientibus autem illis, cuncta in nobis euerti certum sit; præter naturã ideo nos tunc immutari necesse est. At neque id ex solis exercitationibus tum mentis, tum corporis fit, sed adhuc ex amborum contrario; siue illud somnus, qui vigilijs aduersatur, fuerit, siue demũ quies sit, quæ motui est prorsus aduersa: ex his enim

enim iustitiam excedentibus, morborum causis proximis maior, minorvè subministratur occasio. Siquidem hinc corpus omniquaq; torpescat, quod spiritus offundantur præfocenturque, ut ideo prosequendis naturæ munijs minimè sat sint, perindeque insitę constitutionis reparatio nulla, uel diminuta sequatur, unde postmodum morbis innumeris occasio multiplex adueniat, & ad genus istud reducuntur quotquot non a nobis tantum, sed ab alijs in nobis etiam commotiones corporis fiunt, aut qui casu contigerint impetus, ex quibus corpus quomodolibet pręter modum cõcutiatur, agiteturvè.

Atque de remotis morborum causis sint hæc, de immediatis, & proximis modo dicamus, hæ etenim, cum à remotis iam dictis, cõnexione quadam, seu necessaria consequentia excitatę, morbum in corpore immediatè producant, productumque ad exitum usque foueant, ut ferè quamdiu illi assistant, incumbantque, eum ipsum tamdiu conseruent, & augeant; Contra autem sublatis, ille promptè desinat, ac vnà demoliatur. Sunt autem hæ variæ, atque diuersę, quæ ut in ordinem certum omnes redigi nullomodo possunt, ita neque certa quadam Methodo scrutari, explicarivè possunt. Etenim planum est etiam quas remotas diximus morborum causas, sępè eorundem esse propinquas, perindeque interdum & remotũ, & proximum, unum ac idem illis forè principiũ;

adeo

adeo quod morborum proximas causas determinato ordine comprehēdere penè impossibile censeatur. Vtcunque tamen res ipsa sit, quoniā quodcunque, quod ut plurimum cótingit, alijs non neglectis, accuratius obseruandum est, atque in nobis passim, ac frequēter, preuijs iam indicatis morbificis occasionibus primum, ex insitis autem, nostroque corpore cótentis humoribus postmodum, ita morbi fiant, ut ex eisdem etiam ultrò comitantibus, euidenter foueantur, & conseruentur (ostendit enim hoc illorum sanatio, quę citra horum humorum correctionem, & ab omni illorum errore emendationem, quamuis omnis sublata præincipiens remota causa sit, nunquam tamen consequitur) merito rationi consentaneum est, tales ipsos humores proximum, immediatumq́ue ut plurimum cótingentium morborum principium esse; quod ipsos ut dicebamus, tamdiu cóseruet, & augeat, quamdiu illis assistit, & incumbit, sublatum uerò nihil amplius efficiat, cessantq́ue necessario illi, & demoliantur. Sunt quidem humores hi fluxiles, ac liquidæ quędam substantiæ, in quas assumptus pastus, alteratione præuia, transmutatur; quę inquam non quod utile tantum, & ad instaurationem aptum natum est, sub se comprehendunt, sed & quod inutile, ac excrementitium iudicatum est, sua adhuc significatione amplectuntur, vt perinde omnis humida, fluxilisque substantia, quæ certis nostri corporis sedibus continetur,

tur, ea ipſa humoris nomine donanda uideatur; Ea quamuis duorum generum ſit, nempe uel utilis, uel inutilis, eo quod cõſequẽs naturę facultas oblatis licet alimentis ęqualiter ſeſe exhibeat, in eaq; pari robore, atque conatu, caloris inſiti ui, vbique incumbat, fieri tamen nequit, quod ob ſubſtantię eorũ varietatem, vbiq; hæc parem in partibus ſingulis modũ ſubeant, quin mauis diuerſitas in eis non parua, euidens, & manifeſta ſequatur, per quã aliquæ vtiles iudicentur, & inutiles aliquæ. Immo cum non repentè, ſed lõgo continuatoq; caloris appulſu, aſſiduoq; opere, in pluribus noſtri corporis vaſis, id pręiudicati diſcriminis ſubeant, puta in vẽtriculo, hepate, & partibus quibuſq; ſingulis; neceſſariò fit, vt ſicuti quod ex his vtile eſt, ex diutina elaboratione magis purum euadit, ita conſequẽter ex eadem quod inutile eſt generoſius ſeparetur; Vnde poſt ſanguinem, qui vtilis humor ille nuncupatur, quo ſufficienter corpus vniuerſum inſtauratur, reliqui humores omnes inutiles tribus generibus comprehenduntur, nempe pituitæ, melancholiæ, & bilis. Pituita vniuerſim is dicitur humor, qui ex ineptiori paſtu crudior, & ferè imperfectior, indeq; frigidior eſt, tum quam iuſto operi congruat, quo proximè ſuo vaſe elaboratus eſt, tum item quam rei alteri æquè reſpondeat, in quam mox ille permutandus eſt. Bilis humor eſt, qui vt ex omnibus maximè calidus, ita vehementiori, ac diuturniori caloris ope, quouis ille vaſe

reſi-

resideat, elaboratur, conficiturq; vnde accedente pastus habilitate, per adduſtionem, vtilis ſucci modum prorſus excedit, nec nutritioni ſatisfacit. Melancholia humor eſt, reliquorum quaſi omnium humorum ſordes, ſiue fex, quæ in tenui paſtu, poſt validam quoquomodo adurentem, atque in craſſo, poſt debilem diminutè conficientem naturalis facultatis coctionem, in vaſe reſidet, vt nuſquam nutritioni inſeruiat. Cæterum, quamuis inutiles, & excrementitij humores hi, vnà cum vtili, dum pabulum nutritioni ſuggeritur, longa licet, continuataq; operum ſerie, certis noſtri corporis ſedibus, manifeſtè ſecernantur; ipſi nihilominus nondum vitio perturbati, ſed ſtatis naturæ legibus, caloris nempe coquentis beneficio aſſeruati, nihil ſanitati noſtræ obſunt, attamen contra ſe habentes, neceſſariò morbis tam ſimilaribus, quã diſſimilaribus cauſam prebent, eamq́; deteriorem magis, minusvè, pro ipſa humoris peccantis natura, & vitio maiori, atque minori. Ea autem ratione ſe habent vt morbos efficiant, quoties tum qualitate, tum quantitate peccauerint, & à iuſto naturæ deceſſerint, quod equidem non inutilibus duntaxat humoribus proprium eſt, verũ & vtili, qualis optimus ſanguis eſt, commune videtur. Qualitatis peccatum adeſt, ſi quando humores, vel vtiles, vel inutiles, excrementitijvè ſint, iam tamen eo deuenerint, quod inſitam, & pro conditione propriam qualitatum ſimetriam ita amiſerint, vt

vltrò ideo consuetis finibus nequeant contineri, quin inquam extra erumpentes pernitiem euidentem importent; veluti sanguis quamquam sua natura succus nutritioni conuenientissimus, nihilominus si pridem perfectus, dein externis ex causis deuiet à recto, vt mox propriam simetriam amiserit, inutilibusq; succis palam consenserit, iam ad corruptionem ita disponitur, vt interdum vitæ summè sit infensus. Verum pituita quę crudorum succorum inepta portio est, quo magis innati caloris ope sit destituta, eo semper magis deuiat a recto, crudior enim est, atque viscidior, & ad deterioris mali productionem paratior, quo autem magis extraneo calore mutatur, eo valentius putredine tentatur, fitq; ex insipida, accida, & ex hac sæpè salsa euadit. Accedit bilis, tenue excrementum, quod dum vltrò quam par sit, inęquali, & externo calore conficitur, à consueta naturalis bilis conditione deuiat; & in primis cum vitellina, ouorum scilicet uitellis similis fuerit; deinde cum rubra, & ęruginosa; postmodum cum cerulea; & ultimo cum fusca, nigraq; redditur; continuò enim per gradus ualenter exuritur, acrisque fit, & naturæ magis inimica. Sed melancholia quæ fex sanguinis est, alteratur etiam ita, ut ferè sæpè tales pariat effectus, quales nigra bilis parit, quamquam semper mitiores, cum licet crassitie, & colore conueniant, calore tamẽ ualdè longè differunt, hęc quoniam frigida, illa autem acris, quia exusta sit.

Atqui præterea quantitatis error præsto est, cũ humores ijdem præterquam par sit se habuerint, hoc est tam utiles, quam excrementitij, inutilesvè, ita propriam mensuram prætergressi fuerint, vt naturæ uires illam ferre ulterius nequeant, consequenterq́ue permittant illos pessum euntes palam uitæ insidias machinari.

Tot equidem, talesq́ue sunt causæ tum remotę, tum proximę, quibus ut plurimum ex ordine corpus nostrum multifariam seuissimis malis afficitur; Quamquam adhuc hæ (si de remotis intelligamus, quæ vel ex ambientibus sint, vel ex intro receptis, uel demum ex à nobis ipsismet factis, ęstimentur) vt alienam & præternaturalem qualitatem impertiant, per quam humores ipsi quos morborum in nobis proximas statuimus esse causas, uelint nolint magnoperè alterentur; Aut tandem etiam materiam de nouo suggerant, per quam humores ijdem à iusta quantitate deuient; Iure proportionem ad corpus nostrum quandam, & ad agendum in illud commoditatem habeant, operępretium est; puta quod vi donentur quadam ad causandum sufficienti, & opportuna, quę non simpliciter, sed per comparationem ad corpus talis sit, quæ nempè superet corporis resistentiam, ita vt possit in oppositum illud permutare; Contra nostro corpori ad recipiendam ita habilis dispositio insit, ut per eam facilè immutetur, tandemq́ue ad patiẽdum paratissimũ existat. Ita enim necessariò

ſequetur opus, ſi tamen tunc mediatus, uel immediatus utrorumque, agentis ſcilicet & patientis requiſitus aderit contactus, qui & couſque temporis ſpatio ſteterit, quouſque actio cum victoria, hoc eſt tum corporis, tum potiſſimum humorum eo ipſo contentorum deprauatio ſubſequatur.

De quibus ſanè humoribus, proximis videlicet morborum cauſis, ſi ſermo ſit, utique vt ex illis proximè certa morbi ſpecies procreetur, illud unũ neceſſariò deſideratur, nempè quod aut per ſe, aut per accidens, ita propriam malitiam corpori, vel partibus eius impertiant, ut ex ipſis neceſſariò prę-ternaturalis affectio ducat originẽ, per ſe quidem euenit, dum per eorum præſentiam proximè, nulliuſque interuentu agunt; Per accidẽs verò dum ſaltem alio quopiam interpoſito; quod potius per conſenſum factum cenſetur, qui conſenſus ex latenti partium corporis ſimpathia, & antipathia ducit originem. Sed quomodocunq; ad morbi productionem humores concurrant, profectò cũ iam ex his, ille partim ſit factus, partimque ſit in uia, nec per initia ſtatim ille ex humorum peccato totus factus uideatur; rationi propterea cõſentaneũ eſt, huiuſmodi proximam morbi cauſam verè non vnam, ſed duplicem eſſe; Coniunctam videlicet, & Antecedentem. Humor enim qui peccat, in corporeque reſidet, & morbo facto proximè adhęreſcit, cùm illum à principio in finem uſque comitetur, uerè cauſa eius coniuncta dicitur; Qui

autem

autem humor peccans,in corporeq́ue residens pabulum morbo futuro pręBet, ipsum ideo fouet, quod coniunctam causam nutriat, antecedens hic eiusdem causa dicitur; Adeo quod inter quęrendas ipsius morbi causas,ut cuiusuis earum diligens sit examen, necessariò à prima ad vltimam, nulla neglecta, proficisci est opus; quo ita morbus clarius innotescat, illiusq́ue curatio perfectius accuratiusque celebretur.

Et uniuersim de communibus morborum causis hactenus satis. Simptomata uerò quæ morbos immediatè, uel interdum etiam mediatè, vt diximus, consequuntur, ex ipsismet morbis, tanquam ab origine pendent; Quando ex morbo primum partes similares, & dissimilares actionibus inseruientes labefactentur. Ex morbo autem intelligas uelim, hoc est ex aliquibus eorum, quæ faciendo illi necessariò requiruntur, quæ sunt species, efficiens, atque subiectum; Etenim non ex omnibus his semper, sed ex quibusdam duntaxat simptoma fiat. Quare uel ipsa morbi cognitione præmissa, euidens semper simptomatum causa censebitur.

QVIBVS NOTIS, AC SIGNIS, ET qua demum ratione, ex his, tum morbi ſpecies, tum eiuſdem cauſæ, tum denique ſedes affecta dignoſcatur. CAP. III.

RIA ergo ea cũ ſint, quorum Medico intercurandum diligens, & accurata habenda notitia eſt ; Morbi nempè ſpecies. Efficiens principiũ eius; Et inſuper ſedes, vel morbi ſubiectum; Rationi merito conſentaneum eſt, ut quanam uia, ac methodo vniuerſim ſingula hæc nobis ſint conſpicua, in poſterum exponamus. Ratum proculdubio apud omnes, firmumque eſt, cognoſcendæ, percipiendæque rei deſiderium bifariam tandem aliquando ſufficienter expleri; Aut primo, ſi res in apertum ſeſe ita ſua præſentia dederit, ut ipſis etiam ſenſibus innoteſcat, illoſque moueat. Aut ſecundo, ſi res alioqui ſenſibus ignota, quibuſdam ſaltem ſuppoſitis, veris, ſenſatiſq; præceptionibus, nouo ſuperaddito mentis intuitu, quaſi per medium mente conceptum quodammodo repræſentetur. Siquidem ſenſu res deſiderata percipiatur, expediteq; talis qualis eſt, à nobis ſentiatur, omnino illa ad uotum agnoſcitur, nec ultrò doceri attinebit, nec opus habebit rationibus; maxima quippe cũ in

ſenſibus veritas reperiatur, ſintque illi integri teſtes, neque unquam mentiantur, ſi præſertim ſani ſint, atq; ualentes, nec inſuper illis quidquam occurrat, ex quo impedimentum oriatur. Attamen ſi res ſenſum effugiat, at mente duntaxat comprehendendi poſſit, perindeque diſcurſum expoſtulet, ex quo pateſiat, ac demonſtretur; Profectò ne fallax inde cognitio eaque ambigua, qua ipſi fallamur, ſed certa, & ut cupimus uera, præſtò ſit, accuratè medium demonſtrationis eius eſt perquirendum, quod rei met ita conſentiat, connexumque ſit, vt palam ſimilitudinem, ſpeciemvè illius, in ſe, virtute, aut actu contineat, ex quo demum quod cupimus tandem habeamus. Eſt porrò medium hoc omnium conſenſu duplex; nempè latentis rei quæſitæ cauſa; & eiuſdem effectus: ex his quippe duobus, ignotum quod quęritur, ratiocinatione deducatur; ex cauſis quidem quod in earum poteſtate res ipſa contineatur, vt ideo præcedentibus illis rem eandem talem, nec aliam ſubſequutam eſſe credi par ſit. Ex effectis autem rei eiuſdem proprijs, quoniam hi iam a re ipſa manantes quandam merito præſeferunt eiuſdem rei efficientis imaginem, per quam conſequenter eius conditio, atque natura repręſentatur. Verum enimuerò, cauſas hic nos non aliquot, ſed omnes, easq; proprias intelligimus, formalem ſcilicet, ſubiectiuam, & efficientem; tunc ſiquidē ex communi omnium cōſenſu perfectè, & ad vnguem.

guem, pro posse, cuiusq; rei naturam perspectam habeamus, cum iam ipsius proprias causas omnes, per quas, & ex quibus esse suum habet, nos exquisite nouerimus; Amplius effectus etiam illos duntaxat hic recipiendos esse decernimus, qui rei ita proprij præcipuiq́ue sunt, vt non nisi rem talem perpetuò consequi consueuerint; Adeo, quod licet ex duobus his medijs, causis inquam & effectis, tanquam ex certis rei signis, desideratæ cognitionis testimonia desumenda sint, ne tamen aliquando fallamur, duo in his diligenter obseruare est opus; Vnum quorum est, vt quæ de his dicuntur, in omnibus illis vera sint, quæ subijciuntur rei, cuius signa censentur; Alterum, vt in alio neutiquã veritatem habeant, ita vt sic reciprocentur, puta quód si talia verè adsint, vel nõ adsint, adsit quoque, vel non adsit res significata; atque item contra, vbi hæc adest, illa quoque adsint, absint, vbi hæc abest; nam vbi vtrunque desit, signa sunt omnino incerta, & arte penitus carent; quod si alterutrum solum fortasse adsit, tunc ea plus virium ad faciendam fidem habent, quæ nusquam inueniũtur verè, nisi in re cuius sunt signa, quam quæ in omnibus talia sunt, & interdum alibi reperiũtur, ac perinde minus propria sint, sed communia magis; quod si vtrumuis illa obtineant, omninò vera rei signa contemplanti congrua æstimanda sunt; Quamquam deficientibus his, in summa rei obscuritate nitendum est, ex certis & proprijs magis signis

gnis de re latenti coniecturam facere, & illis adhuc deficientibus, minus certis vtendum est; vt aliquid saltem verisimile attingatur, quando longius mens humana progredi non possit; & cum signa omnia ad causas, vel effectus referantur, vt dictum est: effectuum autem magis solida, & expressa inditia sint, ac maiorem fidem faciãt, quam quæ causarum sunt, illis propterea tum primum, tum frequentius, ac tutius vti operæpretium est: Verum tamen est, quod ex quo, siue causa, siue effectus signum præbeat, raro euenit vt vnum per se sufficiat, res ideo tunc proprio uno signo declarari cum nequeat, multorũ concursũ merito vtendum est, quia etsi singula fidem non faciant, unita saltem, & connexa firmum rei testimonium prębent. Itaque hæc cum ita se habeant, sanè quandocunque eget medico proponatur, qui merito talis appellandus sit, uel ex quo scilicet ipse tristetur, & langueat, nec secundum naturam sit, sed iam a statu naturæ congruo palàm decesserit, ut iure artis ope egeat: profectò si eius conditio pateat sensui nempè sua præsentia ita sit manifesta, ut nil prę terea illius attineat doceri, nec rationibus demonstrari, statim tunc cognitioni huic acquiescet, nec ulterius ueluti rem incognitam alijs uijs inquiret, puta quod euidens talis iam cognitio adsit, qualis si quæ alia uerè certa æstimanda est. Attamẽ quando fortasse latuerit, neque sufficienter in conspectum illa se dederit, ultrò statim mente, tũ ex causis, tum ex effectis, ratiocinabitur: ex his siquidem

mens in recondita penetrãs duobus ueluti ex fontibus signa deducet, ex quibus tandem quod occultum erat commodè elucescet. Principio verò morbi, & simptomatis speciem indagabit: Illius deinde sedem inuestigabit: & vltimo morbi, ac simptomatis causas omnes efficientes inquiret: Hoc quoniam ordine unius notitia ex altero facile pendat: Morbus enim cùm simptomate cognitus, partibus affectis agnoscendis plurimũ fauet: atqui utriusque notitia, causis assequendis maximè iuuat. Quare si morbus (vt ab eo ordiamur) interior sit, nostrosq; sensus effugiat, nec satis in conspectum ille se det, ut plenè cognoscatur, tunc ex præsuppositis, omnium primo effectus illius proprij in ęgro patentes colligendi, obseruandique sunt omnes, & qualem deinde morbi speciem repręsentent, expẽdere opus est. Morbi duorum generum sunt, alij enim similares, & dissimi lares alij, quorũ effectus in ægro corpore, ut ægrú est, plures existunt, quos certè uel morbi, uel simptomatis, uel alterius præter naturam contingentis speciem sapere certum est; Ex his attamen qui effectus verè proprij ipsius morbi sunt, hoc est, qui morbum vt plurimum comitantur, nec alijs a morbo conueniunt, cæteris non neglectis, primũ colligendi, obseruandique sunt; ex his enim hactenus morbi species indicatur, quatenus cũ principio a quo fluunt similitudinem habent; Similitudo pene sid stat, quòd principium illud, secundum vim omnem propriam pariat effectus, eosq;

ita potissimum peragat, vt si fieri possit, sibi similes omniquaque sint; Ratione ergo huius similitudinis, quæcunque effectuum morbi species fuerit, siue conditio, eadem ipsa consequenter, nec alia, indicabit morbi naturam. Quare quamquam determinati effectus similare, vel dissimilare morbi genus difficile vniuersim colliguntur (nulli equidem communes sunt, certam morbi speciem indicantes, sed solum proprij, horum ideo nihil commune tradi potest) hic attamen vt quo ad licet, eorum certior tradatur regula, tum non naturalis ratio, seu species eorundem animaduertenda est, tum denique modus, quo erumpunt in actum; Quando præsertim longa rerum experientia constet, effectus aliquos a similari morbo potius, quam a dissimilari, aut contra, pendere; Insuper, etsi quandoq; vtrique communes obseruentur, modus tamen unicuique proprius est, qui differentem esse autumat originem. Cæterum, via hæc ad morbi speciem agnoscendam per effectus quamquam certior, & euidentior altera, quæ per causam est, adhuc tamen quia confusa, & imperfecta censetur, in ea sola ideo minimè quiescendũ est, sed adhuc aliam, quæ per causam concessa est, omni conatu tentare oportet, vt ambabus simul iunctis, perfectior, euidentiorq; cognitio ipsa fiat; Vt igitur morbus interior existens, nobisque sua præsentia delitescens per causas dignoscatur, merito relicta forma, de qua nunc quæstio est; necnõ

& subie-

& subiecto, quod ex se plerumque ad quācunque ferè morbi speciem est indifferens; omne saltem efficiens principium immediatum, ac mediatum eiusdem, diligenti indagine perquiremus, ex eoque necessaria consequentia de morbo coniecturam faciemus; Sed vt vnius morbi non vnum solum, sed vt plurimū multiplex efficiens est, quia puta remotum vnum, & aliud deinde proximum sit, ac rursum inter vtrumque horum plura intercedunt alia, sibi inuicem consequenti serie quadā coagentia, ideo morbi factricem causam omnem, a prima ad vltimam, vsque prænoscentes (seruato ordine quem, & inter agendum omnes habuisse comperimus, puta, quoniam præincipientes, & remotæ primo loco agunt, & veluti cęterarum proximarum causarum occasiones sunt, ita ab his primum exordio sumpto, ad alias postmodum recto tramite proficiscentes, vsquequo tandem ad coniunctam & morbi propriam deuentum sit) sine dubio ex ratione causandi earum, morbi species necessariò deducetur; postea quam certis datis rei principijs, illisq; citra impedimentum operantibus, res eadem ex illis, nec aliundè, ducat originem. Hac siquidem ratione ex effectis, & causis, in morbi tam similaris, quam dissimilaris, tam simplicis, quam compositi, notitiam deueniemus; ex his quippe, vt dictum est, tanquam ex certis inditijs, mens recta ratione ducatur, & in recondita penetrans, quæcunque magna obscuritate inuoluuntur,

nuntur, sic aperiat, vt oculis ea cernere videatur.
Simptomatum iam accedat inquisitio; Interdũ enim ea adeo pollent, vt morbos quibus annexa fuerint, longè admodum superent; Simptoma ergo quodcunque fuerit; sæpè sese palam sensibus offert, vt satis ex se fiat conspicuum; sæpe verò ratiocinatione solum assequitur, vt ex eisdem fontibus necessariò, ex quibus deducta est morbi notitia, ex causis nimirum atque effectis, propria cognitio petenda sit. Ex causis porrò proprijs, quæ siue immediatè, siue mediatè, semper sunt morbi cum causis ipsorum; Quoniam dũtaxat actio perturbetur, si vel similaris, uel dissimilaris partium simetria aliquando defecerit, quod à morbis, & causis ipsorum semper fit. Verum ne hic circulari, eaque vana nos vti demonstratione videamur, quod ignotum per ignotius, & simptoma per morbum, inquiramus, cum iampridem morbum per simptoma perquirendum supposuerimus, profectò incumbẽdum saltem est, vt prę ceteris unum, alterumvè horum, quod quęritur, aut ex causa, aut ex effectu præluceat; Ita namque lumen ex lumine assequemur, & quod aliàs latitabat, tandem sufficienter elucescet. Etenim tunc ex morbo prę-uiso inprimis actionem læsam, hoc simptoma aliquod adesse constabit: ex simptomatis verò effectis postmodum, siue hi morbi sint, siue simptomata, siue aliud quoduis præter naturam, quod tamẽ ex simptomatibus ipsis ducat originem, suf-

ficiens

ficiens speciei simptomatis habebitur coniectura. Effectus autem simptomatis plures sunt, & uarij, quia uel morbi sint, vel etiam simptomata, ut dictum est, ex quo scilicet morbus, & simptoma frequenter inuicem sibi causa sint; Cęterum, effectus hi aut per se sensibus patent, aut illos cum lateant, altius discussu quærendi sunt, ex causis proprijs, effectisque, hoc est ex eo unde fiunt, siue inquam morbus, siue simptoma sit: quatenus porrò illud quomodolibet innotuerit, & amplius ex his, quæ iam longo rerum usu unicuique simptomati determinatè respondere quolibet nos certi fuerimus.

Sed cum præter morbum, simptomataque causam adhuc efficientem utriusque cognoscere operępretium sit, illius idcirco notitiam vniuersim etiam hic perquiremus; Sanè autem efficientem morbi causam, cuius potissimum notitiam desideramus, illam esse censendum est, quam proximā, seu morbo antecedentem, seu coniunctam opinamur, eam videlicet, qua mediatè morbus ipse fit, atque seruatur; hanc etenim adamussim intelligere ad curationem morbi est summopere necessarium, quando præsertim morbus, hac duntaxat dissipata, prorsus esse desinat; Quamquam neque ideo aliarum causarum, præincipientium puta notitia Medicis negligenda est; hę quoniam licet primo morbum non faciant, eam tamen secundo sua præsentia fouent, & nutriunt, ex quo nempè proximam causam eius, serie quadam custodiunt,

stodiunt, atque conseruant; adeoq; nisi omnes simul, à prima ad vltimam, penitus esse desinant, vt hę sibi inuicem fauent, ita perdurantibus morbus ipse stabit; Insuper & crescentibus, vel diminuentibus, morbus crescet, vel minuetur; Causæ ergo morbi omnes ad bene tutoque curandum prænoscendæ sunt; etsi prę cęteris proximam pręssius meditare oportet; ab ea idcirco sumpto principio, quoniam plerumque cum præincipienti necessaria, vel fortuita, quæ ex se manifesta, ac euidens est, confundi videatur, vt simul atque semel præincipiens sit, & proximæ rationem habeat, vt aliàs demonstrauimus, vtique etiam ipsam solo sensu percipi plerunque fatendū est, vt plurimum tamen quoniam ad nobis inditos succos eam referamus, vnde scilicet proximè morbi fiūt, quorum porrò succorum malitia, & nocendi ratio latet, ac vnà cum ipsis succis in abditis vasis collocatis inuoluta multis tenebris est; Vltrò perinde (nisi ut interdum fit, foras per varios ductus peccans humor erumpat, in conspectumque se det) acri eget mentis intuitu, quo tandem curanti clarius eluceat, quod certè ex eisdem signorum fontibus concessum est, vnde ad cognoscendum nobis à natura indita uia est; Nempè tum per causas, tum per effectus; Per effectus autem primum, ex quibus tanquam à notioribus nobis cognitio quæuis euidens habet originem. Sunt autem effectus hi, omnia & singula, quæ præter naturam ęgrum comitati

mitari obſeruamus, ex his etenim ſucci peccantes, peccatique conditio, quæcunque fuerit, colligetur; Et quidem ſuccus peccans apparet, dum collectis ipſis effectis, conſtet illos longa rerum experientia vnius ſucci magis eſſe proprios, quàm alterius, puta bilis, pituitæ, aut melãcholiæ potius, quàm optimi ſanguinis. Diximus proprios, ob illos ſaltem effectus, qui non per ſe, ſed per accidens, ex ipſis peccantibus ſuccis contingunt, quorum vt indirecta origo eſt, ita indirectum ſolum iudicium eſt, perindeque valdè difficile, & ſola obſeruatione probatum: qui etenim effectus per ſe, atque directè, ex certis humoribus, tanquam ex proprijs efficientibus principijs, fiunt, euidenter quotidiano ſenſu ſuam atteſtantur originem, quoniam ex ſanguine calidos, & ſępè peſſimos; ex bilioſo licet etiam calidos, omnino tamen peiores obſeruamus effectus, attamen illos vbique vehementes, ex pituitoſo autem, & melancholico effectus frigidos, ac lentos habemus, etſi pituitoſum ſemper ſumma cõcomitetur humiditas; Sed inter effectus hos iudicandos, decernendosque, ob ſummã rerum uarietatem, experientiam eorum habere nõ paruam oportet: pręſertim quod raro purus humor, ac ſimplex, ſed mixtus, multiplexque, inſuper nec uno ſui peccato, ſed uario ſit origo morborum, ita ut effectus præternaturam raro ſimiles, & ſæpè diuerſi contingant. Atque certè tunc neque peccantem ſolum humorem agnoſcet, uerum vltrò ex eiſdem

effectis

effectis peccati conditionem percipiet; nempe nè uel sola qualitas ſit, aut pręter hanc quãtitas etiam peccet. Etenim quantitatem effectuum magnitudo arguit, quippe ſi multus humor fuerit, de neceſſitate multum pro ſui ſpecie in agendo ualebit, perindeque effectus magnos ille parturiet: Qualitatem autem ipſe effectuum mos docet, qui ſi certis qualitatibus, videlicet primis, uel ſecundis, aut etiam veneficis, humor aliquis ſit affectus, illius quoque certus efficiendi mos, atque ratio extrinſecus apparebit: quandò qualitati cuiuis proprius agendi modus inſitus uideatur: & ut non omnis humor iiſdem ſemper afficitur qualitatibus, ita nec ſemper & vbique humor eodem modo noſtrum corpus lędit; Quare hac ratione potiſſimũ per effectus de cauſa morbi efficienti proxima arguendum eſt. Sed eiuſdem proximæ cauſę notitia per cauſas, etſi etiam ſatis confuſa, ea tamen minimè contemnenda eſt, conſequitur autem ex eo, quod certum eſt, cauſam hanc proximam ex alijs cauſis remotis, præincipientibus ſcilicet, procatarticisvè, ortum habere, inſuperque cauſis eiſdem omnibus, in hanc ipſam proximam, antecedentem ſcilicet, & coniunctam, inter cauſandum ineſſe ordinem, ſucceſſionemque neceſſariam; Ea verò quæ hac ratione oriuntur, ſibique inuicem ſuccedunt, ſua omninò principia atteſtantur, ita ut vel ex illis proprium eſſe cum habeant, habeant quoque cognoſci ſuum: Quare cum præincipiens

morbi

morbi causa reliquarum eiusdem causarum origo atque principium sit, merito vt hæ ab illa ducunt originem, ab eadem quoque ipsæ propriam habebunt cognitionem; causa remota, præincipiens vè, quia sese doctis & indoctis inter causandum ostẽdit, consequenter qualis ex ea proxima morbi causa fiat, sufficienter indicabit. Itaque sciscitandi primo ipso ingressu ægri sunt, ne puta vnã, vel alterã, tam mediatè, quam immediatè, morbo occasionẽ dedisse cognouerint; hæc enim præincipiens morbi causa est, siue ex necessarijs illa, siue ex contingentibus sit, in cuius postmodum obseruatione altius progrediendum, visque illius, siue potentia meditanda est, meditanda inquam ex modo, quo in hominem ægrotantem illa impetum fecerit: impetum enim facit virtute propria ad agendum valida, quæ nec per distantiam, nec per interpositũ medium aliquod sit impedita; dum tamen corpus, in quod substratum agat, ad recipiendum habile, & dispositum sit, sustinueritque tamdiu actionis impetum, quamdiu ad impressionem recipiendam sat esse potuerit; quatenus itaque præincipiens causa præcedens in corpus ægrum hac ratione iampridem eruperit, eatenus causas in eo proximas excitatas fuisse iudicabitur, atque omnibus ita præcognitis (nisi forsan immediatè morbum euenisse planũ sit, vt quæ præincipiens morbi causa, eadem etiam proxima, siue antecedens, siue coniuncta causa sit) eorumdem proximarum causa-

causarum omnium, per ipsam præincipientem, assequetur notitia. Harum verò longa sæpè series est, ideoque arduum, & difficile de his ex arte tanta decernere, quia nempè hæ multifariam se inuicem consequantur, ad morbumque ipsum variè accedant. Attamen ne hic frustra recenseantur vniuersa, quæ aliundè in nobis immutata morbis tandem fomitem dant, supponimus vnum, quod ex dictis notum, & verum experimento compertum est; Humores scilicet nobis insitos ex præincipiẽtibus causis perturbatos, causas proximas antecedentes, vel coniunctas morborũ esse; Ex quo præterea sequitur alterum, nempè ex præincipienti causa, non humorem simpliciter, vt puta iam notum, sed adhuc etiam humoris speciem, vnà cum peccato eius, euidenter apparere; Apparet autem facilè humoris species, ex iam cognita eiusdem præincipientis causæ natura, atque potentia, an puta talis ea præcesserit, vnde fauente substrati corporis habilitate, species humoris determinata, bilis, inquam, pituitæ, melancholiæ, vel sanguinis, præ cęteris excitata sit: Vt si præincipiens causa præcesserit, ex qua insiti humores intra mediocritatis terminos conseruari semper, nec vsquam immutari potuerint, quoniam ea non nisi temperantes in illos impetum fecerit, quod à mediocri nũquam illa decesserit; Insuper verò & ventriculi, & hepatis, & reliquarum procreandis humoribus inseruientium partium temperata accesserit

 constitutio,

constitutio, qualis vt plurimum per adolescẽtiam est; necessariò bonum, laudabilemque vigere sanguinem, qui temperatus humor est, & nutritioni aptissimus, opinandum est: Ita si ex præincipientibus causis, & tenuis materia, & calor immoderatus, cum siccitate, attenuantibusque nimis qualitatibus alijs abundè præcesserit, omninò tunc biliosum regnare humorem, calidũ scilicet, siccumque succum, verisimile est; & eo certè magis, quo ventriculus, heparque & aliæ gignendis, ac immutandis humoribus inseruientes partes, ad calidum, siccumque vnà tunc vergant omnes, vt propterea generationi bilis commodè seruiant, veluti in ętate consistentiæ vt plurimum obseruamus. Ad hęc, si ex pręincipientibus causis quoquo pacto frigus immoderatum cum humiditate coniunctũ obseruatũ sit, sanè tũc pituitã vigere, quæ ex se frigidus, humidus, & crassus est succus, verisimile iudicabimus: Et quidem magis si ventriculus, & hepar ad frigidum vergant, vt in senibus, uel calidum saltem innatum oppressum habeant, vt nec ideo suo sufficienter incumbant muneri, sed cruditatibus faueant, ut in pueris, in quibus magnus semper est cruditatum aceruus. Quod si demum causę præincipientes uim exsiccandi, & incrassandi non leuem habentes, morbum aliquando præcesserint, vnà cum caloris & frigoris inæqualitate, per quam crassiores euadunt humores, ut tandem quasi fęx sanguinis, & sedimentum, ad nutritio-

nem

nem ineptum maiori ex parte fiant, tunc rationabiliter melancholicum ſuccum abundare credendum eſt; præſertim, ſi uentriculi frigiditas, & hepatis caliditas, vel alia quæuis talis partium naturalium intemperata inęqualitas prętò fuerit. Etenim, hac ratione quinam humor vniuerſim in quouis morbo, antecedentis, vel coniunctæ cauſæ rationem habeat, ex pręincipientibus cauſis agnoſcitur. Qui inſuper vel ſimplex, vel alteri mixtus, colligetur ex coniecturis tã a cauſa, quam ab effectu complicatè deductis. Cęterum, eiuſdem humoris peccatum, nunquid quantitas, uel qualitas ſit, quando extrinſecus illud ipſis ſenſibus neutiquam pateat, ab eodem etiam fonte deducetur; quoniam quantitas ex frequenti cauſarum earumdem præincipientium occurſu, vel impetu, ducit originem: Qualitas autem ex earum agentium ſpecie, ac agendi forma, ſatis apertè decernitur. Nam vt ex agentis robore effectus magnitudo dependet; ex agentis autem ſpecie certus determinatusque effectus prętò eſt: ita ex præincipientis cauſæ occurſu, excedens humoris copia iudicatur, & ex eiuſdem cauſæ ſpecie, qualitatis error euidens eſt.

Et de morbi, ac ſimptomatis, cauſarumque eorum notitia ſat dictum: Iam ſedem affectam perquiramus. Non enim noſce ſufficit qualis morbus, quale ſimptoma, & qualis demum cauſa ſit, ut appoſitè medicinã faciamus, ſed præterea om-

nium ſedem veram agnoſcere neceſſe eſt. Ea autem quoties ita ſua præſentia pateat, ut neutiquam altera egeat mentis indagine, rem certè deſideratam adeſſe cenſendum eſt; Quoties autem ipſa lateat, occultaque ſit, ut ſenſus effugiens minimè ſeſe det in conſpectum, illico ſuorum ſignorum fontes petendi ſunt, ex quibus illa compareat.

Quæ itaque pars quæritur, illa ſit, quæ morbo affecta ſit: ad hanc utique inter alias decernendam, effectuum ægritudinis, ſeu morbi, tunc pridem eam occupantis, obſeruatio procuranda eſt: Sunt quidem effectus ijdem, per quos etiam morbus ipſe colligitur, qui attamen duorum generum ſunt, cum partim ex morbo ſimpliciter fiant, adeò quod morbum conſequantur vbicunque ille reperiatur: partim autem ex morbo ſolum proueniant, quatenus talem, nec aliam, ille corporis partem occupat; ideoque omnes licet ad morbi ſpeciem, ſiue naturam agnoſcendam plurimum faciant, ad affectam nihilominus partem percipiendam hi pręſertim maximè faciunt, quia morbum determinatam partē occupantem cōſequuntur; Vnde hi merito differētes ſunt, atque diuerſi, nec in partibus omnibus, eodē quamquā exiſtēte morbo, ſimiles ſemper ſunt, qm̄ differēs, diuerſaq; partis affectæ conſtitutio, vt per ſanitatem extrinſecus variè ſeſe ſenſibus offert, ita ſimiliter, ſi pręternaturam ſit, diuerſam admodum ſeſe exponendi rationem habebit; Vt accuratè igitur ex morbi

effectis,

effectis, partem affectam agnoſcamus, eorum omnium effectuum potius quã aliorum habenda ratio eſt, qui ſpeciatim morbum hic, & nunc, ægram partem afficientem conſequuntur; Hi verò propriè qui ſint, & quales, ob ſummam eorum varietatem, non niſi diu exercitatis in arte ſunt conſpicui, quippe non niſi longa obſeruatione, actique iuditio omnibus ad ſua deductis, & expenſis, de ſede morbi ex his tuto decernatur. Interea attamen, ne temerè ex ſolis effectis, de eadem ſede iuditium proferatur, vlterius quæ ex cauſis morbũ efficientibus (de formali enim dictum eſt, quando de morbo; ſubiectiua autem eſt quę quæritur) de eadem ſede haberi notitia poteſt, iam eſt proſequenda. Et quamuis cauſæ morbum efficientes, tam remotę, vel pręincipientes, quam proximæ, variæ ſint, atque multiplices, ex hiſque aliquæ per ſe, & per accidens aliæ morbum efficiant, vt dictum eſt, ideoq; quæ inter multas pręſentem morbum cauſent, & quatenus cauſent, conſpectas habere difficillimum ſit, ut conſequenter neque facilè ex cauſis eiſdem affectæ ſedis notitiam aſſequi poſſibile videatur, nihilo minus tamen, poſt cauſas ipſas iampridem determinatas, quomodocunque examinatas, confuſa ſaltem apprehenſio quędam illius nobis conceditur, ea ratione dumtaxat, qua illę ſibi inuicem ordine conſequentes, ſua demum vi, vnam, vel alteram noſtri corporis partem præ alijs inficere aptę natę ſunt; Vnde cum

præincipientes causæ nos multifariam lędant; ut multifariam idcirco causas proximas morborum proprias, intermedijs excitatis, inducant, consequenter obseruata causarum morbi inter causandum serie, quatenus saltem in partem aliquam determinatam conducit, eatenus talem partem morbi sedem existere planum fit. Sed confusa admodum est etiam hæc partis affectę notitia, per morbi causas efficientes inuenta, atqui qualisqualis ipsa fuerit, profectò alteri per effectus iam habitę superueniens, insimul meliorem, euidétioremque quam aliàs foret, eiusdem sedis afflictæ cognitionem parit. Quoniam uerò sępè contingit, non unam solum, sed simul, ac semel plures affici partes, quibus & interdum non unus morbus, illęq; simplex, sed mauis mixtus inest, ut sanè tunc difficilius sedis affectę iuditium uideatur, attamen singulis pręssius suo loco positis, & ad sua deductis, minor omninò difficultas euadet; Etenim tunc signorum omnium nos in aliquam partis affectę suspitionem adducentium conditione singillatim expensa, percontandum ulterius est, non & hęc simul omnia ad unius solum determinatæ partis significationem concurrant, eodemque pertineat, ut neque ex his ullum quoquam deflectat; tunc enim uerè explorata, compertaque erit sedes affecta; Sin uerò illa inter se diffident, discordantia uè sunt, nec unius eiusdem affectę sedis significationem obtinent; aut certè in alterius partis inuestiga-

ſtigationem diuertendum, dum quędam deprę-
hendatur, quę certis ſignorum teſtimonijs affecta
confirmetur; aut mauis de morbi permixtione du
bitandum eſt: etſi ubi adhuc ille mixtus appareat
pluralitatem quoque partium adeſſe poſſibile ſit:
atque tunc res ut clarior fiat, ſignorum morbum
indicantium conditionibus omnibus exactè exa-
minatis, quotquot ex his in unius partis ſignifica-
tionem concurrunt, ſeorſum cõſtituenda, referen
daque ſunt: hac ſiquidem ratione, uel morbum,
uel ſedem eius multiplicatam eſſe conſtabit: quã-
quam ſi affectę ſedes uicinę exiſtant, & in commu
nem quandam functionem conſpirent, quia ple-
raque illarum inditia communia ſint, dilucidè id
explicare arduum & operoſum eſt: non uerò cum
affectę ſedes diſſitę ſint, quoniam ſigna prorſus di-
ſparia, eodemque pertinentia minimè habeant,
proptereaque ſecretio multo expeditior, atque fa-
cilior extat. Et hęc uia eſt in notitiam partis mor-
bo affectę deueniendi, quatenus uniuerſim a no-
bis illa haberi poſſit.

Cęterum, ſi partem aliquo afflictam ſimptoma-
tę quis ſe ignorare putet, quippè quod illam ſenſu
non percipiat: equidem uel ipſomet recognito ſim
ptomatę, cum illud unius determinatę actionis
defectus ſit, neceſſaria conſequentia, partem ip-
ſam ſimptomati ſubſtratam intelliget.

Ad hęc uerò, ſedem propriam cauſę apertam ha
bere omninò opus eſt, inde quoniã qua arte opta-

ta remedia administranda sint, clarius pateat: sępè namque fit, vt quamuis alicubi partium, morbus, aut simptoma adsit, alibi tamen quam ibi, efficiens causa locum, & sedem habeat: quippe morbi, simptomataque, uel per se, primoque fiant: atque tunc afflictę parti coniuncta causa uerè inhęret: uel item per accidens, & secundò, siue per consensum: quo sanè casu, unius partis uitio, pars altera languet, & alibi quam ubi morbus est, uerè ipsa causa residet: ueluti certè contingit, si quę afflicta pars est, ea conditione donetur, qua ob sibi inditum munus, alijs omninò compati, siue illis obesse apta nata est: Quod fortè etiam situm positionemuè talem habet, qua malum sibi inditum alteri parti facilè communicet, quia nempè illi ad recipiendum aptè dispositę, quidpiam causę morbosę promptè impertiat: Aut mauis, quoniam illi cum eadem parte talis atque tantus consensus inest, & simpathia, quod uix ea malè se habenti, ipsa consentiens benè se habeat: Quapropter, quatenus morbus per cõsensum ex causa proueniat, nec ne, ut ex arte medicina paretur, accuratè indagabitur; Quod fit, si conditione partis lęsæ certo experimento perspecta, ne porrò ea ex illis fortaßè fuerit, quæ morbis per consensum frequenter afficiuntur, aut non, mox morbi exordia rememorentur, ea ne alibi fortaßè contigerint, quam ubi sese tunc morbus ostendit; quoniam tunc potius consensus, quam aliàs suspicandus est; præsertim si

mor-

morbi ſeuities, vel breui temporis ſpatio in parte eadem, tum minor, tum maior appareat, nec conſtantiam, certam cauſæ præſentiam, indicantem, oſtendat; Quoniam tunc morbus cum ſit per conſenſum, miteſcit, augeturque, dum creſcit, minuiturque fomes ex primario affecta parte influxus; veluti contra, ſi per eſſentiam ſit, aut longiori ſaltem conſenſu talis euadat, ob veram cauſę pręſentiam, firmè, & conſtanter partem afficit. Atq; de ſignis medicis demonſtratiuis, quæ vniuerſim dicenda erant, habeant hunc finem, iam ad prognoſtica ſigna explicanda deſcendamus.

DE PRAESAGIO FVTVRI EVENTVS MORBORVM, AFFECTVVMVE NON NATVRALIVM corporis humani.

PARS SECVNDA.

QVID IN MORBIS PRÆSAGIENDVM sit, & ex quibus, ac qua ratione, & quando id opportunè faciendum.

CAPVT PRIMVM.

SANE' inter medendum pluribus ex caussis Medicum prouidentia vti optimum & necessarium est, vel ex eo quidem quod homines singula ex Medicinæ arte præcognita adamussim euenisse prospicientes, & Medicos diuinam quasi artem profitentes vnicè admirentur, suspiciantq; & eis subinde, ut sibi plurimum profuturis, libentius pareant, audentiusque sese bellè de sanitate sperantes, eorum curationi comittant: Siquidem præter ęgrorum obtemperantiam, eorundem quoque fides,

& spes

& spes ad futuram salutem adipiscendam maximum quid facere planum sit; Sed vel ex eo præ cęteris, quod Medicus prouidentia ductus, longè multum ante tempore, post præsentis morbi naturam, & laborantis constitutionem optimè cognitam, imminentibus malis omnibus, remedijs ritè paratis, commodè obuiam ire valeat; adeo quod ne illa interdum eueniant, omninò prohibeat, & eorum quoque sęuitiem, magnitudinemvè aliquando fortè futuram arceat facilè, & intercipiat, ut ad summum periculis morborum singulis, perinde ac peritus nauta in futura tempestate, rectissimè prospiciat, atque hac potissimum ratione saluti ægrotātium desideratæ summoperè consulat, suique demum, & artis dignitatem iustè conseruet, cum eadem malis morborum euentibus præmonstratis, impudentum consilium euitet, quod nec porrò deploratos, spe certa salutis, magno & sui, & remediorū dedecore, curare aggrediatur: neque tandem pręseruandos, omni spe sublata, relinquat, quod non sine artis infamia fieret. Ergo res cum ita sit, post absolutum de communi morborum notitia assequenda sermonem, iam qua ratione, & arte, peritis Medicis liceat in omni morborum genere, euentura præscire, ut propositum consilium persoluamus, deinceps exponamus est opus. In morbis itaque uniuersim ipsam prædicendi methodū tradituri, quodnam merito in his futurum prænoscendum sit, primū

om-

omnium venit proponendum; Illud verò vnum est, an nè qui pręsens morbus est, aliquando sit terminaturus; Vtique ille terminum nullum habet, sed penè integro vitæ cursu hominem comitatur ad mortem vsque, de quo sanè tunc temporis scire sat est, an toto vitæ cursu eundē penitus, quem iam accepit, seruabit essendi tenorem, vel mitescet potius, augescetvè, & in deterius ægrum perducet; Quod si eius generis morbus fuerit, qui finem aliquando habere consueuit, omninò exitus ratio prænoscenda est; an porrò salus expectanda sit, vel maius mors necessariò metuenda; quippe, nisi morbi finis constet, omninò quid agendum, non nisi imprudenter decernatur; Nam si lethalis exitus immineat, vel remedia nulla conueniūt, vel à generosis saltem abstinendum est; ne fortè quoniam tunc nil vel minimum prodesse potuerint, apud vulgares ita suam auctoritatem cū Medico perdant, vt alijs postea, quos iuuare nata sunt, pręsidio esse nequeant; Sed ubi morbus salutaris futurus iam habeatur, qui attamen post naturæ beneficium, artis adhuc opem expostulet, nè eius defectu insperatus exitialis exitus præstò sit, iure, obseruatis naturæ modis, postulata remedia ex arte parantur. Atqui præterea quidquid horum ex præsenti malo expectetur, vltrò illius tempus prænoscendum est, quandoquidem Medico ægrum moriturum pręsagiri sat non uideatur, ni deinceps quo tempore, breui nè, an longo, lethalis exitus

fuerit

fuerit venturus, insinuetur; Ita quoniam ægro opportunis adhibitis refectionibus, uitæ prorogationi plurimum opituletur; astantibus autem maximè, non pauco sui, & artis honore, vel ipsa præsagij veritate, satisfiat: Quod si contra certa salutis inditia præmonstrentur, nè eo in errore versetur Medicus, vt se naturę ministrum non agnoscat, sed quæ potius naturę partes essent, aliquando ita pręripiat, vt hoc pacto illam a suis muneribus distrahat, impediatvè, & desideratam morbi solutionẽ perturbet; meherclè, quo tempore morbi solutio expectanda sit, omni conatu perquiret.

Verum enimuerò, quicunque, & quandocunque futurus sit ipse ęgri exitus, ex quo profectò ille nondum sit, sed expectetur, ideoq́ minimè pręsens sit, sed omninò futurus existat, fit, ut sub sensum cadere non possit, cui scilicet vel sola præsentia semetipsum, quoad sentiri potest, patefaciat. Attamen cum, vt dictum est, necessariò pręnoscatur, consequens est, ut mente compręhendatur, ut inquam ex pręsentibus iam tandem perceptis notioribus, de illo quod quęritur, & nondum perceptum est, quadam veluti earũdem notionum necessaria connexione, percipiatur. Cęterum, de re latenti ex causis, & effectis, accurato mentis intuitu, coniecturam facere, omnium consensu datum est; quod ex effectis causa colligatur, & ex causis effectus; vt enim alterum ad alterum refertur, ita alterum ab altero demonstratur; ex ipsis idcirco

expectati exitus causis, & effectis, ipsummet exitum prȩuestigabimus, quia vel exitus facta, quorũ ipse causa est, illum patefacient, vel exitus principia; vnde ille procedit, eundem ostendet; Aut futuri igitur exitus facta, aut eiusdem principia, nobis prȩsagium expetentibus, meditanda sunt. Sed cum rei futurȩ effectus nondum sint, ut nec ipsa futura res est, nequeunt propterea nobis notitiæ quidpiam suppeditare, cum magis illi obscuri, & abditi censeantur, quam futura res ipsa, cuius sunt effectus. Sequitur ideo, ut ex causis duntaxat inditia futurorum depromantur, utq; ex eisdem exitus ȩgrotantium prȩuestigetur: Ex causis puta efficientibus, in quibus exitus ipse cõditus est, non secus atq; in seminibus vis rerũ ex his generandarum cõtinetur; Ex his attamen, ut prȩsentes sunt, actuq; agunt, de exitu morbi coniecturam facere licet; cum hac ratione dumtaxat ipsius exitus veræ causæ sint, ipsumque talem, nec prorsus alium, vt puta iam inceptum, futurum esse ostendant; Nam ut ex inchoato herbarum exitu, futura segetum fȩcunditas facilè præcognoscitur, ita ipse futurus morbi exitus, ex actu efficientibus causis facilè auguratur; Atqui efficientes causæ hæ, ex quibus exitus ipsæ prouenit, præcipuæ sunt; Naturæ robur, vna cum eo quod illi præstari potest artis auxilium; & morbi seuities, vnà cum eiusdem causarum, simptomatumque malitia; Hȩc quippè inuicem actu, spectantibus nobis, bellum conficiãt;

Quod morbus ille ſit, qui nos perdere contendit;
n aduerſum verò illi natura reſurgat, & pro ſalu-
e cum morbo luctetur; attamen ne ipſa fortaſsè
liquando ſuccumbat, adiutrix ars medica opem
ert; veluti contra morbi ſeuities, ex cauſarum,
mptomatumq; pernitie creſcit, adeo quod quē-
dmodum gimnaſtes cum luctantes intuetur, ex
npetu, ac vi vtriuſque diſcernit vtriuſuis ſit fu-
ura victoria; ita Medicus cum in ægrotante pu-
nantes, inter ſe naturam, artémque, cum morbo,
c ſimptomatibus, cernat, præuidet commodè, ne
uperandus ſit morbus a natura, an hæc ab illo, &
on ita paria ſint omnia, vt nec naturam morbus,
ec morbum natura vincere poſſit; Nam ſi mor-
us ita magnus exiſtat, vt nec illi pro viribus natu
a aduerſetur, parum præterea, aut nihil, ars ipſa
oſſit, vigentibus adhuc ſimptomatibus, cum cau
e malitia, neceſſariò mors inde ſuccedet; Contra,
morbus lenis, minimusq; fuerit, tum ex ſe, tum
 atione cauſæ, atque ſimptomatum, qui uel ipſo na
uræ agentis robore, vnà cum artis ope, ſit diſſipa-
urus, integram omninò licebit ſanitatem expecta
e: Atqui paribus omnibus exiſtentibus, in eodem
rè ſtatu hominem permanere, quo ad alterutrū
incat, credendum erit: Quamobrem, morbum
uidem cum cauſis, ac ſimptomatibus exactè per-
endere, conditionemque propriam, præſentem
aximè cum futura comparatam, vt de eo præſa-
re liceat, examinare opus eſt: Veruntamen ulte-
rius

rius naturæ insistentis robur, tum præsens, tum futurum, acri indagine expendere operæpretiũ est: etsi alterum quod est adiuuantis artis uis, siue potestas, summoperè obseruandum uideatur; cùm ex his maximè præsentibus, & futuris, inuicem comparatis, nec aliàs, præsagia ęgrorum omnium, non eorũ inquam futuri boni, maliuè exitus dũtaxat, sed tarditatis quoque uel celeritatis eiusdẽ, deducantur: Namq́ue vt ex morbi, causarumq́ue eius, atque simptomatũ vi, pernitiosus exitus expectatur: ex naturæ uerò, & artis robore salubris ille insinuatur: ita etiam pro morbi, ac roboris magnitudine (quatenus ea tamen magis aut minus suo impetu urgeat) quæuis temporis differentia, celeritatis nempè, uel tarditatis, ad utrumuis, elucescit: puta, si uirium robur, morbo comparatum, debile, languidumq́ue fuerit, morbus autem magnus sit, a quo perinde natura plurimum irritetur, utique non lethalis solum exitus continget, uerũ ultrò quam celerrimè: At si fortaßè morbus mitior sit, uiribus scilicet minus infestus, à quo illæ nihilominus afflictæ tandem depressuræ sint: sanè exitus, qui lethalis, necessariò diuturnior erit: Contra uiribus existentibus robustis, atqui etiam morbo potenti, a quo illæ potenter irritentur, ut non tamen superaturæ sint, uelit, nolit, exitus, qui salubris futurus est, cito expectabitur: Sed morbo existente mediocri, mediocriterque molesto, semper tardè salus adueniet: nisi fortaßè paruus adeo

mor-

morbus ſit, qui facile virib⁹ validis ſuperari queat. ſed cum omnia hæc non niſi ſumma adhibita diligentia, & acri admodum ingenio, poſt longum rerum vſum, à nobis aſſequi poſſint; ob id qui rectè, ac tuto præſagire percupiet, inditia primum omnia rei quæſitæ propria, eidemque conſtanter inhærentia, iuxta communia ſignorum præcepta, in unum diligenter colliget, mox uerò collecta, quantum ad ſignificandum roboris habeant, exactè perpendet, vt demũ ſingulis ita collectis, aptèque perpenſis, & ad ſe inuicem comparatis, pro uincenti teſtimoniorum ſignificatu, tutum, & rectum de euentu iuditium ferre, opportuno tempore, valeat.

Siue itaque ex morbi inſiſtentis ui, ac poteſtate, vnà cum cauſis, & ſimptomatibus; ſiue ex reſiſtentis naturæ robore, vnà cum artis medicæ adminiculis, teſtimonia ſignificationis colligantur, illa ſemper plura, & bona, & mala, & mediocria eſſe poſſunt, atque demum per gradus, a ſummo tàm bonitatis, quàm malitiei, ad vltimum vſque, inter ſignandum ſe habent; & porrò triplici potiſſimum ordine deſignata, quia vel primo, numeri pluralitate valent, puta quod alijs numero ſint maiora; vel ſecundo propria qualitate, conditioneq́; poſſunt, qua ut ſuper alia magis, aut minus excellunt, ita ſuper alia, magis, aut minus ſignificant; & denique tertio, propria magnitudine, vnde illa, quæcunque fuerint, maiora, validioraque cęteris

æſtimantur. Numerus facilè colligi poteſt, cum ea omnia in vnum colligere, minimè ſit difficilè, quæ uel morbi inſiſtentis vim, vel naturæ reſiſtentis robur oſtendunt, & inſuper, nę hęc plura ſint, quam illa, intueri. Qualitas ſatis etiam patet, ſi repręſentatæ rei dignitas, atque pręſtantia accuratè animaduertatur; hoc eſt, ſi rei, cuius ponderatur qualitas, magis, minusvè, naturæ, vel morbo fauens extiterit; Ita enim ſignum ex re huiuſmodi ſumptum, qualitate ſemper, magis, vel minus, cætera antecellit. Magnitudo autem eſt conſpicua, ſi vniuſcuiuſuis ſigni ſignificatio, cum ſignificatione eiuſdem generis comparetur in eodemmet ęgroto; Namque tunc vt maior, minorq; apparet diſceſſus a recto, ita etiam magnitudo ſignificandi certa colligitur. Quare ipſis quibuſcunq; ſignis, tam uirium robur, quàm morbi ſeuitiem indicantibus, ordine iſto collectis, diligenterq; examinatis, eorundem omnium adinuicem comparatio facienda reſtat, ex qua iure teſtimonia decernantur ad iudicandum idonea: Quippè ſi vnú, uel alterum, quæcunque ſigna portendant, illudque concordia communi denuntiēt, prędictio cui dens omninò reddetur: Sin uerò contra, uidendum quę plura, quęque tum qualitate, tum quantitate fortiora ſint: Si ęquidem aliqua alijs quomodocunque fortiora, pluraque fuerint, de re ipſa per ea indicata tuto credendum: Contra uerò ſi alia numero, & uiribus uincant; Quod ſi ſaltem numerus

merus par fortè reperiatur, utique quę maiorem uim habēt, predictionem indicant: Quod si ęqualis solum signorum uis fuerit: maior numerus certa futuri prębet inditia: At si alia alijs permixta, ui, & numero paria uideantur, exercitato in artis operibus uiro opus est, qui ea sepenumero sit contemplatus, quique latentes adhuc quodammodo uincentis uires, & quid in singulis morbis præualeat, diutina obseruatione, prænouerit.

Cæterùm, quoniam ut plurimum euenit, quod dictis licet examinatis, comparatisque ad inuicem omnibus, nec statim attamen quod prævalet, quodq; inde futurum censendum est, nobis certò eluceat, uel ex quo uarius ęgrotantis est progressus, quo tū morbus cum simptomatibus, tum ipsa natura cum arte, sese multifariam explicant, ut uariè consequē ter, utrorumque ualiditas, uel imbecillitas, inde pateat, ac uarium similiter uirium, & morbi certamen, eodem progressu toto, sese spectabile fiat, quod nempè inditia aliqua sæpè sint, quę talia, aliavè nunc, quæ tamen postea nusquam (ob rerum in ipso mali progressu contingentium uarietatem) talia, aliaque esse soleant, ut contra sunt alia, quæ semper eadem, quæ inquam unum, aut alterum, aut maius inter utrunque medium ubiq, docent; Hinc ideò, si modo rectè præsagiendum sit, tempus ipsum morbi, quo constantia, uel inconstantia signorum omnium obseruandorum pateat, à Medico prænoscendum est: Siquidem signa quæ fir-

ma, ſtabiliaque non ſunt, à prædicendi arte excluduntur: non item quæ contra ſe habent. Hæc quoniam ſemper (niſi ęgrotantis, alteriusvè rei cuiuslibet error interponatur) quod futurum eſt, euidenter demonſtrant; adeò quod quoties imminẽtis mutationis, & uarietatis ſuſpitio nulla ultrò habeatur, quoniam ita ſecundum rationem confirmata omnia ſint, vt neutiquam aliàs eſſe queant, toties ſine dubio ex ſignorum euidentium conſtãtia, quid de ægro futurum ſit, tutò, certoq́ue pronuntiari poteſt. Tempus autem morbi non eſt aliud, quam morbi mutatio, atque progreſſus, quo à ſui ortus initio ille ad finem vſque ægrum uariè afficit; Vnde illud quadruplex eſſe poteſt; Principium nempè, Incrementum, Status, & Decrementum: quoniam quatuor dumtaxat effatu dignæ, ſenſuq́ue perceptæ, uniuerſim in morbo mutationes eſſe poſſint, quarum uidelicet uiciſſitudine, omnem morbi decurſum metiri neceſſe ſit; Incipit ſiquidem morbus, & ſui ortus initia profert, mox uerò cum ſummum nil confeſtim attingat, ni prius increſcens ſuam perfectionem acquirat, augeri idcirco, & increſcere ad ſummum ſtatum vſque neceſſe eſt: Statutum autem terminũ morbus nactus ſi fuerit, perinde quod ille in ſummo uigore iam ſit, quoniam ultrò uiolenter in eo conſiſtere nequit (ſiquidem ſalubris futurus ſit) à ſummo mox uigore ſeſe remittens, ac ueluti deferueſcens, declinat, uſquequò, parta ægrotanti ſa-

lute,

lute, prorsus esse desinat. Itaque cum ad habendam signorum in præsagio desideratorum constátiam, tempora hæc omnia morbi adamussim recognoscenda sint, profectò quatenus recognoscantur, aduertendum est. Dum morbus sensui subijciatur, omnia itidem tempora eius vel ipsò sensu dignoscuntur: eo quippè cernatur morbus primū incipiens: demum augescens: postea uigens: ac dein inclinans: Neque tunc ultrò rationibus est opus, quibus hæc patefiant: Sin uerò morbus in recondito latens, abditus sit, ita ut mente dumtaxat ex signis percipi ualeat, vtique ex signis similem differentiam repræsentantibus, singula quæuis illius tempora elucescent. Signa autem hæc, vel ex causis, principijsque temporum desumuntur, aut ex effectis tempora ipsa insequentibus, colligi possunt. Attamen, quia vt principiorum horum notitia habeatur, quatenus porrò temporum sunt principia, expressa quædam operationis eorū repræsentatio desideratur, quę omninò in morbis obscuris haberi non potest, ob id meritò ex effectis dumtaxat, horum quatuor temporum, veram habere notitiam tentandum est.

Quare effectus cum sint quotquot morbum consequuntur, vtique dum morbus incipit, leuiora sunt omnia; quia illa tunc quoque incipiant, adeo quod vsquequo talia ipsa durant, eousque etiā stet ipsum mali principium, quod propriè est tempus, in quo morbus quidem adest, sed eiusdē exacer-

batio nulla videtur, quod videlicet morbi peruicaries seipsam nondum ostentet, necdum valde naturam ad bellum prouocet, sed impeditam eam solum quodammodo reddens, ab operibus consuetis aliquantulum retrahat. Vbi verò iam paulatim increscens, ægrum grauius affligat, & ad bellum naturam valentius excitet, tunc sine dubio morbi incrementum adest, tunc quippe effectus morbi omnes grauiores, & seuiores euadant, ex quibus omninò incrementum ipsum innotescit. Atqui dum æqualia omnia sunt, & sibi ipsis etiam quam simillima, ac in eodem statu permanentia, perseuerantiaque, licet grauissima omnia sint, ægraque grauissimè cõflictantia, quia magna, quæ vnquam fuerit, inter morbum, & naturam, pugna reperiatur, tunc morbi statum adesse clarum est. Declinatio verò, quæ ipsius morbi remissio est, & post partam de morbo victoriam, ad salutem uia, tunc sanè adest, cùm mitiora fiant omnia, eaque tardius, ac segnius occurrant, cùm manifesta salutis spe, & naturæ leuamine: Ita enim, nec aliàs, quatuor ipsa tantopere celebrata morborum tempora colliguntur; etsi dierum quibus concluduntur numerus, in varijs omninò uarius sit, nec in cunctis constans esse consueuerit, sed aliquando multus, & aliquando paucus, pro morbi longitudine obseruetur. Hæc autem morborum tempora, cum ad constantiam, uel inconstantiam signorum colligendam, vt denique de re proposita

presa-

præſagium certum proferatur, obſeruanda ſint, vtiq; quod nam ex his idoneum ſit, & huic obeundo muneri aptum, ſeligendum eſt. Etenim quamuis interdum ipſo ſtatim morbi principio Medicus de futuro ægri exitu coniecturam facere facilè poſſit, vel puta ex iam pridem cognita morbi natura, vel item ex ſimptomatum ipſum comitantium ſpecie, validitateque, accedentibus ultimò reliquis particularem morbi motum, atque progreſſum eius, per idem anni tempus, & regionis conditionem, indicantibus; quamuis inquam ex his futurum morbi exitum ſalubrem, aut lethalem, breuem, aut longum, aliumvè ipſo morbi occurſu, ſatis pro uoto, Medicus interdum colligat; tamen cum per morbi initia naturæ reſiſtentis, & morbi inſiſtentis, nondum pateat firmitudo, ſiue conſtantia, vnde potiſſimum ægri præſagium deducatur, quia nempè tunc nondum tantum malum uideatur, quantum dein fortè fortuna futurum; vigeat autem adhuc ipſa natura, quæ fortaſsè poſtmodum omninò ſuccumbet: tunc temporis ideo à præſagio prorſus abſtinendum; At in ipſo morbi incremento, cuius progreſſu, naturæ, ac morbi poteſtas metiri ſatis commodè poteſt, vt potè quæ tunc vtriuſuis maior fuerit, euidentius conſtet, de ipſa exitus conditione, & de diſtantia præſertim eius euentus, licet certius coniectari. Conſtanter etſi tunc de illa, quoad bonitatem ſaltem, ſiue malitiam exitus, ſententiam ferre adhuc te-

meratium videatur: quando interim plura immi neant, quorum ui, alius, atque alius, ille expectati omnino possit. Sicuti præsertim est morbi commutatio, per quam nouam naturam adeptus, nouam similiter sui exitus conditionem autumat. Hæc siquidem cõmutatio plerumque morbi augmento fit, quo iam pridem morbus cum natura pugnam aggressus, impetum multiplicem pati consuescit. Igitur ad finem usque incrementi, vel ad statum ipsum, de exitus bonitate, aut malitia, retardandum iudicium est; quod sine dubio tunc certitudo illius prȩstò habeatur, quia inquam tũc solum, nec usquam antea, tum omnimoda morbi conditio in apertum sese dederit, tum naturæ ipsa potestas, qualis & quanta sit, palàm apparuerit, ita ut nihil ultrò utrinq; immineat, quod iam factum iudicium perturbare aptum natum uideatur. Vtcunque autem res ipsa sit, hoc unum nihilo minus ratum, firmumq́ue semper in omnibus sit, nempè iudicium, quamquam ex certis apertis coniecturis effectum, cautè tamen ubique illud exponendum, quando nunquam firma, stabiliaq; adeo sint omnia, quin, vel nouo saltem errore inter curandum commiso, eadem omniquaque deficiant.

DE NATVRA INPRIMIS AGITVR, quæriturq; quid sit, & vnde illi robur, demum autem quatenus idem ex causis innotescat. CAP. II.

VM ergo ea à nobis iampridem posita sint, ex quibus ægrotantium exitus pendet, ita ut ex illis iuxta se positis, & inuicem comparatis, de futuro quouis morborum euẽtu meritò præsagiri datum sit; Nempè morbus, cum simptomatibus, vnde ægrotanti continuò, ad necem usque, insidiæ moliuntur; Præterea, insistentis naturæ uirtus, robutvè, cum requisitis Medicæ artis auxilijs, quibus, tanquam ex arce, miro ingenio, aduersantibus morbis, repugnare, obsistereque datum est: Hęcque illa cum sint, quorum causa ægris cuncta proueniunt, vtique speciatim omnium deinceps aggredienda tractatio, & quatenus horum unumquodque æstimandum sit, quibusque notis tale nobis eluceat, perpendendum. A Natura verò, tanquam à qua primum, ut operis, ita meditationis, pendet occasio, sermonem ordiemur, & quantum in ægris illa præstare apta sit, ac ex quibus demum talis dignoscatur, demonstrabimus. Est porrò Natura principium primum, quo nos homines geniti, omnia

dein opera, & uitæ præsertim, exercemus; quibus non solum integra nostri constitutio viget, & instauratur, verum adhuc illa mirum in modum ab omni morborum occursu perseruatur, quando nobismet in lucem prodeuntibus, ut præscriptam aptæ constitutionis mediocritatem consequamur, consequutamque conseruemus, perpetuò natura hæc, ex se, quasi aliàs Doctore instructa, pro necessitate, singulis singula ingeniosissimè, opportunèque ministret. At quidnam tandem hęc ipsa natura sit peruestigantibus, anima ipsa nostra in mentem venit, à qua cũ esse primum habeamus, meritò etiam opera in nos cuncta manare verissimum erit; Per animam etenim ipsi uiuere uideamur, verèque homines esse credamus, quod per hanc uiuentes munera exequamur plurima, quæ morte cõsumpti, anima nempè decedente, ne minimum quidẽ attingimus; Argumẽtum sanè munerum horum non corpus nostrum efficientem caussam haberi, sed inesse quidpiam uiuentibus nobis, animam scilicet ipsam, qua demortuis pręstantiores sumus, atque potentiores; ita ut quod nobis perpetuò per uitam insidet, nec usquam deserit, sed primo nostri gubernacula tractans, partes omnes in suum quodque opus ducit, & concitat, vt simul omnium functionum causa censeri debeat, anima nostra sit, quæ & rationabiliter natura nuncupetur. Atque res cum ita se habeat, anima autẽ iam dicta opera in corpore solũ exer-

ceat,

ceat, sine quo ab his illa prorsus otiosa manet; Corpore siquidē veluti instrumento ad ea prosequenda vtatur, adeo quod nisi aptè illud constructum, simetraque proportione constitutum existat, opera ipsa manca; & multifariam deprauata cernantur; Profectò mirum videri non debet, si quamquam in omnibus eadem ex æquo anima est, in singulis tamen operationes eędem, & similes non obseruentur, quoniam corpus animę, operumque instrumentum nunquam in omnibus idem, seu potius ęqua dispositione cōmpactum, reperitur, vt scilicet necessariò vbique similes proferat actiones. Cęterum, hinc cum perfectiores, & meliores homini semper operationes eueniāt, cuius corpus ea sit moderatione constructum, quæ prę alijs simetræ proportioni, ad exquisitè operandum, magis accedat, utique sequitur, vt quandocunque id obseruari contingat, tunc itidem liceat asserere naturam in eo potenter, & validè operari; contra, imbecilliter, & languidè, si res aliàs sit; Itaque, vt melior, deterior vè corporis nostri cōstitutio, validiorum, imbecilliorum vè naturæ operum radix est, & potissima causa, necessariò ex eadem constitutione, naturæ uires, quasi effectus ex causa, ęstimādæ sunt. Spectat autem cōstitutionis bonitas tam ad partes similares, quàm ad dissimilares, vt alibi dictum est; amāt enim similares proportionatum suarum qualitatum temperamentum, amant pręterea dissimilares figuram, & formam propriam,

pro-

propriam magnitudinem, insuper & numerum, cum situ cóuenienti, atque demum omnes simul sibi inuicẽ mutuo se fauore prosequẽtes, in unum harmonicum cócentum uniri ita desiderãt, vt ferè nusquam iustum similarium temperamẽtum, citra rectam dissimilarium conformationem, & contra, esse posse certum sit. Quapropter, ex omnium corporis partiũ simetria, tandemq; ex totius corporis constitutione, naturæ operantis robur diiudicabitur, etsi iudicium penes temperamentum similarium certius censeatur, vtpote, quod bona, vel mala partium similarium constitutio magis ad robur faciat, quàm illa dissimilarium, quoniam hæc referatur ad illam, hoc est, ad mediocrem. Verum quęcunq; hęc sit constitutio, ea sanè nos omninò sua presentia latet, quod nempè lõgè à sensibus illa distet; non nisi igitur mente varijs coniecturis, ex effectis, & causis, à nobis concipi potest; A causis autẽ sumpto principio, illas dicimus esse, Parentes, Patriam, & Educationem; ab his quoniam primam constitutionis nostræ originẽ pendere experimento compertum videatur. Etenim ex robustis, validisq; parentibus, semper ferè aptè cõstructũ, ac perinde robustũ, ualidumq; hominẽ procreari certũ est: nempè quod homo ex eorum semine fiat, quod quamquam re uera non est homo, hominem attamen in sua continet potestate, atque ad instar illud frugum, quod Agricolæ ementem facturi, purum, & fętum seelligunt,
experti

xperti frugem malam è marcido percipi, si ex be-
è compositis, ideoq; robustis parentibus decidat,
mninò similem hominē profert, scilicet, simetra
ōpositione confectū, & ualenti natura donatum;
ontra, ex praua cōstitutione p̄ditis, & imbecillis.
arentibus accedit patria, quæ quantum inter ge-
erandos homines illorum constitutioni faueat,
cillimum est uel solo eorum experimento doce-
, qui longè, latèque orbem peruagati, plurium
entium mores, atque naturas diligenter obserua-
unt: Communi enim consensu fatentur omnes,
d locorum uarietatem, homines multifariam va-
ios procreari, sed natura præsertim, & moribus
ifferentes: atque differentiam à locis ipsis impri-
nis prouenire; quod quilibet etiam commodè
pud suas gentes experitur; Nam qui unius regio
is partes montanas incolunt, hi sine dubio firma
olidaque constitutione donati, uegetiores, robu-
tioresque sunt, & laborum tolerantissimi, qui au
em eiusdem regionis partes pratenses, ac planas
nhabitant, ut plurimum contra, tenuiori, mollio-
ique habitu sunt prędi ti, segnioresque perinde,
 imbecilliores sunt, ac laborum minus toleran-
es, quod equidem fit non ob unam loci distan-
iam, sed tum ob terræ, solivè proprietatem, quæ
ræcipuam sibi insitam uarietatem necessariò se-
uitur; tum ob certum cęlorum aspectum, vndè
eris differentes oriuntur tempestates, ex quibus
emum, diuino quasi numine, tanta proueniunt.

Verum

Verum enim verò siuè parentes, siuè patriam nostræ constitutionis originem posuerimus;. Educatio certè magis, principium eius statuenda est, vel ea quandoquidem sola iampridem inditam constitutionem immutare apta sit; Educatione autem complectimur ea, quæ necessariò, præter fortuita, ad uitam desiderari planum est, inter quę primas tenent, quæcunque extrinsecus accedentia suo nos ambitu alterant; Deinde quæ intrinsecus assumpta, receptu suo, nos palàm immutant; & tertio quę in nobis, ex ipsimet facta, sua saltem efficientia, nos alios reddunt: Ad hæc namque tria capita, quæcunque ad vitam requiruntur, vt alias indicauimus, facilè reducuntur: Ad primum caput, præter fortuita, deducitur aer, quicunque sit, quem habeat habitatio; hic etenim ubique rebus omnibus circumfusus in intima quæque penetrans, non nos homines solum, cum reliquis animantibus, sed & solidissima quæque, ac inania, quæ aliter sicco, & aliter pluuio cęlo affici notamus, contagione prorsus immutat: Immò ad nostri corporis constitutionem, & similarem præsertim immutandam, illius vis maior, & efficacior est, quam cęterorum; tanta quippè aeris uis est per cuncta meabilis; Quare meritò ille, qui habitationis est proprius, diligenter examinandus est: Namque locus æditus, apricus, siccus, & arenosus, ventis spirantibus suauiter difflatus, in quo perinde vt plurimum per statum cęli temperatū,

ad

ad frigidum inclinantem, placidum, & tranquillum, serenitas multa redundat, quippè quod aer ibi tota sua constitutione purus, nitidus, tenuis, patens, & liber, nullis inquinamentis obsitus, nulla putredine affectus, nullo uapore malo, aut crassitie perfusus sit; hic inquam locus, ob aerem ita dispositum, & salubritatem, & bonam ualetudinē facit, eamque tuetur, nec quidquam corpora permutat, quia nec opprimat, nec dissipet, sed uegeta illa, ac valdè robusta facit, conseruatque: Cui sanè contrarius, nempè qui æditis undique montibus septus, demissoq; solo, ac cauo, arctatus, atque conclusus, nullum recipit flatum, quique ideò aerem humidum, crassum, ac turbidum, & caligine plenum habet; præsertim si propè stagni cuiusuis, aut paludis, vel cloacæ uicinitas adsit, vnde continuò uapores exurgant, quibus illæ varia impuritate polluatur; Hic siquidem locus, ob aerem huiusmodi, vt omni temperamento, omniq; animantiū generi, nedum homini, tum opprimendo, tum dissipando, noxius, & inutilis est, ita meherclè robur semper adimit euidentissimè; Sicut cōtra qui huic aduersatur, perpetuò robur seruat, atque adauget, & porrò magis, aut minus, prov t loci aer, quo fruimur, huic vel illi magis, aut minus assimilatur. Sub caput secundum, post multa cadit pastus, cibus scilicet atque potus, quo continuò ipsi nutrimur; qui sanè quanquam aere ipso tardius, ac segnius nos immutat; quoniam tamen perma-

nentem,

nentem, ac inhærescentem corpori materiam suppetat, ualidius ideò, contumaciusque nos, quacũque is sit qualitate præditus, afficit. Etenim cum inter nutriẽdum adhęrescat, atque persistat, minime uerò nos, temperamenti similitudine, sed totius substantiæ affinitate tantummodo nutriat, fit necessariò, vt ille, differenti qualitate, quà tã actu, quàm potestate, viget, nos uelimus nolimus, semper afficiat, & quamuis uentriculo exceptus, in eoque vi caloris infractus, domitus sit, & inde in intestina, in mesenterij uenas, & in iecur demũ elabatur, vbi continuò magis, ac magis infringatur, dometurque, nusquam tamen prorsus pristinis spoliatur facultatibus, sed harũ non nihil etiã manet in sanguine, qui & in uenas maiores, & in minores, & in corporis singulas alendas partes effusus, illas suis ille qualitatibus imbuit, ut tandem omnis corporis, partiumque constitutio, pastu ipso, ex ipsius inquá qualitate, immutari uideatur; etsi adhuc ex eiusdem optimi quantitate, tempestateque vsus, accidenter tamen, & indirectè, idẽ sæpè contingat, quatenus puta si uires superet, & intempestiuè ministretur, multiplicatis necessariò cruditatibus, obstructiones, & præternaturalia alia non pauca, parit, ex quibus multipliciter temperamentum infringitur; at si infra quam par sit, ille fuerit, quanquam bonus, attamen non id aptè resarciens, & instaurans, quod perpetuò dissipatur, consequenter absumitur, tabescitq; corpus, & pro-

priam

priam proportionem amittit, summo uirium dispen
dio; Vnde quantò longius à iusto qualitatis, quan
titatis, & opportunitatis ille decedet, tantò ualen-
tius simetram corporis constitutionem perturba-
bit; conseruabit autem si mediocritatem obtineat.
Tertium caput amplectitur quęcunque geruntur,
nobisque in ipsismet continuò fiunt, inter quæ
primas tenet tum mẽtis, tum corporis exercitatio;
Etenim dum uiuimus, perpetuò varijs mẽtis pas-
sionibus, & corporis multiplici motu exercemur;
atq; nos exerceri perfectio nostra est, quippè quod
agamus, quod à natura agere nobis datum est, ita
ut etiam perfectè nostri corporis cõstitutioni actio
hęc uerè conueniat; Sed siue mente, siue corpore
exerceamur, si per excessum, & supra uires id fie-
ri contingat, profectò nobismet ruinam machina-
mur, quoniam scilicet exercitatio, quęcunque sit,
spiritibus eget non paucis, hi verò ex defatigatio-
ne multa ultra modum exhauriuntur, dissipan-
turque, & demum corporis vniuersi simetra con-
stitutio deprauatur, deficiente nempè eo, unde po-
tissimũ illa conseruatur. Veluti similiter per quie-
tem diuturnam nimis, exercitationis intermissio,
qualem puta desidiosa vita habet, non minus le-
dit, atque somnus immoderatior exercitio mentis
oppositus; Quippe ꝙ semper inde corpus fiat igna-
uum, & mens unà cum sensu palàm torpescat, ex
quo nempè spiritus offundantur, opprimiturque,
& ad omnia naturę opera segniores euadant: un-

F de

de consequenter totius, ac partium constitutio labefactatur, oppresso scilicet medio, quo illa uigebat; Attamen contra, horum mediocritas, innatæ constitutioni, perindeque robori, plurimum fauet, cum per illam tum spiritus, quasi intimis partibus torpescentes, excitentur, foras euocentur, & in omne corpus ad naturę munia peragenda diffundantur, tum insuper diminuti instaurentur, quoniam videlicet coctio, alimenti distributio, & excrementorum expulsio valenter adiuuetur, vnde quod ex his perpetuò dissoluitur, facilè reparetur; Quare huic mediocritati quantò propius exercitatio, quæcunque sit, appropinquabit, eo validius illa integræ corporis constitutioni, ipsiq; demum virium robori, aptè fauebit. Verum enimuerò, licet iam dictis his, nostri corporis educatio comprehendatur, non ex his tamen quomodolibet prosequutis, nostri corporis constitutio trahit originem, sed ex ipsis tantummodo consuetis; Est porrò consuetudo actionis, & passionis, rei cuiusuis crebrius repetitæ contracta familiaritas, & ferè adsititia similitudo; Quare hęc ipsa frequenti, longoque vsu repetita, meritò consueta æstimabuntur; consueta autem ea nostræ constitutionis esse principium certissimum est, quoniam quamuis ex illis momento duntaxat corpus nostrum afficientibus, affectio ipsa per summa illius diffusa inhærens, mutabilis, & inconstans adeo sit, quod si per se, solitarięque suæ naturæ relinquatur, leuissimè

trans-

transfuga, à seipsa desciscat, & tota quã mox ascita, & aduentitia, corpore ad se,pristinamq́ue constitutionem, redito, exolescat; Tamen si illarum assiduus sit appulsus, nulloq; puncto temporis intermissa adhęsio,ueluti per consuetudinem fit,necesse est,ut tum demum affectio inducta permaneat, & constitutio antiqua mutetur,ut verissimũ esse experimẽto satis comprobatũ est; Et hac pręsertim rõne, cũ post reliqua nos uelimus nolimus nutriamur alimentis, quorũ temperamẽtum nusquã illi quod nobis est inditũ adamussim simile est,sed & sæpè diuersum, sequitur omninò ut inde sicut nostri substantia alia atque alia fit, sic etiam temperamentum proprium alteretur, fauente pręsertim aere, fauentibusque omnibus, quæ à nobis in ipsismet perpetuò geruntur,ut dicebamus; quinimo ex continuato, & consueto horum alimentorum inhęrentium usu,& aliorum perenni durante fauore, necessarium est nos similes prorsus euadere, nostrumq́ue habitum tandem permutari, nouo scilicet adepto temperamento. Neque tamen id repugnat sanitati, tum quoniam sensim, longoque tractu, pro ætate, ac in latitudine sanitatis, id fiat, etsi extra mediocritatis desiderate, fines censeatur; tum quia nec ita mutetur antiquũ, vt nouum superueniens, illi prorsus aduersum, dissimbolumque sit, quippe si id nõ omninò simbolum fuerit,primęuo saltem adeo non repugnat, quin etiam semper antiqui multa, eaque non par-

ua restent vestigia; & sanè partium solidarum occasione potissimum, quæ ob firmitatem, & robur, vt difficilè dissoluuntur, sic difficilè etiam funditus euertuntur; Vnde siue cõtrariorum longa consuetudine, siue temporis decursu, valenter permutentur, primæuum tamen illarum temperamentum semper adeo redolent, quod earum occasione, in ipsum expeditius sese etiam uniuersum sępissimè referat. Cęterum, res quamquam ita se habet, nusquam attamen ex solis Parentibus, Patria, & Educatione consueta, tanquam ex causis, de nostri corporis constitutione, subindeq; de uirium naturæ ualiditate, imbecillitate vè, simpliciter pronunciandum est; Sed habenda ultrò ratio ætatis est, quæ etsi principium effectiuum, commutatiuum scilicet constitutionis non sit, est nihilo minus regula, per quam, quantum constitutio propria uiribus fauere apta sit, commodè mensuratur; Quandoquidem nunquam una, & eadem constitutio, in vno, & eodem homine, ex eisdem prorsus efficientibus causis iam demonstratis, inducta, conseruataque, ab ipso uitæ ingressu, ad exitum vsque, nempè mortem, easdem proferre uires apta videatur, sed necessariò fortiores modò, modò debiliores edat; Et huius rei causa unicuique à natura insita est, quando ut quilibet externorum impetu lacessitus perpetuæ dissolutioni obnoxius est, ita perpetuò ex se suę instaurationi necessariò incumbat, id verò dũ auidè

dè præſtet, uelit, nolit defatigetur, & ad agendum uiribus omninò debilior fiat; Quare, quamquam interea nutritionis ope inſtauretur, nuſquam tamen toto uitæ curriculo ita ex æquo reparatur, ut ad unguem deperdito reſpondere uideatur, & ut conſequenter à principio ad finem uſque proportionata conſtitutio conſeruetur, quæ ſcilicet uiribus ipſis ut antea bellè deſeruiat. Porrò autem id ipſum uitę noſtrę curriculum in tres pręcipuas ętates diuidi certum eſt, Adoleſcentiam, Virilitatem, & Senectutem, etenim dum naſcimur, nondum ea prędití conditione ſumus, quàm perfecto, integroque homini natura conceſſit, ſed ultrò augeri, appoſitius conformari, firmioresq; reddi per adoleſcentiam, ad trigeſimum vt plurimum annum vſque neceſſe eſt; Ea verò demũ conditione adepta, certo temporis ſpatio, nos ipſi floridè conſiſtimus, & quaſi ſui vbique ſimili, matura conditione, ad quinquageſimum penè annum, per uirilitatem, fruimur; Etſi tandem ſenſim conditionem eandem amittentes, ingraueſcente ætate, per ſenectutem, reliquis ſubſequentibus annis, in deterius pręcipitemur: Vndè, licet ab ipſa adoleſcentiæ ętate, ab eo inquam ſtatim quod naſcimur, pedetentim reddi meliores, obeundisque vitæ munijs, vel vno paulatim aucto vegetioris virtutis beneficio, aptiorem aſſequi conſtitutionem, experimento credere dignum videatur, cum nihilominus ut rebus omnibus natura conſtantibus, ita etiam homi-

ni, certus conditionis terminus insit; profectò eò tandem nos homines deuenire est operæpretium, quo ueluti nostri rectè conformata conditio, sic cō stitutio rectè perducta, quiescat, nec ultrò proficiscatur, vt per ipsam consistentiæ, seù virilitatis ętatem uidere est, qua tota cum matura, floridaque constanter omnia sint, suique ferè vbique similia, ad senium usque, fit ut tunc iampridem adepta, quæ desiderabatur, nostri constitutio, vnà cum exacta caloris copia, iustè consistat, palamque splēdescat; Atqui deinceps sensim omnibus gradatim deficientibus, ex quo scilicet nobis pabulum successiuè deficiat, nec vsquam semper æquè instauretur, ideò euenit, vt paulatim etiam iusta nostri constitutio, deficientibus quoque viribus, deprauetur, & ad vltimum senium vsque, quod uitam claudat, illa marcescat. Ergo de naturæ uiribus, siue potentia, Medicus inter præsagiendū ex causis iudicaturus, parentes quidem, patriam, & educationem consuetam; ex quibus hominis constitutio, cum uirium robore, pendet, diligenter exquiret, ex his attamen, non nisi ętate examinata, asseueranter de re ipsa decernet; Quandoquidem si bonam, & temperatam constitutionem, ex parentibus, patria, uel solita educatione, inductam, per ętatem adolescentiæ obseruari contigerit, nulli dubium quin ut ad uirilitatem usque illa perpetuò melior, atque perfectior fit, ita naturæ robur magis ac magis augeatur; Contra uerò, per senij ętatem,

tem,

tem, robur decreſcat, etiam ſi temperata, & bona ſit conſtitutio, tunc quippè continuò imperfectior atque deterior illa euadat; Verum cum per uirilitatem conſtitutio ipſa floreſcat, atque conſiſtat, omninò ideò tunc uirium robur floridum, & ualidũ eſt cenſendum; etſi quidem magis deſinente adoleſcentia, quam mox ſenio acceſſuro, credendum uideatur. Quamobrem ſi fortè fortuna inæqualis, & præternaturam undecunque inducta conſtitutio aliqua ſit, ad quam non niſi uirium imbecillitas ſubſequatur, ſit autem ea in adoleſcentia, dubio procul minor aderit imbecillitas, quam ſi fuerit in ſenio; inſuper etiam minor in uirilitate, & ea præſertim parte, qua adoleſcentiæ propinquior opinabitur: Quoniam ut ætate ualidiori, robur facilè ſtat, ætate autem debiliori, imbecillitas, ita ætate ualidiori, imbecillitas minor poſſibilis eſt, debiliori autem, maior. Atque de naturæ potentia ex cauſis, hac ratione inquirendum eſt.

QVATENVS PRÆTEREA Eiusdem naturę robur ex proprijs aliquot operibus, & effectis colligatur.

CAP. III.

E ipsius autem naturæ uiribus ex suis effectis iam iudicandum. Ergo ut naturæ humanæ facultates multę sunt, quibus à conditore summo mirificè illa donata est, ita certè naturæ eiusdem multa sunt opera, ex facultatibus ipsis, tanquam effectus ex causis, perpetuò emanantia, quibus prosequendis assiduè adeo per uitam, & necessariò incumbimus, quod sine his iure nec homines esse, nec saltem uiuere ualeamus: in nos quippe inde beneficia tanta proficiscantur, quanta homini integrè seruando bellè sufficiant. Ex operibus his itaque, ueluti ex humanæ naturæ effectis, de eiusdem naturæ potentia, roboreq; Medicus iudicaturus, omnia illa inprimis ita diligenter recognoscet, ut cũ passim meliora, & deteriora passim, pro facultatis operantis conditione, conspiciantur, consequẽter ex his qualis, quantauè sit ipsa facultatum, siuè naturę potentia, clarè splendescat.

Sunt porrò opera hæc in duplici differentia, ex quo natura duplici potissimum fine operetur: Alia enim

enim ſunt hominis perfectiua : & alia eiuſdem conſeruatiua ſunt. Perfectiua opera dicimus,quęcunque ex certis facultatibus emanantia, eo ſolo proſequuntur fine, ut perfectum hominem reddant,talem uidelicet,qui humanæ conditioni aptè reſpondeat, quæ in eo præſertim poſita eſt, ut interanimantia illud unum ſit, quod mente intelligat, medio tamen ſenſu; moueatur inſuper ad libitum, & ſibi ſimile facere aptum natum ſit: ita ut opera eadem trium meritò ſpecierum cenſeantur; Cognitiuarum nempè, quibus tum mente,tũ ſenſu, homo cognoſcit: Loco motiuarum,quibus progreſſiuè ad motum ille mouetur; Et demum Genitiuarum, quibus cum cæteris animantibus, ſibi ſimile procreat. Conſeruatiua opera nuncupamus, quæcunque ex proprijs facultatibus edita, ad deſideratam corporis humani uiuentis conſeruationem primò diriguntur,quęcunque inquã illudmet perpetuæ alterationi, diſſolutioniq; obnoxium, aſſiduè ita præſeruant,reſtituunt,inſtaurantque,vt ſi fieri poſſit,illud ſemper ſibi & ubiq; ſimile ſtet.

Verum enim verò,vt duo ſunt ea,quorum ſummoperè conſeruatio in nobis expetitur, quorum ſcilicet beneficio uita hominis durat; Nempè,temperamentum, caloris præſertim è corde influxi reliquas qualitates de neceſſitate propter uitam excedentis, & inquam ipſo patẽti,ac libero aeris perſpiratu, qui multiplici tum pectoris, tum arteria-

rum

rum motu fit, qui ſanè poſt idoneam ſpirituũ inſtaurationem, calori ſeruando deſideratur; Præterea, habitus corporis, hoc eſt ſubſtantia, ſeu moles ipſius, cuius beneficio organa actionibus conſecrata ritè conformata cum fuerint, operationibus aptè deſeruiunt; Hic verò per debitam paſtus celebratam attractionem, eiuſdem retentionem, & coctionem aſſimilantem, poſt aſſequutam excrementorum expulſionem, vt ſuo loco dicemus; Meritò hinc duarum ſpecierum opera eadẽ Conſeruatiua æſtimanda ſunt, ex his ſcilicet ſumpta differentia, quorum inprimis conſeruatio deſiderabilis eſt.

Hæc ipſa autem omnia, perfectiua puta, & conſeruatiua naturæ opera, quandocunque ijs ſimilia ſint, quæ naturaliter in nobis eſſe conſueuerunt, ſemper naturæ robur ſignificabunt; quandocunque verò diſſimilia, imbecillitatẽ arguent; Quãquam de naturæ potentia ex operibus his iudicaturus Medicus, nunquam abſolutè pronuntiabit, ſed illorum tantummodo præcognita dignitate, qualitateve, inſuper & diſſimilitudinis, vel ſimilitudinis magnitudine, & demũ numero, vt iam antea ſuppoſuimus. Etenim conſeruantia opera digniora ſunt, & præſtantiora perfectiuis, vtpotè quæ vitæ prę cæteris faueant, morbiſque inprimis aduerſari certum ſit; Atqui inter eadem primas tenent, quæ inſitum calorem fouent, atque tuentur; in calore quoniam vita ferè contineatur, &

licet

licet per ſpirituum inſtaurationem calor ſuſtentetur, vrgentius nihilominus per vẽtilationem hoc eſt aeris perſpiratu conſeruatur; Namque ſine ſpirituum reſtauratione ille longius durat, ſine uentilatione autem difficilè, vel breuiſſimo etiam tẽpore ſtat: adeò quod etiam motus, qui perfectiua operatio eſt, quatenus ſaltem ad ipſam uentilationem concurrit, fauetque, medijs muſculis, dilatationi, & conſtrictioni Thoracis, eodem gradu ęſtimandus eſt.

Secundo loco habentur opera, quæ corpus uniuerſum inſtauratione fouent, atque tuentur, alimenti ſcilicet attractione, retentione, concoctione, & excretorum expulſione, quibus ſanè quamuis inſitum calidum ſpirituum nutritione tueatur, ſine qua deficerent illi, & ipſum euolaret, cum eoq; uita decederet: attamen propriè magis ex his corporis moles inſtauratur, ſimulatq; morbo, & cauſis eius, acriter aduerſatur, quod profectò magnũ quid eſt, ad uirium robur, minus tamen quam ſit illud, quod operibus priori loco poſitis fit.

Vltimum locum opera perfectiua tenent, quod minus cæteris illa robori naturæ faueant: ea quandoquidem (tactu excepto, qui percipiendis qualitatibus plurimum inſeruit, veluti quodammodo ipsè guſtus) illud agere ſolum videantur, quod calidum inſitum, ſufficienti exercitio, ad ſui conſeruationem potenter exſuſcitent, interim tamen ne idem nimio exercitio, diſſipatis ſpiritibus, de-

ſtrua-

ſtruatur, vel una inſtaurationis occaſione, interdũ neceſſariò quieſcant. Ab his excipitur motus, qua ſcilicet ratione per Thoracem reſpirationi deſeruit, cuius certè alia, & quidem ſumma, atque perennis neceſſitas eſt, licet ille etiã imbecillus aptè ſufficiat, quaſi tunc uirtus eò tota ſe conferat, id ſolum contendens, vt maximè neceſſarium: Hoc itaque ordine qualitas operum ęſtimanda eſt: cęterum numerus facilè conſtat, ideoque quanto ex his plura ſecundum naturam ſint, tanto magis ipſa natura ualet: Contra quanto pauciora ſecundũ naturam erunt, tanto imbecillior eadem natura æſtimabitur. Sed eorum poſt hæc operum, bonę, vel malę conditionis gradus, quanta ſit magnitudo, inde potiſſimum colligi poteſt, vnde operum ipſorum diſceſſus à recto maior minorvè ſit conſpicuus; Conſpicuus autem ſit ex modo, quo deprauantur; Quadrupliciter namque id illis contingit, ablatè, diminutè, auctè, atque corruptè; auferuntur cum ipſa nulla ſint: Diminuuntur autem, cum parce nimis exercentur: atqui augẽtur, cum vltrò quam par ſit, in actum erumpunt: Veruntamen corrumpuntur, ſi perperam, & non ſeruata forma proſequantur. Maius equidem detrimentum eſt, ſi auferantur: deinde ſi diminuantur: Demum ſi creſcant: Si verò corruptè fiant, quatenus ad conſuetum magis, vel minus acceſſerint, eatenus magis, aut minus ęſtimanda ſunt.

Latent autem ſenſum vt plurimum opera hæc, ſiue

siue illa integra seruetur, siue lędantur; Sed mente percipiuntur ex effectis, qui uarij diuersiq; sunt, pro uarietate operum; quare, ut eorundem operum qualitas, numerus, & quantitas, ad assequendum robur virium prænoscatur, effectus eorumdem sensibiles in vnum colligendi sunt, ex hisque de operibus mente iudicandū est. Atque ab opere conseruanti, quod calidum per ventilationem, ex aeris inspiratione, & respiratione tuetur, exordientes, sanè principiò illud sensibili motu dilatationis, & constrictionis Thoracis procurari; demum verò cordis sistole, diastoleque prosequi, supponendum est; Quando primum oris perspiratu, aer in pulmones, Thoracis ope, ut disponatur, auidè protrahatur; Subinde verò ille, cordis, & arteriarum sistole, diastoleque, ex pulmonibus, in propria, ad desideratam uentilationem, liberè perducatur; Vnde hi motus ubi lędantur, pro maiori, vel minori lęsione, sufficientem magis, minusvè, semper docent fieri ventilationem, ex qua vt caloris copia in corde seruatur, sic etiā robur virium vbique propagatur; Verum, inprimis lęditur Thoracis motus, vt aliud quoduis opus, quadrupliciter, ablatè, diminutè, auctè, & deprauatè; Aufertur ferè interdum, quia insensibilis sit, sed raro, manente nihilo minus uita, etsi breuissimo temporis spatio duratura, quod tunc illa longius seruari nullo modo queat, tuncque ideo ut id quod ex se grauissimū est, calori cordi implantato prorsus

ſus aduerſum, ita etiam ſummę imbecillitatis vniuerſi certum eſt argumentum; Imminuitur autem ut lędat (raro quamquam imminutione lædit, quia motus admodũ paruus ipſi Thoraci ſufficiat) cum paucus ille, & lenis, plus nimis euaſerit, vt ſcilicet libero perſpiratui non ſufficiat; Vnde quo minor ac lenior, eo maiorem ſemper caloris arguit angorem, viriumq́ue imbecillitatem indicat; Augetur vltrò quam par ſit, cum ſupra propriam magnitudinẽ, & vehementiã maior fuerit, quò certè caſu calori neceſſitas ineſt multa, quippè ille præter naturam fortè excandeſcens, quaſi diſſipaturus, inſueta tunc vẽtilatione ſeruari deſiderat, vndè quo magis ille talis apparet, eo magis languorem & laborem oſtendit. Deprauatur vltimò Thoracis motus, ſi propriam formam pulſationis amittat, quia puta, vel tardus nimis, & rarus, vel contra, celer, frequensq́ue nimis eſt: atque vt modus prior imbecillitatem iam præſentem oſtendit, ita poſterior neceſſitatem ventilationis caloris ſummam, cum labore, autumat; idque magis, minusvè, pro maiori, aut minori motus prauitate. Poſt Thoracis motum debitæ ventilationi caloris inſiti inſeruientem, pulſatio cordis, & arteriarum ſequitur, quæ vel ſaltem tangenti manifeſta eſt, quæ inquam, poſito Thoracis beneficio, ſummè adeo neceſſaria eſt, vt præter hanc calor ipſe innatus, cordi implantatus, nequeat, vel temporis modico conſeruari, quare etiam illa, poſt Thoracis

motum, iure contemplabitur: ſiquidem quatenus pulſatio hæc extrinſecus patens fuerit, eatenus uentilatio cordis, ac vniuerſi, ad caloris tutelam primo celebrabitur, & qualis hinc demum caloris tutela fuerit, talis etiam erit caloris copia, & virium robur. Ergo patentium arteriarum pulſus quadrupliciter à naturali decedit, ablatè, diminutè, auctè, atque corruptè; Aufertur pulſus interdum, ſi non omninò, adeo attamen, quod tunc vix ſenſu percipiatur, tuncque aut uita, ob imbecillitatem, in ſummo diſcrimine ſtat, aut mox ſaltē euolabit. Sed diminuitur pulſus, quandocunque à propria mediocritate decedat: Decedit autem bifariam, aut cum infra conſuetā magnitudinem, aut validitatem ille ſubſiſtit: Pulſus enim motus cordis eſt, & arteriarum, utque motus certo ſpatio fit, per illudque certo impetu celebratur, ſic pulſus certam inprimis arteriarum magnitudinem, ad quamuis dimenſionem, occupat, certumque demum impetum ſemper habet annexum; quantò igitur in pulſu minor conſueto fuerit ad quamuis dimenſionem extenſio, tantò etiam minor pulſus æſtimabitur; quantò inſuper minor eiuſdem fuerit pulſationis impetus, tantò minor quoque eiuſdem validitas iudicabitur, quod equidem fit multipliciter, tum ſi ictus tactum minus feriat, immo ex tactu facilè opprimatur; tum cum ictus uix ſenſu percipiatur, aut dum ferit, quaſi recurrat, & ſaltet, nec firmus ſtet;

ita porrò diminutus pulſus eſt, & quanto magis talis, tantò maioris erit imbecillitatis argumentũ; Augetur autem pulſus perperam, ſi vltra conſuetam magnitudinem, & validitatem, ille exceſſerit, quod ſit, vel ſi ad quamuis arteriæ dimenſioné ille ſe nimis extendat, vel ſi inter pulſandum, valdè nimis vehementem, validumq́ue ſe proferat; Etenim ille tunc non niſi exceſſum præternaturalem caloris euidenter oſtendit, excãdeſcentiam nempè eius, ob quam, ut tueatur, ſummam uentilationem omninò deſiderat, ac perindè vires perperam affici, & labefactari docet, & tantò certè magis, quantò magis pulſatio aucta præter conſuetum fuerit. Deprauatur ultimò pulſus, cum propriam, conſuetamq́ue pulſandi formam, qualitatemvè non ſeruauerit; qualitatem inquã eius, quæ in menſura, & ordine tãtum collocatur: Pulſus enim motus quidam eſt; menſuratur autem motus tempore, ita ut vel breuis, uel longus exiſtat. Ordinatur præterea proportione, vt demum æqualis, vel inæqualis appareat; Deprauatus itaque pulſus, vel feſtinus, & celer eſt; aut mauis tardus, & lentus: Celer enim eſt, qui breui tempore arteriam diſtendens tactum ferit; Tardus autem, & piger, qui longo ſolum tractu mouetur, & pulſat: Ergo ſi pulſus tardior, vel breuior ſit conſueto, hic ſine dubio deprauatus erit: Similiter ſi inordinatus, & inæqualis fuerit, aut ſaltem diuerſum à conſueto ordinem, & æqualitatem habuerit,

rit, puta quod pulſatione, & ictu, modo maiori, modo minori, modo vehementi, modo remiſſo, modo item tardo, & celeri modo, aliovè ordine, quam conſueuerit, tactum feriat: ita enim inęqualis, & inordinatus, perindeque imbecillitatis virium index iudicabitur. Cęterum vtcunque motus hi, Thoracis uidelicet, cordis, & arteriarum, qui operis ventilationis caloris noſtri conſeruatiui effectus ſunt, à conſueto præter naturam aliquando deceſſerint, hoc eſt, uel ablatè, vel diminutè, auctèque, & corruptè, perturbentur, certum eſt tales eos iudicare Medicum nullo modo poſſe, niſi primum in eorum moderatorum cognitione, qui cęterorum lex ſint, atque menſura, diligenter ſit verſatus, vt horum reſpectu, differentias omnes vtrinq; iuſtè conſtituat; Atqui non moderati illi quęrendi ſunt, qui nuſquam alio quouis modo nimij extēt, quorum comparatione cæteri omnes, aliquo exuberantię nomine nuncupentur, iſti quippe non niſi in optima corporis conſtitutione animaduertantur, quæ & temperatiſſima ſit, & prorſus media, quæ nunquam, vel raro cōceſſa eſt; ſed qui moderati ſolum adeo ſunt, quod & pro corporis conſtitutione, & ætate ipſa, vniuſcuiusque proprij ſunt, illi porrò ſupponendi ſunt motus, illique pro regula meritò ſtatuēdi; Vnde, quoniam in ſingulis quantumuis ſanis, pro vario tamen inſiti caloris robore, diuerſi illi videntur, vt difficilè aliquos aliquãdo reperias, qui à media illa me-

diocritate non cadant, ob id rationabiliter per ſanitatem, vnà obſeruatione, diligenter, & ſtrictè incumbendum eſt, vt conſueti, familiaresque cuiuſuis, Thoracis, & Arteriarum motus prænoſcantur; prẹnoſcantur inquã non ſimpliciter, ſed quatenus ſua conditione, aut debiles, aut valentes appareant, hoc eſt, quatenus ad celeritatem, magnitudinem, atque vehementiam (ſine tamen externo impellenti: multa enim nobis etiam bene habentibus contingunt, verbi gratia, oris ventriculi labor, animi vehemens oborta paſſio, ſimiliavè, ſpiritus repentim cõmouentia, ob quæ arteriarum pulſatio, citra virium imbecillitatem, à conſueto decedit: horum autem omnium diligens præcautio iudicanti Medico habenda eſt) inclinarint potius, quàm ad tarditatem, paruitatem, & remiſſionem; Ita quandoquidem poſtea, pro varia inclinatione præſentis à prẹterito, differentiæ utrinque totius concipiantur. Poſt hæc vt ex motuum horum enarratis differentijs, methodo, & ordine, caloris innati labor, vel languor, & ſubinde virium imbecillitas habeatur, hæc quæ dicentur animaduertenda ſunt; nempè cum uaria motus differentia, ex determinato caloris robore, nec aliũde proueniat, Thorax ideo, cor, arterịęque, dũ à mediocri dilatatione, conſtrictioneque, ad debitam ventilationem requiſita, ob excandeſcentem calorẽ, decedere obſeruantur, eam primum ſibi inter mouendum differentiam arripere, quæ ſibimet facilior,

commo-

commodiorque existens, necessitati pro uoto satisfaciat; Ea autem celeritatis est, siue frequentiæ, quia si quando calor à iusto recedat, & ipsam mediocritatem transcendat, semper celeritatis differentia prima est, quæ primum se offert, quod fortasse illa tum facilior, tum cõmodior extet. Deinde verò cum acceleratus motus sat esse nequierit, magnitudo tunc meritò superuenit, per quam dilatatis, Thorace, & Arterijs, maior etiam vẽtilatio, ac refrigeratio fiet; At si ultimò validius ipsum calidum sit, adhuc ultrò motus vehemens habetur, ut maiori scilicet impetu, copiosa uentilatio calori vniuerso condonetur; Contra verò, dum calor ipse deficiens à mediocri manifestè recedat, ideoque in nobis illius copia sensim per gradus diminuta compareat: uice uersa primum, uehementia, & impetus paulatim tunc deficit: Demũ increscente defectu, paruitas ipsa præstò est; Præterea, ex maiori eiusdẽ languore illico semper tarditas celeritati aduersa accedit: Etsi vltimò cum ordo, & ęqualitas quomodolibet aliquãdo desinit, ut qui nunc languidus est motus, mox vehemens appareat, & qui paruus, mox magnus, qui celer, illico tardus, & rarus euadat, iterumque recurrat, nec ordinem ullum, aut ęqualitatem obseruet, iam propè tunc caloris extinctionem stare, & summam imbecillitatem imminere, magis atque minus, pro maiori, aut minori confusione, constabit. Sed quod calori insito per ventilationem euenire hactenus di-

ctum est, illudq́ue motu Thoracis,& Arteriarum agnosci iam explicauimus, simile ferè per spirituũ instaurationem, reparationemvè, euenit, & alia via indicatur: Spiritibus enim calor cordi implantatus sustinetur, quod illis multiplicatis, euidenter calor ipse uigeat, dissipatis autem palàm deficiat; Itaque ut caloris inditi copia omniquaque constet, subindeq; virium nostrarum robur conspicuè elucescat, ulterius meritò qualis, & quanta etiam instauratio hęc celebretur, ex suis effectis perquirendum est. Assequetur autem certò, postquàm totius corporis nutritio ex proprijs factis sit demonstrata, ut demonstrabitur in sequentibus. Verum enimuerò, hic uniuersim saltem illa clarescit, ex quo actiones omnes, præsertim conseruantes, ubique partium corporis ualentes, vel debiles æstimentur: Quibus deinde si perfectius superaddamus, vtputa quas certum est spirituum copia agere non parua, nemini dubium quin sufficiens caloris, & roboris coniectura sequatur.

EX ALIIS ADHVC IPSIVS NATVRÆ operibus quomodo robur virium pateat explicatur. CAP. IIII.

EQVVNTVR reliqua cõseruantia naturæ opera, quibus habitus corporis, seu moles ipsa sustinetur, & instauratur, unde ulterius, tanquam ab effectis, eiusdem naturæ robur deducendũ est. Sunt autem opera hæc, vt dictum est, quæcunque primò ad nutritionem concurrunt: Attractio nempè pastus: Retentio debita eius: Eundemque alterans, & assimilans Coctio; ac quæ inutilia excrementa, post assimilationem, pellit, Expulsio: Nutritio quidem humani corporis operibus hisce potissimum absoluatur. Quandocunque igitur ea perfectè celebrentur, hoc est nutritioni pro consueto generosè deseruiant, sine dubio robur manifestè validum adesse demonstrant; Sin verò contra suo illa fine frustrentur, nec debitè instaurationi ad votum incumbant; imbecillitatem naturæ tunc vigere ostendunt; atque id certè magis, minusvè, pro meliori, aut deteriori operum ipsorum conditione.

Verum enim verò, vt hæc ipsa corporis humani, per nutritionem tantis celebratam operibus, instauratio, res est omnium consensu in nobis val-

dè mira, ita ſanè illam ſummo naturæ ſtudio, ac diligentia achitectari velimus nolimus cõfiteamur oportet; per eam quandoquidem prætérquã quod paſtus, qui ad nutritionem deſideratur, delectu ſummo recipiendus eſt, adhuc etiam ille, quicunque ſit, ſua natura, nutritioni non niſi iuſtè ſatiſfacit, quando vlteriorem multiplicemq́ue ſui alterationem fuerit adeptus, qua magis magiſq́ue confectus ipſi nutritioni adamuſſim inſeruiat; quapropter neceſſariò non vno noſtri corporis vaſe, nec vno inſtrumento duntaxat, unoque modo tantum id illi contingit, ſed equidem plurimis, illiſq́ue diuerſis; Etenim primum in ventriculo & inteſtinis, attractionem, retentionem, & coctionem experitur paſtus, vſquequo nempè ille omnibus ſuis partibus æquè ſubactis, vniuſmodi, vniuſque ferè ſubſtantiæ, cremoris ſpeciem quandam præſeferentis, appareat; Inde quoniam expulſis ad ſeceſſum excrementis, quod eiuſdem vtile & alimentitium eſt, opportunè in iecur, per meſenterij venas attractum traſportatur, ibique denuo illud diu retentum eouſque nouum elaborationis opus ſubit, quouſque iteratæ coctionis ope, perfectam ſanguinis naturam adipiſcatur, quando præſertim ſanguis, omnibus melancholicis, bilioſis, & pituitoſis excrementis expurgatis, vnicum corporis humani pabulum ſit, quo illius habitus, & moles inſtauratur; Succeſſiuè namque è Iecore, tanquam ex fonte, per venas, quaſi per riuos,

ſan-

ſanguis ipsè in extremas vſque corporis partes copiosè diſtribuitur, quæ tandem naturali appetitu incitatæ, id ex illo præterlabente liberè prolectant, quod ſibi tota ſubſtantia familiare eſt, atque iocundum, illudque receptum adeo amplectuntur, ac retinent, quod tertio opere celebrato, ſublatis iterum, & expulſis ſuperfluitatibus, ſi quæ ſint, in propriam partis ſubſtantiam conuertatur, & nutriat; Atque hoc ordine, hisque corporis ſedibus, & modis, opera ad nutritionem requiſita, quibus habitus corporis inſtauratur, conſequenterque robur virium conſeruatur, & viget, attractio ſcilicet, retentio, cõcoctio, & expulſio, neceſſariò exercentur; propterea que Medicus ex his naturæ robur iudicaturus, ne ſuo hoc ſine illa fruſtrentur, vel eundem potius appoſitè conſequantur, diligẽter expendet. Cæterum, quoniam in ægro corpore, non tantum nutritio, & inſtauratio ex operibus his expectanda, quantum præterea cauſæ morbi deſtructio procuranda eſt; ſi præſertim ea, humor peccans alicubi corporis reſidens, cenſeatur, qui ut plurimum eſt; hic ille etenim tunc, ut morbus ipsè ceſſet, & à natura uincatur, generoſo eiuſdem naturæ operæ, ſimul & ſemel corrigendus, in modumuè redigẽdus, uel debellandus eſt, quia non aliundè quam ab eadem facultate, quæ uno caloris inſiti beneficio nutritionem intendit, id habeatur per eam quippè tantummodo humoris alteratio, quæuis, & demolitio, in nobis ſpontè cele-

bretur, qua puta ille, prauis aliàs imbutus qualitatibus, naturæ molestis, superatur, & uincitur; & sæpè licet, ob nimiam eius prauitatem, non mutetur, ut pabulum nutritionis euadat, mutatur attamen, solum ut naturæ, quoad fieri possit, minus aduersum, & ad instar iam pridem iudicati excrementi, expellentis facultatis operæ, foras purgandi, æstimetur; Et profectò id cum ita fuerit, duplicem semper operum dictorum finem, medicus, in eorum exponendo munere, ante oculos sibi proponet; nempè habitus corporis instaurationem, & peccantis humoris morbum facientis confectionē demolitionemque: & quidem id, ut, pro uberiori utriusuis ipsorum præsentia, robur ualidius, uel segnius, ex arte cognoscat.

Exordietur autem ab his quatenus in uentriculo exercentur, in quo primam pastus ingesti confectionem natura intendit: Ad iecur demum se transferet, in quo secunda immutatio fit: & ultimo ad totius habitum perueniet, in quo uera assimilatio celebratur. Atque in his singulis sedibus, operum præpositorum conditionem examinabit: an inquam illa integrè, & secundum naturā exerceantur, (integrè dico, at non exquisitè, utpotè quod nullibi integritas hæc inueniatur, nisi quatenus ægrotantis illa per sanitatē propria est) an contra ablatè, diminutè, auctè, uel deprauatè fiant, tot enim modis illa a recto decedunt, atque pro ipso discessu, robur uiriū iudicabitur. Et quidem euidenter

dentex

denter ex uentriculo, cuius errores pernitiosi ideò sunt, quod cum deinceps emendari nulla ratione possint, alijs meritò non paucis necessariam præbent occasionem: Attamen euidentius ex Iecore, in quo error commissus omnium semper pessimus est, ille quoniam non tantum errorum in habitu corporis committẽdorum proxima causa sit, quia scilicet ex eo pabulum corpori uniuerso perperam tunc ministretur, uerum ultro aliorum omnium unica ut plurimum radix existat, atque ita bonæ nutritionis defectu euenit, ut non instauratis spiritibus, uires uniuersim cadant.

Sed à uentriculi attractione facto principio, eam sanè quilibet ex sensu appetitus agnoscet, & ut per sanitatem, in optimis signis positum est, mediocre pastus adesse desiderium, ita profectò in ægris pręstantissimum signum est, facile sumere quæ offeruntur, nec oblata abhorrere; ostendit enim id robur virium, & naturæ operantis validitatem. Atque vbi hoc lędatur, imbecillitatem omninò significat, & eo certè magis, quo maior læsio sit: Maxima offensa est, cum aufertur ex toto, tunc namque constat in ore vẽtriculi facultatem penitus cessasse, vnà cum sensu, qui illi non parum inseruit: Minorem imbecillitatem monstrat appetitus imminutus, quoniam talis ex roboris diminutione cõtingat: Verum ille si supra modum vigeat, quod immoderatum quid circa os ipsum ventriculi doceat, maiorem tunc necessariò roboris defectum

osten-

ostendit; At si appetitus deprauetur, quod expetantur aliena, & quæ præter consuetum sunt, quoniam id ex prauitate fiat, vtique tunc non amplius robur naturæ manet.

Retentio attractionem sequitur, qua tamdiu pastus ventriculo, intestinisq; retinetur, quamdiu iustè conficiatur, vnde, si secundum naturam fiat, quoniam scilicet ille citra incommodum, & tolerantem complectatur, conijcies validas esse naturę vires; Si verò lædatur, imbecillas; Et quidem magis quam per attractionis errorem, cum etiam magis retentio coctioni inseruiat: Lęditur autem maximè, si auferatur: deinde si imminuatur, adeo quod intempestiua ipsius pastus reiectio fiat; Sed minus vbi protrahatur, puta quod pastus diutius subsistat; Longè minus demum si deprauetur, ita vt solum cum molestia sit.

In iusta ventriculi, & intestinorum retentione opportuna concoctio celebratur, per quam pastus ingestus, primum ita conficitur, vt tum cremoris desiderati speciem substantia eius consequatur, tú si aliquibus illa partibus naturæ aduersetur, facile superetur, in modumque pabulo congruum redigatur; & porrò in uentriculo, & adiacentibus intestinis, si secundum naturam perficiatur, docet virtutem pro consueto vigere: sin contra lędatur, longè multo debilius virium robur adesse ostendit, quam hactenus nos, ex attractionis, retentionisque defectu, supra dixerimus. Lęditur coctio,

vel

vel quia ex toto auferatur, uel minuatur, (quod ſi augeatur, id ſemper utiliter fit) uel deprauetur; Aufertur ex toto dum paſtus idonei ſumma cruditas adeſt, quæ cum euidentiſſimum imbecillitatis ſignum exiſtat, neceſſario quando contingat (raro uerò contingit) roboris uentriculi extinctionem præſto eſſe demonſtrat; Patet autem ex quo paſtus nihil penitus immutatus, ſed qualis pridem fuerat ingeſtus, talis quomodolibet emittatur; Veluti ex parte ſolum immutatur, ſi coctio ſolum minuatur, quę diminutio, ut nequaquam ſummã arguit imbecillitatem, ita neque ex toto uirium robur deeſſe oſtendit, ſed magis, aut minus, prout magis, minusuè, à coctione perfecta paſtus ipsè recedit; Veluti facilè etiam pręſentia eorum indicat, quæ cruditatem inſinuant, ut ſunt grauitas, rugitus, tenſio, dolor, & malus denique ructus: Sed tunc coctio in uentriculo deprauatur, & magnam indicat imbecillitatem, quando rectè paſtus non coquatur, nec minus, pro coctionis munere, aptè conficiatur, ſed prauitatem dumtaxat manifeſtĩ, hoc eſt alienam qualitatum non naturalium affectionem, aſſequatur, ut euidenter ex qualitate dolorosi ſenſus in uentriculo, ex ructu inſuper, aut uomitu, cum ſapore, & odore, patefit.

Attamen euidentius roboris conditio ex his elucet, quæ ex uentriculo, & inteſtinis, per ſeceſſum, facultatis pellentis operæ, foras tanquam excremẽta eijciuntur: Sunt enim hæc utilium ſuccorum

ibi

ibi locorum confectorum partes, aut saltem ex his
defectę reliquiæ, quæ cum ab uno, eodemque fa-
cultatis coquentis operę conficiantur, elaboren-
turque, merito hę quales iampridem fuerint con-
fectæ, elaborateque, talem operationis conditionē
ibidem indicabunt; Hę ipsæ etenim sæpè secun-
dum naturam sunt, atque ita plenè confectę sunt;
plerunque autem pręter naturam se habent, perin
deque crudæ deijciuntur. Secundum naturam
dicimus, non solum si tales ipsę fuerint, quales per
sanitatem esse consueuerunt: sed prætera etiam,
si tales ipsæ sint, quales per ęgritudinem, quę tunc
in uia ad sanitatem est, desiderantur: præternatu-
ram contra, quæ his similes omninò esse desierint.
Similitudo autem, & dissimilitudo, penès duo, in
deiectionibus attendenda est; primum quorum
est substantia, quæ diligenter obseruanda est, ne
scilicet pars illa crassior esculentorum sit, quam
uentriculus non potuit in iustum cremorem con-
uertere, sed alterius prorsus rei portio uideatur,
quæ aliundè ducat originem, nisi fortè ab humore
aliquo, ibidem loci peccanti, morbumque facien-
ti, origo ipsa fuerit, quoniam utriusuis harum sub-
stantiarum conditionem deiectiones sapiant, pos-
sunt tunc esse secundum naturam: minimè uerò,
si conditionis alterius sint, saltē respectu deiectio-
num, quę per primam coctionem in uentriculo,
& adiacentibus locis, celebratam, secernuntur.
Substantiam autem talem, uel aliam esse cogno-

ſcet, qui tum paſtum aſſumptum antea benè aduerterit, & qui tum ſi aliquis ibi peccet humor, eiuſdem humoris conditionem appoſitè prius intellexerit, facilè enim poſtea ille, per excreta, quid excernatur iudicabit.

Cęterum, cum neq; ſat ſit deiectionum nouiſſe ſubſtantiam, ſed prætereà etiam, ne ad uotum illa coctioni reſpondeat, accuratè percipere opus ſit; Inde quoniam propriæ cõditionis ſtatus decernatur, propterea fit, ut ſecundò attendenda diligenter ſint accidentia, quibus cocta, uel cruda ſubſtantia eadem demonſtretur: inter quæ primas tenẽt, quæ multis ſunt ſenſibus manifeſta, veluti conſiſtentia eſt: etenim, talem ex coctione deiectiones obtinent neceſſe eſt, qua (dum paſtus nullum uitium adſit, nec deiectionibus ipſis morbificũ aliquid admiſceatur) non omninò duræ ſint, ut fluere nullo modo queant; neque extremè liquidę, ut vix momento contineantur, ſed ita ſaltem conſiſtant, vt conſtanter permaneant, & ſtatum expulſionis tempus expectent, atq; inquam ſecundùm omnes ſuas partes ex ęquo ita ſe habeant, elaboratęque ſint, ut ſibi ſimiles (quoad tamen oris permittat præparatio) conſpiciantur, calidi nempè elaborationem vbique æquam conſequutæ, cuius non exiccare, nec eliquare, ſed in vnum duntaxat, citra viſciditatem mediocriter cogere, munus eſt: Ex conſiſtentia ſiquidem huiuſmodi, perfectam pręceſſiſſe in ventriculo coctionem veriſimile eſt;

Ex tenuiori verò, & inęquali,non item,veluti ex ſicciori,exuſtio potius indicatur. Sed deiectionum conſiſtentiam proximè ſequitur earundem quantitas,vnde ſi hæ ſolius paſtus fuerint,mediocris illa eſſe conſueuit: Cum perfectè concocto paſtu, non niſi mediocria ex eo remaneant excrementa; Veluti contra, plura, ſi imperfectè coquatur. Attamen ſi vltrò, ex peccanti in ipſis primis vaſis ſucco,deiectiones adſint,vtique hę magis,aut minus augentur,pro maiori, minorivè peccãtis ſucci copia; verum meliorem, deterioremvè coctionem præceſſiſſe autumant, pro tolerantia, & ęgri leuamine. Sequuntur accidentia, quæ proprijs ſenſibus percipiuntur, ex quibus etiam facilè coctionis conditio patet: & inprimis quidem qualitas, quæ ſenſu tactus quomodolibet iudicatur, vtputa calor,frigusvè,& lenitas,vel acrimonia: Deiectiones enim quæcunq; ſint,quæ coctionis opus ſufficienter expertæ ſunt, mediocri quadam caliditate donantur,quoniam frigidæ,coctionem nullam præceſſiſſe oſtendunt: Eædem deinde ſi aptè elaboratæ ſint, mediocrem habent acrimoniam, qua, ſtatis temporibus, citra dolorem, cum uoluptate potius,excernantur; Sed ſi crudæ,quod nullam omninò ſubierint mutationem, ideo lenes penitus ſunt, vel quod ſaltem extraordinariã, acres ideo, & moleſtæ valdè percipiuntur. Ad hæc color,in deiectionibus, ipſam licet ſubſtantiæ conditionem primum oſtendat, adhuc tamen ſecundo

coctionis eiuſdem quodammodo index eſt: Etenim iam aſſumpti paſtus, quicunque ille ſit, benè coctæ deiectiones, ob conſuetam bilis miſcellam, ſubrufo ſemper, vel propè, colore donantur. Quæ verò crudæ ſunt, quia minimum in inteſtinis ſubſidentes, minimum etiam immutentur, & nihil ferè bilis permiſceri ſinant; ſanè parum à manſo paſtu diuerſæ ſunt: Quæ autem crudæ videntur, quia perperam, hoc eſt, alienis qualitatibus immutentur; illæ profectò ſimilem alijs colorem adipiſcuntur, quæ ex peccantium humorum coluuie ortum habent. Aut enim multiplicis bilis color præſtò eſt; aut forſan pituitę, vel melancholiæ: atque tunc pro tolerantia, ac leuamine, de coctione ipſa coniecturam facere datum eſt. Ex odore qui in deiectionibus, etiam ſecundùm naturam, non bonus eſt, etſi non ualdè fętidus, adhuc coctionis perfectę, uel imperfectę ſumitur argumentum: Quippè qui peſſimè fętet, deprauatam coctionem, immo apertam corruptionem oſtendit, velut qui parum, vel nihil olet, ſummam cruditatem adeſſe docet. Tandem ex ſono, hoc eſt, ſi excretio cum ſonitu, vel murmure fiat, cruditatem præceſſiſſe, magis, minusvè, cenſendum, quoniã ſonus ex flatu fit, flatus autem diminutam coctionem arguat pro maiori, minorivè copia ſui. Vnde quo plura ex his, in deiectionibus apparuerint inditia, coctionis integritatem demonſtrãtia, vtique omninò meliorẽ anteceſſiſſe coctionem ueriſimile

riſimile

riſimile eſt, eo verò deteriorem, quo pauciora. Sed ex expulſionis opere, quod ultimò aduerſus has deiectiones iure natura molitur, ſiquidem conſentaneè celebretur, ipſum robur virium luculenter apparet: languor verò earum, ſi præter rationem excernatur. Licet enim illud unà cũ alijs, alterationis, retentionis, concoctionisq́ue operibus, modo maiorem, modo minorem uirtutis imbecillitatem in nobis ſemper demonſtrare certum uideatur, in ægro attamen corpore valdè certius; In eo quandoquidem nõ ſolum aduerſus conſueta alimentorum excrementa expellentem uim natura ſolicitet, & præterea magis eandem aduerſus peccantes humores morbum facientes, (dum illi tamen primis uaſis contineantur) aſſiduè excitet, incitetq́ue; ſed quod maximum eſt, non niſi perfectè, antecedentibus celebratis operibus, illam utiliter exire ſinat in actum, adeò, quod una expulſio reliquarum pręcedentium operum ſingulare ſit compendium, & perfectionis, vel imperfectionis legitimum teſtimonium. Quare in ægro ſi expulſionis opus à recto & iuſto aliquando recedat, omninò in eo argumentum debilitatis euidentiſſimum eſt, eſtque fortitudinis, ſi in recto, & iuſto conſiſtat. Rectum autem hoc, in eo poſitum eſt, ut inter pellendum congrua inprimis ſeruetur expulſionis qualitas, ita nempè, ut illud ſolum expellatur, quod verè redundat, inutileq́ue eſt, ſiue ſit excrementum paſtus, ſiue humor ſit, ut diceba-

mus,

mus, qui ijsdem congestus locis, aut aliundè eo confluxus, suo peccato morbum facere videatur: Verum vt idipsum quoque, dum expellitur per secessum, tempore opportuno expellatur, aliàs quandoquidem deprauata expulsio est, & imbecillitatem, vel virium afflictionem indicat: Præterea rectum etiam in eo consistit, vt iusta expulsionis seruetur quãtitas, qua puta sufficiẽter quod expellendum est foras pellatur, nec cõtra; vel nulla fiat expulsio, quod ut causa, & vt signum, summum virium defectum ostendit, tum quoniam tunc, omnibus vltrò fędatis, in deterius vires delabantur, tum quoniam tunc omninò deesse vires certum est; vel demum auctè nimis sese exerceat, quod etiam ut causa, & vt signum, multam debilitatem indicat, ut causa sanè, quia inde summa virium resolutio præstò sit, vt signum verò, quia uires alicundè valenter solicitari, defatigarique, significet: Cęterum, illud expelli, quod expellendum erat, patet ex eo, quod cum solius pastus excrementum expectaretur, tunc palàm excrementum huiusmodi foras erumpit; & insuper si citra illud, adhuc peccantes humores alij morbum fouentes, ibique locorum existentes, eovè aliundè confluentes, meritò purgandi adessent, ijdem similiter tunc, præsentibus signis substantiam eorum indicantibus, euidenter deijciuntur. Verum tempus opportunum, quo iure expulsio celebratur, est id, quo illud iam paratum est, atque dispo-

situm, quod expellere tandem operę pretium est: Quare si idipsum pastus excremētum solum fuerit, sanè vt quolibet die, illud post pastus coctionem rectè paratum est, & ad euacuationē promptum, ita ferè quotidie à coctione legitimè deijcitur: Atqui si humor peccans fuerit, qui ex primis ipsis vasis saltem expellendus sit, (secus fortassè si ex venis ipsis, aut corporis habitu illuc aliquando defluxerit) quia nempè morbi quomodolibet fomes fuerit, profectò cum ille ex his uasis, quamprimum possit, demoliendus sit, & abolendus, statim ideo ac ibidem residet, ac demum fluidus reditus est, si expellatur, iure, & legitimè pellitur: neque enim ille, vt excrementum pastus, necessariò per coctionem secernitur, & iudicatur, per eam licet sępè lenior fieret; sed cum omninò morbificus sit, ac præter naturam, si in uijs detineatur communibus, ita ut ex se iam satis expulsioni dicatus uideatur, vtique quamprimum, & per morbi initia vtiliter deturbatur: etiam per uomitum, licet per secessum illius propria via sit: Atque rem ita se habere, ipsa ægri tolerantia, cum leuamine, unicum argumentum est. Ex hoc verò similiter quilibet sufficientiam expulsionis agnoscet: Etenim, post ablatam illam (quæ quando contingat satis euidens est) si aliquando diminuatur, vtique præter rei pellendæ iam pridem cognitæ diminutam quantitatem, vt dictum est, leuamen tunc aut nullum, aut minimum sentitur, (quod siquidem
per

per morbi tempus ſentiri poteſt) ſed ſi nimium fortaſsè excedat, iam impetus, & frequentia, cum rei expulſę copia, laborem expreſsè inferunt.

ALIA RVRSVM EXAMINANTVR naturæ opera, ex quibus robur clareſcit magis. CAP. V.

ITA quidem robur virium, ex operibus conſeruantibus, quatenus in uentriculo, & annexis inteſtinis, exercentur, ęſtimandum nobis eſt; ex eiſdem modo, quatenus in iecore, & adiacentibus venis celebrantur, de robore eodem iudicium faciamus oportet, quando poſt uentriculum, adiacentibusque uaſis, vbi paſtus cremor fit, ſequitur hepar, unà cum venis, ubi ex cremore in ſanguinem nutritioni commodum ille mutatur; operæpretium itaque cum ſit cremorem ipſum virtutis attrahentis beneficio eouſque perduci, ibiq; tamdiu retineri, quamdiu iterum concoquatur, conficiaturque, ut tandem ſecretis excrementis, expulſiſque, ille ibidem purus ſanguis euadat, deſideratę nutritioni cõgruus; utique quo omnia hæc ualidius proſequuntur, eo robur naturæ fortius ęſtimandum, quo autem infirmius, contra. Verum tamen ut in uentriculo obſeruatum eſt, ita in hepate etiam, opera hæc ſæ-

pissimè labefactari valdè, cõspicuum est, attamen illa, qua ratione in ægris æstimanda sint, quando sua presentia lateant, non est facilè demonstrare: Ex sensatis nihilominus effectis, longa experientia obseruatis, quid Medico coniectandum sit, satis apertè concipitur: Namque tum ablatè, tum diminutè, & auctè, tum demum deprauatè, à recto decedunt: seorsum verò ablata, chilosi cremoris è uentre, iecoris attractio, ex eo conijcitur, quod cum utile alimentum ex uentriculo, in intestinis redundans, non exugatur, chilosæ tunc deiectiones euidenter apparent, hoc est, cremoris confecti speciem præseferentes, quæ & liquidæ prorsus per secessum deferuntur, quamuis nulla signa adsint, quæ propriam aliquam operum uentriculi ęgritudinem patefaciant, unde deiectiones euenisse tales planum fuerit, atque perinde non multo post subsequitur atrophia, extenuatio scilicet, ac totius corporis macies, ueluti & uirium omnium manifestissimus languor. Quæ quidem omnia minus uehementer infestant, minusq; celeriter adueniunt, ubi facultatis huiusmodi actio duntaxat imminuatur: At si ultrò quam par sit, immoderata attractio adsit, id ex eo potissimum conijcies, quod aluus admodum astringatur, ac esiccetur, deiectionibus propter ariditatem ad excretionẽ redditis ineptis. Ex quo etiam cum facilè attractionis hepatis deprauatio fiat, fęcibus ijs scilicet perperã attractis, quæ alioquin deberent cum deiectioni-

nibus

nibus per secessum detrudi, non languor ideo uirium solum indicatur, sed adhuc, tanquam ex causa, fit, adeò quod corpus vniuersum consequenter multis afficiatur malis.

De retentione hepatis ablata, atq; imminuta, inde præcipuè magis aut minus coniecturam facere datum est, quod ex attracto chilo, inceptus sanguis sufficienter retineri nequeat, donec probè cóficiatur, ac per vniuersum corpus distribuatur, sed ea potius ratione, tanquam onerans, & infestus, ad intestina per meseraicas delabitur venas, frequentissimèque per aluum tenuis & liquidus redditur humor, in quo aliqua sanguinis portio dissoluta videatur, seu liquor loturæ carnis nuper mactatæ similis permixtus insit, quamuis deinceps, temporis tractu, aliorum etiam corruptorum, fętentiumque humorum speciem præseferat, & cum maxima uirium prostratione detrudatur. Immoderatam autem in Iecore fieri sanguinis retentionem raró contingens est, siquidem vniuersum exhaustum, & alimento destitutum, satis efficaciter ipsum alliciat, nec diu nimis eundem retineri in hepate permittat; Quod si deprauetur ex quo longius excrementa retineantur, iam tumor in eo durus, & grauis prestò est, vnde postmodum incommoda plura sequuntur, & maximus uirium languor; Sed coctionis opus quod in hepate, & singulis venis summè desideratur, plerunque penitus aufertur, ablatumque, quoniam sanguinis ui-

ce, crudus, pituitosus, aquosusque humor inutilis prorsus, & ad nutriendum ineptus generatur, vniuersum propterea summè debile redditum, & cachochimia repletum, necessariò tumidum fit, palletque, & malis innumeris perpetuò obnoxium est; Sed magis minusvè, quoties magis, aut minus solum coctio minuatur, frequenter enim talis obseruatur, eisdemque omninò signis, mitioribus tamen, ea concipitur; Augeri autem coctionem præternaturam impossibile est, immò quo coctio maior, eo perfectior, & secundum naturam est; Quod si deprauetur, ex quo non ritè concoquat, sed mauis corrumpat, vel alienis qualitatibus chilum affici sinat, tunc proculdubio constat, vniuersum corpus, multifariam prauo, corruptoque succo repletum, morbis internis, externisque seuissimis, ac uirulentis, obnoxium esse.

Verum tamen hisce vtcunque se habentibus, perfectam nihilominus, uel imperfectam coctioné in hæpate celebrari, ex excrementis ibidem, per eandem coctionem, à sanguine secretis, expellentique facultate inde reiectis, tanquam ab euidentissimis effectis, certius assequi datum est. Sunt porrò hæc in homine quouis, tria potissimum, Bilis nempè, Melancholia, & Serum, quod est vrina, quæ tandem ab eo, virtutis pellentis ope, foras ad sua transmittuntur; Dum etenim sanguis ex chilo coctionis ope conficitur, tenuiores primum ex eo separantur partes, quæ exustæ nimis, ideoque

biliosę

biliosæ censentur; Dein partes quæ crassiores, terrestrioresque nimis, & melancholicæ; Et vltimo aquosæ, serosævè, quæ ex aquea pabuli humiditate exundantes vrinæ materiam præbent: Quoniam autem hæ, quæcunque sint, ad nutritionem prorsus ineptæ sunt, meritò propterea foras perpetuo eijciuntur, & quidem sępè insensibiliter, sæpius attamen manifestè, tum per secessum, tum per urinarios ductus, vt certum est.

Ex propria autem conditione, nobis magis ac magis gubernatis facultatis robur patefit: Euenit enim ut plurimum ut secundum naturam sint, nec ullo modo peccent;& tunc uirium semper robur ostēdunt,atque naturam integrè munera obire sua certum est inditium; Sæpè autem præter naturam sunt, & tunc omninò imbecillitatem arguunt, quia ex perturbatis naturæ operibus cruditates multæ congeruntur, vndè excrementitij succi hi facile, tum quantitate,tum qualitate peccant; per propriam itaque conditionem suum cum attestentur principium, ita ut tales omninò sint, quales per coctionem conficiuntur, iure ex pręcipuo eorumdem examine, de coctionis conditione euidenter coniecturam facere iustum,& æquum est, Penes uerò duo examen eorum attendendū est; penes puta substantiam, & accidentia; Ex substantia enim apertè constat, quodnam uerè excrementum sit, quod peccat, ut inde demum maior, aut minor, affectæ uirtutis languor colligi possit; po-

ſtea quam magis aut minus uirtus affecta uni potius quam alteri faueat excremento; accidentia uerò oſtendunt non quid illud, quodcunq; ſit, quod ut inutile pellitur, ita eas uerè habeat conditiones, quæ illi ſecundum naturam ex coctione impertiri conſueuerunt; Siquidem illis omninò præſentibus, planum eſt coctionem perfectè celebratam, & uirium robur adeſſe, contra uerò, ſi alias res ipſa ſe habeat.

Atque rem ita uel aliàs ſe habere, plerumque quidem ſenſibus eſt manifeſtum, quod tum ſubſtantia, tum accidentia eorum, dum poſt ſanguificationem excernuntur, ſua præſentia (ſi preſertim uomitu, uel per ſeceſſum, ex inteſtinis profluant) ſint conſpicua; Plerumque uerò ſenſus latent, & per coniecturas ſola mente percipiuntur; Quod ſanè quandocunque contigerit, (contingit autem ſæpiſſimè) ex effectis illis arguendum eſt, qui ut plurimum ab ægrotis, & medico, obſeruari conſueuerunt. Sunt porrò hi plures, atque diuerſi, ut illorum neutiquam certa tradi ratio ualeat. Quapropter exercitatis tantummodo de re ipſa cõiecturam facere datum erit: Etſi uniuerſim unà ęgri tolerantia, uel labor nullus, ſufficiens ſit omnis bonitatis inditium: Veluti contra, ęgri detrimẽtum, & noxa, malitiei expreſſa nota eſt. Sed quando uel ipſis ſenſibus, tum ſubſtantia, tum accidentia percipiantur, facilè tunc ex his, de coctionis bonitate, iudicatur. Ex ſubſtantia quidem, ut dictũ

est, saltem pro conditione eius, magis ne, aut minus facultas ipsa deuiet à iusto. Ex accidentibus uerò, etsi uniuersim, pressius tamen magis, tum humoris excreti conditio patet, tum subinde uirtutis gubernantis robur elucescit. Namque ab accidẽtibus communibus sumpto principio, certum est, mediocrem consistentiam (attamen quæ secundum naturam humori congruat) bonę coctionis esse argumentum: Tenuitas enim nimia, cruditatem, ex defectu uirtutis, arguit; Crassities autem idem ex exustione, & plerumque etiam ex congelatione, & consequenter ex virtutis defectu, cruditatem indicat. Ad hæc excreti humoris copia, suam quoque coctionis facit coniecturam; nãque illa si vel à mediocritate quadam consueta nõ deuiet, clarum est, virtutis coquentis robur benẽ se habere, quippe iustum non excedat: Excedit autem, & non coctionem solum diminutam, sed & robur virium debile arguit, si tum quomodolibet lædat, nec sufficienter moderetur, guberneturque, tum si, quamquam perpetuò pellitur, tamen vltrò quam par sit multiplicatur, & superabundat, quod virium uigente robore, per bonam coctionem minimè fit.

Sequuntur accidentia proprijs percepta sensibus, vt tactiles qualitates, gustabiles, visibiles, & odorabiles: Quare primum quicquid post sanguificationem eijcitur, si perfectè elaboratum, confectumque sit, meritò nec feruidum nimis, &

ácre, vel mordax, nec alia quauis sensui tactus, vel etiam gustus, valde molesta qualitate præditum est, sed lene prorsus, ac placidum, quippe re aliàs se habenti, coctionem pręcessisse imperfectam credibile est; Vlterius fętor ex coctione non inducitur; fætor namque corruptionem arguit, quæ ex deprauata coctione fit; Sed præterea coctionis eiusdem conditionem docet color, etenim nunquam ille syncerum humorem repræsentat, si bona coctio adsit, ea quoniam synceritatem non patiatur, quando intercoquendum, humor, quicunque sit, conficiatur, & quadantenus permutetur, adeò, quod licet ex colore species eius pateat, refractam attamen, & domitam illam duntaxat, post bonam coctionem, color repræsentat. Synceram contrà, per cruditatem, vt flauus valde, bilem flauam crudam, eruginæus autem eádem exustam, & nigredo melancholiam, albedo verò pituitam, & quidem magis, atque minus, quo magis, minùsvè, quod pellitur, humoribus alijs fuerit permixtum, etenim id quodcunque fuerit, vt uarijs ductibus exit, ita variè permiscetur, & alteratur; Vnde solus Medicus, qui longa sit experientia doctus, specia-tim potest ex excretis, de coctione rectum iuditium ferre.

VRINÆ EXCREMENTVM
Ad naturæ noſcendum robur, ſeorſim expenditur.
CAP. VI.

VAMQVAM Adeſt vrina, quę prę cęteris ſanguificationis excrementis purior ſuis uijs perpetuò effluens, certiorem, euidentioremque coctionis ſanguinis coniecturam facere conſueſcit. Illa quandoquidem cum ſerum ſanguinis ſit, aquoſior nempè eiuſdem pars, nutritioni prorſus inepta, poſt coctionem, per renes, ex venis, in veſcicam excepta, indeque foras eiecta, neceſſe eſt, quod vt continuò, vnà cum ſanguinis maſſa æquabiliter mixta, & vt illius quaſi vehiculum, corpus vniuerſum permeat, ita conditionis ſanguinis particeps ſit, & omnẽ affectionem, omnemque qualitatem, caloris agentis ope, contrahat, aſciſcatque ſibi, vt denique foras emiſſa, quaſi diſſecta ſanguinis portio, inditam ipſius conditionem coram proponat, aperiatque; Quod æquidem facit tum ſua ſubſtantia, tum ſuis accidentibus in conſpectum ſeſe dantibus; Quãdoquidem vrinæ ſubſtantia, ſi ea ſit, quæ deſiderato ſanguinis ſero expurgando reſpondeat, tunc ſanguificatio, ſeu ſanguinis coctio omninò bona, & ſecundum

dum naturam eſt; at contra, ſi ea aliud ſit, vt puta humor à ſero diuerſus, qui ſcilicet ipſi minimè cõgruat, (niſi ille aliundè proueniat, vt poſterius dicemus) tunc ſine dubio coctio deprauata eſt, aut quomodolibet læſa; Similiter accidentia, ſi ea quæ vrinæ propria ſunt, & quæ ipſi ſecundum naturam ſe habenti conueniunt, eidem omniquaque inſint, tunc utique coctio, per quam urina iampridem ſecreta, iudicataque eſt, ſuum finem iuſtè adepta cenſebitur; contra, ſi aliàs ab his fuerint, præſertim ſi contraria: Eſt porrò vrinæ ſubſtantia, ſerum ſanguinis, ut dictum eſt, id nempè, quod ex aſſumptorum aquoſorum, liquidorumvè materia, quæ ad nutriendum minimè apta, ſed ad vehendum quocunque ſanguinem tantummodo vtilis, ſenſim in venis coaceruatur, quę inquam licet ſuam atteſtans originem, aquæ quadantenus limpidæ ſpeciem præſeferat, quoniã diu tamen in venis ſanguini permixta manet, diutino ideò caloris opere, aliena perfuſione, craſſior fit, & nouum ſubſtantiæ ſuæ modum, perinde atque carnium, leguminumque iuſcula, adipiſcitur; idque magis, minusvè, & ſanè multifariam, pro caloris vi, quæ ex conſtitutione, ætate, & tempore, in vnoquoque, alia & alia eſt, quare tum conſiſtentiam, tum colorem, & alia plura habet annexa, quæ ſero aptè confecto verè ſunt propria, & in illo ſanorum ferè ſemper reperiuntur.

Si itaque in ęgris, uel ſanis talis urinæ ſubſtan-

tia ſit, dubio procul in eis ſanguificatio, quæ ex hepatis coctione prouenit, integrè celebratur: Sin verò illa alia fuerit, aliud ſimiliter iudicandũ eſt; niſi fortè eam aliundè manare certi ſimus, puta ex toto, vel parte totius, onus cachochimiæ ſuũ cum vrina, in veſicam deponenti; tunc quippè contingat, coctione etiam perfectiſſima exiſtente, hoc ipſum ab vrinæ ſubſtantia alienum cum urina foras expelli. Agnoſces autem differentiam, & rem undecunq; factam ſatis apertè intelliges, tum ex antegreſſis coniecturis, originem illuuiei exprimentibus; tum ſubinde ex ægri leuamine, & tolerantia; tum vltimò ex ipſo vrinæ iam pridem effuſæ, paululumque quieſcentis, patenti conſpectu; illa quoniam licet mox effuſa turbida ſit, & craſſa uideatur, aliam omninò à conſueto ſubſtantiam indicans, paululũ attamen vaſe recepta quieſcens, fit, ut quod ipſi alterius craſſioris ineſt ſubſtantiæ, perinde atque in aqua lutulenta, paulatim ſecernatur, in vnum coeat, atque veluti fex, manifeſtè ſubſideat, ſyncera tandem urinæ ſubſtãtia perſiſtenti, comparentique. Sed ex uriuæ accidentibus, ipſiuſmet coctionis conditio clarius eluceſcit; Etenim ſi communia perpendamus, & inter hæc inprimis conſiſtentiam, certum eſt, illam ex coctione antecedenti mediocrem ſibi imperti-ri, ita ut urina nec aquæ modo tenuis tantummodo ſit, nec ut iumentorum craſſa, vel ad inſtar denſioris mulſæ ſpiſſa uideatur, ſed quæ in mediocri

conſi-

consistens, ita quidem lucida sit, & perspicua, vt acies uisus illam facilè penetret; attamen quę ultrò, ob perfectam sui elaborationem cum sanguine antegressam, saltem talem cõsistentem sit adepta corporeitatem, propter quam ipsa paululum in uase quiescens, virtute caloris impressi; cuius beneficio etherogenea secernuntur, & ad partes separantur, sedimentum aliquod faciat, quod omninò ipsi substantiæ simile, non crassum, nec tenue nimis sit, sed à tota massa sufficienter collectum, in vnumque æquè coactum, & non disgregatum, diuulsumvè, sed cum leuitate quadam unitum, mediocre compareat, & quadamtenus suspensum subsideat: Vnde si urina tenuis nimis, & aquea, citra omnem consistentiam obseruetur, ut consequenter in ipsa nullum compareat sedimentum, dubitandum nusquam est, quin tunc ea cruditatem summam autumet; quippe cum nullam tunc ipsi crassitiem impertitus calor fuerit, necessarium est nullum caloris eiusdem in eam impetum præcessisse, perindeque coctionem labefactari: Etsi tantam urinæ tenuitatem, aliunde etiam, quam ex cruditate, fieri sæpè contingat, utputa extrinsecus, ob potum nimium, qui suo se pondere pellens, è vasis, intempestiuè, citra factam coctionem, exeat, vel intrinsecus, ob hepatis nimiam attractionem, & renum ad emulgendum naturale irritamentũ, cum retinendi difficultate, ut subinde serum valdè nimis attractum, intempestiuè, insuperq; cru-

dum,

dum, in uescicam prolabatur: Sed undecunque sit, differentiam percipies, ex præcedenti, præsentique ęgrotantis examine; post urinam tamen plu ries obseruatam: siquidem tunc ne coctionis defectu talis urina contingat, an mauis alia occasione fiat, facilè compareat. At si urina crassior, ac vltrò quam par sit densior videatur, siue adhuc satis sit perspicua, siue iam veluti mustum obseruetur, ita ut etiam sedimentum crassum, fęculentumque in ea sit conspicuum, illa omninò etiam cruda ęstimabitur; ratione tamen alia, ac penitus alia, quam tenuis ipsa, æstimetur, quippe quod illa, ex defectu caloris, hæc verò, ab exuberantia, talis euadat: Vrinæ enim cruditas, consistentiæ modum præter naturam, qui à iusto recedit, semper habet annexum, recedit autem, tenuitate, aut crassitie, atque ex defectu caloris tenuitatem oriri iam dictum est; restat ut ex abundantia, quæ tamen nó naturalis existat, oriatur ipsa crassities, & equidem meritò, quando non naturalis calor exundās euidenter exurat, & assationem inducat, quæ certè, ut experimento notum est, crassitiem semper habet adiunctam; ipse licet calor, qui minus præter naturam sit, in urina crassitiem pariat, cum splendore, & perspicuitate quadam; qui verò magis præter naturam fuerit, eandem faciat lutulentam, & turbidam, ut experimur; Etsi turbulentiam hanc, ob renum emulgentium, reliquarumque communium illi seruiētium viarum affectū,

ex

ex præuijs non paucis agnitum notis, ſępè fieri obſeruemus. Inſuper & ex pridem congeſta redundantium humorum, dein, ui naturæ, per vreteres, purgata colluuie, non rarò contingat, veluti ſupra iam nos indicauimus. Cęterum, quomodocunq; cruda urina ſit, ea ſemper magis talis eſt, quæ tenuis, quàm quę craſſa, & quo tenuior, eo item crudior; unde ſi tenuis facta paululum quieſcés, tandem perturbetur, & turbida fiat, euidentius id coctionis argumentum eſt, quia craſſas iam aliquot ei caloris beneficio, impertitas fuiſſe partes, certũ eſt indicium; non item ſi perpetuò tenuis, & clara perduret. Præterea, licet quæ craſſa, turbidavè eſt, perfectius cocta cenſeatur, quàm tenuis, attamen, cum in eodem ſtatu illa permanſerit, deterioris ſine dubio conditionis ęſtimabitur, quam ſi demum quadamtenus clareſcat: Siquidem tunc inſitum ex coctione calidũ, cuius ſegregandi munus eſt, inualidum prorſus ineſſe planum ſit, non ita tamen, ſi contra, ſegregatio quædam ſubſequatur; Adhuc eo licet caſu obſeruãdum ſit, ne quod ſubſidet, ſua conditione, illi totius urinæ reſpondeat, quoniam fieri ſæpè ſoleat, ut vigente coctione, urina turbida ſit, clareſcat tamen, ſubſidente humore aliundè permixto, atque tunc quod craſſa urina ſit, negotium faceſſit nullum, faceſſeret autem valdè, ſi eiuſdem prorſus ſubſtantiæ ſedimentum ipſum cenſeretur. Huius verò rei differẽtiam ſupra nos indicauimus. Atque ex urinæ conſiſten

tia

tia ita de coctione iudicādum est, succedit modo, inter eadem communia accidentia, urinæ ipsa quantitas, quæ sanè ut mediocris, ingestis, fluidis, & aquosis proportione respondens, hepar tum rectè ualere, tum omnia conuenienter administrare insinuat. Ita profectò aliàs res ipsa se habet, si quātitas eiusdem quam par sit copiosior in ægris obseruetur: Nam coctio à calore cū sit, semper incrassando progreditur, vt propterea semper tenuibus, aqueisque partibus multis resolutis, crassiores, & densiores derelinquāt; coctione autem ob virium languorem debili existente, cruditates multę fiūt, & partes consequenter multæ aquosæ, ac tenues, relinquuntur, quæ tandem temporis tractu secretæ, per urinas foras pelluntur: Quare dum urina, quam par sit, copiosior mingitur, euidens est cruditatum argumentum, & inde hepatis coctionem languere verisimile est: Et quamquam plerunq; fit, ut aliundè quam ex cruditatibus, quātitas urinæ tanta obseruetur: sæpè quippe fiat, ut si humidorum ingestorum copia maior fuerit, omninò etiam quam par sit copiosior urina mingatur: Insuper etiam fiat, vt hepate valentius attrahente, renum verò emulgentium ui excernenti, vel per se, vel per accidens, vehementius ad serum expellendum irritata, ita necessariò urina magis abundet; Attamen cum nil tale præcesserit, ex quo aliquid simile conijciatur, quin urina potius plures cruditatis notas habuerit, dubio procul tunc tanta illa

ex hepatis cruditatibus prodit: Et adhuc id, licet recto naturæ iudicio, citra hepatis defectum, interdum eueniat, quo nempè illa malorum humorum longius congestam sarcinam per urinas utiliter purgat, verum tamen nisi inde ęgri leuamen, cum tolerantia, quodammodo pateat, sed mauis labor vigeat, & prętereà cruditatum inditia aliundè maiora colligantur, etiam si aliquod coctionis argumentum appareat; tunc nihilominus hepatis defectum copia urinæ multa ostendit: At infra mediocritatem ipsiusmet urinæ paucitas nihil hepatis docet, quandoquidem sæpius aliundè quam hepatis occasione aduenìat, vt puta quod, vel siccus victus ministretur, vel alio quã per vreteres, ut per cutis poros, naturæ iudicio, sudoribus, expellatur, aut quod aliquando obstructis ductibus cum expulsionis defectu, ab urinarijs vasis auertatur. Sed iam de accidentibus proprijs urinam comitantibus sermonẽ aggrediamur: Vrina namque primum per colorem, coctionis defectu, à consueto distat; etsi non simpliciter defectum hunc ipsemet color ostendat, eo quod natiuus noster calor, alimentum, humoresq́ue concoquens, præ cęteris, & maximè, mediocritatem substantiæ moliatur; at illi dein contingenter solum, puta pro humoris admixti conditione, colorem addat; cum præsertim color nullam caloris, vel frigoris actionem, nisi accidenter, consequatur; sed proportionem diaphaneitatis duntaxat, quæ ex certa fit sub-

ſtantiæ humorum mixtura: Verum non propterea color ad agnoſcédam coctionis perfectionem penitus poſthabendus eſt, cum ſaltem ex eo coctionis indicia ſufficienter augeantur, minuanturvè, quatenus per ipſum, maiorem, vel minorem caloris inſiti impetum, & elaborationem, vrinam ſuſtinuiſſe planum eſt; atque ita magis, aut minus, & ſanguinis, & alterius ſucci miſcellam illa ſubierit; unde poſtmodum ut diaphaneitas uaria, ita color diuerſus ineſt. Quare ſupponendum eſt, ſubaureum colorem urinæ per ſanitatem ineſſe, ex quo in ea perfectæ coctionis munus integrè præſtitum ſit; mediocrem quippe tunc inſiti calidi operationem, & impetum, in uniuerſam ſanguinis maſſam exercitum fuiſſe, vel ex eo credere opus ſit, quod talis ſemper color cum mediocritate ſubſtantiæ in urina ſanorum reperiatur: Si quando autem mediocris iſte color, ſubaureus nempè, mediocritati ſubſtantiæ iunctus, quæ per ſanitatem urinæ ineſt, à iuſto decedat, & in alterum magis inclinet, ut in ægris ſæpè uidere eſt, multifariam certè tunc ex eo cruditas, vel coctio arguenda eſt, quoniam cum res ſic ſe habuerit, & color, ut dictum eſt, præſentis duntaxat ſubſtantię miſcellam, cum ſero, conſequatur, quæ & multiplex eſt, pro humorum uarietate, profectò pro tingentis humoris natura, & receſſu eiuſdem à mediocri, color urinæ impreſſus, coctionis gradum indicabit, hoc præſertim ordine: Si urina quæ

mingitur, aquea prorsus, & nullius coloris existat, veluti insimul nullam caloris coquentis ope, consistētiam adepta est, sic pluribus ex causis cruda censebitur: Atqui si ad album illa aliquando magis inclinet, licet maiorem coquentis caloris impetum in humores præcessisse argumentum censeatur, ex albedine tamen ipsa, imperfectam coctionem adesse, certum est indicium; quia cruditatum dominium, & abundantiam ostendat, atque id eo magis, aut minus credendum erit, quo magis, aut minus ad subaureum colorem, mediocritati substantiæ humorum consentaneum, urinæ color appropinquabit; Sin verò proportionatus color limites transgrediatur, quia ad rubrum euidenter inclinet, dubio procul tunc inflammati, excandescentisque sanguinis indicium esse, ex quo tenuiores quędam sanguinis partes sero purgando altius imprimantur, iamque etiam coctionem, in hepate, à calore extraneo perturbatam esse, tunc licet asserere. Amplius quoties urinæ color ad croceum vergat, iam multas sanguinis partes subassatas, & in bilem deniq; flauam fore mutatas, certum est, atque ita maximè coctionem euersam esse, cum sanguinis loco, bilis excrementitia generetur; Quod si præterea color erugineus adsit, vel in viridem, vel in passeum pronus, vtique iam multò magis sanguis adustus est: talis ergo color vrinæ communicatus, maiorem omninò a mediocritate

discessum,

discessum, subindeque cruda omnia magis esse, demonstrat; Velut denique illud omnium maximè colligi potest, cum iam vel nigra, vel lutulenta, ad sapæ modum, vrina mingitur, tunc siquidē constet, vel exustum, vel corruptum adeo sanguinem esse, vt iampridem omnem proportionem, mediocritatemque, & subinde splendorem amiserit, quod extremum cruditatis inditium est; quoniam tandem tunc, & innatus calor ipse deficiat, humido scilicet, cui primum inhæret, extranei caloris impetu, deficiente; & vltimò mors ante fores sit; quia calor uitæ fons in nobis esse desinat.

Quare cum hac ratione solum, color coctionis gradum ostendat, ideoque simul facultatis hepatis robur indicet, vt dictum est, merito fit, vt non nisi prudenter ex eo iuditium proferamus, siquidem interdum eueniat, viribus existentibus validis, perindeq; integrè, & perfectè sanguinis massa se habenti, multifariam in vrinis colorem permutari, vel puta sola renum calida intemperie, vel ex quo tunc quidpiam ad tingendum aptum extrinsecus ingestum, vel intrinsecus, è certa corporis sede, in qua aut per se genitum, aut aliundè collectum, congestumque antea fuerit, in communia vasa prorumpens, permiscensque sese sero, caloris opere, ita aliquot sui partes illi condonet, vt tandem ex mixtura color varius superueniat; etsi ne ex his potius, quam coctionis vitio, color vrinæ inditus sit, præ ceteris perquirere oporteat, an-

tequam ex eo de coctione aliquid conijciatur; Patebit autem si citra labem facultatis coquentis in hepate, palam sit alicubi alia externa, vel interna illuuiei succi serum tingentis origo, adeo quod illinc sanguinis massa, ea licet secundum naturam se habenti, facilè attamen inficiatur: Palam verò fiet origo hæc, tum ex regimine uictus ægri pręcognito, vnde quoduis externum, ex quo contingenter serum inficiatur, apparet; tum demum examinatis diligenter notis ijs omnibus, quibus vel secundum totum, vel secundum partes, æger ipsè ita præter naturam se habuerit, ut quidem ab intra at non ex hepatis coquentis imbecillitate, sed ex alio afflicto uiscere, ipsa humorum illuuies genita, uel congesta sit, (multa enim uiscera esse possunt, quæ præter naturam se habentia, colluuiei huic præbere originem apta nata sunt) quæ tandē exundans, per urinam, pellentis facultatis beneficio, non sine ægri leuamine, & tolerantia, opportunè foras erumpat; Ita namque ne urinæ color aliundè sit, quam ex hepatis languore euidenter elucet.

De odore uerò urinarum quid censendum sit, paucis persoluendum; namque odor cum temperamentum qualitatum consequatur, utique si a cōsueto odore urina decedat, & à proprio temperamento illam decessisse dicendum erit; quare cum in ægris ut plurimum perturbata sint omnia, non mirum si & persæpè urina consuetum amittit odo

rem,

rem, accedente autem humorum prauitate, eaque urinæ communicata, tunc necessariò urina mali odoris est, minus attamen si contra. Cauere tamen summopere iuuat, nunquid ingestorum, alteriusuè extrinseci occasione, odor fuerit urinæ impressus, cum uelut inde substantia, coloreque immutatur, inde similiter sæpè & odor à naturali decedat; Ad hæc aduertendum quoque est, ne alterius partis corporis, & urinæ inprimis, deseruientis uitio, aliquid quod praui odoris sit, eidem permisceatur; tunc siquidem citra hepatis coquentis defectum, odor urinæ uarius obseruabitur; Itaque si non contingenter, sed per se, id illi acciderit, omninò coctionis uitio factum iudicabitur, ideoque tanto magis coctio perturbata erit, quanto magis fędus odor ex urina manabit.

Sed de annexa interdum inter mingendũ acrimonia, illud merito censendum, quod uel tũc humor aliquis utiliter, euidentique ægri leuamine, simul cum urina foras eijciatur, uel saltem maximam inesse succis exustionẽ, ex qua similiter urina acris, & mordax effecta, dum exit, indita acerbitate, partes feriat, & lancinetur, certum procul dubio cruditatis argumentum, cum potius contra, ex coctione reprimantur omnia, omniaque cessent, quæ præter naturam urinæ aliquando indita fuere.

ALIA PRÆTEREA EXAMINANTVR Naturæ opera, ut robur quod quæritur dignoſcatur. CAP. VII.

EQVITVR Facultatis expellentis examen, quatenus opus illius in hepate adiacentibusque uenis aduerſus ſanguificationis excrementa, aliaque in eis præter naturam redundantia, exercetur; ut ex eo euidentius pateat, quid de ipſo uirtutis robore ſit iudicandum.

Etenim ſi ſecundum naturam exerceatur, eſt ubique certum roboris inditium, ſin uerò præter naturam, imbecillitatis certa nota eſt, & diligẽter quidem obſeruanda, ex patenti quoniam expulſionis conditione, ut alibi dictum eſt, ſi uel aliundè, firmitatis, uel infirmitatis uirium coniectura in ægris maximè colligitur: Sed ſecundum naturam in ęgris expulſio celebratur, tum, cum aduerſus ea, quę inter ſanguificandum perpetuò redundãt, ſufficienter inſurgit, tum ſi quod, inter ęgrotandum, ex redundãtibus his, uel quomodolibet perperam ſe habentibus, morbum facit, debito ſeruato modo, & cõgruentibus uijs, expellat: atque demum ſi aduerſus hęc uniuerſim, non ablatè, uel diminutè, aut perperam, nec minus auctè, ſed debita proportione, opportunaque forma, & tempore,

re, habeat ſeſe; namque ab his quanto minus expulſio deuiabit, tanto minus à iuſto illa recedet, tantoque euidentius ex ea uirium robur indicabitur, contra autem, quia tanto magis pręter naturā eſt, tantoque ideò clarius inde languor uirium eſtimabitur.

At inprimis expellens ipſa facultas, aduerſus ea, quę inter ſanguificandum, etiam per ſanitatem, redundant, inſurgit, dum ea ad ſua quęque loca, proprijs ductibus, pellit, quę inquam recipiendis illis à natura ſunt inſtituta; Bilem nempè ad ueſicam felleam, ut demum inde pro ritandis inteſtinis, ad feces excernendas, inſeruiat: Melancholiā uerò ad lienis capacitatem, ut ex ipſa denique ſenſim ad os uentriculi, animalis appetitus excitandi cauſa, perducatur: Verum pręterea ſerum, a ſanguinis licet ſubſtantia ſegregatum, per uniuerſum nihilominus corpus, cum ſanguine, ut ſibi uehiculum futurum, effundat, renibus deinceps emulgendum: Siquidem igitur opera hęc integrè proſequantur, ita ut perpetuo, dum opus ſit, nec ablatè, nec minus diminutè, uel aliàs leſè, facta, ex ſimptomate pręſertim aliquo, alioue euidenti ſigno aduentanti, quod id expreſsè doceat, demonſtrentur, proculdubio robur uirium adeſſe clarum eſt: Sed ſi contrarium obſeruetur, omninò contrariū ęſtimandum erit.

Verum enim uerò, cum certi ſimus, inter ęgrotandum, eodem ferè ex fonte, humores noxios

mor-

morbum excitantes in uenis exundare, cui non alteratione solum, sed euacuatione inprimis, modus imponitur, equidem meritò fit, ut facultas expultrix, per id temporis (si uitium robur vigeat, nec illud pridem aliundè oppressum, dissolutumvè fuerit (in hos etiam humores, insueto impetu quodam (posteaquam more consueto illi neutiquam sufficienter expurgentur) potenter insurgat; aliàs enim, siue ablatè, siue diminutè, aut perperam se habeat, quia vel nihil per se illa moliatur, vel inter moliendum manca sit, aut etiam præter omnem rationem prosequatur opus, de robore virium non benè iudicandum est.

Nemini autem dubium est, quin toto morbi progressu, natura aduersus peccantem humorem sæpè valenter insurgat, illudque pellat, sed quandocunque id obseruatum fuerit, & vtiliter sanè, & inutiliter factum iudicabitur, perindeque robur virium adesse, aut debilitatem, iure censebitur; Vtilis quidem erit euacuatio, ideoque certi roboris inditium, si primum talia, per locaq; idonea, & modo congruo, euacuentur, qualia prorsus fuerint euacuanda; Secundo si tanta, quanta peccauerint; Et tertio si tempore opportuno eorũ omnium continget euacuatio; Contra enim erit inutilis, vel potius noxia, atque omninò debilitatem, vel vt signum arguet, vel vt causa; Vt signum porrò, quando non toleretur; sicuti ferè semper vtilis toleratur; Vt causa verò, si sequatur inde

maior

maior ęgri labefactario; veluti contra ex vtili, manifestum ægrotanti leuamen, si non a morbo toto, ab aliquo saltem simptomate eius, præsto est.

Verum bona, aut mala tentatæ vacuationis qualitas elucescit, si duo vt dictum est, præ cęteris animaduertamus: vnum quorum est, humoris qui pellitur certa conditio: quod videlicet humor talis sit omnino, qualem iam peccare, morbumque facere, longe ante, certis inditijs, noueramus; alterum verò est, quod per vias, ductusvè, regioni venarum, in quibus humor residet, (ibidem enim nunc illum residere suppositum est) aptè conuenientes, ipsa celebretur euacuatio: Etenim, quando talia pellantur foras, qualia iure pellenda, quia scilicet noxia censebantur, tunc vtilis, atque proficua erit euacuatio: quando autem ea ab his alia prorsus extiterint: inutilis, & pernitiosa iudicabitur, vt puta quæ haud dubię morbifico nulla ex parte imminuto, facultatem, seu vires sit quamplurimum deiectura.

Accedit his viarum, seu ductuum examen, vt dicebamus, per quos euacuatio celebratur: Sed cum hoc inter ægrotandum bifariam fieri debeat, tum scilicet post iustum per coctionem iuditium, quo vt pellendus humor excrementitius iudicatur, vacuationique paratur, ita successiuè uni illius coctioni merito iocunda accedit expulsio: tũ præterea occasione nimię humoris copiæ, qua plus nimis natura premitur, & oneratur; uel etiam oc-

casione

casione perniciosæ, ac prauæ qualitatis impresſæ, qua eadem natura uehementius, præterque ordinem, ſeu modum, laceſſita, violenti impetu quodam, cogitur intempeſtiuam expulſionem aggredi: ſic ſanè natura bifariam uijs utitur, conſuetis nempè, & inſuetis; inſuper & modum duplicem ſeruat, quia aut quod noxium eſt, atque redundat, extra corpus, & penitus extrudit, effunditque: aut idem ex propria deturbatum ſede, in partem ſaltem quampiam totius ad recipiendum bellè paratam, quodam ueluti decubitu, manifeſtè deportat. Vter ergo modorum horũ ſit appoſitior, ex utriuſuis exitu facilè innoteſcit. Deportatio etenim, ſeu translatio, uel ad partem nobilem eſt, uel ad ignobilem (nobiles partes dico, quæ præ cęteris, aut uitæ ſaluti deſeruiũt, aut alijs nobilioribus operibus adminiſtrandis inſtitutæ ſunt) ſi ad nobilem, maximum ſemper aduenit ægro detrimentum, quare ſemper etiam perperam fit, at ſi ad ignobilem translatio fiat, ſæpè licet exacta ſequatur peccantis ſucci demolitio, quod per hanc ille totus è ſuo loco dimoueatur, ut morbus ideo ceſſet, attamen nuſquam tutum opus, & prorſus utile eſt, tum quod adhuc aliquid per ipſum relinqui poſſibile eſt, ex quo recidiua contingat, tum, quia nũquam id optimũ eſſe cenſetur, quo melius reperitur aliud eiuſdem generis, at longè melius eſt, à malo omninò liberari, quam nouo adhuc morbo, licet leuiori, implicari, quem ſucci, ad alias partes tranſlati,

lati, & non prorſus eiecti, inducunt.

Sed ex aperta euacuatione, verè integra ſuccedit peccantis ſucci deſtructio, ſimul atque tunc curantis naturæ robur uerè firmum eſſe cenſetur, quoniam ſic generoſum demolitionis peccãtium humorum opus aggrediatur, proſequaturque, prę- ſertim ſi p uias idoneas, & uniuerſali huic vacuationi cõgruas, opus celebretur. Namq; humorib. in venis exiſtẽtibus, nõ unus, ac ſimplex, & ille proprius, ſed multiplices, varijq; ductus congruunt. Venæ quippè onus ſuum utiliter deponunt, vel primum per occultos, cęcosque totius habitus poros, per quos ſępè copioſiſſimè ſudores excitantur, quando maximè, caloris naturalis aucti beneficio, humor qua parte tenuior eſt, vltrò ita extenuetur, diſſoluaturque, & in tenuiſſimam, ac penè roridam ſubſtantiam conuertatur, vt demum per poros, quibus vndique refertum corpus eſt, foras reſudet; Vel ſecundo venæ idem conſequuntur, quadam veluti ſucceſſiua humoris remigratione, vt cum ex una in aliam ſibi continuitate ſuccedentem venam humor deponitur, vſquequo tandem ad cauam, magnamque venam hepati quam proximè iunctam tranſeat, ex qua deinde per hepatis eiuſdem vaſa, in portam, indeque in meſeraicas, ad inteſtina, longo licet itinere, vnde peruenerat, reuertatur; aut quoque etiam ex caua ad renes, medijs emulgentibus, & hinc poſtmodũ per vrinam, in veſica colligatur, penis ductu deinde fo-

ras

tas expulſurus; Vel tertio ex venis idem fit, reſe-ratione orificiorum quorundam ipſarummet, vt dum menſtrua in mulieribus fluunt, ac item per hemoroidas impuritas ſanguinis expurgatur, & aliàs item per nares, vt manifeſtũ eſt, ſed quamquam ductus hi omnes vacuationi venarum appoſitè cõgruunt, quod per omnes hos paſſim vniuerſum vacuari nos obſeruemus, nihilominus tamen una humorum remigratione, vt dictum eſt, adamuſſim quod peccat foras tuto, & generosè expellitur; quoniam per totius corporis poros, non niſi tenues redundantis humoris partes, craſſis derelictis, eijciantur, magna futuri recurſus morbi ſuſpicione: Et per ipſam venarũ reſerationem ſemper cum malo boni plurimum foras erumpat, non leui ægrotantis detrimento; Atqui per vnam humorum remigrationem, clarum eſt, ſolos peccantes humores, ab utilibus, iam pridem, coquentis facultatis ope, ſecretos, integrè, & tuto expurgari, atque perinde tunc vtilem valdè futuram euacuationem æſtimandum eſt.

Ad hæc verò vt non perperam facta, ſed vtilis æſtimetur expulſio, operæpretium eſt, illam opportunè fieri; tempore nempè, quo in morbis natura ſponte, & vtiliter illam ſit aggreſſura: Sunt autem morborum tempora quatuor, quibus multifariam natura aduerſus morbos, eorumque cauſas inſurgit, & humorum præſertim peccantium tentat expulſionem; Principium, Augmentum. Status,

tus,& Decrementū. An ergo in ſpōtaneis euacuationibus, alterum ex his, opportunitati magis, minusvè faueat, vt ideo tunc potius, quàm aliàs, per robur virium, ſpontè facta vacuatio æſtimanda fuerit, ſanè ex ipſamet bona, mala, aut mediocri euacuationis qualitate, eatenus iudicabitur, quatenus per illam talia, vel alia primum euacuentur, qualia, vel alia vacuanda ſint; Per vias inſuper idoneas, vel non idoneas; cum tolerantia, aut citra, ſed omnium maximè ſi cum ægri leuamine, vel mauis cum detrimento, & manifeſta virium diſſolutione. Bifariam dicebamus humorem peccantem, morbumque fouentem è corpore pelli: Vel poſtquam ille ex naturæ conſueto, per ſufficientem præuiam coctionem iuſtum fuerit excrementitiæ conditionis iudicium conſequutus, vnde poſtmodum neceſſariò expulſioni, tuto, & iocundè, ſubiaceat. Vel deinde cum licet adhuc ille nondum plenè confectus, elaboratusvè, interea nihilominus, tum ob unam ſui exuberantē quantitatem, tum ob inditam prauam, & naturæ aduerſam qualitatem, fit, ut intempeſtiuè illum natura nimis irritata foras cogatur expellere, aut mauis cum ipſum ultrò retinere non valeat, cogatur ſinere ut foras erumpat. Attamen dum quouis modorum horum purgentur ea, quæ morbum nutriant, & quidem uijs idoneis, ac cum tolerantia, non dubitandum quin vacuatio, quandocunque contingat, cum utiliter fiat, ideo etiam facta cen-

ſeatur

ſcatur opportunè :. Cur enim inutile, per morborum initia, augmentumvè, humores morbificos uacuari? cum tunc potiſſimum conſtet naturam inde facilè ſubleuaturam, maxima nempè cauſæ morbi portione euidenter euacuata; Vtique melior, tutiorque, & ferè ſemper iocundior ea futura uacuatio eſt, quæ tempeſtiuè, poſt omnem abſolutam coctionem celebratur, qualis inquam euenit, poſt morbi ſtatum, & declinationis initia: At non idcirco alia, quia ſolum intempeſtiua, & ante coctionem facta, inutilis erit, & mala; dum tamen per eam materiei morboſæ copia, per uias idoneas, & cum bona tolerantia, ut ſuppoſuimus, palàm minuatur. Neque dicendum hac ratione quidem minui morbi cauſam, ægrum tamen proficere nihil, quod multò plus tunc langueſcat uirtus, quàm ſubleuetur: Quoniã ſublata maiori morbificę cauſæ parte, ſi uires uacuationem huiuſmodi tolerauerint, ſemper æger proficit. Etenim tunc ſiue expellenti aucta ui, ſiue retinenti diminuta, ſi qui peccat humor foras erumpat, magna ſemper utilitas ægrotanti contingit, tunc quia natura minori onere preſſa potentius ſibi uacatura eſt, & quod noxij reliquum fuerit, commodius ſuperatura; Quod ſi tolerantia nulla fuerit, certum eſt, noxam vtilitate maiorem ægro futuram, quoniam cum ex uacuatione quauis labor aliquis ſemper expectetur, per eam quippè ſpiritus exoluantur, diſſipenturque vires, meritò ſi uacuatio intempeſtiua

ſit,

fit, & præter tolerantiam facta, ut maior ex ea spirituum demolitio, ita maior labefactatio, minorq; vtilitas præstò erit, quàm si uacuatio omnibus numeris laudabilis, & exacta contigerit; quamquam & hæc si citra tolerantiam eueniat (tantum enim tolerantia facit) aliquãdo insimul ęgro necem importat. Quodcunque ergo morbi tempus fuerit, quo generosa comparcat euacuatio, dum per eam talia uacuentur, qualia iam ante peccare certum erat, fiatq; ea per vias idoneas, & sit cum laborãtis tolerantia, vtiq; illa quomodocunque facta, semper censebitur vtilis, quod per eam causa morbi diminuatur: Quod si vlterius ægri leuamen accesserit, valdè utilior ęstimabitur, posteaquam, per solã tolerantiam, pateat, diminutam, aut ablatam etiam causam morbi antecedentem, ex qua fouebatur coniuncta; per leuamen verò certi simus, ipsammet eiusdem morbi sublatam esse coniunctã, per quam immediatè morbus conseruabatur.

Cæterum, vt desiderata humorum in venis redundantium expulsio verè utilis censeatur, & robur uirium indicet, vt suppositum est, debitã proportionem obtineat, operæ pretium est: Sed proportio hæc, penes duo attendenda, penes scilicet humoris expulsi copiã, ac expulsionis eiusdẽ impetũ; dein penes expulsionis durationẽ: penes enim duo hæc potissimum stat vacuationis spontè factæ proportio; quæ si à mediocritate deuiet, quoniam aut nulla, aut nimia, aut saltem manca sit; sem-

per ideo vel ut signũ, vel ut causa, roboris uirium certum argumentum est; Vt signum quidem, si illa tum quo ad impetum, tum quo ad durationem, infra mediocritatem stet, & eo certè magis, quo ipsa nulla obseruetur, quoniam tunc vires esse depressas, & impotentes apertum signum est; præsertim si deficiens vacuatio ex earum genere fuerit, quæ post coctionem, declinante morbo, spontè fieri consueuere, hæ quoniam necessarię cum sint, quandocunque defecerint, imbecillitatem manifestam ostendunt; at contra, si ex genere earum sit, quæ intempestiuè, per vim, ipsis etiam morborum initijs adesse plerunque solent: illę quippè licet dum tollant quod noxium est, & vires ipsæ ferant, ut plurimum utiles esse videantur, quia tamen necessariæ nullo modo sint, deficientes ideo nullum uirium defectum arguunt, sed mauis robur; quando tunc humores intra modum ita uiribus contineri pateat, ut omni feritate suppressa, iam debitam coctionem expectet: Nonnunquam immo uacuationes huiusmodi apparentes, vt uigentes nimis, cum nõ tolerature, ita languoris causa sunt: at diminutæ, apertum humoris, aut copię, aut malitiæ, præbent indicium, adhucque impotentiam uirium manifestam autumant. Impotentia quamquam hæc, vel ex dissolutione, vel ex oppressione ducit originem; atque ex oppressione, deterior minus illa cẽsenda, quàm si ex dissolutione contingat; Vt causa verò, cum etiam si uacua-

tio opportuna credatur, omnem tamen mediocritatem excedat, adeo quod & impetu nimio adoriatur & diuturniori tempore duret; etenim tunc ut semper vltrò quam par sit spiritus exoluuntur, ita vires afficiuntur magis, & debilitantur. Verum enimuerò mediocritatis terminus, ex ipsa quidem peccantis humoris copia, decernendus est, ut uidelicet illi purgando proportione respondeat; atqui magis ex virium tolerantia, quæ admodum raro vacuationem humori proportionatam ferre solet; Vnde semper vacuationis impetus, atque duratio, ita tolerantiæ æquiparanda est, ut humor totus demoliatur, citra uirium tamen labem euidentem; quod porrò contingit, quando, si non impetus sufficit, duratio saltem satisfaciat, quando inquam humor, qui multus, uacuationis impetum magnum expeteret, eiusdem euacuationis duratione sola, sensim expellitur.

RELIQVA NATVRÆ OPERA examinantur, quibus tandem robur exprimatur. CAP. VIII.

Estat iam ut de robore viriũ, ex operibus conseruantibus, iudicium fiat, quatenus in ipso corporis habitu, illa, tam inter instaurandum, quàm inter curandum exercentur. Porrò in uentriculō, & hepate, pastu confecto, & ibidem quod inutile erat omniquaq; deuicto, expurgatoque, tandem ægri corporis uniuersi habitum refici, & ab omni morboso succo mundari operæpretium est: id enim ultimum naturæ operantis est opus, vnde sanitas, & operum integritas, & ex quo ultimò etiam, ut ab effectu, licet de robore virium eius facere coniecturam; Namque si pro uiribus per sanitatem consuetis, ipse ægri corporis habitus conseruetur, foueaturque, certum est, robur innatum integrum esse, non item si contra. Est enim habitus hic, ipsa substantię moles, qua corpus bellè constructum, uiuificanti animæ subest, vtcunque ergo illa se habuerit, omninò ex conditione propria, quales naturæ uires, inter reficiendum habitum, censendæ sint, aptè satis colligi potest; Etenim conditio eius, licet confusè, attamen ipsis sensibus patet, obseruata nempè molis proportione,

atque

atque ſubſtantia, licet adhuc color, non leue ſit veritatis argumentum; proportio verò hæc attenditur penes conformationem, magnitudinem, numerumque, & ſitum ipſum, penes quæ cum iuſta proportio adſit, penes eadem habitus melior, vel deterior eſt; Etenim, poſito omnia hæc aliàs naturę inſtaurantis beneficio congrua extitiſſe, iā verò, eiuſdē naturæ impedimēto, incōgrua euaſiſſe, neceſſariò fit, ut attractionis opera, retētioniſque, vnà cum alimenti coctione, in totius, vel partis habitu, ex quaſi certa cauſa, intercepta, iuſtè non proſequātur. Contra, ſi aliàs fuerint, robur enim tunc virium, ab eo quod per ſanitatem inerat, parum diuerſum adeſſe, operaq; in ſimul omnia conſeruantia, ſufficienter exerceri, iudicandum eſt.

Cæterum, proportionem hanc ea ratione expendere opus eſt, qua reſpondet ætati; vt enim non omnibus eadem à natura ineſt quadrata proportio, ita nec per ætatem quilibet à teneris annis inditam conſeruat ſemper ſimilem, ſed euidenter immutat; proportionem ſequitur ſubſtantia, ſeu mauis ſubſtantię conſiſtentia, vndè mollities, & durities, cum raritate, ac denſitate, quaſi effectus, obſeruanda eſt; atque ſi mollities, & raritas, præſto fuerit, nulli dubium quin opera conſeruantia imbecillius proſequantur, validius autem ſi durities, (tamen mediocris, quia excedens vitium eſt) cum denſitate aderit; hæc enim ſolidiorem nutritionem autumat; illa tenuiorem; Sed quod de to-

tius habitu dicitur, de habitu etiam partis intelligendum est, quando tamen pars sensibilis fuerit, quia dum fortè obtegatur cute, lateatq; & solis sensibus, per quid, quod ex conditione illius bona, vel mala, tanquam effectus ex causa, sequatur, innotescat, non nisi tunc, per coniecturas iam mente conceptas (si quæ sint) illam inquirere concessum est; Verum enim verò, ad meliorem boni habitus euidentiam color aderit, quasi roseus, floridusq; qui veræ sanitati congruens est; Color quãdoquidem prædominantem, vigentemque inprimis humorem sequatur necessariò, at sanguis purior, ex quo hic sanus color oritur, non nisi in verè sanis, necnon & in constantes satis vires habentibus, prędominatur, ac uiget; quanto igitur color viuidior fuerit, tanto habitus melior, (sublatis accidentibus contingenter præter naturam alterantibus) æstimabitur; at quanto flaccidior, tanto deterior; At hic ipsè color quamquã extrinsecus sese in singulis quibusque corporis partibus offerat, quibus maximè consentiunt internæ, potissimum nihilo minus in facie semper elucet; Facies etenim præcipuæ corporis nostri parti, cerebro nempè, hærescens, in quod nutritionis ergo, ob sibi inditum munus, non melior solum, sed & copiosior, ex toto corpore, influit sanguis, cuius dein faciei cutis à subiecta carne parum diuersa existens, quasi aliud non sit, quam summa, & extima carnis faciei portio exsiccata; quicunque ideò in corporis molem

effun-

effunduntur ſucci, conſpectius, & dilucidius in facie, quam in reliqua corporis cutè, efflorèſcunt, vt facies ipſa, quaſi interiorum corporis affectuum index, & ſermo quidam tacitus, cenſeatur: Facies itaque viuida, boni ſanguinis copiã arguit, cerebro nempè, cuius illa magna pars eſt, eodẽ vndiq; referto; Contra, ſi facies viuiditatem amiſerit, palloreq; aut etiã liuore afficiatur, bonũ ſuccũ deficere, bonamq; nutritionem, vnà cum viribus omnibus, diminutã eſſe, manifeſtum eſt argumentum, quia ſcilicet pabulum, ex quò nutritio fit, mali ſucci, corruptæque ſubſtantiæ ſit, nec pro neceſſitate, facultas expultrix, quæcunque ipſi pabulo praua inſunt, vt iam ſecreta, ita foras expellit. Ex facie ergo ad cerebrum, & ab illo, ad vniuerſum corporis habitum, ob ea quæ dicta ſunt; inſtaurantis virtutis robur, meritò deducitur. Sed quantum robur virium hoc, inter curandum, in habitu corporis vigeat, profectò patet ex his, vnde ſaltem coctionis, & expulſionis ualiditas, in eodem habitu, celebrata clareſcit; Namque ex coctione, quonam uſque uirtus humori peccanti dominetur, apparet, at ex expulſione, an ne ſufficienter eadem virtus, in noxium, & inutile, inſurgere poſſit, manifeſtũ eſt; Per humoris porrò coctionem, expurgationẽque, ipſè totius, vel partis corporis habitus priſtinæ integritati redditur, uel ab ea recedit; Sed innoteſcit in habitu coctio, expulſioque, ſaltem uniuerſim, tanquam ab effectu, ex eo quod cum ha-

bitus ipſe, per peccantis humoris præſentiam, perperam afficeretur, nec proprijs inſeruiret munijs; iam uerò uel ad priſtinam integritatem, uel in deterius palam proficiſcitur: ſpeciatim quippè, ob ea quæ partim ex morbo, partim ex ſede, & ex cauſis partim, oriuntur inditia, communi regula aſſequi non eſt conceſſum; Quamquam ſi quis fortè præſſius humoris peccantis in habitu demolitionis modum fuerit contemplatus, in euidentiorem quandam, atque ſenſatam, melioris, uel deterioris, tàm coctionis, quàm expulſionis humoris in eo, notitiam facilè perueniet; Namque aut peccans humor demolitur, quoniam ſimul, atque ſemel coquitur, & expellitur, quia ut ſenſim per partes ſuperatur, ita paulatim, uel latenter, uel apertè expurgatur; aut quoniam totus integrè coquitur, primum, dein totus foras expellitur, quod illi uidelicet integrè alterato tantummodo, integra, & tota ſimul euidens ſuccedat expulſio: equidem modorum horum qui prior, ut naturæ maximè congruens eſt, ita magis tutus, & naturalis exiſtit, ut quodammodo impoſſibile ſit illum uires in habitu collapſas arguere, niſi fortaſsè humoris impedimẽto, ut puta, ſi eius partibus dumtaxat tenuibus, & fluidis diſſipatis, craſſiores adhuc congeſtæ maneant, quæ demum penè condenſatę demolitioni renitẽtiores ſint, atque ita malum aliud priori deterius inducant: tunc enim imbecillitatem adeſſe certum argumentum eſt.

Atqui modus qui posterior, quamquam etiam secundum naturam sit, & cum uirium robore stet, ille attamē maioribus obnoxius est incommodis, undè languor ipsarummet uirium promptè contingit, porrò dum coctio, alteratiouè humoris simul tota fiat, non solum (nisi proprio ille uase resideat) possibile est inde abscessum, cum continui solutione, sequi, & consequenter malum priori sæpè deterius, à quo uirium imbecillitas ducat originem. Verum interea possibile est etiam illum caloris naturalis regula destitutum aliquando pessimè ita corrumpi, vt inde seuissima orta simptomata maiorem imbecillitatem arguant; Ad hæc si expulsio tota simul celebranda sit, non tato ob imbecillitatem imminet incommodum, quod est irrationalis humorum in aliam partem translatio; vndè aperta quidem prioris mali destructio sequitur, cæterum, noui & fortasse peioris, euidens exortus, quin immò tunc possibile etiam est, expulsionem tanto impetu fieri, ut languor euidentissimus ex ea sequatur. Et sanè, his coniecturis, vnà cum his, quæ in superioribus de expulsi humoris conditione narrata sunt, an uirium robur in habitu corporis vigeat, langueatvè, vniuersim saltem fiet conspicuum.

Et hac arte, vel methodo, ex ipsis conseruantibus naturæ operibus, quantum, & quousque natura ualeat, colligi poterit; Restaret ut ex operibus eiusdem perfectius de ipsiusmet naturæ potentia

iudi-

iudicium fieret, verum tamen cum opera hęc ipsi naturæ fouendæ, conseruandæque neutiquam ita fauere planum sit, (excipiuntur expulsionis, attractionisque opera aliquot, quæ sine his exerceri perfectè non possunt, vt deglutire, per tussim expuere, & alia) vt meritò semper, uel tanquam effectus, uel tanquam causæ, sufficientem præbeant de naturæ robore coniecturam, sed eatenus semper duntaxat uires naturæ ualere ostendant, quatenus verum sit, ipsis ualidis prodeuntibus, vires naturæ eo planè vigere, quo ex ipsismet, illæ, quasi ad uegeta consueta munia quodammodo excitari videantur; ex his propterea Medico, naturæ vires aduersus morbum dimicantes, inquirenti, vniuersim illud pronũciare licet, quod videlicet, perfectiuis operibus imperfectis apparentibus, lãguor naturæ etiam adsit, & quidem contra, præsertim si operum conseruantium conditionem, perfectiuarum illam sequi, ex apertis coniecturis, sit manifestum; & id magis atque minus à Medico pronunciandum est, quo magis atque minus operum conditio perfectior æstimabitur; Namque ut perfecta ea ipsarum operationum est, quæ consueto naturæ consentit, ita imperfectior earum est ablatio, deinde corruptio, & tertio diminutio ipsa; At insuper cum earundem perfectiuarum operationũ triplex, vt dictum est, sit gradus, vel differentia, eo quod cognitiuarum vna, & loco motiuarum altera, ac genitiuarum tertia videatur; vtique hoc ordine,

ordine, ex his, de virium robore æstimatio facienda est; Quod nempè genitiuarum differentia cæterarum differẽtiam longè præcedat, vt puta, quia conseruantibus consentiat magis, perindeque illis in omnibus proximius accedat; Verum loco motiuarum gradus suum postea locum habeat, quoniam post multa, vel vno progressiuo motu, ipsa conseruatio foueatur, & vigeat; Tertiò & vltimò, cognitiuarum ordo ponitur, qui ut longè à vitę cõseruatione distat, ita longè multum, saltem ut causa, differt à significatione aliarum, quamquam sæpè ut effectus, præcedenti maximè conseruantiũ operationum languore, aliquid euidenter de naturæ robore docent; Sed de uirium naturæ potentia, hactenus satis, quę profectò in ęgro quouis, nũquam simpliciter æstimanda est, sed diligenti facta comparatione ipsiusmet præsentis cum præterita, quoniam per morbum semper illa debilior, quam per sanitatem esse consueuerit, unde si illa per sanitatem fortis sit, per ægritudinem minus debilis censenda, quam si per sanitatem debilis, & languens apparuerit; Vt autem quanti ad futurum ægri exitum præsagiendum illa æstimanda sit, percipiatur, omnia quæ hactenus diximus sub utroq; statu examinanda, recognoscendaque erunt.

QVAN-

QVANTVM IN EXPVGNANDO Morbo ars operanti naturę secunda futura sit, deinceps examinatur.

CAP. IX.

NATVRAM Sequitur ars, cuius ope frequenter manca, sopitauè illa, aduersus morbos, simptomataque excitatur; Quare post naturam, artis quoq; robur pręnoscendum est, ut illo, cum morborum, & simptomatum, malitia, comparato, euidens fiat quid ex mutuo ipsorum conflictu expectetur; Ars itaque hęc medica quamquam hominis ingenio ad sui calamitates arcendas inuenta, propagataque, ut perinde tota constet experimentis, imperitisq; ideò credatur, remediorum, quibus infestantes morbi depellantur, quidam ueluti cumulus, seu farrago, lõgo scilicet horum usu probata collectio, quia attamen non temerè, nec ad arbitrium, sed methodo recta, ac necessario, sapientique consilio, in finem omnia dirigit, seruata nempè omniũ qualitate, quantitate, & ubique opportunitate, meritò illam, quoddam veluti naturæ agentis simulachrum, existere uerissimum est; quippè diligenti naturę imitatione, studium, & opus omne dirigat, vt vita salua, & incolumis, quam fieri longissimè possit, perducatur; Verumtamen, cum pro posse

solum

ſolum id ipſa præſtet, peragatque, fit, vt naturæ quidem adiutrix aduerſus hominum morbos cenſeatur, & vt interdum etiam quaſi opifex primarius ſit, nonnunquã autem ut ipſa nullius eſt vſus (ſæpè enim licet expectatur, multis tamen occaſionibus prohibetur) ita plerunq; tum fruſtra, tum perperam deſideretur. Inter præſagiendũm ergo, ne multum, parum, aut nihil, illa ſit aliquando curationi morborum profutura, & ne per ſe ſola, uel unà cum naturæ potentia, ſanitati ſit opem latura, neceſſariò examinandum. Itaque, vt omnibus benè inſtitutis artibus, quarum finis etſi non ſemper certus, ille tamen ſemper, experimento ſaltem, ratione que duce, proſequi ſolet, & ut plurimum cõſequitur; hoc vnum commune eſt, vt cum artifex propriam meditaturus potentiã fuerit, primo quoque operis ingreſſu, totius eiuſdem operis ideam ante oculos habeat, hoc eſt, fine ſibi operis conſtituto, omnẽ dein artificioſi operis progreſſum præmeditetur; Prætereа verò, ut cuncta ad cõſequendum finem requiſita, iamque reperta, pro ratione diſponat; atque ita, ne eadem ſibi inuicem directè ſuccedant, in finem tandem ex uoto terminatura, prænoſcat. In his porrò omnis artium potentia hactenus collocatur, quatenus finis per artificem intentus, ex his tantummodo bellè valentibus, inuicemque ita ſe habentibus, potenter, & validè proſequatur; atque ſanè magis, minusvè, quo meliora, deterioravè fuerint omnia. Ita proculdubio

bio etiam medicina, quæ artium omnium præclarissima semper est habita; Medicus inquam minister eius, inter aggrediendum opus, propriæ artis potentiã præcogniturus, præ omnibus medendorum morborum progressum, & ordinem sibi futurum proponens; postmodum verò requisita omnia ad id instrumenta accuratè perquirens, rectèque sua mente disponens, demumque prudenter in finem omnia dirigẽs; profectò quantum sibi per artem de ægri exitu sperare liceat, satis apertè præuidet: id autem eo euidentius, certiusq́, euenturum sibi proponet, quo omnia requisita appositius intento fini responsura, secundum rationem inueniet. Quamobrem, si inter præsagiendum, quis artis medicę habere potentiam desiderauerit, duo semper sibi antè oculos ponet; & horum Primum erit, conceptum medentis opificium, hoc est operum prosequendorum methodus ipsa, ad faciendam certo morbo medicinam, præmeditata; Secundum erit, instrumentorum desideratorum, & inuentorum conditio, siue potentia, qua opus ipsum prosequi, absoluique posse, ex ratione deducitur; Atque in singulis his, ille tria hæc, qualitatem scilicet aptam, sufficientem quantitatem, & idoneam opportunitatem supponet, ex his quippè præuisis, præsagium facilè sit. Verum enimuerò, medentis opificium, operumvè omnium perficiendorum methodus, siue ad conseruanda, quæ secundum naturam sunt, siue ad pellenda, quæ

præter

præter naturam uigent, à Medico fuerit mente concepta, ex his ea potiſſimum deducenda eſt, ex quibus operum proſequendorum neceſſitas indicatur: Indicatur autem ex uiribus inprimis, dein ex morbo, vnà cũ cauſis, & ſimptomatibus conſequentibus; Vires namque omnimodã ſui conſeruationem indicant, hæc verò ex ſalute eorum pendet, quæ ſecundum naturam ſunt. Quatenus ergo Medicus methodum ſibi proponet, qua res naturales omnes ſeruari commodè poſſint, eatenus quoque ille, vires ipſas, quibus potiſſimum intentus finis aſſequitur, conſeruabit; Morbus contra, vnà cum cauſis, & ſimptomatibus, demolitionem neceſſariam expetit. Quapropter, vbi uiribus fuerit conſultum, ſi dein Medicus pellendis omnibus præter naturam præſentibus, ſibi ſufficientem methodum propoſuerit, quæ adamuſſim quadret intento, uti ſemper, & neceſſariò, illud conſequetur; Sufficiens autem methodus eſt, & quadrat intento, dum ſecundum qualitatem conuenientem, appoſitam quantitatem, & opportunitatem denique intento debitam, cuique operi illa præponatur; aliàs quippè contrarium ſit neceſſariò euenturũ. Ergo, ſi qui doctus, prudensq; fuerit, & recta ratione hanc exactam operum omnium ad curationem requiſitorum, methodicam ideam, mente conceptam, præmiſerit, ſanè ſuæ medicinæ potentiam præcognoſcet, an videlicet ea eiuſmodi ſit, quę multum, parum, vel nihil, na-

turæ

turæ languenti ſit opem latura, vel adhuc per ſe ſola integrum opus completura ſit; & porrò magis minusvè ex uoto futurum, quo magis minuſvè operum ipſorum methodus in finē dirigatur; Atqui hoc, dum certus morbus, vel ſimptoma; in certo ſubiecto, ex determinatis cauſis, præcisè tractetur; Etenim, ſæpè fit, ut corpus affectum, affectio, & cauſæ afficientes, ea ratione ſtent, qua arti magis, quàm naturæ, ſint obtemperantes, quia ſcilicet tunc ars ſola per ſe ſupra naturam ualeat, ſæpè verò contra, naturæ potius, quàm arti, quia nempè ars, re vera, quod expetitur, præſtare nullo modo poſſit; & ſæpè demum utrique ſimul, puta arti, naturæque, atque ſecundum has ſe habendi differentias, directio methodicorum operum artis in finem clarius eluceſcit. Accedit operibus Medicis præcognoſcendis, inſtrumentorum adminiſtrandorum ratio.

Inſtrumenta autem hæc, ad conficienda medicinæ opera requiſita, multorum generum, vel ſpecierum ſunt, quorum uniuerſim conditio debita, in eo poſita eſt, ut facultate ea donentur, atque potentia, qua operi artis commodè ſeruiant; Veniunt autem facultatis nomine, tum qualitates actuales, uirtualesvè omnes, quæ adhibitis ad curandum inſtrumentis naturaliter inſunt; tum poteſtates, ſeu uires quæuis illiſmet arte impreſſæ, quando & illis, & iſtis medica ipſa inſtrumenta donari, ut plurimum ſit operę pretium; Illis porrò, ut ſecundum

naturam

naturam agant, puta refrigerent, humectent, & similia præstent; Istis uerò, uel ut illis opem dent, uel ut secundum artem agant, puta è loco mota restituant, disiuncta coniungant, & talia penè plurima operentur, quę assequendo curationis fini rectè deseruiant, quæ scilicet uel iis, quæ secundùm naturam sunt, appositè faueant, uel quę preter naturam sunt, quomodolibet aduersentur, quoniam ut similia similibus conseruantur, ita contraria contrarijs destruuntur. Hæc etsi omnia in hoc, vel illo ęgrotanti pręcisè sint contemplãda, ut iam nó vagum, sed certum iudicium proferatur: Ita siquidem recta eorundem instrumentorum vsurpatio ad finem consequendum necessaria prænoscatur; Hæc porrò, post unam qualitatem in qua potissimum instrumentorum virtus collocatur, & secundum quam inprimis attendendum, vt instrumenta omnia tali dispositione naturali, vel artificiali donentur, qua requisito operi perpetrando commoda sint, qua inquam partem laborantem suis uiribus quàm facilè pertingant, in eaque præstent, quod operæpretium est; Iustam quoque eorum mensuram, cum rationabili, & opportuno utendi modo, complectitur. Mensura ętenim eorum, seu quantitas, operi prosequendo, assequendoque fini, sufficiens esse debet, quoniam si illa intra modum fuerit, ne vel nihil penitus præstet, vel morbi reliquum derelinquat, periculum est; Si verò modum superet, ne contra, nouum morbi

genus priori aduersum perperam inducat, timendum est; Vnde quo magis minusvè proportionatę mediocritati illa appropinquabit, siue id Geometricè fiat, siue Arithmeticè, eo magis, minusvè satisfactura est. Obseruandum licet adhuc sit in eis, vt opportuno operi, per euidentem idoneitatem, ea respondeant, quando præsertim, opportunitatis beneficio, ars secundam naturam habeat, & illi summè opituletur; Illud autem opportunum instrumentum erit, quod dum expetatur, etiam toleretur; Expetitur quidem modo prius modo posterius, prout vnum prius quàm alterum indicatur, quod vel ex urgentia prouenit, uel quia unum alterius sit principium, aut saltem causa sine qua non; Toleratur verò, si dum expetitur, æquè feratur à uiribus, quippè sæpè quæ priora, quoniam ferantur minus, ideo ex arte posteriora sunt. Itaque opportunitas hæc instrumenti desideratur, ut quando defecerit, non tantum vana, sed quoq; pernitiosa artis instrumenta futura sint omnia; Eo autem magis minusvè illam adesse censebimus, quo eadem magis minusvè indicationi eorum, & tolerantiæ appropinquabit. Vt multum ergo, aut paucum, futurum artis auxilium, in prosequendis morborum curationibus, præenoscatur, tanta meditari oportet. Restat ut de morbi magnitudine, seuitievè, sermo sit.

MORBO-

MORBORVM SIMPTOMATVMQVE magnitudo, atque seuities, quanta sit, demonstratur. CAP. X.

TAQVE post naturæ, & artis præstantiam, quam hoc ipso morbi, & naturæ singulari certamine, dum futurus ęgrotantis exitus preuestigatur, primo loco expędere necessariū fuit; sequitur pernitiei morbi magnitudo, quam etiam occasione eadem, ut aliàs diximus, secundo loco nouisse operæ pretium est. Pernities vtique morbi, ea illius malitia est, qua sanitati insidiatur, qua inquam nos à recta constitutione decedentes tendimus ad interitum; Siquidem ut sanitas ea indita nobis constitutio est, qua inter uiuos incolumem uitam agimus, atque illud, quo, ex propria seruata constitutione, idipsum consequimur, fauor beneficiumque sanitatis est; Ita cum morbus, præter naturalis sit aduęniens constitutio, qua nos à recto decedentes morimur, dubio procul id quo iam labefactamur, depopulamurque, morbi, simptomatisque malitia, vel pernities, censebitur: Qualis ergo hæc in morbis habenda sit, primum explicandum est nobis, ut quanta postmodum illa æstimanda sit, dilucidum fiat: Etenim morbus, cum simptomate, ex

quacunque causá ducat originem, aut oppressione, aut dissolutione, uitæ nostrę insidiatur, perniciosusq; nobis ægrotantibus est; vel oppressa, pręfocataque caloris innati basi, nempè spiritibus, naturæ uires inde nutritę, suis quasi faucibus pressę, strangulatęque decidunt, & pereunt: uel eadem dissipata, siue destructa, uires eędem, suo quasi fulcimento destitutę, cadunt, & in nihilum rediguntur, subindeque necessariò, utrouis modo parentur insidię, uita nostra periclitatur. Ne oppressione igitur, resolutionevè, idipsum contingat, & qua ratione contingat, uniuersim colligendum est, ex causis, & ex effectis, unde nos de re latenti, & sensus effugienti, coniecturam facere semper decet.

Effectus quidem, tam oppressionis, quàm resolutionis languor est, & uirium naturę debilitas, sed vndecunque illa prouenerit, nullam unquam patitur differentiam, per quam proprij principij dissimilitudo pateat, quin immo similis vbique est, solumq; differt secundùm magis, atq; minus, & quamquam oppressio repentim lędit, resolutio autem sensim, attamen ob multiplicem originis utriusuis complicationem, differentia hæc minimè constans est; Adeò quod non nisi ex pręgressis, & præsentibus languorem ipsum procreãtibus causis, an oppressione, vel resolutione languor fiat, colligi potest; Siuè ergo illas in morbũ, simptomataque, siue in alterutrũ causas, tàm con-

iunctas,

iunctas, quàm antecedentes (placeat etiam addere procatarticas) ipse deduxeris, vtique illæ, aut oppressione, aut resolutione, viribus, vt infra, insidiantur; Resoluunt enim primum; qua ratione virium substantiam, spiritus nempè, dissipant, absumuntvè; quod præ cæteris præstant, alterando, calefaciendo nempè plurimum, exiccandoq;, ita namque cum solidas corporis partes facilè liquēt, facilius sine dubio tenuem spirituum substantiam digerunt, dispersioneque destruunt: Et sanè valentius, si interea quæcunque nobis insunt ad instaurandum opera desint, vt ideo spirituum substantia reparari non valeat: & cur non magis ex expulsione etiam aduersus noxia uiolentius irritata? posteaquam tunc spiritus valdè nimis exuberanter absumantur; Idem præstant, dum ualidiori impetu suo, mentem, sensum, & motum, perfectiuas denique operationes omnes, grauiter perturbant: quippè tunc vt corpus vniuersum euidenter absumitur, distractis scilicet spiritibus ab opere instaurationis opportuno, ita necessariò spiritus, cum innato calore, manifesta agitatione, vanescũt; Sed vires dein opprimunt, tum forte nimia refrigerandi potentia, qua spiritus immediatè extingũt supprimuntque, & certè magis, si venefica qualitate donata, vltrò illos cum innato calore iugulare apta fuerint: tum quãdo necessariam spirituũ ventilationem, per cordis inspirationem, & vniuersi per poros transpirationem à natura traditam, quo-

modolibet intercipiant, quia iam uelimus nolſimus ſpiritus ipſos, & calidum, prohibita tranſpiratione coërcent, eosq; præpedito uſu vitæ, obruunt. Adde his demum, ſi perfectiua noſtri opera (ſiue ea mentis ſint, ſiue ſenſus, motusque, quibus moderatis, ſummoperè ſpiritus ad ſui inſtaurationem excitantur) vltra modum preſſerint, vt inſimul ſpiritus ipſi, cum calido, palam marceſcant, quod valentius euenit, quoties ex his etiam opera conſeruationi noſtræ dicata manifeſtam adepta diminutionem ſint, ut corpus humoribus grauari, & obrui ſinant, tunc enim ſpiritus obtenebrari, & calorem opprimi neceſſe eſt. Naturæ igitur noſtræ uires quoties ex proprijs functionibus imbecillæ deprehendantur, ſi nulla ex cauſis dictis uehemẽtior anteceſſerit, aut præſens ſit, quæ diripere, diſſoluereque uirium ſubſtantiam apta nata ſit, dubio procul oppreſſas illas eſſe cẽſendum eſt, & magis, ſi alicuius opprimentis cauſæ indicia adeſſe uideantur; Vbi uerò contrà, diſſoluentem, diſſipantemque preſto fuiſſe cauſam iam certi facti ſimus, omninò uires debiles, non oppreſſas, ſed reſolutas exiſtere, ſtatuendum erit. Cæterum, his quomodolibet ſe habentibus, quod ſcilicet medijs occaſionibus, uel cauſis hiſce, uitæ noſtrę potiſſimum inſidietur, profectò illis iam optimè cognitis, non ſolum qualis morbi pernities fuerit, ſed adhuc quanti, in quouis ægro, ipſa ſit æſtimanda, patet.

Etenim ex diſſoluentibus cauſis lãguor maior:

ex opprimentibus autem minor: quod resoluentibus ipsis omninò cessantibus, adhuc languor uirium stet, sublatis autem opprimentibus, protinus ille desinat, uiresque mox recreentur, & ad sese redeant.

Ideò in ægro, cuius uires, ab eo quod pridiè per sanitatem fuerat, quia iam dissipatæ sint, languēt, semper morbi malitia maior, quam si uires oppressæ tunc fortasse fuerint: Nisi tamen oppressionis diuturnitate, illæ ita iam prostratæ sint, ut dissolutis meritò æquiparandę sint: Vel quia etiam opprimenti causę, dissoluens principium connectatur, ut subinde languor, tum oppressione, tum dissolutione, fiat: quo casu, ut longè maior uirium languor est, ita ęgritudinis malitia longè deterior estimabitur.

Verum enim uerò quanta sit hęc uirium resolutio, quantauè oppressio, ut pernities ipsa mali pressius assequatur, causę ipsę tàm opprimentes, quàm resoluentes, recognoscendę sunt, earumque uis accuratius ęstimanda.

Diximus illas ad tria referri, ad morbum, ad simptoma morbo eidem annexum, & ad causam denique utriusuis eorum. Quo posito, certum est, hęc ex se, suaque natura, maiorem nobis, minorēuè, inferre uim, quatenus illa magis, aut minus à mediocri decedunt: Etenim constat magnum & paruum dici comparatione ad mediocre, atque in unoquoque genere, in quo excessus, & defectus

annotantur, media quę iam statuuntur, ad quę excessus, & defectus referentes, simpliciter tale iudicamus esse, quod in suo genere parum, uel multũ excedit. Maiora igitur ex his erũt ea, quę inter reliqua naturam propriam maximè retinebunt, & in suo genere prępollentes fuerint, contra uerò minora: Vt puta quia essentia, & forma morbi, est ipsemet nostrę cõstitutionis à statu naturali recessus: hic itaq; recessus à mediocri simpliciter in suo genere ualdè distans, morbus magnus est, paruus autem si parum. Ad hęc, sit simptoma actio lęsa, lęsionis ergo excessus à mediocri simptoma reddit maius. Vltimo causa morbi, atque simptomatis, quamquam multiplex passim obseruatur, ut plurimum tamen humor est, qui qualitate, & quantitate peccat, quanto itaque maius tale peccatum est, tanto causa maior, deteriorue fiet.

Quare hanc ipsam pernitiei magnitudinem ex causarum eiusdem quantitate inquisituri, si omne iudicium in sensu positum fuerit, hę quoque magnitudinis, & paruitatis differentię sub sensum cadent: conspicua enim tunc fiet ipsa morbi magnitudo, quatenus uel recessus à naturali intensè multus, aut paucus sensibilis est, uel item extensè spatium magnum, seu paruum corporis occupat. Pręterea, patebit etiam sensibiliter, quàm ualidũ, ac uehemens simptoma sit, & quam multum denique humor sua quantitate, uel qualitate peccet. Si uerò sensum lateat, ita ut ex signis colligẽdum

uidea-

uideatur, ex ijſdem quoque ſignis, differentia magnitudinis, & paruitatis, colligetur. Signa partim ex cauſis, & ex effectis partim haberi conſueuerunt; Inprimis autẽ morbi effectus plures ſunt, ex quorum magnitudine, ipſa etiam morbi magnitudo eſt conſpicua. Verum inter hos primas tenẽt, quę morbum ſequuntur ſimptomata, ex horum ideò ſimptomatum ualiditate, morbi magnitudo indicatur (hoc autem intelligas quando certum ſit, ſimptoma ex morbo, non ex cauſa morbi, habere originem, at certitudinem facit, tum eſsentię morbi, tum cauſarũ eius diligens examen, de quo alibi latius dictum) ualiditas autem hęc penes duo attendenda eſt, penes ſcilicet actionis recęſsum ab eo, quod ſecundum naturam eſt, & penes dignitatem actionis, ac inſtrumenti, cuius eſt ſimptoma. Receſsus porrò actionis eſt triplex, ablatus, diminutus, atque corruptus, & quamuis deterior ſit ablatus diminuto, corruptus tamen ut plurimũ poſt ablatum collocatur, eo quia corruptus à recto prorſus ſit alienus, diminutus verò non item. Pręterea, ctionis dignitas, ex eius neceſſitate pendet, quippè, quod eouſque illa pręſtans ſit, quouſque eadem fuerit, mediatè, vel immediatè, ad uitam conſeruandam neceſſaria. Inter alias principem locum obtinet ſpirituum uentilatio, quę pectoris, & arteriarum ſiſtolę, ac diaſtole, in uniuerſo corpore fit, per quam ſcilicet inſitus calor, uitę noſtrę ſalus, vbique corporis refocillatur. Demum,

ſequitur ipſa nutritio, quę uentriculi, hepatis, ſingularumque partium uniuerſi, coctione celebratur, ut ſubinde aſſimilatio ſubſequatur: Tertio & vltimò loco eſt ſenſuum, motus, & mentis exercitatio, quę actio noſtri corporis perfectiua eſt, cuius vſus ad uitam iam alibi fuit expreſſus. Actionum deinde organa ea ſemper digniora cenſentur, quę vel ſubſtantię raritate, & tenuitate donantur, ob quam nimis promptè afficiantur, ut pulmo, iecur, & cerebrum, ſimilesvè partes: Vel ſaltē ſenſu exquiſitiori prędita ſunt, quę obiectū quoduis promptiſſimè percipiant, veluti neruoſę partes omnes tales eſſe uidentur. Sequuntur efficientes morbi cauſę, ex quibus eadem morbi magnitudo colligi debet: Si enim magnę ſint, magnum morbum, quem efficiunt, eſſe docent, ſin autem paruę, paruum. Quoniam uerò hę ferè ſemper, ut ſupposuimus, humores ſunt, qui tum qualitate, tum quantitate peccantes morbum efficiunt, vtique quanto magis tum à quantitatis, & qualitatis mediocritate deceſſerint, omninò tanti cauſæ morbi magnitudo æſtimanda erit, & morbus ex ſigno à cauſa deſumpto, magnus vel paruus iudicabitur. Quantitatis mediocritatem, tunc, vt aliàs dictum eſt, humores prætergrediuntur, cum illi iam congruam viribus menſuram excedentes, morborum cauſa fiunt, prætergrediuntur autem per gradus, magis atque minus, vt perinde maior minorū morborum cauſa ſint.

Verum

Verum posteaquam prætergressio hæc quantitatis, vt plurimum, sensum latet, operæ pretium est illam mente ex causis, & ex effectis inquirere; Ex causis puta quibusuis, vnde, vt alibi demonstrauimus, humores ducunt originē, quippè quanto illæ maiores, potentioresque præcesserint, tanto plures, copiosioresvè producuntur, & congeruntur humores in ægri pernitiem; Ex effectis verò, humores quantitate peccantes, consequentibus, quoniam quanto ipsi lenes, tanto minores censendi sunt. Ad hæc, qualitatis mediocritatem humores excedunt, cum illi iam propriam simetriam amiserint, corpori cui insunt molesti sūt; Simetria porrò hæc, qualitatum harmonicum temperamētum sanitati congruum est, cuius demum excessus, morborum necessaria causa est; Excedit autē magis atque minus, per gradus, vt similiter maior minorvè morborum causa fiat; Sed excessus iste quoniam sensus latet, ex causis ideo, & effectis indagandus est; ex causis inquam illis, vnde etiam quantitatis error habetur, quippè causa vnde maior, minorvè quantitas pendet, maioris, vel minoris etiam qualitatis origo est; Si quidem de qualitatibus primis, illisque directè, ac per se genitis, sermo sit, quoniam earum quæ secundæ sunt, vel indirectam, accidentalemque originem habere possunt, excessus causa aliundè petenda est, petenda inquam ex ijs omnibus diligenter cognitis, vnde ægrotāti qualitas ipsa quomodolibet impertitur;

ritur; ex effectis autem, si illi prauo quodam more donentur; quo, quasi à totá substantia, ad veneni influxi instar, ægrotanti aduersentur, illique seuiores referant impetus, quam pro ratione conditionis humoris conueniat; quo sanè casu, qualitatum excessus valdè nimius, peruersusque est; quoniã si contra, mos pro consueto obseruetur, etiam si mors inde sequatur (sequitur autẽ excessum, qui licet huic comparatus minor sit, attamen viribus collatus semper maior) nihilo minus excessus mitior, ac lenior est iudicandus, ab ijs præsertim, qui in re medica exercitati, morbos passim vagantes perscrutantur.

Ita quidem pernitiei morbi magnitudo, quanta sit, medico curanti fit conspicua; atque sic accurate expensa, & demum cum naturę potentia comparata, satis tutam de exitu ægrorum coniecturam præbet.

Sed expectati exitus tarditas, celeritasvè, ex eisdem ducit originem, ex quibus exitus ipsè causaturus est; quia celeritas, & tarditas solam arguant principiorum promptitudinem, vel impedimentum, & inprimis commodam subiecti corporis ad patiendum dispositionem, vel incommodam; Quatenus ergo ab his uires sensibiliter magis afficiuntur, vt propterea molestiam morbi longius ferre nullo modo possint, aut contra, eatenus morbi exitus breuior, longiorvè expectandus est; Quãobrem, post agnitam pernitiei morbosæ magnitudinem,

dinem, cuius occaſione, ſalubris, aut læthalis exitus expectatur, vt adhuc eiuſdem tarditas, vel celeritas habeatur, moleſtiæ impetum expendere oportet, quod utique dum ſenſum lateat, nec per ſe ſpectabile ſit, diſcurſu mentis haberi poteſt, ex ipſiuſmet moleſtiæ cauſis, vel effectis, ex cauſis porrò, ſi quæ moleſtiam faciunt, eædem ad agendum concitatiores extiterint, hæ namque celerem morbum omninò reddunt, qualem, humor calidus, tenuis, & acer, in corpore tenui habitu, eoq; calido, & ſicco, donato, poſset efficere; non item ſi lentæ, inertesque ſint, quia quaſi ex frigido humidoque, hæbetes redditæ, inertiam ſemper habent adiunctam; ex effectis autem, ſi, quam morbus, tum per ſe, tum per ſimptomata, moleſtiam infert, valdè nimis ita naturæ viribus ſit infeſta, vt non niſi breui temporis ſpatio illa ſuſtineatur, tunc ſanè celeritas præſto eſt; contra, ſi ea ſit minus viribus infenſa, quoniam cum longius ſuſtineatur, merito tarditas ſuccedit. Sed iam præſagiendorum morborum ratio vniuerſim hucusque tradita ſit, ad reliqua modo, quæ eorundem curationem continent, explicanda, deſcendamus.

DE

DE ARTIFICIOSA, METHODICAQVE CVIVSQVE PRÆTER NATVRALIS AFFECTVS generica curatione.

PARS TERTIA.

QVI SCOPI CVRANTI MEDICO ante oculos habendi ſint, qualibusque vniuerſim operibus, & inſtrumentis ſatisfaciendum illis ſit.

CAPVT PRIMVM.

LAPSAM, & morbis afflictam noſtri corporis valetudiné in integrum reſtituere, ut uita ſalua, & incolumis quam fieri poteſt lõgiſſimè perducatur, unicum eſt, illudque potiſſimum in ægro corpore naturæ conſilium: Verum enimuerò, cum vel ipſiuſmet naturæ multipliciter languentis impedimento ſæpè ſępius deſideratum opus ſpontè aggredi, aut aggreſſum abſolui minimè poſſe contingat, Medica ars

meritò

meritò hinc summam adepta necessitatem est, ea quippè naturæ imitatrix existens, inter profligandos morbos, illi potenter adeo faueat, quod interim pro posse nihil sanitati profuturum derelinquat, quin immo ita proprium opus, & studium dirigat, absoluatque, vt sæpè manca, inchoataque naturæ munera ubique expleat, atque perficiat, & interdum præstantiora etiam gerat, quam natura ipsa queat efficere. Et porrò, id verum cum sit, dubio procul; ægris solo naturæ fauore nequaquam seruaturis, præcipuum tunc Medici officium est, artis præcepto, eorum curationem aggredi. Est autem curatio, recta atque conueniens ad seruandos ægros omnes, pellendosque morbos, artificiosa remediorum vsurpatio, qua certè Medicus frequentissimè ut naturæ adiutor, verumtamen etiã sæpè ut primarius artifex, ad sanitatem adipiscendam opem fert. Hac ipsa ergo curatione ut Medicus semper in suum obeũdum munus ægrum tutò perducat, uiolatam inquam sanitatem illi, nequeunte per se natura, artificiosè restituat, operæ certè pretium consultum, factumque est, ut ante oculos semper duos præ cæteris scopos habeat, in quos ut sagittarius totis viribus intendens perpetuò intueatur. Quorum quidem unus, morbus est, & quidquid præter naturam molestum inest, quatenus sanitatem auertit: Alter autem virium robur est, & quidquid secundum naturam sanum corpus habet, expetitque, cuius equidem fauore,

ipsa

ipſa curatio inprimis abſoluitur, ut inquam Medicus duplici huic ſcopo incũbens appoſito opere ſatisfaciat; pellat nẽpè, & deſtruat morbũ, vnà cum his quæ præter naturam adſunt; vires autem, quæ ſecundum naturam inſunt omnia, foueat, atque conſeruet, tandemque amiſſam ſanitatem omninò reſtituat. In hæc itaque duo aſſequenda cum Medici curantis munia neceſſariò dirigantur omnia, ex eiſdem meritò quæcunque ritè moliendo proponũtur, rationabiliter indicabuntur, & quaſi digito demonſtrabuntur indicijs. Plura autem ſunt ea quæ ad morbum, reliquaque non naturalia eradicanda neceſſariò peragenda ſunt; quando etiam morbus, & quæ præter naturam omnia plura ſecum habeant, quibus, ut corpus afficiunt, ita in eo conſeruantur & uigent, quæ adamuſſim omnia, ut uiolata reſtituatur ſanitas, toto conatu extirpanda ſunt. Et plura ea inſuper eſſe planum eſt, quæ ad conſeruandas uires, & ſecundùm naturam reliqua, utiliter requirũtur, quod itidem illa, ne vltrò afficiantur, multifariam tueantur, & ne denique pereant, ſufficienter reſarciantur, inſtaurẽturque. Sed quæcunq; ea ipſa ſint, iure ſingula ad proprios aſſequendos ſcopos accommodata, indicataque, qua ratione indicantur, eadem etiam, ut curatio rectè, & tutò abſoluatur, proſequenda ſunt. Quæ indicãtur, opera ſunt, & inſtrumenta, quoniam hęc ad curationem requirantur; ut enim aſſequamur quod cupimus, operę appoſi-

to uti necesse est; opus verò ipsum ut prosequatur, idoneis eget instrumentis. Cæterum, quęcunque opera sint hæc, & instrumenta, ea non nisi determinata qualitate, & quantitate prædita indicari certum est, dum tamen adhuc omnia opportunè, ac tempestiuè Medico curanti præstò sint. Principio quidem, opera talia sunt, quatenus ad assequendos curationis scopos illa fuerint accommodata: Instrumenta autē viribus suis talia ęstimantur, quia potestate, vel actu, operi desiderato satisfacere apta nata sunt; Actu sanè si promptas ita, & expeditas uires habuerint, ut primo quoque contactu, per se, & directè, nullius externi subsidij, ope, vel irritamento, in nos operentur: Potestate verò, si eorum uis, siue facultas intus condita, & quasi sopita, nondum ita exeratur, depromaturvè, ut primo quoque contactu agat, sed omninò alterius agentis ope egeat, nec aliàs operetur; Verum tam operum, quàm instrumentorum uires omnes, eo tendant oportet, quo uel sua similitudine, ipsi naturę, ac naturalibus omnibus faueant, quod puta naturali inditę constitutioni, in qua sanitas est, verè consentiant, vel dissimilitudine, morbo, & reliquis præter naturam omnibus aduersentur, quod affectū uidelicet corpus aliud reddere apta nata sint. Experimento etenim, & ratione comprobatum est, morbum omnem, omniaque, quæ pręter naturam adsunt, contrarijs profligari, quippè illa contra naturam cum sint, & perinde remo-

uenda, non nisi aliò, quod alterum reddat, sitque ipsis aduersum, remoueri aliquãdo possunt: Contraria namque solum mutuo sese perimunt, quatenus illorum quoduis, toto posse, quod sibi simile est, semper efficiat, vt si cuipiam quod ipsi contrarium sit adhibeatur, idem reddens sibi simile, in contrarium omninò conuertat, perindeque destruat. Atque id cum ita sit, vtique vt destructionis morbi, & præter naturalium rerum omnium scopus assequatur, hæc operũ, & instrumentorum contrarietas, Medico indicabitur. Qualis autem ea censenda sit, equidem vniuersim nõ facilè decerni potest, ea quãdoquidem multiplex sit, quod in aliquouis genere varia reperiatur, & tum per se, & directè, tum per accidens, & indirectè, quia vel morbo, vel fomiti eius, vel demũ alteri, quod præter naturam sit, aduersetur, ex quo siue impugnetur morbus, siue causa, aut quilibet fomes eius, cui primum adhęret, sic est ut cõtrarijs, morbum, cum ijs quæ præter naturam adsunt, destrui affirmemus. Ad hæc inter curandum, ad conseruandas naturæ vires, ægrotantisque constitutionem omnem inditam restituendam, similibus necessariò vti oportere, ratione similiter, & experimento, certum est, quippè ex supposito, vnumquodque ad naturam suam illud conuertat, quod ui sua attingens commodè superauerit, quare ut à contrario semper immutatur, & dissipatur, ita à simili semper conseruatur, atque fouetur: Similibus itaque

cum aduersus morbum, morbificaque omnia, naturalis constitutio, uiresque in ui teneantur, & similia ob id semper ad conseruandum necessariò indicentur, æquum esset similitudini speciem determinare, uerum impossibile est, quia ut contraria ad destruendum uaria sunt, ita similia ad conseruandum diuersa, quod sæpè per se, sæpè per accidens, interdum directè, & indirectè interdum talia censeantur, ac sint; adeò, quod non nisi præuio eoque diligenti, adhibito studio, post unũ operum delectum, propria instrumentorum requisitorum qualitas, assequendis scopis satisfaciens, seligi poterit. Per qualitatem autem intelligo, non solum naturalem, sed adhuc artificialem, ad scopum quoniam (quicunque ille fuerit) sufficienter assequendum, post ipsam requisitam operis, & instrumenti, uim, à natura inditam, vltrò certa artificiosa conformatio, quam etiam qualitatem dicimus, vsui adamussim cógrua, desideratur: Namque verum est artem medicam, cum cæteris artibus, non nisi more naturæ per contactum, immediatum, vel mediatum, cuncta moliri, at cõtactus hic, non omnem rei formam, seu dispositionem, admittit; præsertim quod inter medendum, tum extra corpus, tum intra, medicatio attendatur, qua neutiquam operis, & instrumenti virtus, ex artis instituto, requisita, sub quacunque eiusdem operis, & instrumẽti forma, perducitur: Necesse igitur semper est, post naturalem, artificialem quoq;

qualitatem, operibus, & instrumentis inesse, qua naturalis ipsa, per se quasi inepta, iam ita exeratur, in affectamque sedem perducta, depromatur, vt primo quoque contactu agat. Insuper & necessaria quoque est artificialis hæc, tum operum, tum instrumentorum qualitas, vt præsertim ea magis, aut minus talis, qualis expetitur, absque ægri damno, reperta, euadat: Quando sæpè simul, atque semel, dictis præmissis scopis, non diuersa tantum, sed etiam contraria magis, aut minus requiratur: Quippè ubi seorsim, tum scilicet rebus naturalibus, tum præter naturalibus, opere, instrumentoque idoneo, consulatur, nisi singulis singillatim per se, vel saltem per accidens, propria qualitate, prospicere, permissum fuerit, communi quasi precepto curandum est, ut arte res ita componatur, vt inquam vtrisque, dum simul, & semel, id præstari non possit, sensim ad minus vtrisque satisfiat, quamquam si eorum alterum præ ceteris urgeat, operę pretium est illi primum incumbere, prospicereque, ne tamen interea vni attēdentes, alterum, quod minus fortasse uiget, in ægrotantis detrimentum, negligamus: Atque id verum cum sit, meritò fit, ut in medicamentis arte parādis, unum illud primum, & semper præstò sit, quod veluti basis, & columen sit profligādo affectui accommodatissimum, & quidem affectui simplici, simplex, complicato verò, ex multiplicata basi, compositum: Quæ inquam basis, similibus, simili qualita-

te, proſpiciat, diſſimilibus autẽ, diſſimili, & etiam oppoſita, vel eorum uni, poſt alterum, vtputa vrgentiori; vel omnibus ſimul, mediocritatę pręſcripta, aſſequuturo tandem ſcopo, ſi non ſimul, & integrè, refractè ſaltem, ac ſenſim, ſatisfaciat. Attamen ſecundo, licet baſis hæc iam arte conſtituta, ex ſe nihilominus ignaua nimis, aut debilis fuerit, vt mox indicationi neutiquam ſat uideatur, neceſſariò illi, vel artificioſa præparatione, velocitas, & robur, acquiretur, vel aliorum permixtione, iuuabitur, quibus ſcilicet annexis, ipſius opus promoueatur. Et ſi dum hæc effectum ipſum fęlicitant, vi omninò minori ſemper donari oporteat, ne fortè vim baſis ſuperantia, ita eã peruertant, vt aliud, quàm per ipſam expectamus, perperam moliatur. Ad hæc tertio, ſi baſis ex ſe, vel adiuuantis occaſione, aliquid habuerit incommodi, malitiæ vè, vnde inter operandum ſit noxa quępiam ſubſequutura, profectò adhuc, vel præparatione, vel item corrigentibus ſuperadditis, malitia omnis, & incommodum omne, ſi fieri poſſibile eſt, funditus ab ea auferetur: Ita porrò ad opus rectè, citò, ac tutò aſſequendum, inſtrumentum quod quæritur, ex arte paratum, adminiſtrabitur, cui ſcilicet adamuſſim omnis inſit qualitas, quæ à Medico eum in ſi, ad vnam aſſequendam ægri ſalutem, primo omnium obſeruanda eſt.

QVA DEIN QVANTITATE, ET opportunitate, tum opera, tum instrumenta, administranda sint, generatim explicatur. CAP. II.

VANTITAS autem semper talis, tantaq; expetitur, qualis quantaque scopis assequendis satis esse possit: Atque eademmet licet vnum eorum sit, quod Medicam artem maximè coniecturalē reddit, vt certius attamen, ac firmius de ea coniecturam faciamus, velut duplex, tum operum, tum instrumentorū, finis est, cuius occasione, operum eorundē, ac instrumentorū quātitas augetur, minuiturque, puta quæ secūdùm naturā sunt, pro posse, conseruare, quæ verò præter naturam sunt, omnimodè pellere; ita duplex quoque est, tum operum, tum instrumentorum, augendi minuendivè quātitatem occasio, quoniam vt expugnetur, pellaturque quod contra naturam est, interim verò seruētur quæ secundum naturam, semper, ex supposito, tanta operis, instrumentique quantitas statuenda est, quanta sufficiat; Si namque intra modum fuerit, ne illius quod pellendum sit, reliquū quidpiam restet, contra, alterius quod seruandum, diminutè conseruetur, foueaturvè, periculum est; Si modum autem excedat, ne potius nouum quid

contra

contra naturam, priori contrarium, importunè inducatur, aut quod secundum naturam est, affectata nimis diligentia, pretergrediatur, timendũ est; Ipsa autem horum omnium magnitudine, ac necessitudine, ex proprijs vniuscuiusque notis, vt alibi dictum, bellè præcognita, quæ illi ad vnguem respondet operum, & instrumentorum mensura, decernetur.

Quamquam ut tuto, atque iocundè administretur, ea adhuc cum tolerantia ægrotantis, qui curatur, conferenda est; Etenim in unum his omnibus conspirantibus, quanta, & quam magna agendorum ex arte quantitas indicatur, tanta, tamque magna utiliter permittitur: Est porrò tolerantia hæc, ægrotantis ad ferendos operum, & instrumẽtorum requisitorum impetus, habilitas, & robur, & sanè tum corporis uniuersi, tum partium eius; Vniuersi inquam, cum uniuersum afficiatur, uel cum saltem, parte quappiam afflicta; illud primũ attingendum est; Verum partium eius, cum pars ea ipsa fuerit, cui opem ferrè necesse sit, uel per quam parti alteri, vel etiam toto, prodesse sit opus; Sed tolerantiam hanc potissimum exponent, quæ iuxta aliàs tradita præcepta, tum agentium, tum patientium conditionem aperiunt, comparatis præsertim ad inuicem singulis, vt artis est. Etsi præterea ut limitatius quantitas usui satisfaciens decernatur, sedis affectæ situs, & in ipsam viæ omnes obseruandæ sint; an puta sedes ea in summo sit cor-

pore constituta, an in alto demersa, quam longè demum, & ne patentibus, ac breuibus, vel mauis arctis, & longis vijs, à loco cui remedium imponitur, absit; Etenim affectus in corporis summo positus, in quod tum patens, tum breuis remediorum via est, pari quodammodo remedio facilè pellitur; qui verò in alto corpore demersus latet, in quod aut longa, aut saltem arcta via est, valentius illud petit; Quod licet uerum sit, semper tamen, dato illud quod præter naturam est, esse maximũ, vt ideo opus, & instrumentum magnum, ac vehementer ualidum expetatur, tunc per potentem tolerantiam, citra iacturam, potest illud integrum, simul, & semel, administrari, nec, progressu quodam à debiliori, tunc longius procrastinare vtile est, ne eo forsan æger perducatur, quo nullo dein medicamento leuari possit; Sed per mediocrem tolerantiam, quoniam simul, semelque, requisitum remedium integrum, eidem magno malo cógruum, non toleratur, tunc ideò sensim, lenteq; ac blandè, incedere tutius est, ne ex repentino impetu facto, viribus detrimentum præsto sit; Et quã uis opus, ac instrumentum suppar, infirmiusvè, vincendum ideo potius, & penè superandum cẽseatur, repetito nihilominus, & quasi continuato certamine, vel ob connaturalem illius similitudinem, & non naturalem morbi dissimilitudinem, fit, vt tum sibi parem, tum aliquando maiorẽ contrarij portionem auferat, tandemque sine detri-

mento

mento torum, vt experimur.

Atqui tolerantia prorsus repugnante, quamquã mortis prognostico solum uti iam prudentis officium est, plerumque tamen, cum læsio morte pręstantior iudicetur, extremè ideo omnibus se habẽtibus, extremè, & validè operandum est; Cæterũ, ijs, quæ præter naturam sunt, mediocribus existẽtibus, ut nec præcipitantia sint, nec periculum vitæ minentur; plurimum autem tolerantia vigeat, tunc pari remedio semel totũ quod cupimus pręstare licet, etsi, ne ex repentino impetu detrimenti quidpiam subsequatur, partitè potius incedere utilissimum uideatur; Quod & tolerantia existente mediocri, summoperè decet; At in summa tolerantiæ debilitate, idem magis, magisque opportunum iudicatur, nisi tunc etiam ad extrema deuenire oporteat.

Denique rebus pręternaturam debilibus existẽtibus, tolerantia autem quomodolibet se habenti, vt nullum, uel minimum desideratur auxilium, quod ut plurimum tunc per se natura sufficiat, ita si auxilium aliquod administretur, tunc tutò illud semel, & uniuersim, citra iacturam admittitur.

Verum post hæc, quantum ad conseruationem eorum pertinet, quę secundum naturam sunt, si adhuc ipsa integra sint, admodumq; ualeant, nemini dubium, quod dum magnitudo eorum, quæ præter naturam sunt, id bellè permiserit, semper & ubique ualidè operandum est, (non totu qui-

dem solum, sed & instauratione etiam) Impedit tamen sæpè, quia dum quæ secundum naturam sunt, in conflictu plurimum afflicta sunt, etsi adhuc ea ex se ualida sint omnia, nequeunt tamen ulterius nouo operæ præsertim nutritionis, instaurationisuè, exerceri, sed illud moderatæ solum, atque partitè permittunt; At si quod præter naturã est, tunc mediocre occurrat, ut minus inde afflicta omnia naturalia sunt, ita liberè magis tunc conseruationi per instaurationem uacant: In imbecillis autem præternaturalibus, quę ualentibus naturalibus parum, uel nihil officiant, sola necessitudinis ratione pręmissa, quantum illis conuenit, tantum iure donandum est; Vlterius, quoties naturalia ipsa appareant ad tolerandum mediocria, sint uerò non naturalia magna ualdè, necessariò ut imminens naturalium euitetur afflictio, infra mediocritatem, atque partitè, ipsa etiam instauratio tentanda est; Generosè autem magis, dum similem mediocritatem cuncta obtineant, & ultrò generosius si non naturalia debilia extent, quoniam tunc naturalia gradatim ualidiora cum sint, ualidiorem similiter actionem admittunt: Verum ultimò, naturalibus penitus collabentibus, non naturalibus contra seuioribus existentibus, ut nequaquam salus expectatur, ita neque nutritio, instaurationuè, ex arte pręscribi potest, quamquam aliqua saltem mediocritas, tunc, eaq; partita, utiliter tentatur, ut si fieri possit, meliora inde naturalia euadant omnia.

nia. Sequitur opportunitas, qua naturę languenti medicus, operibus, & instrumentis, potissimum fauet, per eam quippè ille dum munus suum ex arte aggreditur, secundum omninò naturam habeat, & scopos inde omnes facilè assequatur; Opportunitas autem hęc tempestiua agendi occasio est, qua aliquid necessariò prius, aliquid uerò posterius, inter curandum desideratur, & ita demũ toleratur, ut consequenter Medicum ad agẽdum impellat: Et sanè occasio hęc per uaria morbi tempora sese medentibus offert, sunt etenim illa, vt dictum est, quatuor, principium, augmentum, status, & decrementum, quibus tàm naturalia, quã præternaturalia, multiplicem patiuntur varietatẽ, adeo quod vt ex requisitis vnum prius quã aliud tuto admittatur, vt inquã fęlix medicatio sit, quoniam illi natura secunda sit, illudq́ue libentissimè toleretur, iure toto morbi curandi progressu, tempora eadem diligenter attendenda, & quod per illa desideratur, & toleratur, idem prorsus, ordine recto, procurandum est. Sed occasionem inter curandum præbet inprimis labefactata, afflictaq; natura, quæ sui tum conseruationem, tum instaurationem exoptat; Demum quoque id quod pręternaturam est, quod quam fieri potest citius dissipandum est; Quatenus ideo ex his alterum valentius vrget, & maiori necessitate ad agendum impellit, eatenus prius, vel posterius, opportunè aggreditur. Vrget autem aliquid (quantum ad pręsens

ſens negotium ſpectat) bifariam, aut quoniam illud ex ſua natura, inter agendum, ordinis prioritatem, vel poſterioritatem habet, reſpectu alterius, ita vt ab eo, tanquam à quo reliqua pendent, ordine recto inchoare operę pretium ſit; aut quoniam illud, ſuo impetu, vltrò quam par eſt, grauius afficit, vt quamquam ordine recto poſtremum quid eſſe conſueſcit, quia tamen præ cæteris negotium faceſcit, ob id priori loco inter curandum aggredi debet; Quamobrem, licet ſemper natura ita, priori loco, ſui conſeruationem petat, vt illius, quod pręter naturam eſt, extirpationem omninò poſtponere videatur: attamen, quoniam interdum quod præter naturam eſt, tanto impetu ſeuit, vt ad grauius impedimentum euitandum, ſibi mauis primum, deinde naturæ, conſulendum videatur, ob id præpoſtero ſæpe ordine incedere neceſſariũ nobis eſt, agendique opportunitas aliter ſtatuẽda, ab eo ſcilicet auſpicato opere, quod inprimis vrgere planum fuerit; Atqui, cum plura, tum ad naturalia reparanda, ſeruandavè; tum ad non naturalia profliganda, præſtanda ſint, adhuc ideo particulatim circa unumquodque horum exponendũ eſt, quod prius, & quod poſterius aggrediendũ, proſequendumque ſit; etenim uno, eodemque tempore, nequaquam ſemper conuenit ſingulis operam dare, ſed modo vni prius, poſterius autem alteri; præſertim quod ſæpè hæc non ſibi inuicem tantum impedimento ſint, verum etiam ſæpè pa-

lam

Iam sibi aduersentur, ex quo dú simul prosequantur, ægro non parum officiant: contra, si separatim, suoque tempore à Medico aggrediantur, ægrum summoperè iuuent. Ergo si naturalium conseruandorum gratia, agendorum prioritas, & posterioritas æstimanda fuerit, quoniam duabus potissimum uijs, scilicet, nutritione, & fotu, (vt suo loco longius demonstrabitur) ea conseruentur; & multiplex eisdem occasio accidat, unde nutritio, aut fotus censeatur prius, vel posterius opportunus, rationabiliter tunc vrgens necessitas occasionis fotus, vel nutritionis, puta ne ordinaria illa, aut extraordinaria sit, accuratè obseruanda: Ordinaria enim nutritionem indicat: extraordinaria uerò fotum: cum fotus tantummodo naturam recreet, atqui nutritio verè illam instauret; quia dum natura afflicta instaurationi difficilè vacat, non ultrò primum pabulo opprimenda, sed fotu potius primum recreanda est, deinde pastu instaurari tutò potest.

Sed si rei præter naturalis pellendæ gratia, eadē inter agēdum prioritas, & posterioritas decernenda sit: cum certum sit prẹter naturalia omnia ita à sua causa pendere, vt ea persistente, ipsa maneant, nec penitus expelli possint, ita, ut si adnitaris, quantum horum demes, tātumdem assidua, & persistens causa proferat. Idcirco causa inprimis, effectus dein prẹter naturam summouendus est, ita enim opportuna curatione, radicitus extir-

pabitur,

pabitur, nihil ut eius deinceps repullulet: At cum longior quædam continuatio, seriesque causarum fuerit, in qua alia ex alia nasci, & omnes inter se connexæ sint, sanè suo quæque ordine demenda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inuestigatione verò postrema fuerit inuenta, ab hac sensim, ordinatimque ad cæteras, postremoq; ad affectum progressus fiet, suo cuiq; obiecto contrario. Et quamquam plerunque fit, vt causæ plures inuicem etsi consequentes, vno nihilominus opere contrario demoliantur omnes simul, quod nempè singulis illud multipliciter, ac differēter, aduersetur, proptereaq; eodē ferè tēpore omnes, vel earū pars maior depopuletur, vt nec opus sit prioritatem, & posterioritatem operis obseruate: Vt plurimum tamen ordo ipse methodo recta seruādus ante oculos habendus est, quo quis priori loco, vel posteriori indicatus, opportuna temporis successione, suo loco prosequatur. Hæc etenim vera est, & exquisita curandi opportunitas, ex causarum, affectuumque simplicium serie obseruanda; licet eadem quoque in multiplicatis affectibus non naturalibus, (prudenter tamen) seruanda videatur; ut si tunc fortè peruertatur, non modo nihil ad curationem proficiat, sed & plerunque affectum conduplicet. Diuersis namque, distinctisque, non naturalibus affectibus existentibus, suam quisque seorsum medicinam expostulat, quod ita hi sedibus longè distent, ut unicuique sua possint

reme-

remedia, alijs intactis, adhiberi; atque ideo tunc singillatim, & pariter omnes curari queant, minimumq; referat, cui primum propria remedia administrentur. Impliciti attamen, atque compositi si fuerint, minimeque propriam curationem seorsum admittant, quod hi aut uicinis partibus insidentes inuicem sibi impedimento sint, aut quia uni, eidemque parti inhærentes, in unumq; quasi conflati coeuntes, valdè magis propriam sibi inuicem medicinam impediãt, profectò ut probè vno eodemque tempore eorum curatio administrari nequit, ita methodus adhibẽda est, quæ suum cuique ordinem præstituat, hoc est, quid primo, quid secundo, quid denique tertio, sit agendum, decernat. Porrò autem variè concurrentibus illis, accidit interdum ut omninò cõsentiant, vt inquam unius curatio alteri sanando conducat, aut nihil saltem obsit: Interdum, ut dissentiant, ut inquam curatio vtriusuis alteri incommodet, moramque afferat: Nonnunquam verò partim consentiant, partim dissentiant, atque eatenus unius curatio alteri ut prosit, & obsit: Implicitos sanè, atque compositos, qui aut conueniunt, aut minimè dissentiunt, & simul, & seorsum sanare licet, vnde ab utrouis incipere conceditur, cum ijsdem ferè operibus, & instrumentis, cõmodè dissipentur: Quod si impliciti, atque compositi omninò dissentiant, utique non prorsus huic, aut illi, sed utrique, eodem tempore, medioeritate quadam, ex contrariorum

riorum permixtione confecta, ſuccurrendum, adhibita tamen ratione illius quod magis urget. Quod ſi vterque incremento iam uires acceperit, ut ob contraria valdè poſtulata præſidia difficilè ſaneſcat, quia præſertim dum uni uacamus, reliquum deteriorem fieri neceſſe ſit, & horum dein aut difficilior, aut certè longior ſit futura methodica curatio, tunc (niſi in re extrema deſperãdum nobis ſit) noxi potius quidpiam contingere permittendum eſt, hoc ſcilicet optabilius videatur, quam vrgentioris ferocia, & effrenatione, affligi, & proſterni, ægrotos ad mortem, quoniam certè læſio morte tolerabilior eſt. Quod utique minus eſt dubitandum, ſi partim conſentiant, partimq; diſſentiãt, ab eo quippè tunc auſpicari utiliter poſſe credibile eſt, cuius curatio alteri haud quaquam officiat, uel ab eo ſine quo alterius curatio nequeat compleri. Quod ſi interea partim obeſſe planum eſt, partim nihilominus & magis prodeſſe patebit. Hæc enim omnis uideri poteſt legitima præter naturalium affectuum curandi ratio, & opportunitas, quam ſeruare ſemper oportet, dum nihil urgẽtius interueniat, quod eam neceſſitate quadã interpellet. Interpellat autem ſæpiſſimè tolerantia, ipſi quia etſi dum per affectus non naturalis tempus iure optimo fidimus, ſeruanda à priori ad poſterius, ut dictum eſt, methodus ſit, nec contra artis præſcriptum peruertendus curationis ordo uideatur: attamen ſi iam tolerantia ex poſterioris ſe-

uitie palàm ſuccumbat, ne inde æger crudelius torqueatur, protinus ordine mutato, ab eo auſpicanda curatio, à quo maximè illi periculum impendat, in eumq́ue primum medentis conſilium dirigi debet, reliquis tantiſper omiſſis, uel ſaltem minimè neglectis.

SPECIATIM MAGIS QVA RATIONE ſcopis Medicis inter curandum ſatisfiat, & ſaluti virium inprimis per inſtaurationem, examinatur. CAP. III.

ATQVE hucuſque ſumma Medicæ artis præcepta, quibus vnicuique iam pridem cognito ęgrotanti, mox ad ſalutem remedia requiſita, congruè præſcribantur, ſtabilienda, pręmittendaq́ue duximus. Sequitur modo, vt quę generatim probata fuere, ſpeciatim in unoquoque expendamus. Vt igitur duos inter curandum ſcopos prudens Medicus perpetuò intuetur, vt in eos potiſſimum intentus cuncta ſeruando ægro neceſſaria, ex arte, inſtituat: Vnus quorum eſt, vt aliàs diximus, eorum omnium quæ ſecundùm naturam ſunt, viriumque præſertim conſeruatio: Alter verò morbi, rerumque pręter naturam omnium exacta depulſio: Ita ſanè opera, & inſtrumenta, ad hoſce attingendos ſcopos requiſita, iuxta tradita præcepta,

delectu videlicet qualitatis, quantitatis, & opportunitatis, diligenter inquiret, adparabitque: Sed à virium, & naturalium rerum omnium, conseruatione, tanquam ab vrgetiori scopo, sumptis initijs, quale primum opus ad hãc assequendam desideretur, & quibus demum instrumẽtis, quaque quantitate, ac opportunitate, vti necesse sit, iam explicemus. Porrò, ut vires facultatum animæ nostræ sunt, ita ipsarum robur ex corpore, quo anima exercendis facultatibus, tanquam organo, vtitur, habet originem: Verum quamquam bona, tam similaris, quàm dissimilaris corporis constitutio, ea ipsa est, qua illud robori maximè fauet, ea quippè aptè seruata, vires robustæ promantur, indita attamen spirituum copia, qua calor innatus, pręcipuus virium fomes, proprio quasi subiecto sustentatur, vt per eam ille quacumque diffusus, exercendis vbiq; uiribus, plenè satisfaciat, ea certè est, cuius florida, adolescentivè consistentia, etiam si alia quæuis corporis dispositio morbis labefactetur, robur nihilominus uirium inprimis sustentatur, & viget; deducto sanè ab experientia argumento, quod ipso naturæ, & morbi certamine, una spirituum abundantia, defectusvè, facilem vitæ, vel morti, occasionem præbeat; quod quoniã uerum, dum ideo uirium conseruationem expetimus, quęrendum nobis est primum, quatenus quod spirituum substantiæ sensim dissipatur, illud instaurationem habeat, & reparetur; demum verò,

rò, tum quatenus idem, ne dissipetur nimis, apposite foueatur, tum adhuc vbi opprimatur, præfoceturvè, quanam ratione exciteiur, atque resurgat: Præcipuis etenim modis hisce, nec aliàs, spiritus ad uitium sustentationem stent, vigeantque: Sed de instauratione primum sermo sit, hæc autem cum non aliundè fiat, quàm ex nutritione, cuius gratia pabulum suppeditatur, vt indè sanguis optimus generetur, ex quo dein spirituũ substantia multiplicetur, instauretur vè, hinc meritò pabuli huius conditio inprimis seligenda, demum quantitas eius, opportunitasque procuranda est: Apposita mehercle pabuli conditio huic assequendo idonea, ea omninò censenda est, quæ ita sanguinis, & spirituum instaurationi faueat, ut difficilè suo fine frustretur, vt inquam necessariò, non solum uniuersi corporis moles, & constitutio, ex eo stet, & restituatur, sed præterea spirituum substantia abundè reparetur: Fauet autem quoties ęgrotanti simbola fuerit: Simboleitatem agnoscimus ex consuetudine tantum, utpotè quod æger per sanitatem tali nec alio instaurari pastu consueuerit. Etenim consuetudo adscititius quidam habitus est, ex crebris vniuscuiuspiam rei actionibus comparatus, quem ubi semel nactus quis fuerit, iam adeo illi congruus, conueniensque fit, ut connatum quid, ac quasi natura illius euadat, & perinde, naturæ exemplo, illud ita amanter expetit, ut sine molestia, promptè, & facilè ferat: Ita dubio pro-

cul pabulum ſimile illi, quod cuipiam per ſanitatem amicum, familiare, & conſuetum eſt, ægrotanti eidem, tum ſimbolum, tum ſimile, ſua conditione æſtimandum eſt, quoniam per ipſum facilè cuiuſuis deperditæ ſubſtantiæ inſtauratio ſit habitura: Verum enimuerò, etſi, per ſanitatem, æger, non unius ſpeciei tantum, vel qualitatis uti paſtu conſueſrat, ſed multiplicis, atque diuerſæ, qua, ut ſibi ſimili aptè reficiatur, vt etiam, dum ille præter naturam ſe habet, vel ſolius inſtaurationis gratia, eadem uaria uti commodè poſſet: Nihilominus inter curandum vltrò delectus illius habendus eſt, nempè, ut quoad poſſibile eſt, omni morboſo aduerſetur; ex temerè quoniam, ac ſine diſcrimine pabulo adminiſtrato, palàm quodcunque præter naturale, morboſumvè, creſcat, uigeatque, ex pabulo ut plurimum illi multiplicato fomite. Sed cũ plura in morbo reperiantur, quorum inter curandum præcipua habenda ratio eſt, utpotè quibus particulatim demoliẽdis proprium contrarium decernere, adhibereque neceſſarium videatur; velut eſt morbi certa ſpecies, tum ſimplex, tum complicata: Simptomatum morbum comitantium (ſi quæ fuerint) certa conditio; Et quæ morbum, vel ſimptomata efficit, conſeruatq; cauſa. Cum inquam tot hæc ipſa ſint, quorum occaſione, nutritionis diſſimilitudo etiam decernenda eſt, ne illius forſan ſimilitudo his fomitem det, profectò incumbendum diligenter, ut talis omninò pa-

nō pastus administretur, qualis non instaurationi solum faueat, cuius gratia primum instituendus est, verum ut undique etiam morbifico cuique aduersarius sit. Atqui, cum rarò ea omnia in vnū conspirent, ut perinde singula unius rationis contrarietatem admittant, sed ut plurimum multifariam uaria, diuersaque sint, ob id ex his, quod magis urget perquirendum, & illius occasione qualitas pastus determinādа est, quamuis alterius quoque minus vrgentis præsentia, inter nutriendum, non contemnenda videatur. Etenim frequenter aduenit, quod præ cęteris morbus vrgeat, interdū verò quod simptoma, & quod sępè causa magis negotium faciat, atque tunc quod ex his inter curandum maioris est considerationis (reliquis neutiquam omninò postpositis) pastus conditionem indicabit. Quod si omnia sibi inuicem apertè consenserint, ut vna omnibus contrarietas satisfaciat, dubio procul tunc vnius rationis pastus plenè sufficiet. Cæterum, quoniam per qualitatem, non solum naturalem, sed & artificialem, intelligere opus est, hic ideò desideratus pastus, præter qualitatem nutritioni idoneam, & morboso cuique aduersam, ut dictum est, ita ex arte parandus est, ut commodius præstet quod cupimus.

His itaque qualitatibus donari debet pastus, qui inter curandum ægris statuendus est, quamquam eiusdem quantitatis ratio ulterius necessariò obseruanda: quoniam uel conuenienter ea sola præscri-

pta, ægros à morbis ſponte liberatos ſæpiſſimè aduertamus, quod inquam uires tunc ſufficienti nutritione refectæ, ideoque promptè ſuo incumbentes muneri, ſolæ ſæpè morbum facilè pellant. Contra, eadem perperam adminiſtrata, ęgros difficilè ſanitatem adipiſci planum fit, quod ſcilicet uires ſatis iam pridem morbo afflictę, ulterius uel quantitate paſtus nimia opprimantur, uel parua deficiant, atque ita dein nequeant ſuo muneri ſufficienter incumbere.

Sed ut conueniens pabulī quantitas decernatur, duo potiſſimum æſtimanda ſunt, quorum unum, uirium robur eſt, alterum uerò, morbi pernities, atque uehementia. Quippè, etſi interdum uires inſtaurationem, ex conſueta nutritione, multam exoptent, morbus attamen tunc ſæpè impedimento eſt, adeo enim uires in ęgris à ſuis muneribus aliquando morbi malitia retardantur, quod ipſe non niſi cum morbo, proportione quadam comparatę, ſuos fines aſſequantur; niſi ergo tum uires, tum morbus, perpendantur, inuicemque conferantur, illæ nempè quouſque inſtaurationem expetant, hic uerò qua ratione ipſam inſtaurationem admittat: ſanè impoſſibile eſt iuſtam paſtus quantitatem determinare. Itaque uires quę ex ſe conſeruationem ex nutritione ſibi paſtu procurandā ſemper autumant, aut in ęgris proprium adhuc, inditumque robur obtinent, aut iam ab eo longè recedunt: utique ſi primum, in eo duntaxat ſeſe
manu-

manuteneri indicant, si uerò secundum, instaurari adeo illę desiderant, ut tandem suam integritatem attingant. Vtut autem ipsę se habeant, dubio procul semper ex nutritione, suo labore, hanc sibi conseruationem, instaurationemuè, moliuntur: Vnde quoties, pręsente morbo proprium adhuc robur habeant, manuteneri ideo commodè possent, quod ferè consuetam tunc pastus quãtitatem admittant: Quoties autem, pręsente morbo, iam à sibi indito robore illę decesserint, aut tunc oppressione, aut resolutione id illis euenit: Si primum, licet instaurari, reficique uniuersim ipsę cupiant, non nisi tamen paruam pastus copiam admittunt: tum quia debiles cum sint, pabulo multò cõficiendo sufficere minimè ualent, tum quia oppressę cũ fuerint, non vltrò pastu opprimi, sed mauis ab oppressione subleuari tantummodo optant. Verum tamen si secundum, hoc est si ob resolutionem antecedentem vires infractæ, ac debiles obseruentur, necessariò quidem multum sibi pastum, vt integrè reficiantur, fore opportunum ostendunt, attamen, ob sui languorem tanto labori, quem inter conficiendum eum essent passuræ, minimè sufficiunt; quare parcè tunc illę exhibẽdus, etsi sæpius ipsum ministrare necessarium videatur; parcitas enim respondet debilitati, frequentia verò satisfacit necessitati; Quamquam interim animaduersione dignum est, semper & ubique consuetudinem obseruandam esse, secundum quam, interdũ

multum, interdum verò parum, æger nutriri consueuit; quando consuetudo ferè natura sit; Qui namque multo pastu per sanitatem bene valent, his omninò in morbis maior pastus ad instaurationem est necessarius, qui verò pauco sani viuunt, necessariò illis in morbo, ad instaurationem, minor rationabiliter conuenit; Iustam attamen quantitatis mensuram impedit sæpè, turbatq; morbus, qui ob variam sui pernitiem, vehementiamvè, interdum minorem, interdum verò maiorem illam permittit; Siquidem morbus vehemens valdè, atque potens extiterit, quoniã tunc illæ vires adeo suo impetu afficit, quod confectioni desiderati pastus incumbere neutiquam valeat, meritò iusto minorem pastum decernere opus est; Si autem morbus mediocriter uigeat, tunc ferè quantum nutritionis ergo pastus expetitur, tantum iure permittitur; Multoque magis si morbus ipse mitis, blandusque fuerit, quoniam tunc illæ parum vires infringens, easdem ab opere nutritionis minimè retrahit. Comparatis itaque inuicem morbo, ac viribus, quantum vtiliter ad nutriendum pastus administrare necesse fuerit, notum, apertumque fit; quoniam si vires hũc multum optauerint, contra, morbus tantum non admittat, tunc in medio semper consistendum, vel partitè saltem incedẽdum est, quamuis semper copiosius, quam parcius, nutrire operæ pretium uideatur, ex quo in tenui facilè ægri delinquant, morbo uerò permittẽte,

te, siue multum, siue parum uires nutriri uelint, semper quod expetitur integrè succedit.

Sequitur dein ut tempus constituamus, quo ægrotanti, nutritionis ergo, pastum administrantes, ex eo apposité uires manuteneantur, reficianturuè, ut dictum est; Atqui inprimis certum est, unumquemque per sanitatem, ut plurimum, bis saltem in die (etsi etiam alij sæpius) nutriri consuescere, à quo iam consueto nefas est ægrum recedere; quod omnis repentina mutatio mala, & tempore præsertim languoris pessima sit; Quare & per ægritudinem æger bis etiam in die opportunè nutritur, licet interdum etiam sæpius, quando præsertim partita nutritione uti sit necessariū, ubi quidem à consueto receditur, attamen maiori utilitate, quam damno; In hoc solo æger à sano differt, quod non quouis diei momento, pastum requisitum ægro dare, vt sano, permissum est, sed eo dumtaxat, quo æger minus à malo afficiatur, minusque perinde nutritio intercipiatur, id uerò sæpè tardius, & sæpè citius euenit, sed quod præcisè fuerit, curantis medici esto iudicium.

Cęterum, ad opportunam ęgri nutritionem deliberandam, tempora ipsius progressus morbi propria ulterius attentè sunt obseruāda, quod per hęc, quomodo, & quantum, nutrire concessum fuerit, etiam indicetur; Nam quatuor illa cum sint, principium scilicet, incrementum, status, & decrementum, quibus ut morbus, ita etiam uires permutantur;

tur; meritò & paſtus quantitas, modo maior, & modo minor, iiſdem temporibus, decernenda eſt; quoniam modo maiorem, & modo minorem eã, toto progreſſu, ipſę vires ferant, & morbi conditio ſinat; Porrò morbo adhuc in principio exiſtente, vt nondum uires ipſi ceſſerint, ſed uigeant ſatis, & parum à ſtatu naturali diſtent, quælibet paſtus menſura, quam uires, licet afflictę, expoſtulant, iure permittitur. Sed creſcente iam morbo, quod in ſimul uires ſenſim magis afficiantur, illa ideo minor ſemper conuenit: Atque certè minor, cum iam morbus in ſtatu conſiſtat, ubi quia ille extremos iam labores faciat, uiresque ſi uel unquã magis afficiat, ideo nec ipſæ, utpotè nimis defatigatę, multum paſtus admittunt, nec item morbus tunc eiuſdem multum adminiſtrari utiliter ſinit.

Verum decreſcente morbo, ut ſenſim uirtus ipſa ualidior, quia nempè liberior, ita ſenſim paſtus maior, uel ſaltem frequentior tutò adminiſtratur. Et quidem hæc uera ſunt omnia, dum adamuſſim uires morbi temporibus reſpondere uideantur; attamen, quoniam ſæpè ipſo quoque principio illæ debiles ex oppreſſione ſunt, propterea tunc parcior paſtus conuenit, quam ipſo augmento, quo ſpontè, uel arte, ſublato impedimento, uires iam liberiores, perindeque fortiores factæ conſpiciuntur, ideoque nutritionem, & paſtum copioſiorem admittunt, atque ita de temporibus reliquis. Sed coronidis loco notandum eſt, hactenus ſolum hęc

expreſ-

expressa fuisse, comparato morbo cũ uiribus uniuersim, quoniam præterea, uentriculi, hepatis, & partium denique omnium confectioni pastus inseruientiũ, vires particulatim perpendendæ sunt, quod plerunque hæ, indicatam pastus mensuram, eamque iampridem vniuersim decretam, nó admittant, ob imbecillitatem, ex oppressione, in eis, vel ex resolutione, natam.

Ad hęc quoque non nocebit, partium quarumuis nostri corporis, tunc certo morbo afflictarum, examinare vires: quatenus scilicet maiorem, aut minorem totius nutritionem ferant, quia multifariam vniuerso illæ consentientes, ex multitudine sola, vel paucitate nutritionis, plurimum afficiuntur, interdum contra, instaurantur, & gaudent. Sed aliàs breuius, aliàs longius, decretus pastus conuenit, pro temporum nempè morborum longitudine, breuitateque: quia sæpè morbi principium insensibile est, ex quo statim augmentum accedat, quod successiuè adeo breue est, vt iam morbus extremos labores faciens ad suum statum perueniat, vnde postmodum var è ad declinationem perducatur, quo sanè casu quamprimum tenuem adhibere pastum necesse est; Contra, si longa fuerint morbi tempora, longius etiam, vt uires ipsæ stent, in indicata pastus copia consistendum; quamquam tutius semper est ad paulo pleniorem quam tenuiorem inclinare, in tenui quia ægri facilè cadant, nec nisi difficilè subleuentur.

QVA

QVA POSTMODVM RATIONE earundem virium saluti, citra instaurationem, vel puta fotu, opem feramus, inquiritur. CAP. IV.

ET de virium instauratione satis, ostendamus iã qua ratione eædẽ citra nutritionem tueri, ac protegi valeant; Sanè vt virium languor, tum occasione, qua opprimuntur spiritus, tum qua resoluuntur, pręsto est, ita vt earundem robur reparetur, occasio quæuis ad vtrũlibet ex arte ammouenda, auertendaque est: quando ea, quæcunq; sit, omninò sublata, ut uigent necessariò spiritus, ita etiam foueri uires necesse est; Vt singulis autem occasionibus, certa, qua arceantur, vel corrigantur, regula pręscribatur, iure primum, eas in ordinem ponere operæ pretium esset, quod ex his tamen aliquæ contingẽtes sint, necessariæ verò aliquæ, puta quod alię perpetuò, necessarioque nobis ferendæ sunt, quia sine his viuere non liceat, alię autem non necessariæ, quas ideo declinare concessum est, perindeque impetus harum nec arte præuideri, nec euitari potest, ut aliarum potest, quod in earum scilicet obseruatione, perpetuò ars ipsa uersetur; Idcirco necessariarum saltem regula hic præscribetur, contingentibus aliquot præcipuis duntaxat, ut puta à necessarijs in-

ter

ter curandum non longè distantibus, commemoratis. Ex necessarijs autem, quibus uires perpetuo, citra nutritionem, in ægris, sanisque, foueri, uel deprimi, consueuere, ea utique primas tenent, quæ nobis extrinsecus aduentantia, ambitu suo, inditum spiritibus calidum, uel per se, mediocri calore, uel per accidens, alijs qualitatibus, fouent, uel ne per nimis apertos poros spiritus cum calido dissipentur, modesto frigore, aliauè qualitate, reprimunt, unitosque conseruant; Inter quæ, unus est, ambiens aer, qui inspiratu, respiratuque suo, & corporis contactu, hæc omnia, proprio tum calore, tũ frigore, siue ex regione, ei, uel situ, siue ex anni tẽpore, siue demum ex cęli statu, contingenti, bellissimè pręstat. Etenim ille dum plurimum calidus, uniuersi semper corporis poros reserans, patefaciẽs uè nimis, & corpus ipsum laxat, ac extenuat, & quod magis est, spirituum substantiam adeo dissipat, quod si perseueret, senium acceleret; Insuper & frigidus nimis, gelidusque extans, poros eousque occludit, densatque corpus, ut tum summopere desideratam totius perspirationem, euidenti penè spirituum præfocatione, intercipiat, tum spiritibus ipsis quodammodo consopitis, calidum eisdem insitum extinguat, & iugulet.

Attamen quando ille temperatus, & ad frigidũ potius, quam ad calidũ inclinans est, tunc euidenter, non solum perpetua, inspiratus, & respiratus, ventilatione, spiritus cũ insito illis calido recreantur,

tur, & ab omni præfocatione immunes fiunt, verum præterea ita citra oppressionem condensantur, simulque firmatur corpus, vt ipsi cum calore facilè à nimia dissolutione preseruentur, demumque omnia conseruantia corporis nostri munia foueantur adeo, augeanturque, quod & uita consequenter longior protrahatur. Atque sanè omninò talis seruandarum virium gratia, aer procurãdus est, quia potissimum ex vsu, per integram roboris sanitatem, talis esse consueuit; quamquam inter curandum, ob præter naturalem corporis constitutionem, attendenda ea semper aeris conditio videatur, quę pręsenti infirmę constitutioni, quoad permissum fuerit, aduersetur. Id autem proculdubio euenit, si ut aer, qui morborum eatenus est opifex, quatenus vel qualitatũ intemperie, vel substantiæ uitio peccat, ita substantiæ puritate, & qualitatum earundem congrua proportione, morbis prorsus aduersetur, hac etenim ratione ille ęgro conueniet, & sanitatis assequẽdę principium erit. Porrò quod ad qualitatem spectat, cum per hanc aer multifariam morbo sit cõtrarius, nulli dubium quin conuenientis assequendę causa, morbi præ omnibus ratio supponenda sit, ex qua scilicet, statim quæ contraria decernatur. Sed quod ad substantię puritatem pertinet, certum est eam fouendis spiritibus summoperè desiderari, quando aer, exhalationibus coinquinatus operi huic non benè inseruiat, sed crassitie suis sua tunc spiritus op-
primat,

primat, & sępè etiã, malefica qualitate sibi impressa, iuguler, manifestò uirium & vitæ detrimẽto. Quam ob rem meritò uirium seruandarum occasione factum uideri debet, vt dum qui pręsens aer, nec ęgris ex se, nec ex arte, mutato puta conclaue, illoque suffitibus, vel alijs ingenijs alterato, idoneus habeatur, uel vna loci mutatione, sed prudenter facta, ille qualis expetitur, perquirendus sit; præsertim quod aeri, non nescio quid diuini insitum sit, à quo ut sępè ægrotamus, ita sępius, vel ob solam eius mutationem, subleuamur; dum hanc tamen mutationem vires ferant, moribusque ipse concedat inducias: Ferunt autem uires, vbi non repentim, nec ad longè diuersum, mutatio fiat, quippè aliàs, nec statim, nec facilè, ei sit assuescere, sed moderatè, per parum differentem, ad maximè idoneum, ueniẽdum est; quod sic semper minor affectio inde sequutura videatur. Morbus prętereà dat inducias, dum ex eorum ille genere non sit, qui leui motione statim irritantur, vel saltem occasione temporis eius, quale ut plurimũ est status, nullum sit futurum ægro detrimentum. Seligetur autem aer aptus ab incepto, ab his qui pro ratione temporis anni, loca propria diligenter fuerint peruagati, perlustratique, quia vel sola contagione loci, vel alterius loci consensu, aer alius, ac alius est, in hoc uerò expertis standum erit. Ambientem aerem, inter seruandas uires, imitari uidentur vestes, medicamenta cuiusuis generis, &

alia

alia quæuis extrinſecus contingentia, quibus tum ſpiritus cũ inſito calido à nimia diſſolutione tuentur, dum ſcilicet ipſi intra ſubſtantiæ noſtræ ſepta, horum cõtingentium beneficio fouentur, manutenenturque, tum demum, ſi illi forſan oppreſſi, vt vnà calor ſuppreſſus videatur, leuato quaſi onere, liberantur, reſpirantque, & inſimul calor ipſis impreſſus exurgit, ſeque foras validiorem profert: Hæc illa ergo quæcunque fuerint, quamquam pro ægrotantis, & morbi, cui congrua ſunt, cõtingenti conditione, contingentia nuncupantur, neceſſariò attamen quoniam per ea tempora indicantur, iure illa, ex arte, per ſummam diligentiam administranda ſunt; verum qua ratione, & forma, & qua dein quantitate, ac opportunitate, conueniant, ſuo loco dicemus. Extrinſecus autem aduentantia hæc, nosque ambitu ſuo, ob unam uirium conſeruationem, alterãtia, ea iam ſequuntur, quę perpetuò in nobiſmet, à nobisipſis perpetrantur, inter quæ ſunt, perfectiuarum actionum noſtrarum exercitationes, & otia (conſeruantia etenim opera ad nutritionem referuntur) omnis generis, nec non & quæ occaſione curationis, ægrotanti contingenter acceſſa, his finitima eſſe conſpiciuntur. Siquidem ut exuberans, immodicusq; exercitationis operationum harum labor, ſpiritus exhauriẽs, uirium ſubſtantiam diſſipat, ita earum ſubinde robur infringens, præſentes morbos difficiles, grauesq; reddit; Otium uerò, modum, & terminum

præ-

prętergrediens, calorem inertē, ſpiritus ignauos, & ad agendū ineptos, efficit, unde meritò morbus, naturę oppreſſo robore, augeatur: Ita ex mediocri harū, tum otio, tū exercitio, contrariū fit. Namq; mediocre exercitiū, cōuenienter, & opportunè factū, ſpiritus facilè leuat, uiresque, atq; calorē, partibus intimis quaſi ſopitū, & tepeſcentē, excitat, exacuit, diffundit, forasque, veluti uentilatio flammā euocat, & ſic naturæ opera omnia appoſitè adiuuat, ut demum morbus, quo æger premitur, facilius diſſipetur. Inſuper conueniens, & rationi conſentanea quies, adeo utilis, & proficua eſt, ut nihil magis: fatigatæ enim, afflictęque uires, per illā cōmodè reficiuntur, ac reſtaurantur, ut ijs ſubinde pellendis, quę præter naturā inſunt, omnibus bellè ſufficiāt. Verum quod ægrotantium, & ægritudinis varia conditio eſt, ob quam iure, uni exercitium, alteri autem otium, tum intra, tum extra mediocritatē, eſt utile; ne ideo ex his alterutrum propriè conueniat, & quale dein, quantum, & quando ſit profuturum, pro omnibus decernendū eſt. Triplex autem ut eſt exercitationū genus, quo æger quilibet ſuis operibus multifariā exercetur: ita & otiū triplex eſt, quo ęger oīs ab opere quieſcit. Exercetur porrò æger tum primum corporis motu, unde calor innatus excitatur, ut obeundis naturæ munijs promptius inſeruiat; tum demū exercetur animi affectionibus, quibus & calor reuiuiſcit, & ad proſequēda etiā opera ſpiritus aduocātur, tum ultimò

vigilijs exercetur æger,per quas necessariò vnum vel alterũ ex dictis exercitationum generibus magis uiget,& celebratur: Contra,quiescit ęger,dum ab ipso motu corporis abstinet,quiescit insuper sedatis prosus animi affectionibus,veluti magis atq; magis id illi per somnum euenit: Quam ob rem vtrum uis generum horum tũ exercitationis,tum otij ægro curando conueniat,virium inprimis habenda ratio est, ne puta illæ oppressæ, dissolutæ vè sint; quoniam dato illas esse per morbum oppressas, tunc exercitium vtile futurum est, dato verò eas iam dissipari; tunc vtile magis otium est: Verum adhuc ne morbo, causæ, aut simptomati, ex exercitatione, vel quiete, aliquod immineat excitamentum,accuratè attendendum,quoniam licet uires,vnum ex his alterumvè,requirant,quod nihilominus sępè,per exercitium,calor aliquis perperam excitatur, uel humorum agitatio aliqua præstò sit,tandemque ægro detrimentum succedat,illud ideo sępè euitabitur;velut & de otio plerunq; dicendum est. Ergo posito locale corporis exercitium,otiumvè, admitti,sanè quoniã illud varium est,quippè modis innumeris, tum spontè, tum arte,corpus exerceatur,utique tale illud conueniens est, quale, robustè, mediocriter, aut parcè, ęgrum afficiat,at pro ratione formæ, modivè exercitationis,& otij,magis aut minus ęger afficit: Sed quantum,& quousq; desideretur, permittaturque,tum occasionis magnitudo docet, propter quam scilicet,

cet, exercitatis, otiumvè expetitur, tum demum rerum præter naturalium omniũ permissio monstrat; etsi interim non contemnendæ in hoc præsentes vires sint, quatenus robore suo vtrumuis horum desideratum, atque permissum, ferre videntur.

Namque desideratæ exercitationis, quietisvè corporis occasio magna, validam & magnam sine dubio exercitationem, uel quietem petit; at mediocris, mediocrem: Verum magnitudo hęc à prętar naturalibus eo permittitur, quo ipsis incrementum nullum, aut horum curationi impedimẽtum ne quidem minimum ex ea ducat originem: Et porrò quantitas, & qualitas exercitationis, ac quietis, hac ratione decernitur; quamquam adhuc, ut res pro uoto succedat, uirium pręsentium semper habenda ratio est, ut inquam operi ex arte instituto illę adeo conuenientes, quod ad intentum consequendum bellè sufficiant, nec detrimentum aliquod ex eo passuræ vsquam videantur. Quod autem ad opportunitatem spectat, etsi cuiquam non dubitandum uideatur, quin vbique semper consuetudo sit obseruanda, ita ut cum statis diei horis, per salubrem uictum, ęger exerceatur, siue quiescat, necessariò quoque, per ęgritudinem, nefas sit ab his velle decedere, attamen quod ad abolenda, quę pręter naturam sunt, inter curandum, plura, & sanè multum uirium labefactantia, per euidentem utilitatem, moliri coacti sumus, iure in

hoc magis cõsuetudo posthabenda erit, posteaquã nec ea in hoc negotij facescat plurimum, minusq; perinde ęgrum afficiat, utcũque tamen, in hoc, & in reliquis, quo liceat minus, decedendũ ab ea est. Quam ob rem, ea inter curandos ęgros erit exercitationis, & otij debita opportunitas, quam nõ uires solum exigent, sed & morbus, & quę pręter naturam fuerint, super eorum uaria tempora importabunt, & adhuc etiam quam opera, & instrumenta ex arte præscripta, citra impedimentum, admittent. Animi exercitatio sequitur, quæ ex uarijs eiusdem affectibus, ob irascibilis, & concupiscibilis passionis impetum sæpissimè cõtingens, non parui facienda est: Affectionum quippè procellis, & fluctibus sani & ægrotantes ita sæpè iactamur immodicè, ut vel inde potissimum oppressi spiritus facilè præfocentur, uel saltem disgregati celerrimè dissipentur, atque uiribus consequenter deficientibus, omnis naturæ, & artis fauor, aduersus morbum requisitus, penitus intercipiatur. Quamquam eisdẽ quoq; affectionibus inter curandum aliquãdo penè sopiti spiritus ita appositè excitentur, ut reuiuiscentes, viribus ipsis ad obeunda munia apprimè faueant, vt illimet etiã sæpè agitati, ac mox perindè nimis resolubiles, commodè tunc reprimantur, reducanturque in modum, quo scilicet tum artis, tum naturæ fauor præstò sit, nec ullo modo deficiat: Vt in ægris ideo, animum constantia quadam, nimij affectio-

num impetus procul arceantur, atque ipsi quandocunque utiles futuri sint, in modum, quo ad fieri possibile est, redigantur, stabili, firmaque lege, ita statuendum. Omnem animi impetum, qui repentim, ac ualidè spiritus commoueat, ut eos subinde sic opprimat, dissipetvè, ut naturæ munia prosequenda turbentur, infirmis, atque sanis omninò uitato. Quod si remedij loco, ille, ea ratione præsertim veniat permittendus, quinimmo ex arte, Rhetorico puta, vel Musico ingenio, procurandus, qua iam certi facti simus eum mediatè, aut immediatè, spiritus, aliudvè, in gratiam curationis, excitaturum, aut mauis impedimentum aliquod eius intercepturum, iam tu illum libenter, per conuenientem opportunitatem, hoc est nihil obsistente, admittito.

Sed tam animi, quàm corporis exercitio, quietivè, ut ferè uiribus, ita quasi ordine, connexi, & affines sunt, somnus, atque vigilia: non enim solum motus, verum & sensus, omnisque perfectiuæ actionis, somnus cessatio quędã est, in qua non modo, ut in corporis quiete, partes omnes a motu cessant, & ut per summam animi tranquillitatem, affectus omnes consopiri solent, ita meritò somnus, laborum omnium corporis, animique, quasi perfugium æstimatur. Vigilia autem similia ferè ac exercitium præstat, quod spiritus ad motum, & functiones omnes prosequendas uniuersim excitet. Quapropter, somni etiam, vigiliæque,

regula quędam necessaria est: In ægris quoniam somnus, vnà cú vigilijs, quamquam naturalis est, sæpè tamen etiam pręter naturá fit: Naturalis porrò somnus est, qui spōtè vicissim post vigilias consueto tempore fit: Non naturalis verò est, qui vicissim licet per uigilias accidat, uiolenter tamen, & intempestiuè fit: Similiter & vigilia: Dignoscitur verò utriusuis differentia ab effectis primum, ex quo semper æger ex non naturali somno, uigiliavè, deterius se habet, & uires ipse euidentius infractæ manent, quod has somnus opprimat, uigilia autem dissipet: Ex causis deinde, quod præter naturale principium iam pridem antecesserit, siue illud morbus, eiusvè causa, siue demum simptoma sit; quod & de uigilia certum est: Atqui, ut somnus, uigiliavè naturalis, non aliundè quam ab instinctu naturæ ortum habet, perindeque ex se nihil usquam mali agit; iure inter ęgrotandum ille solum somnus, illaque uigilia, ad uires fouendas utilis censebitur, quam à naturali, & consueta parum, aut minimum decessisse planum fuerit; quippè non naturalis, utpotè à causa præter naturam proueniens, siue somnus ipse fuerit, siue vigilia, semper afficiat, & lędat: Interdum licet remedij opportunè desiderati causa, & somnus, atque uigilia, medicamentis utiliter, etsi uiolenter, excitentur, quo sanè casu, damno, utilitas semper pręferenda est. Quamdiu autem, uel quantum dormire, uigilarevè, ægris proficuum sit, accuratius

tius pręſcribendum, quando ſi modum ſomnus quamuis naturalis exceſſerit, poſt multa in ægri detrimentum pernitioſa mala, hoc unum prę cæteris agat, quod ſpiritus offundat, & obſcuret, functionesque inde omnes torpore & ignauia infringat, ut morbo demum ipſi fomes ſuppeditetur: Vigilia verò nimia, tum è directò ſæpè curationi aduerſatur, tum quod magis eſt, ſpiritus exhaurit, & fatigatione diſſoluit, ut functiones pedetentim naturæ omnes malo maiori cadant, & infringantur: Itaque, ut modus tam ſomno, quàm uigiliæ inter curandum imponatur, duo ſemper ante oculos habẽda ſunt, quorum unum eſt, Virium ſeruandarum robur, cuius neceſſitate magis, uel minus dormiendum, vigilandumvè eſt; alterum eſt, Indicatorum operum inter curandum repugnantia, conuenientiavè, ne porrò his multum, aut minimum, ſomnus, uigiliavè repugnet, ſiue potius illis maximè conueniat; poſteaquam aliquos tum ſomnus, tum uigilia iuuet, aliquibus autem omninò aduerſetur: Duobus enim his adamuſſim obſeruatis, inuicemq́ue comparatis, pro uincentis neceſſitate, rationabilis uigilandi, & dormiendi proportio decerni poteſt: Verum enimuerò illud ſemper opportunè factum cenſendum eſt, ſeruata quidem conſuetudine, per quam tunc potiſſimum temporis dormire, uigilarevè ægris datum eſt; cæterum præterea magis dum indicato operi inter curandum celebrando, ſomnus, aut ui-

gilia magis conueniat, minusque aduersetur: ita namque apposite seruantur uires, quarum beneficio semper curatio morborum bellè prosequitur.

DESTRVCTIONI EORVM OMNIVM quæ præter naturam insunt, & potissimum causæ, qua ratione sit incumbendum, & primum per alterationem, demonstratur.

CAP. V.

OSTEAQVAM autem viribus vndequaque consultum, prouisumque fuerit, operæ pretium erit, id quod præter naturã ægrũ labefactarit, funditus extirpare. Id ergo iam quatenus certis præceptis consequi ualeat, demonstrabimus. Porrò quæ præter naturam ægrum afficiunt, duo sunt: Morbus nempè, & Simptoma, quod morbum eiusvè causam sequitur. Hunc ipsum itaque morbum, vnà cum simptomate, ex arte pellere doceamus. Pellitur autem morbus per se a suo contrario, atqui primum eius summota causa, quoniam causa persistente morbus ipse manet, nec penitus euelli potest, quod si adnitaris, quantum huius demes, tantumdem assidua causa proferet: nunquam enim, naturalis illa cum sit, otiosa manet, atque licet morbus, persistente causa, interdum

leuior fiat, minimè tamen eius succedit perfecta curatio. Causa igitur primum iure demoliēda est, ita enim quod præter naturam inerit, radicitus extirpabitur, nihil ut deinceps eius repullulet; tum scilicet morbus, quo inprimis corpus afficitur, tum deinde simptoma, quod ut ex morbo, vel causa eius ducit originem, ita ad morbi eiusque causæ destructionem funditus euanescit. Verum enimuerò, quoniam morbi cuiusuis causæ, aliæ remotæ sunt, quæ præincipientes appellantur, & demum aliæ proximæ, quæ in coniunctas, & antecedentes subdiuiduntur, quatenus propterea vnaquęq; harum ad morbi simptomatisvè facturam concurrit, eatenus earumdem vnaquęq; ordine congruo demolienda. Ex proximis quidem causis, hoc est coniuncta, & antecedenti, morbus, ac simptoma, primariam ducunt originem, ex his tamen, quod cōiuncta ab antecedenti ferè semper proueniat, ea nempè ratione, qua id quod illius iā antecedit, ui sua & potestate proximā morbo hęrentē causam, quę coniuncta dr̄, ad morbum faciendū, factumq; ultrò magis, magisq; augēdū inducit. At pręterea, quoniā antecedens ex pręincipienti, tanquā ex potissima eius occasione, pendet, causis idcirco oībus quomodolibet morbū, uel illi annexū simptoma facientibus, ordine recto ad sanitatē usq; dissipaturus, rationi maximè cōsentaneū est, ut ex his, hæc pręincipiens (si aderit) priori loco pellatur: Secundo autē loco proxima, quæ antecedens; & ultimò

quæ

quæ coniuncta, immediataque est: Ita namque secundùm artem, quæ ex his reliquarum causa est, & à qua successiuè alia fit, rationabiliter dissipabitur primum; qua sanè via, recta curatio prosequitur, quandoquidem prius diligenter incumbendum, ne factum malum crescat, posterius autem, vt iam factum omninò esse desinat, nisi simul, atque semel, vtrique consulere concessum uideatur. Ergo à remotis, & preincipientibus causis sumpto principio, unde potissimum morbis occasio preest, animaduertendum, vt aliàs diximus eas quamplures esse potuisse, vtcunque autem ipse fuerint, uniuersim de illis sic habeto: Vbi iam fortè ipsę recesserint, vt iam earum nulla sua pręsentia adsit, nulla similiter earum inter curandum habenda ratio est; quippè non entis nulla operatio uideatur; sed vbi adhuc ex his aliquę maneant, si cognoscantur, hę quoad fieri possit auferendę, abolendęque sunt, quod equidem facilè futurum est, ex quo etiam beluę ea promptè declinent, à quibus sentiunt se offendi: Quod si prorsus auferri illę nequierint, in modum redigi saltem quoad possibile fuerit tentandum erit, tentandum inquam ut citra uiriũ iacturam tales, tantæque sint, & insuper opportunè admittãtur, vt nequaquam ulteriorem morbis occasionem prębeant, illis quin potius omniquaque aduersentur. Atque ita de his vniuersim sentiendum, siue puta de genere eorum sint, quæ extrinsecus aduentantia, ambitu suo afficiunt nos, siue

quod

quod intrinsecus assumpta, nos quoq; receptu suo, suaque præsentia mutant, siue demum quoniam cum à nobismet facta sint, inter agendum necessariò alterant. Ad tria enim capita hæc omnis morborũ pręincipiens occasio, vt diximus, redigi consueuit. Singulorum autem alia, vel omninò alia quod habenda ratio sit, proculdubio una omnibus communis vniuersim exprimi non potest. Cæterum remotis, pręincipientibusvè causis hisce, proximæ morbi causę succedunt, earum ideo propulsatio consequenter molienda est. Hę verò quamuis fortasè plures, differentesque etiam esse possint, eędem nihilominus, ut aliàs diximus, ad humores nostro insidentes corpori, ut plurimum reducuntur, ad humores inquam sua quantitate, & qualitate peccantes, qui tum proximè, & coniunctè morbum efficiunt, tum antecedenter morbo eidem sese præbent ad causandum accõmodatos, adeo, quod ne causæ morbi proximæ, & cõiunctæ, quę ipsarummet antecedentium, humorum nempè peccantium, naturam sapiunt? (eorum quippè dissecta portio sint, quæ eãdem cum toto naturam habet) ne illæ inquam ex his habeãt augmentum, profectò post remotas, pręincipientesvè morbi causas, ad abolendas proximiores accessuri, antecedentes prę alijs omnes, humores scilicet, tum qualitate, tum quantitate ad causandum accommodatos, demum proximè, & cõiunctè causantes, operibus ac instrumentis idoneis, in modum, si liceat redi-

gendi,

gendi, vel tandem diſſipanda ſunt. Idonea autem opera ſunt, & inſtrumenta, quæcunque huic aſſequendæ indicationi, tutò, citò, atque iocundè ſufficiunt. Sufficiunt uerò, ſi ex præſcriptis regulis certa qualitate, & quantitate donentur, ſi inſuper uſu uenerint tempore opportuno. Cæterum, tum opera, tum inſtrumenta ad curationem requiſita, ab humoris peccato, unde morbum iam fieri ſuppoſitum eſt, vniuerſim indicantur; humor quandoquidem ea ratione tantum arte corrrigendus, ammouendusvè ſit, quæ ille præter naturam exiſtens morbi præſentis cauſa eſt, unde cum ſæpè talis ſit, vel quia iam qualitatum propriam ſimetriam amiſerit, vel quia inſuper proportionatam molis quantitatem ſit prætergreſſus, ut iam naturæ imperio aptè regi, gubernarivè, & in priſtinam redigi ſimetriam nullo modo poſſit, meritò cuiuis determinato humoris peccato, determinatum quoque aduerſarium opus, & inſtrumentum obijcitur: Atque ſi ſolum in qualitate error adſit, alteratio tunc ſolum, appoſitis ingenijs, perpetranda indicatur: Alteratio quandoquidem ſit humoris ſua qualitate peccantis in contrarium facta mutatio. Si verò tantummodo peccatum in quantitate ſit, tunc euacuatio tantum, idoneis artis auxilijs, aggredienda eſt. Euacuatio porrò ſit humoris ſua quantitate peccantis euidens demolitio, quod ſi demum utrumque, qualitatis ſcilicet,

licet,

licet, & quantitatis peccatum simul adsit (ferè enim semper adest) utrique etiam simul, proprio tum opere, tum instrumento, occurrere operæ pretium est. Itaque de operibus his, alteratione scilicet, euacuationeque, ac instrumentis, quibus vtrumque perficitur, dicendum nobis est. Perquiremus autem utriusuis qualitatem, quantitatem, & opportunitatem, atque ut integritati doctrinæ plenè satisfiat, seorsim ab alteratione ordiemur. Verum, quod ea circa qualitates versetur, præmittenda ideo de qualitatibus quædam sunt: puta, eas plures esse, nempè calidum, frigidum, & reliquas, quarum certa temperies humoribus per sanitatem inest, veluti per ægritudinem intemperies. Rursum qualitates, uel primas, uel secundas ex primis emanantes existere: Peccare autem alias manifestè, per apertum excessum, defectumvè; & alias latenter, utpotè, cum totius humoralis temperamenti harmonicum concentum aliquando desierit, ut toto etiam nobis insito temperamento, quasi venenum è directò aduersetur. At qualiscunque qualitatum error fuerit, quo humores ab indita proprij temperamenti simetria decedant, hicmet dubio procul quantò citius emendandus est, & mediocritati pristinæ restituendus. Restituitur autem, si per alterationem, idonea instrumenta, quæ peccantibus qualitatibus è directò aduersentur,

admi-

administrata sint; quando similia similibus conseruentur, & contraria contrarijs dissipentur: At qualitates, vt dictum est, tum primæ sunt, tum secundæ, tum simplices, tum complicatæ, siue latenter, à totovè temperamento, siue manifestè afficiant, ergo his ab insito modo distantibus opere, & instrumento prorsus aduerso occurrẽdum est. Aduersitas autem hæc, contrarietasvè, penes multa attendenda est, posteaquam modis instrumentorum uarijs quæuis alteratio huiusmodi celebretur, tum inquam directè, hoc est per propriam, & rectam contrarietatis vim, tum indirectè, nempè alio, quodcunq; fuerit, mediatore, pręsertim quod non ab arte solum, sed à natura etiam omnis ferè alteratio fiat. Natura enim inter coquendũ quoduis in corpore residens, id caloris inditi ope perpetuò conficit, eoque demum perducit, quo vel utile, & perinde proficuum, nutritioniq; aptum, vel inutile, excrementitiumque, attamen minimè noxium, prauis scilicet qualitatibus, quibus illud morbis præuia causa sit, denudatum euadat: Ars autem quoad fieri potest, accommodatis ingenijs, naturæ imitatrix existens, eidem licet exquisitè non respondeat, opportuna saltem pabuli, & remediorum administratione, facit, ut uel ad agendum natura solicitetur, uel ut impedimenta, quibus ab utili opere retardatur, intercipiturvè, auertantur: Et quidem omnibus in contrarium alterantibus, ut ex his demum simul uitiosa quæ uis

humo-

humoris præsentis qualitas permutetur, vel si non in pristinũ, in minus saltem noxium statum perducatur: In quibus meherclè à Medico administrandis, tum ob proprietates, quæ sunt corporibus propriæ, & quæ sola experientia deprehenduntur, tum etiam ne uni tandem assuescens natura, eius uim non sentiat, & aspernatur, dum in eodem genere stet, per uaria, & multa vagari permittitur. Sed operibus instrumentisque delectis, propitius artificialis eorum usus est decernendus, hunc sanè peccãtis humoris sedes indicat, ea quoniam quam proximis vijs, quod expetitur, ut toto aggrediatur, ostendat; & ne intrinsecus, vel extrinsecus, rursum ne mediatè, vel immediatè prosequenda alteratio sit, siue in toto, siue in parte corrigendus humor collocetur, per quæ demũ loca, ut ad agendum, & patiendum, debitus contactus requisitus præstò sit, remedia ministrãda sint, & ut eo quam facilè perducantur, qua forma præscribenda, apertè admodum doceat.

Alterationis speciem sequitur quantitas, quæ magnitudinis excessus qualitatum, per ipsam tamen tolerantiam totius, uel partium, quæ humoris occasione alterationi eidem sunt obnoxiæ, metienda est. Etenim cum excessus qualitatum occasione potissimum alteratio indicetur, prosequaturque, iure quantus excessus ipse fuerit, tanta etiam alteratio desiderabitur: Quam ob rem latè patere debere alterationem, latè patente excessu,

minorem autem alterationem desiderari, dum parum à iusto temperamento decedat, uerissimum est: alioqui enim, ut quo supar, infirmiorvè alteratio est, errorem quidem excessus quadantenus minuat, sed nunquam prorsus tollat, uel emendet; ita, alteratione modú superante, excessum in contrarium inducat; Vnde, si fieri posset, semper ea quæ par excessui fuerit alteratio, quæque tanto recessu, quantum & humor a propria constitutione distat, procuranda est; alteratio quippè adamussim tanta, in humoribus peccantes qualitates vniuersim corrigat, atque persanet. Sufficientem autem quantitatem hanc in medicamentis, hoc est alterantibus instrumentis, bifariam adesse dicimus, intensiuè nempè, & extensiuè, vel quatenus scilicet multi, aut pauci actiuitatis gradus, illismet insunt, quibus validius, aut imbecillius agere illis est concessum; vel quatenus ex diuturniori adhęsu, longius, altius, & latius, eorum uirtus communicat sese, ita quippè sæpè imbecillum licet medicamentum, uel hac nihilominus occasione, sensim ualens, & potens euadit: Sed horum utrouis modorum quantitas alterantium medicamentorum metienda sit, & situs, & toletantia partis, ostendit: Situs enim, quoniam quantò altius pars stet, tantò maiorem instrumenti vim, eiusque usus diuturnitatem expetat: contra, quantò magis in extimis fuerit, tantò minorem; longiori etenim itinere semper defatigatio, ac uiriú amissio maior, quàm

breuio-

breuiori; ergo tum quoq; maior, tũ minor distantia, ad exactum quantitatis alterationis, & alterantis instrumenti, delectum, est prænoscenda. Dum attamen alteratio tanta citra noxam toleretur, quã tolerantiæ defectu, alterutra requisita alterationis quantitas non conueniat. Tolerantiam autem hanc, cõditio totius, aut partium corporis, quę humorum corrigendorum occasione, alterationem ipsam sustinere coguntur, indicabit; quando certum sit neutiquam corpus quoduis, partesuè eius omnes, constitutione similes esse, sed inuicem valdè differre, perindeq; neutiquã eodem robore omne posse cuiusuis alterationis impetũ sustinere, eo quod sæpè, post proprium insitum temperamentum, quod operi, vel instrumento, aliquando contrarium est, adhuc aut mollis, aut durę, tum raræ, tum densæ sint consistentiæ, per quam magis, aut minus ad patiendum accommodentur. Ex hac ipsa ergo totius, aut partis, conditione cognita, alterationis requisitæ idonea tolerantia meritò fiet conspicua, ne dum humores, toto, uel parti contentos, alios, alterationis ope, reddere, & in modum redigere intendentes, tales tunc eos facere, ob propriæ sedis, alteriusvè consentientis, repugnantiam, auertamur, cum si imprudenter adnitamur, aliud ab eo quod expetitur aliquando contingat, puta ex uno humorum peccato, in aliud totius, vel partium corporis deterius, inopinatus sit transitus.

Hæc itaque ea cum ſint, quorum ſumma eſſe debet obſeruatio, ut certa alterantis operis, & inſtrumenti quantitas decernatur, eademmet ideo ſibi inuicem diligenter conferenda: Puta, ſi magnus adeo exceſſus ſit, quod longè multum tolerãtiam ſuperet, quia in præcipiti, pernitioſoque tunc ſimus, præſtabit ideo aliquo tolerantiæ diſpendio (quod tamen facilè redimi ualeat) humoris peccatum tollere, quam quod ex eo mox deterius malum euadat, tunc porrò tanto exiſtente exceſſu, ſi non integrum, ualidum ſaltem alterationis opus, & inſtrumentum admittitur, & quaſi extremo, extremum utiliter remedium adhibetur: Quod ſi contra, res ita ſe habeat, ut cum mediocri exceſſu, tolerantia conſtans, & ualida ſit, iam tunc ſimul omnem, integramque deſideratam alterationem, quę exceſſum penitus eximat, moliri conceſſum eſt, ita quoniam alterans inſtrumentum exceſſui conuenienter repugnans, mutua licet alteratione refrangatur, tandem tamen, conſtanti inſiſtentia uincens exceſſum, quia præter naturam eſt, emendabit. Cæterum, quod tunc nec pręceps exceſſus eſt, nec periculoſus, lente ob id ille, paulatimque tutius eximitur: non enim citra magnam partium omnium offenſionem, magnamq; iacturã, uniuerſum tunc repentim demoliri licet, quod in contrariorum validorum pari robore, magna ui, & utriuſque iactura confligatur, omne ſi quidem nimium naturæ inimicum uidea-

uideatur, paulatim verò quod fit, idcirco tutum, quod tum exceſſui, tum robori partium tunc conſulatur, ille quippè abigatur, robore quam minimè fieri poteſt offenſo: Lentè verò, ſeu paulatim, alterationis opus exercetur, cum inſtrumentum maiori, aut minori virtute prȩditum ſȩpius repetatur, atqui non uſque adeo imbecillis, & languidis viribus, ut nulla inde utilitas ſubſequatur; exceſſus enim vehementior illas ſic aſpernatur, ut his licet iteratis, nihil tamen cedat; ſed ſic duntaxat uires remediorum blandæ ſint, ut tamen iuuent, ita quippè ſenſim, longiori licet tempore, exceſſus omnis depellatur, nullo aut paruo roboris diſpendio. Sed de alterationis opportunitate dicamus, quæ ſanè tunc ſemper euidens eſt, cum humores uitioſo aliquo qualitatum exceſſu laborent, ab initio autem morbi talis exceſſus adeſt, opportunitas itaque ipſo ſtatim initio præſtò eſt, ſtatimque ideo, atque adoritur morbus, alterationem aggredi neceſſe eſt, dum inſimul tamen ille toleretur, nec aliquid ſit quod eam impediat. Impedit ſanè interdum euidens coniectura, effectus cuiuſpiam noxij, inde ex accidenti, quaſi neceſſariò, pro ſubiecti diſpoſitione futuri, ob quem vnum tunc, vel retardatur, vel etiam peruertitur legitimus medendi vſus. Verum, ſi liceat, ſtatim opus inchoandum, & tamdiu in eo perſeuerandum eſt, quamdiu humores ad propriam ſimetriã, uel propè ſaltem, reſtituantur. Sed quoniam exceſſus hic

humorum non vnius generis eſt, cui meritò ſemper ſimplex alteratio ſat eſſe poſſit, ſed ut plurimum diuerſi, multiplicisvè, quod humores ſępiſſimè, non primis qualitatibus tantum peccent, ſed ſimul, & ſemel ſecundis etiam, & a toto ſæpè temperamento, ex quo alterationis opus varium meritò eſt, ut nempè omnes exceſſus corrigat. Et quidem id cum ita ſit, attendendus diligenter ordo eſt, qui in corrigenda humorum qualitate ſit obſeruandus, quippè ſi correctio, alteratiovè multiplex requiratur, quæ item ſimul nequaquam proſequi ualeat, quod prioritatem, & poſterioritatem ſeruare opus ſit, ab ea nos tunc ſumemus exordium, quæ magis vrget, ab eaque quæ eſt cauſa alterius, uel ab ea demum, ſine qua alia fieri nullo modo poſſit, ut puta alteratio, qua humor corrigitur, quatenus antecedens morbi cauſa eſt, aliam ſemper præcedat oportet, qua humor ipſe emendatur, quatenus uerę coniunctæ cauſæ rationem habet. Hic autem prioritatis, & poſterioritatis ordo, temporis uariam ſupponit opportunitatẽ, quæ quoniam omninò obſeruanda eſt, proptereа & ipſe operandi ordo accuratè attendendus eſt. Et inſuper licet inter agendum, per morbi tempora, quantitatis augendæ, uel minuendæ, opportunitatem etiam obſeruare utile videatur, qua nempè magis, aut minus, humores alteros facere opus ſit: attamen, quoniam tutius eſt, vt dicebamus ſenſim,

& blandè ſemper incedere, & partito opere vti (niſi leuior exceſſus fuerit, qui pari contrario, citra roboris iacturam, ſemel, vniuerſimque, ſummoueri poſſit) ideo ferè nunquam præciſa operis quantitas, præter illam, qua paulatim dematur affectus, decerni poteſt, cum adhuc interim, atque perpetuò, toti morbi progreſſu, plurium contingentium occurſus nequaquam negligendus ſit, ex quo multiplex augendæ, vel minuendæ quantitatis occaſio ſæpiſſimè ortum habet. Et de alteratione humorum vniuerſim, tum quatenus antecedunt, tum quatenus coniunguntur morbo, ſat dictum.

DEIN QVA ARTE PRÆTER naturalium affectuum cauſa, quæ antecedens tamen eorum fuerit, per euacuationem depopuletur, & inprimis, qua ſpecie euacuationis id aggrediendum, explicatur. CAP. VI.

IAM quid de vacuationis opere, & inſtrumēto, cenſendum, oſtendamus, humores ſiquidem, vt plurimum, non ſua qualitate ſolum, verum & quantitate, immo hac ipſa magis, ſanitati aduerſantur, quibus ideo, cum contraria ſe inuicem pellant, poſt vnam alterationem, adhuc magis euacuatione

occurrendum est necessariò. Est porrò euacuatio, humorum, qui sua quantitate peccantes morbum faciunt, & fouent, desiderata expulsio. Humores namque, per morbos ex ipsis oriundos, ea ratione tales sunt, qua siue boni, & utiles, siue mali, & inutiles, quanticunque aliquando fuerint, ad vires attamen collati, plures omninò sunt, quam ab illis, uel attractione, vel retētione, vel coctione, uel demum expulsione, regi, gubernariq́ue possint; atque ideo corpus, quo continentur, facilè in morbum præcipites ferunt; posteaquam licet simpliciter, & multi, & pauci, & mediocres esse possint, nihilominus etiam pauci, cum infirmis viribus, vel sola qualitate, uel sola quantitate, uel utraque simul, sępè molesti sint, quod puta intra limites non consistentes, a nostri caloris gubernatione destituti, tempore, dierumq́ue numero, morbis causam præbent; atque meritò ut ipsos causare apti nati sunt, causæ antecedentis rationem habent, ut verò ex his iam morbi actu fiunt, causę coniunctæ nomen consequuntur. Ergo quandocunque humores ita se habeant, ut a iusto naturæ modo defecerint, vtq́ue uiribus iam pridem molesti adeo sint, quod ab his nec pelli, nec in modum saltem redigi valeant, arte tunc protinus auferendi, expellendiq́; sunt, hæc autem illorum expulsio, eorumdem iam dicta euacuatio est. Quæ profectò inter curandum necessariò conuenit, perindè atque aliud quoduis artis opus conueniens est, nempè

cum indicatur, & cum toleratur. Indicatur sanè, quandocunque humores, qui morborum causa fuerint, modo prædicto se habuerint. Toleratur præterea, si tunc uires satis superque per se ualentes, sua adeo vigeant præsentia, quod propriæ conseruationi incumbentes, ita in posterum tantæ futuræ sint, ut ex sufficienti uacuatione, vltrò quam par sit, minimè dissipari, conuelliq; possint.

Sed ut desiderata uacuationis huius conditio semper adsit, diligenter omnes adhibendæ obseruationes sunt, qualitatis nempè, quantitatis, & opportunitatis, quæ in omnibus ad curãdum requisitis operibus, & instrumentis necessariò requiruntur. Cæterum, postea quam humor qui peccat, perindeque euacuandus est, partim morbum antecedit, & eundem partim comittatur, ideoq; uel antecedẽtis, uel coniunctæ morbi causę rationem habet, ut dictum est, iure de uacuatione humoris antecedentis primum accuratè tractandum, postmodum enim quæ demolitioni eiusdẽ comittantis, & coniuncti, conueniunt, clarius elucescent. Itaque qualinam operis, & instrumenti, specie, humoris huius uacuatio tentanda sit, quando, non quomodolibet, sed determinatè tãtummodo, humor qui lędit, aut qui lędere aptus est, demoliatur, duobus præcipuis ex fontibus aptè deducitur; primus quorum est, humoris euacuandi qualitas, secundus autem, eiusdemmet humoris sedes est, qua in ægro ille corpore residet. Ipsa quandoqui-

dem qualitas opus doceat, & instrumentum, quo uacuatio prosequenda sit: Sedes uerò uiam ostendat, & modum, quò uacuatio ad uotum celebratur: Namq; humorũ, qui suo peccato, inter ægrotandum, antecedentis causę rationem habent, duplex conditio est, seu mauis qualitatis gradus, quoniam uel alimentitij, utilesque sunt, qui ad nutriendum apti cẽseantur, ut bonus sanguis est; uel excrementitij, inutilesque, qui ad nutritionem prorsus inepti sunt, ut bilis, pituita, melãcholia, aliudue quod ad hos referatur; Qui porrò gradus, si sensus forte latuerint, conijciuntur, dum causæ eorum, & effectus, expendantur, siquidem effectus alij sint a malis humoribus, & a bonis alij, licet clarius hi ex causis colligi possint, proprię enim causæ bonorum sunt, atque malorum propriæ, de hac re tamen aliàs habita contemplatio est.

Ad hæc, posito humores hosce, uel ex his alterum duntaxat, suo uitio, uires superantem, talem omninò futurum ęstimandum esse, ut subinde in morbo antecedẽtis causæ rationem habeat, a qua coniuncta ducat originẽ, certum est, eum quibusdam uniuerso cõmunicantibus sedibus contineri (& si sæpè etiã determinatis, ac particularibus ex his sedibus stet, undè alio dein proficiscitur) quæ his sedibus stet, proprijs limitibus, & terminis circonscriptę, uias expurgandi uarias sortitę sunt: Vna quarũ, uerèq; prima, è uentriculo, ac intestinis, in mediã ipsam

iecoris partē dirigitur, qua non solū uenæ mesenterij, quęcunque ad portam conueniunt, sed & cauum ipsum iecoris, lien, ex his interiectum pancreas, propria ueluti recipiendis humoribus uniuersi uasa, includuntur. Altera, quæ secunda est, è medio iecinore in tenues partiū singularū uenas, excurrit, comprehendens iecoris conuexum, omnemq; uenam cauā, suis etiam propaginibus, per uniuersum corporis habitum distributam, & tum renes, tum demū ultro poros omnes corporis attingentem; Adeo ꝙ humorum sedes hæ etsi sibi inuicē consentiant, connexioneq; quadam consequantur, ex quo una exinanita, altera illi succedat, exinaniaturq;, attamen magna cuiusuis regionū harum uarietas est, quippè cum quęlibet proprijs finibus circonscribatur, ideo etiam proprijs uijs, ac ductibus, quælibet copiosè expurgatur, puta regio prima, quæ uijs communibus propriè hęret, per secessum, & sæpè per uomitum; regio autem secunda, quamquàm primæ euidenter communicat, meritòq; similibus uijs, quibus illa onus suum deponit, hoc est per secessum, generosè, & utiliter exoneratur, satisque etiā sufficienter sępè per urinas, & cutis poros, ab omni coluuie expurgatur; adhuc nihilominùs per artificiosā uenarū reseruationē, potētissimè ab omni onere subleuatur: Atqui in hac secunda corporis regione, non in prima, humor qui bonus est, & ad alendum consecratus, uidelicet sanguis, propriè residet,

quo-

quoniam ſi eam aliquando egrediatur, euidenter propriam conditionem amittit, corrumpiturque. In prima uerò potiſſimum reſidet excremētitius, quod ea quædam veluti omnis impuritatis ſedes ſit, quæ omnem humorum coluuiem ſuperuacuam, deſtinatis receptaculis, corporis totius quaſi ſentina, recipiat; quamquam adhuc ipſemet excrementitius humor, in ſecunda etiam ſæpiſſimè locum habet, ſi præſertim, ut contingit, coquenti hepatis facultate infracta, nondum purgatus ſanguis in propriam ſedem elabatur. Et quidem hæc cum ita ſe habeant, iure non vnico, ſed duplici familiariſſimo artis ingenio, optata, horum humorum cauſæ antecedentis rationem habentium, ex dictis ſedibus, vacuatio celebratur. Primum quorum omninò uiolentum, & citra naturam eſt, quando vaſa, quibus humor uacuandus continetur, opere Chirurgico, ſectione puta, aperiantur, ut inde quaſi fracto uaſe exiret aqua, ſic qui ſua ſede continebatur humor foras erumpat. Alterum verò, etſi per uim finem proprium conſequatur, ſecundum tñ̃ naturā eſt, quādo naturæ facultas expultrix, alioquin quaſi ſopita, uel impedita, tunc pharmacis opportunè adhibitis, excitetur, irriteturque, ut quod inutile, ac noxium eſt, proprijs ductibus ex corpore pellat. Quare ſi humor, antecedens morbi cauſa, vtilis, & bonus ſit, qualis eſt ſanguis, qui cum ex parte propriā amiſſerit ſimetriam, futurus naturę moleſtus cēſeatur,

quoniam

quoniam tamen adhuc ille ferè vtilis ſit, ipſíque verè utili, & ſyncero permixtus, confuſuſque exiſtat, nec dum naturæ iudicium ſit expertus, ſed quaſi ſub Iudice lis eius ſtet, natura autem aduerſus inutile expellentem duntaxat facultatem exerceat, quod autem utile eſt, retinenti ui, ne defluat, quoad poteſt, impediat. Sanè, cum ita ſe habuerit, nequaquam ſecundo vacuationis ingenio, hoc eſt pharmaco, naturæ vim excitanti, & ad pellendum irritanti, quia uidelicet uano, & perperam adhibito, ſed priori tantummodo, hoc eſt uiolenta uaſorum, quibus reſidet, reſeratione, eius euacuatio ex arte tentabitur (non niſi enim per ſummam uiolentiam ægris valdè inimicam, utilis ſuccus, nempè ſanguis, è venis educitur, quod ſi ſpontè, euidenti plerunque pellentis facultatis impetu, per uterum, hemorroidas, atque ſeceſſum, foras erumpat, hoc ſolum eſt, ex quo ille temporis, dierumque tractu, degener factus, inutilis, noxius, & malus a natura iudicatus eſt, qualem ſanè, poſt ægri quaſi leuamen, conſpectus eiuſdem oſtendit, quod ſi aliàs ille citra externam cauſam ſæpè alicundè compareat, non profectò ui naturę, ſed propria, eaque mala conditione donatus, uel uaſa frangit, & exit, vel quomodolibet aperit, & foras ſe profert) & licet per hanc, quod illius debitam ſimetriam prætergreſſurum ſuſpicatur, funditus extirpari non poſſit, niſi vnà quod eiuſdem bonum, & perfectum eſt, funditus educeretur, facilè ta-

ſe tamen minuitur, vt deinceps, quaſi ſublata ſarcina, reſiduum valentius euincatur, rediga-turque in modum, ne vltrò cauſæ coniunctæ prę bendo fomiti aptum cenſeatur.

Verum qua ratione, artificioſa vaſorum reſe-ratio hæc, per chirurgiam facienda ſit, ab ipſa ſe-de indicatur, qua ipſe verè vtilis reſidet, hoc eſt ſe cundis enarratis ſedibus, eapropter tunc medicus ſedem dictam, nempè venas, quoad ſibi vtiliter fuerit conceſſum, per phlebotomiam aperiet; in-de quippè contenta nullius auxilio foras erum-pant, quando diſruptis illis, facultas nequeat obli-quis fibris, humorem continere, ac inhibere, quin is aperta via, etiā ex longinquo, ſucceſſione qua-dam, per partem poſt partem, tum ſui continuita-te ſeruata, tum ne vacuū detur, excidat, defluatq; cum motu, & impetu ſuo, vel ſola venarū conci-dentia, illa prorumpat, nihil aut minimum, rectis venarum fibris, protrudente natura. Quamuis vt vniuerſim, id & generosè cōtingat, & inſuper ſi-mul, atq; ſemel antecedentis cauſæ decubitus in coniunctam, quatenus per reuulſionem opus ſit, prohibeatur, non quæuis venarū reſeratio ſatis ſit, ſed earū duntaxat, in quibus tunc humor antece-dentis cauſæ rōnem habens propriè continetur, & vnde exundans ille cauſam coniunctā fouet. Continetur autē, vt dictum eſt, in venis maiori-bus, quod in his potior humorū maſſa collocetur, & ab his ſimiliter in cauſam coniunctą illabatur

decum.

decumbatq; : vna igitur maiorũ venarum illarũ, exẽpli gratia, quę ad vtrũq; cubitũ sunt, reseratione, optatæ vacuationi satisfit. Sed post hęc, quandocunq; humor, qui antecedens morbi causa est, excrementitius, & inutilis, iãq; ab vtili, & bono secretus, iudicatus sit, vt perinde solũ virtutis expellentis impetum ad sui vacationem expectet, si secundam regionem corporis occupet (de prima enim regione alia ratio est) vtroq; ingenio, hoc est phlebothomia, & pharmacia, foras educi posse videtur; Educitur inquam phlebothomia, per quã apertis venis, ꝙ continebatur, indifferenter exit; Insuper & pharmacia educitur, medicamẽtis scilicet, quibus ad pellendũ naturalis facultas irritatur, immo vel his potissimum, cum tunc solus humor peccans iam ab vtili humore secretus, delectu demoliendus sit, delectusq; ad naturam spectet, quæ vtili retento, inutile solum expellit. Verum, ne semper vtroq; ingenio vti operę pretium sit, dubitandi ansam tollit ipsa artificiosi operis indicatio, cum tolerantia, quandoquidem vtrũque interdum indicetur, ac toleretur, & eorũ sæpissimè alterum tantũmodo opportunum videatur: Vtique semper utrumq; rationabiliter indicatur, ex pręsenti peccãti humore antecedẽti secundam regionem occupanti, cui semper omnis possibilis conuenit euacuatio; uerumtamen minimè semper utrũq; ad hanc assequendã tolerãtur ingenium, & profectò ob frequentem utilis humoris

ino-

inopiam, ob quam necessariò vires minori iam pridem spirituum copia suffultæ cum fuerint, vltrò, per phlebothomiam, vtpotè generosam uacuationem, debiliores euaderēt, quoniam fortasse ob unicum reficientis vtilis succi defectum, inutilis autem opprimentis copiosam multitudinem, illæ in posterum nec sustineri, nec in pristinum redigi possent, quare phlebothomia tunc minimè toleratur, sed idoneum magis pharmacū est, quod dum ex se peccantem duntaxat humorem euacuat, minus semper spiritibus officiens, minus etiam vires ipsas infringat, & nihilominus licet illas quadantenus cecidisse contingat, facilè tamen ex utili succo relicto, suo ueluti pabulo, instaurentur. Verum posito utilem humorem abundare, viresque inde ualidas existere, quod illius reliquum, post phlebothomiam, reparandis, sustinendisque eis aptè sufficiat, omninò tunc magis, minusvè, pro maiori, aut minori utilis succi copia, phlebothomia ipsa, unà cum pharmaco, tolerabilis est. Quamquam tunc de vtriusuis operis ordine quis dubitaret, attamen ex his meritò illud semper est præferendū, quod faciliorem alteri, commodioremq; aditum parat; phlebothomia autem tunc ad pharmaciam veluti quædam præparatio est; quod phlebothomia citò, ac tutò copiam minuat, ut deonerata inde natura pharmaciæ melius faueat; tum quia ex multitudine, arctiores viarum ductus euadant, laxiores autem, ea sublata; tum quia minori, facilio-

rique

rique labore tunc pellatur quod reliquũ eſt, quàm quod multum antea fuerat congeſtum; a phlebothomia ergo tunc iure exordiendum eſt, & certè magis, ſi qui peccat humor, cauſæque antecedentis rationem habet, in uenis, vnà cum utili humore concluſus, furore quaſi concitatus, præcipitem ſe fore oſtendat, tunc quippè fugatis omnibus medicamentis agitationem augentibus, & motum, ut malũ deterius euitetur, nempè decubitus maior in cauſam coniunctam, quamprimum, ſi per uires liceat, ab ipſa phlebothomia inchoanda euacuatio eſt, cum per illam valdè facilè furor iam uigens compeſcatur. Et porrò hic ordo ſeruandus eſt, ſi euacuandus humor ſecunda regione ſolum contineatur, quoniam ſi ſimul etiam in prima ille redundet, ut inſimul quoque ex ea ille uacuandus videatur, profectò niſi furor iam dictus ſummopere vrgeat, ut idcirco incommodũ ægrotanti aliquod impendat (decubitus nempè maior antecedentis cauſæ in coniunctam) prima regio ipſa tunc præ ſecunda pharmaco uacuabitur, ne ſcilicet graui diſpendio, regio ſecũda per phlebothomiã exinanita, fęda illuuie è primis ſedibus rapta, ultrò repleatur. Cæterum, ut dum phlebothomia requiritur, nõ niſi ea (ut quod quęrimus aſſequamur) certis ex venis, & ſummo iudicio pręſcribenda eſt, ita ſanè ſi pharmacia deſideretur, ea omninò talis inſtituenda eſt, quę ſic ſedi humorum uacuandorum congruat, ut illuc ſuis pertingens uiri-

bus,

bus, & inibi expellentem facultatem irritans, inde per proprios ductus eosdem humores sufficienter deturbet, & pellat. Duas quidem diximus esse communes corporis regiones, quibus humor antecedens morbi causa, tanquam in sede, residet, & unde per pharmacum ille deturbandus est. Et ex his primam, quæ propriè per uomitum, & secessum, generosè purgatur: dende secũdam, quæ licet primæ ualdè consentiens, ijsdem omninò uijs, quibus illa purgatur, abundè, & copiosè onus suum deponat, propriè tamen per ureteras, necnon & per uniuersi habitus poros, ab omni sorde mundificatur. Verum enimuerò, pharmacum quo per uias hasce illud quod peccat nos expurgare tentamus, duplex est; alterum uidelicet, quod ideo purgat, quia uim expellentem ad uacuandum irritat; & alterum, quod interea solum humores ita disponit, ut in simul ad ipsos eijciendos naturam inuitet. Primum utique ea potissimum ratione per secessum, aut uomitum, suum opus exercet, qua illud inimica qualitate quapiã, & naturæ molesta, prẹditum cum sit, quotiescunque vel assumptum, uel iniectum, vel aliquando etiam extrinsecus adhibitum, nostroque tandem receptum corpori, eousque detineatur, quousque naturalis inditi caloris ope teratur, aliavè quauis ratione exagitetur, ut illinc necessariò tenuior eius portio, vel saltem vapor, erumpat, qui eademmet qualitate prẹditus cum fuerit, & per cæcos, occul-

tosque

rosque ductus, quoquo uersum effusus, palàm suas in nos uires exerceat, utputa, si in stomacho, uel intestinis, ipso quasi regionis primæ vestibulo, recipiatur, iam, successione quadam, per partem post partem, ei consentientem, facultatem expellentem longè, latèque irritet, & quasi sopitam excitet, insimulque humorem iamdiu preter modum congestum, veluti quiescentem, ita commoueat, ut tandem unà cum pharmaco sumpto, veluti noxium quid, à se deponat, forasque, côuenientibus patentibus uijs, eijciat. Et quidem regio quæ prima est, hac inprimis ratione, purgatur; quoniam de secunda non facilè constat apud omnes, quando ea quamquam proprios habet ad euacuandum ductus, ut dictum est, vreteres nempè, & vniuersæ cutis poros, per quos illa commodè onus suum deponit, attamen præterea quatenus primæ regioni ualdè consentit, eatenus successiuè per illam, & denique per secessum, ac uomitum, generosè purgatur, adeo quod vijs hisce iam licet decretis, dubium tamen oriatur, per quas ex illis purgatio tentanda sit. Sed si purgandi occasionem ante omnia proposuerimus, si inquam causam antecedentem, ante coniunctam, ad abolendũ mali augmentum, generosè euacuandã esse, simulatq; illius euitandũ omnem fore decubitum in côiunctam, supposuerimus, apertè constabit etiam regionem secundam, qua antecedens tunc causa residet, ipso pharmaco irritanti, per secessum, non

autem alijs medicamentis inuitantibus per ureteras, aut vniuersæ cutis poros, tuta uacuatione, esse tentandam. Siquidem medicamenta omnia, præter soluens, irritansvè pharmacum, quæ secundo loco posuimus, ea ratione ut plurimum, per enarratas vias, secundam regionem euacuant, qua illa, integris uiribus, ad ipsos usque humores permeantia, vel attenuanti, detergentique qualitate, valenter prædita cum sint, tum crassos illos, eo loci contentos, potenter attenuant, coliquantque, tum uiscidos, ac infarctos omniquaque abstergunt, & abluunt, vt consequenter uijs corporis omnibus, à summis in intimas partes vsque, apertis, per eas quantumuis reconditas, ijdem humores, ita dispositi, fluere apti sint, ut foras, virtutis secernentis beneficio, sensim, tractuque temporis longo, erumpere ualeant. Quare si demoliendæ antecedentis causæ occasione, hæc illa medicamenta pararentur, non unum sine dubio sequeretur inconueniens, quippè quod tunc humores antecedentis causæ rationem habentes, sua adhuc vrgentes copia, intempestiua fortassè extenuatione, coliquationeque, & ex uasis ipsis communibus, quibus quodammodo segregati continebantur, exturbatione, perperam confunderentur, atque huc, illucvè delati, per uias angustiores in corporis habitũ deducerẽtur, altius figerentur, nec ex quo ductus corporis omnes uacuationi illorũ per id tẽporis inseruiẽtes sunt impediti, facilè dissipa-

diſſiparentur,ſed ſe potius difficiliores euacuationi redderẽt, magno futuro ſemper ægrotantis detrimento. Inſuper quia iam morbus eſt in uia, & cauſa antecedens ad coniunctam proficiſcitur, & potiſſimum,ſi ita per euidentem fluxionem ſe habeát, ideo tunc ſuſpicandum, ne ipſamet antecedens cauſa, eorumdem medicamentorum attenuantium, aperientiumque, vi, iactata, & concitata,in coniunctam copioſius cõfluat,& morbum deteriorem, difficilioremque reddat,quãdo id facilius euenturum videatur,quàm quod deſiderata, per proprios anguſtos ductus, illius generoſa ſuccedat euacuatio. Atqui pharmacum quod per ſeceſſum expellẽtem irritat uim,nihil uſquam tale effecturum perſuadebimur, per ipſum quandoquidem non irrita, ſed fęlix, citraque noxam ſuccedat per ſeceſſum euacuatio,quod apertis,conſpicuiſq; ductibus,generoſior, breui tempore, ac unquam, illa ſequatur; quoniam illud, uirtute qua pollet, per partem poſt partem (ut explicatum eſt) ſucceſſione quadam,in omne corpus quoquo verſum agẽs, proximam quidem partem irritat, dein verò conſentientem illi, & pro indito ad agendum robore, vſque ad illam, quæ humoris noxij antecedentis cauſæ rationem habentis ſedes eſt, etiam ſi in minoribus reconditis venis contineretur, eadem facultate perueniat, ita ut ab his neceſſariò, humor, quiſquis fuerit, in maiores,è quibus demum per iecur in inteſtina, patenti via, facilè,

ac tutò, deuoluatur. Quare nec tunc altius humor figitur, nec difficilior fit, quinimmo in uiolento expulsionis irritamento, ex cæcis, occultisque ductibus, ab extremo quoque corporis, quod redundat perducit in ventrem, quod nusquam, vijs alijs, alijsque medicamentis, promptius euenire citra noxam posse, credi par est. Quamquam tamen certum est, humoribus antecedentis causæ rationem habentibus, suo quodam feruore, & impetu, in motum existentibus, & huc, illucvè quodammodo agitatis, à pharmaco etiam abstinendum, quod illud eos uehementius agitans, & commouens, non solum causæ coniunctæ augmento, per nouam fluxionem, faueat, sed dum adhuc nondum viæ sufficienter apertæ sunt, periculosam parti cuipiam principi ruinam importet. Siquidem licet commotus humor commodius foras erumpat, impetus attamen commotionis nimius, regularem eius impedit eruptionem, ut perinde commotio sedanda prius, aut phlebothomia, aut alio ingenio, videatur, nec pharmaco ulterius irritanda. In quiescenti autem humore, nihil tale suspicandum est.

PRÆTEREA, QVA QVANTITATE, artificiosa eadem antecedentis causæ euacuatio sit metienda, expenditur.

CAP. VII.

TQVE cum de humorum causæ antecedẽtis rationẽ habentium uacuationis specie ita decernendum uideatur, æquum modo est, ut quid de quantitate eiusdem statuendum sit, deliberemus. Euacuatio quandoquidem apertis inditijs quamuis indicata, nullatenus tamen indefinitè celebranda est, sed quanta solum illa sat fuerit, & citra insignem noxam tolerari, ac sustineri possit; quippè ut continuò sua præsentia morbus uires conuellit, ita etiam uacuatio si perperam morbo pellendo administretur, non parum roboris adimit, ne propterea iam afflictum grauius affligatur, ea lege semper celebratura euacuatio metienda est, qua quidem redundans dematur humor, uiribus attamen quã fieri potest minimũ oblęsis. Lex itaq; hæc, ex redundantis humoris quãtitate, & sustinentis virtutis tolerãtia, meritò desumenda est, quoniam ut ob redundantiã euacuatio desideratur, ita pro virium robore illa tantummodo sustinetur. Ergo euacuationẽ necessariò magnã, aut paruam fore oportere, pro uacuandi humoris

copia, & uirium ipsarum consensu, præmittamus; ab euacuationeque per phlebothomiam sumpto principio, quanta, & quousque ea utilis, & proficua, futura sit, deinceps expendamus. Sanè euacuatio quæ per phlebothomiam, per initia morbi celebratur, antecedentem causam morbi, humorem nempè in venis residentem, suaque quantitate peccantem, etsi violenter, appositè tamen vacuat. Quantus autem exundans humor sit, qui inde sui euacuationem indicat, cum sensibus non constet, mente saltem ex proprijs causis, & effectis, euidenter satis conijcitur; ex causis puta iam pridem cognitis, unde siue per se, siue per accidẽs, humor ipse, uel multus, vel paucus, ducit originẽ; ex effectis uerò proprijs, ab ipsomet humore, magis, aut minus, redundanti, manantibus, obseruatis, quemadmodum nos aliàs, cum de causarum morbificarum notitia loquebamur, satis abundè explicabamus. Sed quamuis humoris multitudo largam, & copiosam, mediocritas, mediocrem phlebothomiam autumet, paucitas verò nõ item, huic attamen magnitudini, uel paucitati, uirium tolerantia modum imponit; ne ipsi igitur peccantis humoris copiæ æquã uires toleraturæ sint phlebothomiam, ex earumdemmet uirium perpenso robore colligi potest, atqui cum pridem ipso morbi principio causa antecedens depopuletur, ut quæ postmodum coniuncta causa est, facilius dissipari possit, perindeque non præsentes solum uires de-

popula-

populatione exerceantur, verum futuræ etiã multifariam operibus varijs intercipiantur, profectò non tantum robur præsens, ad tolerantiam, metiendum, sed & futurum necessariò prænoscendum est. Vires quandoquidem post phlebothomiam ita seruari par uideatur, ut & alia adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini, atque iudicationi sustinendæ, satis esse ualeant; ut inquam licet dum nos per phlebothomiam profligando malo rectè institutam, in maioris commodi spem adducamur, intereaque uiribus tantisper velimus nolimus officere uideamur, attamen dum præsentibus, atque futuris illis, ex æquo ipsa respondeat, leuiter admodum id eueniat, & breui spatio duret, quod paulò post natura, eo quod detractũ fuerat instaurato, priores uires facilè recuperet. Verum enimuerò quamquam ut humoris peccantis exundans copia, ob signorum demonstrantium obscuritatem, exquisitè nequit intelligi, ita neque robur uirium, quo illius sustinetur euacuatio, ob eorum quæ passim contingunt difficultatem, adamussim assequi potest, nihilominus cuius certã habere scientiam non licet, potior saltem, verisimiliorque coniectura quærenda est. Atque, ut si de humoris peccantis copia quæstio fuerit, non dubitandum quin, sensu deficiente, uia iam dicta vti, ex causis scilicet, & effectis, opus sit. Ita si virium robur metiatur, vtique vel præsentium illud, vel futurarum earum est. Siquidem presentium, pro-

fectò qua ratione prȩuestigetur, abundè aliàs explicauimus. Quod si futurarum illud idem fuerit, tunc uires primum examinabuntur quatenus præsentes, ex seque conseruationi propriæ incumbentes, ut longius deinceps sint cõseruaturæ, quia nempè opportunis operibus, boni pabuli, hoc est sanguinis, abundantiæ fauerint, uel adhuc fauere aptȩ natȩ sint, ut eius demum beneficio, requisitæ instaurationi illæ potenter uacaturæ sint: pabulo enim iustaurationi debito, bono uidelicet sanguine, ad conseruationem desiderato, abundanti, conseruatio ipsa longius perseuerat. Sed boni sanguinis præsentem copiam, ex qua dein futura conijciatur, cum sensus non sentiat, mens saltem deducet ex causis, ex his scilicet, quæ ad uictum, pro corporis habilitate, requiruntur; necnon & ex effectis, ex his inquam, quæ habitum corporis eucraticon, bellèque nutritum exprimunt, de quibus iam aliàs scripsimus. Secundò vires æstimabuntur, quatenus à præter naturam, & rationem contingentibus, undè tunc afficiuntur, in posterum labefactaturæ sint: non enim hæc suo solum principio vires conculcant, sed & augmento magis, ad statum usque, eas infringunt. Et porrò propria magnitudine, ac prauitate, ut certum est, quæ quidem ut ex multis habet originem, ita ex multis etiam (quando sensus lateat) mente concipitur, quemadmodum iam qua arte concipienda, ubi de horum pernitie inter præsagiendum

loque-

loquebamur, distinctè docuimus. Sed ex magnitudine, & prauitate pręsenti, & quanta, & quàm seua, hęc ipsa pręter naturam in futurum sint euasura, diuturnitas inprimis eorum, deinde & mos, palàm indicabit; siquidem longius illis perdurātibus, diutius uires labefactantur; atqui postea more suo seuius perpetuò affligentibus, ualentius uires infringuntur; quare, si quando ea deinceps deteriora sint futura, uerisimile est uires in posterum debiliores euasuras, & contra, ualidiores. Omnibus his ergò ita examinatis, & vtrinque ualiditatis, & inualiditatis vitium, testibus in unum collectis, & inuicem diligenter, non numero tantum, sed & præstantia, comparatis, consequenter quod quæritur, hoc est, quantum succi peccantis per phlebothomiam utiliter vacuandum sit, ne in pernitiosam debilitatem, citra concessam instaurationem, vires tandem adductæ concidant, apparebit. Etenim, ut dicebamus, tum humoris copiæ, tum uirium robore, certus huius uacuationis gradus accommodari posset; aut enim illa integra proponitur, & perfectè absoluta, quæ omninò omnem antecedentem morbi causam ipsis collectam venis adimat; aut non integra, neque perfecta, sed utilis solum statuitur, quæ certè mediocris cum fuerit, plurimam talem morbi materiam tollat, nō autem omnem; aut demū eousq; exigua, deficiensque decernitur, quæ tantummodo parū, uel etiam minimū auferat redundantiæ.

Verum-

Verumtamen ex his, quæ puta perfecta, & absoluta quodámodo euacuatio est, ipsis viribus præsentibus, & in posterum seruandis nunquã congruit, quoniam cum humor antecedens mali causa, ita forsan bono misceatur sanguini, vt aperta vena sic moderari opus nequeat, ut solum redundans, vel contaminatus foras erumpat, sed omnes, qui in venis cõditi humores sunt, æquabiliter effluere ue rissimum sit, meritò ne per summ ĩ, perfectamq́; phlebothomiam imperatam, quæ omnem quasi succi peccantis copiam esset demolitura, simul atque semel nimia boni sanguinis quantitas educatur, vnde post hac, deficienti virium pabulo, vires ipsę omninò deficiant, vel intempestiuè, & alieno tempore, nos ægrum nutrire cogamur, hoc vno prudenti consilio operandum, nempè uena secta, ab exquisita vacuatione abstinendum. Cæterum, ut ob virium præsentium, & futurarum tutelam, exquisita hæc euacuatio pernitiosa est, ita, ob earumdem leuamen, uacuatio exigua inutilis est, & vana; quando igitur manca, diminutaq́; illa proponatur, prorsus prætermittenda est, quoniam commodi nihil, incommodi uerò, atque perturbationis plurimum necessariò infert. Restat mediocris, quæ ferè semper utilis, & laudabilis est, quæ non in diuisibili, sed in certa latitudine consistit, adeo quod modo peccantis humoris vacuãdi causa, modo uirium, tam præsentium, quàm futurarum seruandarum, occasione, ea, tum maior, tum

minor,

minor, vtiliter celebratur. Siquidem vires, & præsentes, & futuræ, ualentes, constantesque fuerint, fidenter tunc largior, pro humoris pellendi copia, conuenit euacuatio, minus ualidis, parcior, prostratis, nulla penitus. At, si humor tunc tantus sit, cui supra vires longè maior congruat euacuatio, vtique vel paulò largior illa permittitur, quod non verendũ constantes vires aliquantisper imminuere, dum morbi sentina valenter exhauriatur, eæ quippè deinceps quàm facilè, nullaque mora, recreentur. Vel saltem, cum tanta semel, & vniuersim neutiquam admittatur, vt quam vires minimè tolerent, saluberrimum consilium est, quod vitiosè se habet, partitè euacuare, vt viribus interim recreatis, atque refectis, reliquum euacuationis absoluatur. Idque in diuturnis præsertim morbis, præstandũ est, in quibus vel præsens causa antecedens multa sit, vel in posterum eadem, quamuis ex præmissa diligẽti vacuatione iam diminuta credatur, ob uirium tamen multiplex impedimentum, etiam ex victus regimine optimo imperato, augeatur vltrò, & crescat: in his enim vtilissimum, & tutissimum est, non simul, & semel tantum (hoc enim præcipiti morbo conuenit, in quo cunctatio semper anceps, & periculosa est, meritoq; extrema, & summa vacuatio statim desideratur) sed partitè, & diebus interpositis, sæpius, ferentibus attamen viribus, phlebothomiam celebrare. Quod si adhuc fortassè vires, ob debi-

litatem

litatem nimiam, ſimilem euacuationẽ ferre nullo modo poſſint, utique ne nos morbum demere cupiẽtes, cum eo, iugulatis viribus, ægrum de medio tollamus, tunc in roborandis illis, confirmandisque, omne ſtudiũ collocabimus; quippè ſi interea ipſas recreari, ac refici contingat, iam idonea adhibebitur phlebothomia. Sed quoties uires languეant, quæſtione dignum eſt, non quid oppreſſione, uel reſolutione langueãt, in omni quia euacuatione maximi referat eas diſſipatas ab oppreſſis internoſcere, quoniam oppreſſæ, vt puta onere preſſæ, per euacuationem ſubleuari deſiderant, eandem ideo facilius ſufferunt. Diſſipatæ autem, ne ulterius diſſoluantur, & concidant euacuationem minus ſufferunt, etſi ubi eædem ex longa oppreſſione detentæ tales conſequenter euaſerint, ad maiorem diſſolutionis occaſionem abolendam, valentius uacuationem admittant. Sed oppreſſas ipſas vires à diſſolutis agnoſcere, alibi ſatis demonſtratum eſt. Et de phlebothomiæ quantitate ſat ſit, quam tandem ſi quis neque artis cognitione, neque longo rerum vſu, neque prudenti, ſyncero-que mentis iudicio, ſe poſſe definire crediderit, is potius infra ſubſiſtat, quàm largius uacuet: ita enim ad omnem morbi decurſum, & totius curationis neceſſitatem, uires commodè ſeruabuntur.

Sed iam de quãtitate alterius euacuationis uniuerſalis, qua antecedens cauſa morbi per initia

demolitur,

demolitur, quæ inquam per pharmacum celebratur, sermo erit. Ex quo etenim pharmacum ita naturæ fauore indigeat, ut citra hunc, munus suũ rectè obire nullo modo possit; quippè præter certam quam summoperè expetit uirium tolerãtiam, insuper & naturam ipsi irritanti cooperare necessarium sit; ne illud ergo inter agendum naturam superet, aut superetur ab ea, meritò certam illius agnouisse mensuram operæ pretium est. Quare, posito euacuationem per pharmacum esse tentandam, ut dicebamus, vtique primum, quonam vsque, seu quantum sit euacuandum, nobis præmeditandum est, ne si ultrò quam par sit, id operis prosequatur, spiritus dissipentur, & maximo ægri damno, humidum substantificum colliquetur, subindeque conuellatur corpus, & in graues æger incidat cruciatus, vel si infra consistat, parum aut nihil illius, quod cupimus, consequamur, agitemus quidem humorem, sed non educamus, proptereaque etiam ægrum in non leues molestias inducamus; sanè eousque uacuandum est, quousque peccans humor, qui antecedens causa est, fuerit sufficienter expurgatus, dum nihil tamen, seu parum, inde nocumenti viribus impendat. Atqui, sufficiens expurgatio, velut in uacuationibus cæteris, ex præcognita peccantis humoris uacuandi copia, primum innotescit, quando ille si multus, largam, & copiosam uacuationem exoptet, sin autem

paucus,

paucus, nullam, aut ſaltem breuem, veluti ſi mediocris exiſtat, mediocrem, uel mediam tantummodo expetat, & quamquam ipſa humoris uitioſi copia ſciri adamuſſim non poteſt, vt inde ex æquo illi euacuatio imperetur, ea tamen coniectura ex alibi expreſſis inditijs facilè inueſtigatur, quæ ſatis ſuperq; dirigit ad veritatem, & ſi ſemper, vt agatur tutius, melius infra ſubſiſtere cenſeatur, quàm exquiſitè euacuare; cum præſertim in cauſa antecedenti, vt plurimum, ſat ſit exuberantiam ipſam auferre, quippè ſi aliquid illius relinquatur, id deinceps commodè à natura ſuperetur, & ne in coniunctam cauſam mali vltrò decumbat, commodè etiam cohibeatur. Verum enimuerò ſecundo loco, an requiſita hæc vacuationis quantitas ſuſtineri poſſit à uiribus, neceſſariò etiam obſeruandum eſt, poſteaquã hoc ipſum euacuationis opus, quod naturæ inprimis ope abſoluitur, nec appoſitè, nec tutò, citra uirium euidentem tolerantiã, per pharmacum aggredi, & proſequi poteſt. Vt igitur res bellè ſuccedat, hæc illa tolerantia accuratè examinabitur; tum ijs potiſſimum notis, quibus, ut ſuo loco dictum eſt, vniuerſim robur uirium innoteſcit, tum præſertim quibus ventriculi, & inteſtinorum, cum reliquis uacuationi inſeruientibus vaſis, inditũ robur exprimitur. Exprimitur enim ex extrinſecus obſeruatis effectis, qui partium earumdem omnium opera conſequuntur, quoniam ſi uires ubique ualentes, & firmæ extiterint, planè

ut

ut generosam uacuationem illæ sustinere aptè natæ sunt, ita quoties opus sit, illam exactè tentare licebit; contra, si imbecillæ, & languidæ eædem fuerint, aliàs omninò procedendum est. Etsi cum imbecillitas hęc, uel ex dissolutione, uel ex oppressione contingat, ut perinde ab utrouis illa ducat originem, ipso operis exordio, prænoscendum sit; quippè si ex dissolutione fiat, minor omninò illius tolerantia sit, quàm si ex oppressione fuerit: ne ergo perperam inter uacuandum labefactentur uires, quibus semper, non tam præsentibus, quàm etiam futuris, ita accuratè prospicere est opus, ut aduersus malum, pro sanitate, ad extremum usque, dimicaturæ vigeant, necessariò attendendũ, ut illis vbiq; humorum uacuandorum copiæ comparatis, uacuationis opus desideratum æquè utrisque respondeat. Sed quoniam pharmacum idipsum instrumentum est, quo nos præsentem peccantis humoris demolitionem assequi tentamus, hinc meritò fit, ut non quodcunq; sat sit, sed quod tantummodo iustis tum uiribus, tum quantitate, & corpori, & humori purgando accommodatur. Quoduis enim pharmacum licet peccantem humorem omnem indifferenter pellere aptum sua natura sit, ex quo, ut dicebamus, pellentem facultatem, sine discrimine, ad euacuandum quod inutile, excitet, & impellat; ex uaria attamen, tum ægrotantis, tum humoris conditione, & dispositione, fit, ut non omne pharmacum, quacunque

ui præ-

vi præditum, quantitateve adhibitum, operi desiderato satisfaciat. Etenim, vel his occasionibus, non semper pharmaco, & quantitate, & uiribus, pari, in omnibus, mensura eadem, peccantis humoris euacuatio celebratur, sed in alio sæpè moderatè, in alio parcè, & fusè magis quàm res ipsa expetat in alio obseruatur; quam ob rem præ cæteris ipsa ægri corporis erga pharmacum obedientia prænoscenda est, demum humoris dispositio examinanda, à duobus quoniam his, facilis, vel difficilis uacuatio æstimetur. In ægro autem corpore, duo sunt præcipua, quibus illud magis, minusvè uacuationi redditur obtemperans, nempè sensus, & ductuum commoditas; namque sensus exquisitior, ualentius, vehementiusq; medicamentis irritatur, & promptius ideo uacuationi fauet. Segnius contra, debiliusque, & imperfectius, si obtusior, & hebetior. Insuper uijs ineptioribus se habentibus, necessariò etiam imperfectius succedit opus, perfectius uerò illis aptioribus existentibus. Verum enimuerò, ægri corporis uacuandi sensus, ex constitutione, ex habitu, & ex consuetudine demonstratur. Porrò calida constitutio quia actioni ualdè faueat, ideo vegetiores semper sensus efficit, quàm frigida. Atqui habitus tenuior, rarior, & qui uel natura, vel uictus ratione delicatior factus est, ut ad agendū promptior, ita ad sentiendum paratior est, non item qui crassior, densior, & quomodolibet durior euasit.

Tandem crebris purgationibus assueti, pharmaco minus lacessuntur, minusque ita ab eo purgantur, insueti autem magis: consuetudo enim familiaritatem, & familiaritas amicitiam parit, hæc autem pharmaci irritamentum sentit minus, unde quæ longo tempore consueta, etiamsi deteriora, minus tamen infestant, insuetis, licet melioribus. Pharmacum itaque, si insuetum, cum adhuc horridum nobis sua natura sit, ut sæpè vel ipsius recordatio nos turbet, & ad vacuandum stimulet, plurimum semper euacuationi fauet, parum autem si consuetum, & familiare corpori ægrotanti fuerit. Cæterum, quod ad eiusdem corporis uacuandi uias spectat, nulli dubium, quod illarum aptitudo, uel inepties, tum per se, ex habitu eius, tum per accidens ex externi cuiusuis contingentia, ex præsertim ex ambientis constitutione, colligi solet; namque firmum, densumque corpus si sit, cuius viscera, venæ, viæque omnes, sua natura angustæ, obstruuntur facilè, coarctanturvè, non ita prompta ex eo euacuatio expectatur, ut contra ex molli, raro, & laxo, quale delicatorum hominum est; quod cum ex omni parte pateat, ex eo ideo concitati humores promptè elabuntur. Ex externis autem, præ cæteris aer pollet, qui ideo ex regione, anni tempore, vel tempestate, an uacuationi faueat, indicatur. Hæc etenim, si caliditatem, humiditatemque sapiant, & spirent, omninò semper laxant, aperiunt, &

lubricas demum omnes reddunt uias, per quas fęlices succedãt uacuationes. At, si frigiditatem, siccitatemque afferant, necessariò corpus vniuersum densant, & astringunt, coguntq; adeo, quod eius arctatis vijs, difficilis admodum ex eo succedat euacuatio. Sed post hæc humoris vacuandi conditio necessariò spectanda est, & sanè primum ex illius consistentia, quæ si crassa, lenta, viscidaq; sit, omninò liberæ euacuationi aduersatur. Sin verò tenuis fluidaq; fuerit, non parum fauere consueuit; Præterea uerò ex eiusdem humoris peccantis situ fauor ipse deducitur, quoniã ille si altè reconditus, & inter corporis anfractus à vijs communibus longè distans collocetur, non ita pridem irritanti pharmaco cędit, quàm si aliàs ille, aut in vijs ipsis, aut propè has, reperiatur. Quam ob rẽ cum pharmacorum varij sint gradus, puta quod alia potentissima sint, alia contra imbecilla, & inter hæc ordine quodam alia mediocria sint, meritò euenit, ut pro vacuationis difficultate, vel promptitudine, ex his congruum seligi debeat, quod scilicet quantitate commoda, sui longo iam vsu cognita, & naturæ ægrotantis, ac humoris conditioni comparata, sufficiẽter, & apposítè, antecedentem mali causam demoliri aptum sit, quamquam ut cautè succedant omnia, ob fallacem debitæ quantitatis pharmaci cõiecturam, tutius est semper infra subsistere, quam summum illius, quod fortasè requiritur, administrare, præsertim, quod pharmacum,

exacta quantumuis inuentum diligentia, adhibitum, intra tamen iusti operis terminos continere, in Medici potestate non sit, quin puta interdum, pro sui, humoris, aut corporis dispositione, aliter omninò, quam sit propositum, agat. Vtcunque tamen semper mediocritatis ratio ita accuratè habenda est, ut inde non inutilis, & noxia humorum purgandorum deturbatio solum, sed prorsus vtilis, & commoda succedat euacuatio, quæ sine dubio cognitis, & exploratis omnibus dictis tutò eueniet.

DE OPPORTVNITATE NVNC agitur, qua artificiosa quæuis causæ antecedentis euacuatio ex arte pręscribenda est. CAP. VIII.

VERVM opportunè semper hęc prosequenda sunt, opportunitas quandoquidem id vnum sit, quod in recto, ac tuto administrando remedio negotiũ facessere consueuerit. Vt opportunè ergo euacuatio p phlebothomiam (ab hac enim nobis inchoandus est sermo) celebretur, proprium, congruumque sibi tempus determinandum est, quo illa suo non frustretur fine. Itaque tunc illa iure celebrabitur, cum eam humorum è uenis deturbandorum exundãs

copia indicabit, necnon etiam cum eandem uires præsentes, atque futuræ toleraturæ sint, adeo quod tũc opportunè duntaxat desiderata euacuatio per phlebothomiam fiat, cum hæc duo præsertim in vnum aptè consenserint. Si quod autem morbi tempus est, quo duo hęc in unum cõspirent, ipsum maximè morbi principium est. Eo quãdoquidem tum causa antecedens, sua præsertim copia, vigeat, quoniam adhuc illius expulsum, dissipatumvè, nihil sit, & quod maximè facit, euacuationi tunc per phlebothomiam, illa propriè accommodatur, quippè ut plurimum tunc cruda sint omnia, necdum innati coquentis caloris vi superata, certisq; uasorũ sedibus segregata, sed potius bonis, ac utilibus succis per vniuersam venarum seriem mixta, & confusa sint, vt ob id aperta vena, ex ea promiscuè exeat quod peccat. Tum similiter vires, eo morbi tempore, firmæ sint, & constantes, quia morbi seuitie nondum labefactatæ sint, quod nondum sæpius repetitum morbi impetum senserint, perinde non admodum ijs dissimiles sint, quæ pridem erant integra valetudine. Vnde licet ex euacuatione per id temporis, quodammodo labefactentur, attamen noxiorum humorum pondere deonoratæ, facillimè priorem statum adipiscuntur, quod per reliqua morbi tempora lacessitæ, instaurationi propriæ difficilè incumbant; si quo igitur morbi tempore, ipso maximè principio, atque, si morbus præceps fuerit, qnantò citius, ho-

ra

ra tamen, si fieri liceat, maioris quietis, qua scilicet æger impetu morbi minus affligitur, ne tunc perperam natura à resistentia retrahatur, ægerque ipse valentius affligatur, hoc præsidij genus vtile, & opportunum est. Hoc enim pacto quicquid morbi in posterum gignendum est, sublata antecedentis causæ copia, quæ quandocunque uigeat deterius semper malum facit, prohiberi certum est, ut deinceps quod iam genitum, & procreatum est, deposito quasi onere, natura euincat, & profliget. At ob id rationi minimè aduersum est, quod tempore etiam augmenti, conueniens phlebothomia celebretur, quandoquidem non rarò contingat, vigente humoris peccantis copia, vires per initia phlebothomiam non ferre, quoniam tunc illę, licet constantes, impeditæ tamen fortaßè sint, vel quod spõtè aliquid ab ipsismet vtiliter moliatur, à quo per phlebothomiæ opus illæ neutiquam distrahendæ sunt, vel quod eisdem potius alicundè uiolenter aliquid imponatur, ex quo ultrò laborem non tolerent, nisi fortaßè phlebothomia tunc administrata, illimet quod spontè molitur apertè foueret, aut illi quod uiolenter imponitur, utiliter aduersaretur, quo certè casu perperam uacuatio denegatur. Quare posito per initia, propter impedimentum, nullo modo phlebothomiam celebrari potuisse, nemini dubium quin persistente humoris uacuandi copia, talis uacuatio

omninò per morbi augmentum imperanda sit, hoc uno saltem exemplo naturæ, quæ utiliter etiã, procedente tempore, exuberãtem humorem è venis per hemoragiam pellit, & sanè id ex eo maximè tentandum, quod adhuc per augmentum morbi, vires quadantenus licet afflictæ, nondum valdè tamen diuturnitate morbi collapsæ fuerint, sed adhuc persistant, vigeantque satis, integritati propriæ quodámodo sese restituturæ. In statu autem morbi, antecedentis causæ occasione, à phlebothomia necessariò abstinendum est, quod tunc illa & inutilis, & noxia, censeatur. Inutilis quidem, ex quo humor antecedens morbi causa, túc iam summum sui maleficij attigerit, nec ultrò con iunctam causam augere, fouereve, aptus natus sit, omninò ergo frustra eius tentaretur euacuatio, posteaquam ille negotium facessit nullum, cuius occasione phlebothomiam imperamus. Noxia autem ea semper futura est, ex quo tunc vires morbi vigore, & impetu lacessitæ, per eam summoperè labefactarentur. Insuper, cum tunc in euincendo morbo illæ potissimum sint intentæ, meritò ne à suo auertantur munere, & in deterius morbus abeat, ab omni generoso præsidio abstinendum est, nisi quid fortasse de nouo contingens, valdeque urgens, ex se illud omninò desideraret; etenim cum morte læsio sit tolerabilior, uacuatio ideo tunc, extremo quasi extremum, cum uirium manifesto dispendio etiam administratur, quod interdum

terdum potius remedium tentandum sit periculosum, quàm permittendum, vt sine spe æger intereat. Et hæc etiam declinante iam malo obseruanda sunt, nisi enim tunc nouum quid præter naturam emergat, quod certam ob causam phlebothomiam exoptet, sine dubio semper (dum occasione solum antecedentis causæ phlebothomia imperetur) inutilis ea, & pernitiosa est. Inutilis porrò, quod antecedēs causa tunc prorsus esse desierit, quæ vlterius coniunctam causam augeat, foueatvè; quinimmo experimento certi simus, coniunctam causam tunc naturę beneficio deuictam ita, superatamque esse, ut morbum deinceps nullo modo factura sit: ergo & cessasse antecedentem necesse est, à qua coniuncta dependet; vanum itaque opus tunc phlebothomia est, cum occasio vsus illius penitus esse cessarit. Pernitiosum autem velimus nolimus tunc etiam opus censendū, præsertim, quod per ea tempora bonum duntaxat sanguinem reficiendo corpori destinatum, prauo succo relicto, euacuaret. Iam enim humor qui peccabat, morbumque coniunctè faciebat, naturæ fauore, tunc superatus, & coctus cum sit, insimul etiam à bono sanguine separatur, ad certasq; ductuum fores quasi transmissus, inde tandem aliquando spontè, vel arte, expulsurus, non amplius ipsi vniuersæ sanguinis massæ confunditur, vt perindè reseratione uenarum, per quam indifferenter exit, quod tota massa continetur, foras ille

 cum

cum ſanguine fluere aptus ſit. Itaque tunc phlebothomia imperata, inutili humore relicto, quod utile ſolum eſt, maximo ægri damno, foras educeret. Huic uerò accedit deterius quid, namque humoribus ſic ſe habentibus, ſi phlebothomia celebraretur, agitatione fortaſsè quadam, inutile quod ui naturæ confectũ, ſuperatumq; eſt, & à bono ſecretum, iterum ipſi bono permiſceretur, hoc inquinaret, omnia confonderet, naturęque molitionem optimam interpellaret.

Sed ad hoc, ut euacuatio, quam per pharmacum aduerſus antecedentem morbi cauſam uniuerſim celebrari iuſſimus, nobis per requiſitam opportunitatem ſuccedat, animaduertẽdum inprimis eſt, opportunè tunc cauſam morbi antecedentem per pharmacum pelli, cum ea potiſſimũ urgeat, perindeq; pellenda indicetur; ſed & cum inſimul hoc ipſum pulſionis opus pharmaco perpetrandum tolleretur. Vrget ſanè ſtatim ipſo morbi principio, quando per id temporis ſemper, ſi quo alio, ex antecedenti morbi cauſa, ipſa coniuncta, unà cũ morbo, oriri uideatur; reliquis enim temporibus, quibus morbus ad factum eſſe magis accedit, ut coniuncta cauſa urgentior eſt, ita ferè antecedens ipſa depreſſior. Atqui, ne interea uacuationis eiuſdem tolerantia adſit, rationabiliter æſtimatur, cum tum ex parte uirtutis pellẽtis, robur ſufficiens, ac promptitudo adſit, tum ex parte humoris peccantis, ad ipſam uacuationem habilitas, & diſpoſitio præſtò

fit,

ſit,tum deniq; cùm uiarum, ſeu ductuũ, per quos facienda uacuatio eſt,amoto omni impedimento, deſiderabilis aderit aptitudo. Etenim, uacuatio hæc per pharmacum (quod tamen apprimè congruat) celebranda, & irritante illo, vt diximus, & pellenti facultate,in id quod noxium eſt, excitata, celebratur. Vnde primum ad tolerandũ pharmaci impetum, robur debitũ in viribus eſſe debet, nec vniuerſim quidẽ tantũ, ſed particulatim quoque, earum præſertim partiú habita ratione, quæ operi cóficiendo bellè deſeruiunt, ne ſubinde illis labefactatis(veluti aliàs demonſtrauimus)æger morbo ſuccumbat,at vires vniuerſim per morborũ initia (particulatim verò fortè non item) firmiores ſemper, conſtantioresq́, ſunt, nec admodum ijs diſſimiles,quæ pridem erant integra ualetudine, puta quod impetu morbi adhuc nondũ ita laceſſitę,afflictęq; ſint,ut poſtea reliquis morbi tẽporibus eſſe conſueſcũt. Si quo ergo morbi tẽpore antecedẽtis humoris euacuatio per pharmacũ deſideratur,ipſo maximè principio vtiliter,& commodè toleratur. Sed quamquã ferè ſemper tũc tpis tales uires ſunt, nõ ſemper tñ tũc ipſę vnà cũ pharmaco,ad obeundum expulſionis opus,promptę,paratęvè ſunt,poſteaquam ſolú peracta coctione, expulſio locũ habeat,nec vſquã adhuc crudis exiſtentibus ſuccis, licet vtiliter naturam ad ſpontè quoduis pellẽdum irritare. Verum cũ in humoribus cruditas duplex ſit,vna ſcilicet propria,quæ illis ipſis ineſt,dum ab

assumpto pastu parum distantes, certisque nostri corporis vasis consistentes, inibi caloris coquentis ope, plenam confectionem, elaborationemvè, ad perfectam usque trāsmutationem in sanguinem, nutritivè demum substātiam, expectant. Cui cruditati, coctio ea, quæ propria est, meritissimè aduersatur, quatenus puta insitus nobis calor, facultatis naturalis beneficio, in eosdem humores insurgēs, eousque bellè conficiens, iuxta subiectæ materiæ varietatem, facit, vt ijdem partim in optimi alimenti substantiam, vel in illam demum nutriti, deligantur, permutenturque, partim verò excrementitij, inutilesque, & virtutis pellentis ui, omninò reijciendi iudicentur, tandem aliquando opportunè expurgandi. Altera autem cruditas impropria est, quæ tum excrementitijs, tum alimentitijs humoribus sæpè inest, dum hi nempè debitam ita propriȩ constitutionis conditionem, seu simetriā, vel primis, vel secundis, vel demum alijs qualitatibus, prætergrediantur, ut naturæ ipsi iam molesti euaserint, & noxij. Cui similiter cruditati, impropria aduersatur coctio, per quam ipsemet insitus calor, vel per se, dum optimum quoduis molitur in nobis, vel arte adiutus, eosdem ita humores alterat, corrigitque, & in modum redigit, ut aut hi pristinæ restituantur simetriæ, aut vbi iam modum nimis ad corruptionem penè excesserint, in quid saltem minus noxium, & magis amicum reducantur. Cum inquam res ita se habeat,

beat,

beat, licet per morborum initia, dum antecedentem causam pellimus, cruditas semper vigeat, qa tunc scilicet antecedens causa ita à recto iam deuiet, ut mox in coniunctam sit permutatura; non quælibet attamen antecedentis humoris cruditas, vacuationi per pharmacum aduersa est, nec quæuis semper, ante euacuationem huiusmodi, coctio est expectanda, ita ut nunquam per initia morborum opportunè pharmaco vti concessum videatur. Etenim verissimum est, coctionem propriè dictam omnem, à natura factam, expurgationem antecedere, quando certi simus, sola excrementa expurgari, quæ sanè nusquam excrementi ratione habent, antequàm eiusdem propriæ coctionis iudicium perfectè sit celebratum; adeo quod si antecedens morbi causa, humor sit sua natura vtilis, & alimentitius, qui mox extraneã adeptus sit conditionem, per quam à iusta distet simetria, vt crudus saltem impropriè veniat appellandus, quia inquam sensim per partes degener factus, morbum iam fouere aptus est, quoniam nondum per morbi eiusdem initia, ille ita distat ab ea, quin cum eadem magnam etiam habeat similitudinem, iure tunc sub iudice adhuc stat, necdum vel pristinæ integritati, vt retineatur, restitutus est; nec minus per coctionem, excrementitius (siquidem tantus præcesserit excessus) vt expellatur, iudicatus est; quam ob rem perperam, & inutiliter, huiuscemodi antecedenti humore ita se habenti, expul-

trix

trix facultas in eum per id temporis pharmacoirritabitur.

De concoctione verò, cruditateve è antecedentis humoris impropria, alia habenda ratio est, quoniã etsi coctio, etiã impropria, faciliore, feliciorem q; reddat expurgationẽ, interea nihilominus cruditas impropria expurgationem pharmaco irritatam minimè impedit; nisi tñ ea imparatum purgationi humorem omninò reddat. Quippè humor quamquam excrementitius, coctionis beneficio, iudicatus, adhuc tñ ille fluidus, & ad expulsionẽ paratus, siue dispositus, esse debet, qñ plerunq; ob alienam inditam qualitatem, per quam ille à iusta simetria decedens, crudus, impropriè nuncupatus, crassus, uiscidusq; adeo sit, quod validius cõsistens, & obherescens, nõ facilè per consuetas angustas uias foras erũpat, in aluumq; profluat, ac licet pharmaco irritanti virtus expultrix in ipsum concitetur, attamen aut difficile, aut impossibile est, ipsum è loco mouere, quod si adnitaris, necessariò uiribus omnibus defatigatis, summũ continget ægrotantibus detrimentũ. Ergo ne per suam cruditatem, crassus ille, uiscidus, ad uacuationemque impeditus, vel mauis adhuc tenuis, fluidus, promptusq; sit, tũ ex propria humoris specie multifariam alibi demonstrata, tũ ex motu, & effectis prænoscendũ. Atque posito humoris huiusmodi pharmaco deturbaturi consistentiã per initia morborum tenuem esse, vel saltem mediocrem (vt possibile est) tunc facilè, tutò,

tò, atque iocundè, eius deturbatio, seu demolitio per pharmacum assequetur. At, si illi crassities, uisciditasq; insit, talis ea minor expectabitur. Atqui prçter aptam humorum purgandorum dispositionem, ductus adhuc uacuationi moliendæ commu nes omnes, per ipsa morborum initia, liberi esse debent, patentesque, vt commodò pharmaco irritanti, & uirtuti expellenti, sint obtemperãtes: quo enim illi magis tales, eo generosior erit expulsio, quo autem minus, eo semper parcior. Hãc autem uiarum, seu ductuum conditionẽ, tum morbi species, mos, atq; progressus, vnà cũ simptomatibus, morbum, & causam sequentibus, in determinato habitu corporis, indicant; tum præincipientiũ causarum antecedentem ipsam causam parturiẽtium occasio, satis apertam facit. Sanè verò hoc, tũ uiarum, tum humorum, alterutriusvè impedimentũ, potissima causa est, ut per ipsa morborũ initia, ferè nunquam radicitus, omnis morbi fomes, pharmaco potenti, extirpetur; quandoquidem ille licet, ut plurimum excrementitius, expulsionique consecratus iam pridem iudicatus humor fuerit, quia attamen tunc vel crassus nimis, & uiscidus est, nec omninò fluidus, aut saltem uiæ, per quas ipsemet inter pellendum transire cogitur, præpeditæ, ac penè constrictæ sunt, hinc fit, ut per ea tempora ab vsu potẽtioris pharmaci necessariò abstinẽdum uideatur, ne tunc fortasè repentim vehementius humor cõcitatus, pernitiosa ęgri cõcussione in ipso

consistat

consistat itinere, seu potius iter impeditum inueniens, alio impetu ruat, & detrimentum aliquod grauius præter spem inferat. Attamen pharmacorum per secessum purgãtium duplex pręcipuus ordo est, quippè ex his potentiora aliqua sint, & benigniora aliqua, adeo quod licet potentiora tũc periculosa, ab vsu nihilominus benignioris abstinere nequaquã oportet, ex eo, quoniã nihil noxij suspicãdum, quin potius contra, quæ fortasse deest humorum dispositio, ac viarum reseratio, ea iam per ipsum quadantenus præstò est, vt quamuis interea humoris omnimoda vacuatio speranda non sit, speranda saltem quæ valdè sit profutura, per quam inquam natura, quasi leuata sarcina, promptius supra reliquum sit valitura, ne puta coniuncta morbi causa vlterius crescat. Quomodo verò illud tanta præstet, sic explicandum. Posteaquam ventriculo assumptum continetur, primum caloris inditi ope calefit, atteriturque, vt eius tandem tacita facultas nobis inimica, solutis quasi vinculis exurgens proferat uires suas, & quamquam interea pharmacum maiori sui parte subsistit in ventre, eius attamen tenuior quædam portio irrepit per vias consuetas in corpus, & quod crassum, viscidumque obhęrescens attingit, illud acri qualitate quadam, attenuat, detergit, & omniquaque fluidum reddit, reseratis insimul ductibus, per quos idipsum mox est remeaturum. Atque ita vnico actu duplex opus assequitur, virtutẽ nempè
ipsam

ipſam ad noxium corpore contentum foras expellendum irritat, & humores attenuans, ductus etiã communes non paucos, magno ægri vſu, aperit; quod equidem non omni pharmaco, ſed illi duntaxat (& ſanè non ſemel adminiſtrato) conceſſum eſt, quod in mediocrium ordine cõtinetur; quandoquidem malignum, ac potens, & quod pernitioſa, nobisque à tota ſubſtantia infenſa nimis poteſtate donatum eſt, nunquã è ventriculo in corpus ſubeat, ſed vix patefactum, cum vltrò ferri nõ poſſit, ab expellenti illico facultate, totum, viribus totis, foras excutitur. Atqui, quod benignum eſt illud pluribus ſui partibus omne peruadit corpus, vel uno vrinæ argumento, quæ illius odorem, coloremque paſſim repręſentat. Et de antecedentis cauſæ artificioſa euacuatione ſatis.

RESTAT SPONTANEA CAVSÆ antecedentis euacuatio, in qua examinandum eſt, ne ea talis, tanta, ſtatoq; tempore, adueniat. CAP. IX.

IAM de ſpontanea antecedẽtis cauſæ morbi euacuatione, quæ nempè citra artem, prioribus morbi temporibus, naturę impulſu, violento tamen, fit, animaduertenda inter curandum ſunt non pauca. Siquidem naturam, tum multitudine, tum malitia humorum,

premi non rarò per morbos contingit, atq; ita eademmet, tanto onere pręssa, violento quodam impetu, intempestiuè subleuari, per manifestam uacuationem cogitur, tum porrò hemoragia, tum purgatione, ut experimur; illa verò, quæcunque sit, quoniam exitu vario semper obseruetur, ut inquam interdum utilis, & plerunque inutiilis esse consueuerit; propterea sanè ab hemoragia, hoc est sanguinis eruptione spontè facta, sumpto principio; an iure ea talis censenda sit, qualis meritò non permittenda solum, sed adhuc illi fauere, aut eam quoque perficere, quoties ab inçępto desierit utile sit futurum; an contra potius auertenda, & illi tanquam inutili, ac noxiæ, obuiam ire necessariú sit, animaduertendum diligenter. Quam ob rem posito ægrum inter curandum, hemoragia tentari, ut utilitas, uel inutilitas eius sit conspicua, propter quam inquam, eam uel intercipere, uel mauis ex arte permittere operæ pretium sit; utique præ cæteris sanguinis qualitas expendenda est; an puta bonus solum sanguis; an maiori ex parte malus; qui antecedentis causæ naturam sapiat, per eam foras erumpat, idq́ue potissimum ex substantia, & accidentibus eius. Substantia sanè, si non ęquè similis fuerit illi, cuius per sanitatem sæpè violenta effusio est, sed in multis omninò diuersa, quod uel tenuior, uel crassior, aut uiscidior est. Verum accidentibus, si magis, minusvè, ab eodem differat, in colore puta, quia albior, flauior, uiridior, nigrior,

grior, alteriusvè alieni coloris, percipiatur. In odore verò, quia interdum etiam fęteat; & in reliquis demũ qualitatibus à bonitate longius distet. Namque tunc, vt hemoragia profutura, minimeq; nocitura, quoniam scilicet certa antecedentis causæ demolitio censeatur, ita ea non supprimendà, sed permittenda, quinimmo, si fieri possit, ex arte illam fortasse mancam irritare opus est, quousque onus sufficienter natura deposuerit. At si contrarium obseruetur, sanguinem videlicet omniquaque sanum apparere, & cum optimo omni ex parte consentire; nec pletoriæ aliqua conspicua inditia sint, profectò hemoragia tunc perperam est, & omnibus ingenijs supprimẽda (quamquam id prudenter peragendum, ne repentim repressus impetus, mox in partem aliam nocenter decumbat) quippè ea tunc, malo succo relicto, ipsum duntaxat bonum sit in summam ægrotantis pernitiem eductura. Ad hæc tamen obseruãdum etiã, an ne per loca conferentia eadem met hemoragia celebretur, hoc est, ex venis, quæ vasis maioribus cõsentiant, cũ inibi humor peccãs, cõiunctæ causę fomes, maximè resideat: si enim alibi quam ibi resideret, vt phlebothomia tunc vana esset, ita hemoragiã, vt inutilem supprimere oporteret. Et licet venæ quæ exiles sunt, eisdem venis maioribus euidẽter conectãtur, vt facilè multitudo inibi exundans etiam minuatur, attamen quoniam illæ à maioribus alijs, in quibus residet quod peccat,

longè valdè distant, difficile ideo proprium morbi fomitem euomunt, nisi fortasse magnam boni succi copiam foras effunderent, quod cum nō nisi per summam viriū dissolutionem contingat, ideo per has venas hemoragia inutilis est, & noxia, ideoque supprimenda; per venas autem euidentes, & latas, vtilior, atque securior, & permittenda; hæ quando proximè è vena caua, quæ una, secundæ corporis regionis, eaque præcipua, impuritatis sedes est, perueniente, per eas idcirco quod pridem copiosè præter naturam congestum inibi fuerat, affluenter ita, & vtiliter, spontè effluit, vt ferè dein artificiosa sanguinis missio non sit necessaria. Vtrum verò, quod inutile, & noxium est, in sponte facta hemoragia foras sufficienter eruperit, ex vna quidem peccantis humoris præcognita quantitate facilè conijcitur, cuius plerunque per hemoragiam tanta illius vacuatur copia, quanta illi saltem minuendæ sat esse potest. Virium tamen præsentium, & futurarum, iuxta alibi expressas notas; interim supposita tolerantia; quippè quod tunc simul cum malo, boni sanguinis quantitas exhauriatur, vnde non parua virium sequatur dissolutio. Quousque ideo tunc vires tulerint, eousque hæc spontanea hemoragia permittenda est; namque si excesserit, prudenter supprimenda, veluti si exilis, & parua sit, ea autem per vias idoneas cœperit, vt tandem integra fiat (nisi virium præsens, futurusvè languor, aut aliud

quid impediat) vlterius irritanda, solicitandaque est, præsertim si adhuc phlebothomia necessaria iudicetur, nec dum iam pridem fuerit ex arte instituta, nec tempus administrationis eius præterierit. Solicitatur autem, vel per easdem venas, si per has humoris peccantis copia commodè fit demolitura, vel per illis vicarias, & consentientes, quales sine difficultate docet anatomes.

Cæterum, quod ad eiusdem spontaneæ hemoragiæ opportunitatem spectat, cũ per morborum initia, ad statum vsque, antecedens morbi causa vigeat, simulatque coniunctam morbi causam foueat, adaugeatque, veluti deinceps à statu desinit, nec vlterius proficiscitur malum, imò paulò post per declinationem euanescit, vtique si per ea tempora, ex natura quomodolibet irritata, venis reseratis, hemoragia spontè fiat, rationabile est, cæteris consentientibus, illam posse, causam antecedentem, vtpotè præsentem, magna ægri vtilitate, diminuere, per eam enim, quasi onere leuata naturav; alentius potest supra residuum, perindeque credibile est, hemoragiam tunc vtilem posse esse futuram. Post statum verò, si ea fortè contingat, equidem, nisi ex retentionis debilitate, magno ægri damno, fiat, quo casu semper ad reprimentia confugiendum auxilia, ne declinatio, quæ alioqui per morbi victoriam censebatur vera, iam per aduentantis virtutis impotentiam, falsa sit; nisi inquam, hac vna occasione tunc hemoragia con-

tingat; alia certè rarissimè obseruatur. Neque credendum, etiam per morbi inclinationem, hemoragiam vtilem esse posse, quia fortasse morbi coniunctam causam, in venis residentem, vtiliter tunc, quasi via conuenienti, sit extirpatura; quoniam verissimum est, integrè celebrata coctione, cõiunctam causam ab omni vtili succo esse secretam, iamque solam, virtute expellenti succo bono relicto, expurgandam, & propterea credibile nunquam vtile fore, occasione vacuationis causæ coniunctæ, hemoragiam in declinatione morbi apparere, cum facultas expellens tunc spontè, & naturaliter insurgens aduersus solam eam, vijs consuetis, nec penitus alijs, insurgat, adeo quod si insimul sanguinem bonum effunderet, id omninò perperam, & præter naturam esset.

Sequitur spontè factam hemorogiam, vacuatio, quam spõtè etiam per secessum, per vomitum, per sudores, & communibus demum alijs vijs, nõ raro natura ipsa, violenti impetu suo, qualitate scilicet, quantitateque antecedentis causæ morbi irritata, molitur, quæ inquam vacuationis illius, quæ per pharmacum tentari solet, vicaria sæpè est. Quapropter ne ea semper talis, ac tanta sit, qualis, & quanta, eiusdem saltem antecedentis causæ morbi minuendæ occasione, desideratur; & ne insuper opportunè facta censenda sit, vt verè illi, quæ per pharmacium ipsis morbi initijs, facit Medicus, ex æquo sit responsura, statim ac

apparuerit diligenter obseruanda est. Etenim nisi ex retinentis facultatis defectu, puta cum citra vim vllam, ferèque insensibiliter, non semel, sed sæpius, magno comitante languore, contingat, quo casu, ne longius, summo ægri damno, perseueret, ei semper occurrendum est. Sanè aliàs vtilis, & proficua æstimabitur, si ea ipsa tamen talis fuerit, qualem dubioprocul esse decet, hoc est humorem, qui antecedentis causæ rationem habet, per vias idoneas, euacuantem. Talis autem est, si humor ipse peccans sese exeuntem ostendat, & per ductus potissimum, in vasa causam antecedentem continentia, terminantes. Vasa autē hæc, vel primæ, vel secundæ regiones sunt, quæ, vt aliàs diximus, per secessum inprimis, ac vomitum, dein per vrinas, atque sudores, peccantem humorem effundunt, etsi inter hæc, quæ in secessum terminantur, locum primum obtineant, hac quoniam via humor peccans generosius expurgetur, per vniuersi autem poros, & renes ipsos, parcius. Contra nusquam talis spontè facta vacuatio erit, si nec peccantem humorem expulerit, & vel saltem per vias ineptas, quod euidens ęgrotantis detrimentū ostendit, at potissimum cū non euidenter, sed latenter, nec foras, sed intro, peccantem humorē, è loco proprio, in aliū trāsferat, quod prioris quidē mali leuamine certò fit, attn̄ alterius sępè deterioris, pessimè ęgrū affligentis occasione manifesta, cōtingit, quod vtique, si liceat, semper fere

auertendum, & intercipiendum est. Ad hæc ne purgatio huiusmodi tanta sit, quanta verè sat est, hoc est, si non omnem, magnam saltem antecedentis causæ partem, eamque mediocri impetu demat, obseruandum accuratè, & quidem ex præuijs copiam humoris peccantis indicantibus coniecturis. Atqui magis ne illa, quantacumque sit, toleretur à viribus, accuratius attendendum, ita vt hæ ex ea nusquam adeo frangantur, quod cum deinceps longius dimicaturæ sint, tunc licet defatigatæ, mox tamen refici, instaurarique facilè possint. Namque vacuatio hæc quando tanta obseruetur, quanta vires, euidenti ægri periculo, valdè dissipatura videatur, ea certè, si nō integrè, ex parte saltem (ne fortè humoris repentini facta repressione, deteriori tunc damno, æger afficiatur) appositis ingenijs, intercipienda est, aut solum ab impetu retardanda, vt quod breui, sed nocenter, facturum esset, longius, refectis viribus, vtiliter præstet. At si eam vires commodè ferre credantur, tunc non permittenda solum, verum quoque (nisi quid impediat, atqui vrgeat humorum copia, malitiave) leniter eo irritanda, per eosdemq; ductus, placidè, ex arte quodammodo solicitanda est, quo, iuxta præcedentes vrgentis necessitatis coniecturas, illa quadantenus optatæ diminutioni satisfaciat. Examinandum adhuc tamen ne illa opportunè ita facta sit, vt perinde vtilis, proficuaque adeo sit futura, quod meritò curationi

plurimum faciat. Sanè omnibus morbi temporibus eam aliquando in ægro obseruare solemus, occasione tamen antecedentis causæ, de qua nunc, opportunè tunc ipsa spontè fit; cum tuto, & cito, causam antecedentem ipsam, ne vltrò causam coniunctam augeat, depopuletur. Hoc certè, vt plurimum per initia morborum appositè euenit, quibus tum humor antecedens valentius vrget, tum demum virtus ipsa viget, robustaque satis est, parum ab illa per sanitatem diuersa. Quare quando per malorum initia hæc spontè facta purgatio obseruetur, semper eam occasione antecedentis causæ opportunè tentari opinandũ est. Et quamquam toto etiam morbi augmẽto, ipsa antecedens causa viget, illa quippè ad statum vsque coniunctam causam foueat, augeatque, quod nihilominus interim ad eundem statum vsque, magis, ac magis, illa deficiens, minus, ac minus facescat negotium, hinc est, ut quantò citius euacuatio huiusmodi celebretur, tantò melius, fęliciusque, per illam finis intentus assequetur. Post hæc autem non negligendæ vacuationes illæ sunt, quæ etiã antecedentis causæ gratia, ipsis morborum initijs, per vrinã, atque sudorem, spontè, & sine arte, fiunt, quoniam vijs hisce, natura, per id temporis, onus quo grauius premitur, fęlicissimè plerumq; deponat. Vnde tunc, vt præsidia, quibus irritetur opus, non conueniunt, ita quibus penitus intercipiatur, pernitiosa sunt omnia; diligenter verò duntaxat auer-

tendus excessus, qui vel multis utiliter peragendis impedimento sit, vel quo vires dissipatæ nimis, vltrò morbum, & quę futura sunt multa ferre minimè valeant.

ARTIFICIOSA CONIVNCTÆ causę demolitio explicatur, atqui primum, quatenus, ne vltrò ex antecedenti crescat, intercipiatur. CAP. X.

T quidem causæ antecedentis abolendæ, artificium tale est, quale hactenus docebam, causam modo coniunctam, quatenus ex arte permissum fuerit, extirpare, doceamus oportet. Porrò autem ea cum ex antecedenti oriatur, foueaturque, sicuti antecedens ex procatharticis, seu præincipientibus fit, & conseruatur, atque inter causandum morbum, hæc vt illa, simili ferè progressu, gerat sese, nempè quod primum incipiat, demum verò facta persistat, sanè meritò inter curandum, quoniam vtraque non quatenus fit solum, sed quatenus stat, ita abolenda est, vt non tantum illius, quod morbi factum est, dissipetur, sed prætereà ne vltrò inceptum progrediatur, intercipiatur omninò; ideo postquam id de antecedenti causa hactenus accuratè factum, ex quo tum ipsius extirpandæ ratio diligen-

diligenter explicata, tum demum moderatio prę-incipientium principiorum omnium, vnde illius origo est, demonstrata sit. Rationabiliter iam de causa coniuncta idem agamus est necessarium, quę quamuis ita causam antecedentem consequatur, ut illa sublata, ipsamet vlteriori prorsus caret augmento, insuperque licet ipso statim curationis aggressu, quo primum omnimoda causæ antecedentis destructio architectatur, omne coniunctæ causæ augmentum arceri facilè possit, ut non nisi deinceps, quod illius factum est, dissipandum relinquatur; nihilominus ex quo impossibile est Medico causæ antecedentis partes omnes ab initio simul dissipare, quin adhuc illarum multæ superstent, per quas vlterius coniuncta causa foueatur, & crescat; profectò, vt funditus coniuncta causa hæc, vnà cum reliquo antecedentis, euanescat, modum conseruationis, & originis, vnius ab altera, inprimis animaduertere opus est, eundemque demum, quoad possit, intercipere; etenim quod antecedentis causæ relictum, coniunctæ verò iam pridem factum fuerit, facilius dissipabitur. Oritur autem coniuncta causa ex antecedenti, vt dictum est, quoniam hæc humor peccans est, qui morbo proximè adherescés, ipsummet immediate facit, atque conseruat, quiq; ex tota humorum massa, quęcumq; fuerit, ortũ habet, quatenus ex ea alicubi vltra modũ cumulatus, ac ut propriã quãtitatis, sic qualitatis simetriã pręergressus, tãdẽ vim

infert sanitati. Via itaque qua ille cumulatur, ratio est originis eius, quæ insuper cōmodè intercipitur, sublato omni modo, quo cumulatio fit. Cumulatur autem, vel fluxionis, vel cōgestionis modo. Congestio præter naturam ex humoribus sensim fit, qui alimenti vice, vel ferè, in partem distribuuntur; cuius geminę assignantur causæ. Vna quarum ex parte virtutis est, illius nempè, tum alteratricis, tum expultricis, imbecillitas, siue ex dissolutione ea, siue ex oppressione contigerit. Et altera ex parte humoris, illius videlicet iam distributi, vel qualitatis, vel quantitatis error. Cum enim pars, vel ita uiribus imbecillis prædita sit, ut nec attingentem humorem sibi, in propriam mutare substantiam, nec demum affluentem eum à se longè propellere possit, immo si posset, obstat nihilominus vitij eiusdem impedimentum, siue illud quantitatis, siue qualitatis sit, necessariò quædam præter naturam congestio fit, qua in parte sensim, magis, ac magis, humor accumulatur; qui tandem ipsius morbi principium proprium est. Fluxio verò est humorum incursio concitatior, atque copiosior, quàm parti sit ex vsu, eaque vel humoris fluentis, uiarumque transitus malitia fit, uel partis mandantis occasione, uel partis recipientis defectu contingit. Humor quandoquidem, quantitate, qualitateve peccans, totique, seu parti, cui inest, nimis fortasse molestus, ac ad fluēdum bellè dispositus, vel expellenti virtute inde alio pellitur,

vel cum diu ibidem contineri ille non possit, suo saltem pondere deorsum in subiectas partes tendit; recipitur autem primum (si consuetæ expulsionis viæ potissimũ male se habeant) totius eiusdem parte aliqua, natura, vel casu, debili, & euidenti intemperie laxa, quoniam præ cæteris ea ipsa tunc ad recipiendum parata, nec ad resistendum valida maximè sit, quinimmo, si fortè grauiter langueat, doleatvè quopiam, uel calore afficiatur, si uel unquam, ad recipiẽdum appositior est, ad eam quippè tunc humores attracti necessariò confluãt, attamen ubi meatuum ductus faciles, paratosque, & decliuitatem addas, maiorem, ac faciliorem etiam fluxum inuenies.

Cæterum, vtrum congestione, uel fluxione, cumulatio ipsa fiat, non ita facilè ab omnibus percipitur, quando vtriusuis radix, & origo, obscura satis uideatur. Si tamen antecedentis humoris speciem, qualitatemvè, quis accuratè expenderit. Si deinde motum & impetum eiusdem diligenter obseruauerit. Et ultimò, si partis recipientis conditionem, ac situm examinauerit, mandantis autem, unde humor ipse habet originem, dispositionem, ac positum, aptè perpenderit, omnem tunc rei agnoscendæ possibilem coniecturam consequetur. Etenim humor qui tenuis, & acris fuerit, quoniam ad fluendum apprimè aptus, ideo si alicubi cumuletur, uerisimile est, fluxione cumulari. Contra, si crassus ille, uiscidus, & lenis extiterit,

conge-

congestione. Præterea, dum repentim, & breui temporis interuallo cumulus fiat, fluxione, cum sensim, & longo tractu solum, per congestionem cumulus adueniat. Id verò etsi in externis facilè satis appareat, attamen in internis hoc difficillimú captu est. Nisi adhuc quis, ex parte recipienti circunspecta, insuper & humoris origine examinata, aliquid vlterius conijciat. Namque si pars ipsa recipiés eo corporis situ fiet, cui superemineat alia, quæ pridem præter naturam succis oppressa, demum vel quia ualidior, vel quia præstantior sit, & ad longius retinendum ineptior, ideo onus suum deponat, & in hanc illam recipientem immittat, seu descendere sinat, tum quia ad recipiendum, ob inditam dispositionem aliquam, sit maximè prompta, tum quia ad expellendú quod superest, eandem ob causam, impotens est; sanè tunc fluxione cumulationem euenisse credibile est. Non autem si pars alio situ steterit, & adhuc modis omnibus illa ad recipiendum, & retinendum parata fuerit, nec humoris qualitas, nec motus, aliud indicauerit; tunc quoniam potius verisimilius sit, per congestionem, ex humore antecedentis causæ morbi rationem habente, coniunctam causam cumulari.

Ergo re vtcumque se habenti, vt omnis cumulatio arceatur, quælibet tum congestionis, tum fluxionis occasio abolenda est. A cumulatione verò per fluxionem effecta, puta quæ ut plurimum,

contin-

contingit, sumpto principio, illud potissimum animaduertemus, eam ob multiplicem sui occasionem, non nisi difficile, & vario remediorum visu, tractuque temporis solum, arceri consuesse. adeo quod sæpè etiam contingat, dum causis, vel occasionibus eius, obuiam itur, interea ex solo fluxionis vigente impetu, ipsam coniunctæ causæ cumulationem augeri. Quare vtrumque, si liceat, vna præstare opus est, hoc est, & occasioni ipsi aduersari, & insimul impetum fluxionis, pro posse, intercipere; uel si hic plurimum vigeat, occasione ipsa, uel causa postposita, reuulsione arcendus impetus est, causa dein, seu occasio eius, quomodolibet dissipanda. Est porrò reuulsio, illabentis, & fluentis humoris, in contrarium tractus, in contrarium scilicet, quatenus in proprium ille, ex quo discessit, fontem, retractione, reuertitur. Fons autem, à quo fluens humor prouenit, & in quem, vel quem versus, per reuulsionem retrahitur, multiplex esse potest; alius quidem communis, alius autem penè proprius. Communis fons duplex esse videtur, tum videlicet prima, tum secunda corporis regio, ubi, ut aliàs diximus, humor antecedentis causæ rationem habens, qualiscumque fuerit, continetur, & quamquam duplex regio hæc vniuersum complectitur corpus, vt nullibi locorū certus humoris fons esse uideatur, nihilominus nos maiora regionis vtriusq; vasa, præ alijs omnibus, statuimus fontem, puta secundæ, uenā cauā,

& pri-

& primæ, mesenterium, quod his potissimum locis, humor, quasi in fonte, copiosior contineatur. Proprius autem fons est, pars certa nostri quæpiã, à qua in partem sæpè aliquam ruit quod morbum facit, pars inquam afflictæ ipsi bellè conueniens, consentiensvè, in quam plerunque, ex communi fonte congeritur, quod demum ruit in aliã, quam vtique determinatam cuiusque decernere hic locus non patitur. Vtcunque verò sit, profectò dum antecedentis humoris, in coniunctã causam morbi, fluore decumbentis, impetum, reuulsione, impedire tentemus, necessariò ad fontem proprium semper illum reuocabimus. Etsi cautione hic dignum videatur, non in omni morbo reuulsionem ex arte semper imperare oportere, quando sæpè contingat, ægrum ualdè hoc ipso vndecunque facto fluore subleuari, quia iam fortassè humor, quicunque sit, ex nobiliori loco in ignobilem, vel etiam in proprium emunctorium transferatur, ubi morbũ excitari nouum melius est, quàm deterius malum nobiliori loco fieri, atque tunc profectò reuulsio semper noxia est, secus autem re se habenti, necessaria, & meritò præscribenda. Ea itaque duplici succedet modo, per euacuationem inquam cum attractione, & per attractionem sine euacuatione. Primo sanè modo reuulsio fit, si fontis, unde humor emanat, manifesta, & generosa tentetur euacuatio, ita ut fons ipse exinaniatur: tunc etenim non dubitandum, quin verus,

constans

constans & ualidus succedat fluoris regressus, qui reuulsio est, quippè tunc vel exinanito fonte, ut continuatum contentorum ęquilibrium ubique adsit, riuuli fortasse turgidi, in ipsum omninò recurrent, ob quem postea recursum, uelit nolit, per partem post partem, reuulsio fit, uel saltem per diminutam humoris copiam, sedato turgescentis fontis impetu, fluor ulterius intercipitur. Quamquam, ut res ad uotum succedat, tum alia prorsus uia, ab ea per quam fluor in partem fit, tentanda uacuatio est, per eandem etenim semper, quomodocunque euacuatio fieret, concitatior fluor euaderet; tum quæ (ut opus citius, generosiusq; contingat) proximior fonti, & amplior, si liceat, deligenda, quoniam arctior, & remotior, idem licet præstet, præstat tamen segnius, & imperfectius. Atqui opus hoc quibusnā instrumentis assequatur, siquidem fluoris fontem corporis nostri primam, secundamvè regionem dixerimus, sanè posteaquam pharmacia ualenter, tum primam, tum secundam ipsam regionem euacuat; phlebothomia uerò saltem secundam, meritò quæstione dignum uideretur, utrum ex his unum, alterumvè, uel utrumque simul, decumbenti causæ antecedenti, ex hac, aut illa regione, tanquam ex fonte, in coniunctam, per fluorem, ut præmittitur, retrahendæ, intercipiendævè, utile magis, magisque cómodum sit futurum. Verum enimuerò, quod iam supra docuerimus, quodnam de phlebotho-

mia,

mia, pharmaciaque, in communibus totius exhauriendis fontibus, prima scilicet, atque secunda corporis regione, deliberandum sit, hic propterea, ubi de reuulsione, per omnimodam horum fontium euacuationem, sermo est, de his illud solum comemorabimus, nempè inter administrandam phlebothomiam, pharmaciamvè, attendendam fluoris occasionem; ea quippè cũ, ut dictum est, uel impetum agitantem humorem, vel simplicem ponderosi humoris decubitum inducat, utique tunc illud nusquam commodum euacuationis instrumentum æstimandum erit, quod fluoris occasionem urgentem uehementius augeat. Pharmacum autem uacuando irritat, mouet, agitat, ideoque fluxioni per agitationem factæ propriissimè fauet, at contra phlebotomia motu compescit, impetum sedat, & cursum intercipit, retrahitque euidentissimè. Quamobrem utrumuis horum, si aliquando commodum instrumentum censeatur, ne tunc pro fluoris occasione cõgruens sit, præmeditandum accuratè est. Cæterum, si fluoris fontem, partem nostri quampiam inprimis esse cognouerimus, eiusque propterea uacuationi, reuulsionis ergo, operam daturi simus, cum tum per Chirurgiam, tum per Pharmaciam, idem facilè consequi valeamus, utique eijsdem, vt supra, habitis precationibus, iam quæ posterius, de causæ coniunctæ narratione, utputa negotio huic apprimè inseruientia, dicturi sumus, attendenda

sunt;

sunt; hoc vno tamen semper seruato, nempè uacuationem partis, post illam totius, iure celebrare oportere. Ita quidem reuulsio per euacuationẽ cum attractione fit, sed quæ citra euacuationẽ, vt quia tunc nec fortassè cõgruam, nec tolerabilem; sed per euidentem attractionem duntaxat, conceditur, multifariã ex arte haberi potest, qñ multifariĩ quoq; attractio habeatur. Et sanè, si dolorosus, molestusvè labor parti cuiuis infligatur, vel saltẽ calor exuberans aliquis eidem, quocumq; medio, impertiatur: tunc enim euidẽter ad partem illam attractio fit, non directè quidem, sed indirectè, quatenus puta dolor, cum tristis sensus tactus sensatio sit, ex tristi sensibili obiecto, vel quod obiecti huiusmodi, veluti qualitas medicamentorum venefica est, rationem habet, exorta. Sensus autem tactus maximã præ omnibus sensibus habeat cum naturalibus facultatibus cõnexionem, vt iure aduersus id obiectum valdè molestum virtus expultrix insurgat, meritò hinc partes alteri dolẽti vicinæ, consentientesvè, quodam quasi impulsu in noxium excitatę, versus ipsum, partemvè dolentẽ, ad expellendũ quod nocet, quodãmodo cõprimũtur, compressioneq; humores ex accidẽti perducũtur illuc, vna alteri debitã portionẽ suggerẽte, ideoq; sequela quadam manifesta, humor, quasi per manus, ad partem dolentem vsque, perducitur: hac enim ratione dolor attrahit. Sed alia ratione calor, namque ille dum nullum dolorem excitet,

ſed calidiatem duntaxat inducat, tunc uel attractricem partis facultatem, ui propria, auget, uel ipſam potius partem, humiditatis, & molliciei inditæ fauore, plurimum laxat, illiusque uaſa maiora, & capaciora reddit, quæ tum continuitatis ſeruandæ, tum euitandi uacui cauſa, uiolenter ad ſe humoris copiam trahunt, ſubinde uerò proximiores partes exinanitæ, etiam à longinquo, alias, atque alias exhauriunt, & ſucceſſiuum humoris motum faciunt; & hac ratione calor ipſe trahit. Quare quodcumque remedium, ex quo uel dolor, uel ſaltem calor, uel uterque ſimul, parti cuipiam impertiatur, illud ad eam attractionem facere uerum eſt. Quamquam attractionem huiuſmodi ad reuellendum tentaturi, ut res ſuccedat appoſitè, ex loco parti recipienti contrario, ab eaque ſatis longe diſtanti, tentare oportet. Contraria Mathematicis ſunt, quæ unius, & eiuſdem rectæ lineæ extrema tenent, ut ſurſum, deorſum, ante, retrovè, ad quæ, qui fiunt motus, contrarij dicuntur. Medicis uerò contraria ſunt, quæ mauis in partium recto fibrarum proceſſu, per quem una alteri palàm communicat, ſatis ſuperque inuicem diſtāt, cumque id rectarum fibrarum beneficio habeatur, (illas ſiquidem trahendo, ut tranſuerſas, expellendo, natura deſtinauit) plus ideo humoris, & expeditius, ab ijs partibus attrahetur, in quas fibrę diriguntur, quam à cæteris eripiatur; tantum enim hæc fibrarum rectitudo ualet, ut, uel per ſe, humore

res, ſponte, promptiori ueluti curſu, rectitudine ſeruata, defluant. Vnde ſi deſideratæ reuulſionis tempore euacuatio quæpiam ſponte ſuperueniat, niſi ex parte, & per ductus è directo oppoſitos, tūc obſeruetur, parum adeo utilis eſt, quod etiam interea (dum uires ferant, & neceſſitas ipſa urgeat) artificioſa alia, ex loco idoneo, molienda ſit, priori intercepta. Quare reuulſionem facturi, hanc nos ſeruabimus rectitudinem. Seruari autem, ut, certis præhabitis coniecturis, appareat, ſocietas quidem partium omnium cum fonte fluoris ex anatome inueſtiganda eſt, adhuc attamen propenſio, atque conſenſus ipſorum, ex iam pridem factis obſeruationibus ſupponendus eſt. Non per quamcumque tamen diſtantiam partis, aptè, atque celeriter, aſſequimur quod cupimus, quoniam vt ex finitimo loco, ſemper, maioris prorītandę fluxionis periculum eſt, ita ex nimis diſtanti, tardè, nimis, & ſegniter conſequimur quod expetimus; reliquum eſt igitur, vt ſatis, ſuperque diſtans locus ſit, vt poſteaquam eo retractus humor fuerit, non niſi ſero, atque difficilè inde recedat, prioris fluoris impetu iterum refluxurus.

Quantum poſt hæc, & quonam vſque facienda reuulſio ſit, neceſſitas eius oſtendit; namque tantum, tamdiuque opus repetendum, quantum quamdiuque fluens humor ſufficienter retrahatur; quippè non vno, ſed multiplici repetito opere, quod fluebat regrediatur, reuellaturque, veluti

certè quis id iam consequutum, à morbi, simpto-
matumq́ue ex fluxione natorum consistentia, faci
lè colliget. Et quamquam tum reuulsione eua-
cuanti, tum alia, quæ citra euidentem habetur eua
cuationem, vt plurimum egeamus, nō vsu tamen
pari vtriusuis habēda ratio est, quonam licet post-
quam semel, bisvè, aut tertio, tētata satis, vnà cum
euacuatione, reuulsio fuerit, non vltrò tamen plu-
ries eadem generosius est prosequenda, vtpote
quam sine dubio vires non sint toleraturæ, sed il-
la duntaxat sufficienter administrata, alterius
rationis alium reuellendi modum, sine vacuatio-
ne (dum ille tamen ex arte vtilis censeatur) prose-
quemur, repetemusq́ue sæpius, & pluries, quo
res desiderata succedat. Interea licet prænoscen-
dum instrumentum sit, illiusq́ue facultas, qua
præstat opus, ne ex vi eius fortasse debili, insuffi-
ciens sit, vel mauis nimia, damnum aliquod in-
ferat præter rationem. Accedat reuellendi op-
portunitas, ne citra hanc nos perperam, & frustra
laboremus, posteaquam non omni morbi tempo-
re reuulsio competat. Namque tunc solum tem-
poris reuulsio idonea est, cum illa maximè requi-
ritur, & toleratur; tunc verò potissimū requiritur,
cum causæ coniunctæ, ex antecedenti, per fluorē,
natæ, augmentū intercipiendum fuerit, quod cer-
tè, vt ab initio morbi, ad statū vsque fit, ita per tem-
pus initij, augmentiq; solum, cōsentanea reuulsio
est; dum tn̄ interea vires ferāt, ut sanè per ea tem-
pora

pora valenter, utplurimum, ferunt, quod vel pa-
rum à seipsis per sanitatem distare videantur. Cæ-
terum, quod duplici nos via reuellamus, euacua-
tione inquam, & attractione, vt dictum est, ideo
dum vtraque permissa sit via, si ne ab utrouis ho-
rum sit opus inchoandum, in his præsertim mor-
bis, qui humorum repletioni succedunt, quis for-
tasse quærat. Meritò respondendum, reuulsionē,
cum euacuatione, priori semper loco, fore tentan-
dam, posteriori autem aliam, quæ citra euacuatio-
nem fit; vigente quoniam adhuc repletione, si ci-
tra præuiam debitam euacuationem reuulsio mo-
liatur, cumulatio quępiam mala, in parte, ad quam
fiet reuulsio, ex patrata attractione, subsequi facilè
posset, ex qua postmodum morbus priori fortè
deterior sit futurus, vel, ut altius saltem, præter
omnem rationem, humor corpori hęreat, vnde,
post alia mala, summo ægri detrimento, ventu-
ra, difficilè è loco moueri, deturbarivè possit, quæ
certè omnia, vt in non repleto corpore, raro con-
tingunt, ita si vacuans reuulsio desiderata præ-
cesserit, impossibile est, vel semel contigisse.
Itaque doctus prudensque Medicus statim ac cau
sam antecedentem mali, vacuatione quapiam,
demere contendit, simul semelque reuulsionis
eiusdem à coniuncta rationem habebit, vt si post-
modum, eiusdem reuulsionis occasione, alijs re-
petitis attractionibus, opus fuerit, ad eas iam tu-
tius accedat.

Reuulsioni iure meritò annectitur occasionis fluoris interceptio, quippè licet ab ipsa reuulsione (dum nihil obsit) inchoanda curatio sit, interea tamen ipsa fluoris occasio nõ negligenda, sed quoad fuerit concessum intercipienda, abolendaque. Quare posito occasiones fluxionis esse tum ex fonte mandanti, tum ex parte recipienti, tum demum ex humore mandato, aut etiam ductibus partis ad partem, per quos missio ipsa fit, sanè his, seruata qualitate, quantitate, & opportunitate, tum operibus, tum instrumentis, occurrendum est. Atque si ex occasionibus vna fuerit humoris malitia, puta quod ille, post multitudinem, tenuitate peccet, ob quam, vel cum frigidus etiam sit, suo solum pondere grauis, infernas partes petat, permeetque ad partem affectam vsque; aut potius cum calidus, & acris existat, ad quocumque fluendum, fiat maximè promptus, fauentibus præsertim ductibus, vt puta patentibus, & fluori omniquaque accommodatis, censendum sine dubio tunc est, incrassare hos primum oportere, verumtamen refrigerandos, si calidi, & acres fuerint, vt calor, & acrimonia, quæ fluoris causa est, obtundatur; calefaciendos autem si frigidi, vt minori ponderositate donentur; cæterum insimul, vt ductus minus fluxioni deseruiant, astringendi, coarctandique sunt. Ita enim inprimis, humoris suo vitio fluentis, vel adhuc fauentibus ductibus, impetus, contrarijs operibus intercipitur, atque hac

ratione etiam, frequentissima cumulationis ex fluxione occasione deficit. Sed quibus instrumentis, hæc nobis assequi concessum sit, vtique ex opere ipso patrando indicatur, siquidem tum regimine victus, tum medicamentis assequamur intentum. Regimine enim victus manutenentur vires, quibus valentibus, certum est omnia, quæ prẹter naturam sunt, in modum redigi meliorem; nam humores, qualescunque fuerint, concoquentis saltem facultatis beneficio, priori, tum primarum, tum secundarum qualitatum, simetriæ restituuntur. Medicamentis verò, præsertim alterantibus, ex arte administratis, præterquam quod naturæ bene operanti opem ferimus non paucam, adhuc sine dubio alteros omninò reddimus humores, alienamque, & prauam illis superadditam conditionem emendamus. Verum, cùm statim per initia morborum hæc à nobis desiderentur, prẹcauendum ideo diligenter, ne tunc aliud quidpiam magis vrgens adsit, quod sufficientem horum remediorum vsum impediat, veluti non rarò multa cõtingũt; at quatenus id vbique fieri valeat, impossibile est vniuersim hic aperire; infra tamen, vbi de humorum causæ coniunctæ rationem habentium purgandorum præparatione erit sermo, explicabuntur huic negotio inseruientia non pauca. Ad hæc autem, si fluoris occasio penes partem quampiã mãdantem extet, vt dictum est, necessariò tunc occasio hæc speciatim ammo-

uenda; ea tamen semper seruata lege, quam supra statuimus obseruandam; nisi scilicet interea pars nobilior cum fuerit, in ignobiliorem, euidenti ægrotantis beneficio, onus deponat. Ammouebitur itaque occasio hæc, quoties eidem inet præcognitę proprium contrarium ex arte administretur. Veluti, si ob partis præsentem repletionem, quæ sua quantitate, vel qualitate illi molesta sit, fluxio fiat, quamprimum, si liceat, repletio sufficienter auferenda; at ne dein ea ibidem vlterius, congestione, fluxioneve, cumulata fuerit, expendendum, vt dum vni consultum malo sit, alteri simul, semelque, vt in multiplici malo fit, iuxta etiam tradenda præcepta, sine ægri damno, consulamus. Vltimo autem, si fluxio, ob partis recipientis vitium aliquod, excitetur, quantò citius vitium illud, suo contrario, abolendum est. Vitium autem hoc, cuius occasione pars languet, & debilis est, multiplex esse potest, vt plurimum tamen, deprauata partis constitutio, illius origo, & principium est, quæ porrò licet tam dissimilaribus, quàm similaribus partibus accidat, propius tamen in partibus similaribus, ob perturbatam temperamenti simetriam, consistit. Intemperies igitur hæc, tunc, quatenus per temporis occasionem permittitur, idoneis remedijs, emendanda; quamquam certè id, ex quo, citra iam pridem fluxi humoris euacuationem, haberi, nulla ferè ratione potest, hinc euenit, vt per-

turbato

turbato non raro ordine, occasione eorum, quæ magis vrgent, nos curationem facere videamur.

Sequitur cumulatio, quæ per congestionem fit, quæ sanè etiam ex proprijs (vt dictum est) oritur occasionibus, quas, vt congestio ipsa funditus cesset, diligenter intercipere opus est. Principio verò, præque omnibus tollendis occasionibus, omnis ferè semper corporis vniuersi repletio (si aderit) necessariò est abolenda, idque licet nullius reuulsionis expectatæ beneficio, quippè tunc fluor sit nullus, attamen saltem, vt totum omni humorum copia destituatur, adeo quod in eo quodámodo natura reddatur auara, nec vt olim, sic in præsentia consuetam afflictæ parti suppeditet, alimenti vice, humorum copiam, ex qua tandem ipsa congestio augeatur. Et si ob variam, per ea tempora, ægrotantium conditionem, qua, ex instrumentis generosè, & affatim euacuantibus, sæpè fortaßè phlebothomia, & sæpius pharmacum vtile magis æstimetur; vnde quod ex his vtilius, quia magis proprium, & pro opportunitate proficuum; dum tamen debita seruetur euacuationis desideratæ mensura; illud prudentißimè prę omnibus operibus celebrabitur. Cęterum, succeßiuè, si congestionis occasio partis languor fuerit, quoniam scilicet dispositio eius similaris, dissimilarisque, deprauata sit, meritò ea, vt dictum est supra, appositis auxilijs, sunt

restituen-

restituenda integritati. Atqui, si congestionis occasio humoris suppeditati uitium fuerit, quantitas nempè, qualitasvè illius, profectò tunc ex arte censebitur factum, si vel iam pridem vniuersi tentata euacuatione, quantitati nos talem terminum posuerimus, quali omni exundanti copiæ respondere aptè videatur; vel, quod magis est, si deprauatæ qualitati, tum procatharticorum principiorum vsu recto, tum etiam adhibitis alterantibus contrarijs (nisi forsan interea partium conficiendis humoribus dedicatarum affectio præter naturam impediat) nos modum dederimus. Verum quod hæc, etiam humorem in parte congestum, qui coniuncta mali causa est, sublatum, priori loco, supponunt, meritò ut omnia sine quibus non, & quæ reliquorum ferè causa sunt, ordine proprio, inter curandum, præmittantur, ad id, quod iam congestum est, demoliendum, veniamus oportet.

QVOD CAVSÆ CONIVNCTÆ iam morbum facit, quibus artis operibus, & instrumentis penitus dissipetur, demonstrandum est. CAP. XI.

IAM omni causæ coniunctæ augmento, per antecedentis demolitionem, euacuationemvè, pro posse sublato, reliquum est, ut quod causæ coniunctæ factum morbum fouet, omninò extirpetur,

tur, vt porrò in simul omni sublato morbo sanitas amissa recuperetur. Extirpatur autem, tum sponte, tum arte, vel medicamenti ope. Sponte sanè plerumque, dum natura adeo supra morbum, morbique causam, viribus polleat, ut præuio quocunque, quod expectatur, sufficienter celebrato, valeat demum, quod inutile, & excrementitium iudicatum est, foras expellere. Hoc verò contingens est, quoniam per naturæ cum morbo monomachiam, quamquam tandem morbus superatus, & victus apparet, interea tamen defatigata adeo, afflictaque eadem natura superstes est, quod domitum licet humorem, morbi nempè causam reddere videatur, attamen sola ipsum demoliri, prorsusque dissipare nullo modo potest; atque tunc, ne repressus fortassè morbus, vel aliam adeptus speciem recurrat (humore scilicet denuo vnde ille habet originem recrudescente) æger, ad perfectam curationem adipiscendam, eget artis ope, qua omnis coniuncta morbi causa profligetur, penitusque depopuletur. Verum enimuerò dum aliquando, vel uno roboris virium beneficio, eueniat, ut spontè id bellè succedat, iam eo casu, vt aptum, rationabileque illud æstimetur, præter operis qualitatem, quæ eidem adamussim conueniat, necesse etiam est, tum eius conuenientem adesse mensuram, qua, quod abolendum est, sufficienter dissipetur, tum denique, iam perfectè celebrata humorum coctione, seu aduersus omnem horum

malitiam assequuta victoria, nec aliàs, idmet spontè celebrari. Ergo ne spontè aggressum opus huius sit conditionis, principio obseruabit Medicus, quoniam si tale prorsus existat, nunquam mouebit ille quidquam, nec innouabit, sed totum ipsi naturæ committet, ne fortasse medicamentis illa distracta ab incępto munere deturbetur. Contra autem, sese geret ille, si vel opus nullum, vel licet inceptum videatur, illud nihilòminus in via deficiat, diminutèque prosequatur; tunc etenim Medicus appositis irritamentis, illud absoluet, atque ne quidquam reliquum fiat, vnde recurrat affectus, cautè perficiet. Porrò inprimis debitam obtinet qualitatem, quod spontè fit demolitionis opus, dum per ipsum talia expurgentur, qualia prorsus expurganda sunt, & per vias idoneas, hoc est, quæ sedi peccantis humoris maximè consentiant, proximiusque hæreant. Talia autem esse qualia oportet, si ea pridem sensibus obseruentur, non est quod prætere a dubium sit. Verum quando pelli quidem aliquid constet, an tamen id, tale, quale desideramus, æstimandum fuerit, dubitatio est, tunc vltrò ne per vias idoneas illud, & toleranter, pellatur, perquirendum est, namque per vias idoneas, ut magis apta huiusmodi vacuatio est, ita per eas, talis, qualis expetitur, credibilior etiam est futura. Cæterum, accedente ægri tolerantia, certum, & euidentissimum est veritatis argumen-

gumen-

gumentum. Quippè in hoc potissimum coniunctæ causæ demolitio differat ab illa antecedentis, quoniam illa vtiliter, toleranterque solum celebratur, & insimul magnam augmenti morbi occasionem tollit, tollit nempè proximè efficientis morbi causæ fomitem; hæc verò, vt proximum ipsum morbi principium tollit, vnde viget, statque ipse morbus, ita sanè ulterius ad ipsam sequitur manifestum ægri leuamen, nisi fortaßè antecedens, & coniuncta, seu proxima morbi causa in vnum, vnamque sedem conueniant: tunc enim possibile esse uidetur, simul, semelque, toleranter vtramque eximi causam, cum aperto ægri leuamine. Viæ autem euacuationi idoneæ sunt, quæ sedi peccantis humoris causæ morbi proximè rationem habentis propius accedunt, illique, vt dictum est apertè consentiunt: quatenus ergo per has euacuatio spontè fit, eatenus illa dicetur per idoneas uias celebrari.

At qualitati necessariò annectenda quantitas est, ea autem tum penes humoris exeuntis copiam, tum exeundi impetum, attendenda est. Ex ea quippè copiosa, & rapida, magnum viribus semper detrimentum inferatur, vnde etiam si talis, qualis expetitur, & opportunè quoque tentata videatur, nihilominus raro verè salubris æstimanda est. Diminutè verò, atque lentè, si fiat, euidens suspicio est, immo certitudo

habetur,

habetur, nihil prodesse posse. Verum quoties tum quantitas, tum impetus mediocris est, licet magna peccantis humoris copia vigeat, attamen semper ipsa sufficienter repetita, dum talis qualis esse debet erumpat, pro ratione censenda à nobis est. Itaque hac consideratione, affluentes, & impetuosas euacuationes nunquam iuuabimus, & præsertim, si viribus comparatæ, illis futuræ molestæ nimis nobis apparuerint, cohibebimus; quinimmo, si iam actu tales sint, vt viribus penè cadentibus, ægrum in grauius detrimentum manuducturæ credantur; cohibebimus verò magis, aut minus, quantò plura, vel pauciora, euacuationem damnabunt. Etsi inter cohibendum, moderatè semper incedere sit opus, nec scilicet repentim, nec conatu vehemēti, ne foras spontè erumpens humor à suo cursu violēter nimis interceptus, alio feratur, magno ægri detrimento. Debiliter autem tentatas euacuationes, si quæ illis pro qualitate congruunt iure attestentur omnia, meritò iuuabimus semper, quod porrò tales, quamquam non integræ, tamen semper vtiles sunt, idest in exoptatas perfectas necessariò terminaturæ. At, quod sæpè contingat non vnam, sed plures spontè tentari peccantis humoris vacuationes, quæ sine dubio omnes, pro ratione humoris, sedisque, non inutiles censeri facilè possent, attamen ex quo diminutæ, imperfectæque sunt omnes, vt nequaquam per se solæ, leuando ægro sat esse valeant, hinc meritò
oritur

oritur difficultas, quænam ex his, præ alijs, arte ſolicitanda, perficiendavè ſit. Sed difficultati ſatiſfit, quando dicamus, ex vacuationibus, eam ſemper alijs eſſe præferendam, quæ tum per vias magis idoneas, peccantique humori commodius reſpõdentes, iam cęperit, tum quæ generoſior, promptiorque apparuerit; quamquam interea ſemper ei uirium tolerantia, cum manifeſto leuamine, adiungenda uideatur, cuius fauore, ac beneficio ſolum, ea ipſa expetenda eſt. Siue autem multa, ſiue pauca ſpontè facta expurgatio fuerit, ea vtique, etiam ſi peccantem humorem foras eduxerit, niſi opportunè cõtingat, nunquam vtilis, nunquam appoſita cenſebitur. Opportunè verò continget, quando vel inchoata, vel iam tandem exacta coctione celebrabitur. Vnde non per manifeſtam duntaxat morbi declinationem idipſum vtile opus expectabitur, verum etiam longè ante eam. Etenim per morbi, ac naturæ monomachiã, non totus ſimul, qui peccat humor, morbumque facit, à natura ſemper vincitur, ac coctionis beneficio ſuperatur, vt euidentiſſimum eſt, ſed ut plurimum ſenſim, & per partes potius, ſi præſertim magna illius copia fuerit, quæ & coctioni aduerſa, & palàm viribus impar ſit. Quamobrem neque ſemper ſimul totus, & vnica, vt dicitur, expulſione demolitur, ſed vt plurimum per partes, ſeu per epicraſim, diſſipatur; vtcumque autem contingat, ſine dubio tunc opportunè ſolum contin-

gere

gere censendum, cum coctionis aliqua præcesserit euidens coniectura. Atque, ut per manifestam, eamque integram morbi depressionem, qua coctio iam perfecta est, humoris peccantis euacuatio indesiderabilis est, ita quoque ante id temporis inchoata eadem euacuatio, tutò, & iocundè, terminatura censebitur.

Et sanè dum res ita se habeat, ut nempè coniuncta causa morbi spontè tota demoliatur, eiusdemmet morbi perfecta sanatio, citra artis opem, succedet. Verum, quoniam id raro contingens est, meritò ad artificiosam euacuationem Medicum confugere operæ pretium est; quare, ut in cæteris Medicę artis operibus administrandis necessariò vsu venire consueuit, ita in hoc, tum operis, tum instrumenti, qualitatem, quantitatem, & denique opportunitatem, ante opus, pernouisse necessarium est. Atque, quantum ad qualitatem spectat, non dubitandum, quin tum artificiosa causæ coniunctæ euacuatio, tum eiusdem procurandæ instrumentum, qualitatis sit multiplicis, atque diuersæ, posteaquam vel una sedis, qua humor in corpore residet, occasione, compertum est, ęgrum non omnem euacuationis formam, nec omne euacuandi instrumentum facilè admittere. Etenim humor coniuncta morbi causa, aut communibus totius corporis vasis, vel inquam ipso mesenterio, reliquisque adiacentibus locis, aut etiam toto genere venoso, ut aliàs explicatum est, continetur,

quibus,

quibus, ut plurimum (permixto quasi quod actu lędit illi quod potentia lædit) antecedens quoque causa stat; aut demum vasis cuiusque partis proprijs, quæ partibus singulis indita, proprijs earum vsibus inseruiunt, ex toto transmissus collocatur. Atqui, quamquam corpus vniuersum, suis omniquaque consentiens partibus, non paucas habeat patentes adeo ad euacuandũ vias, quod his quàm facilè liceat & totius, & partium, ad minimam earum vsque, vacuationem expectare, nihilominus propriè nunquam, vna, eademq; est, totius, ac partium artificiosa, eaq; exacta, euacuandi ratio, nec vnum, & idem, cuiuis euacuationi bene seruit instrumentum, quando licet generosè, cõmunibus, publicisq; regionibus totius expurgatis, cõsequenter ex partibus ipsis aliquid educatur, idẽ attamen proprijs, priuatisq; vijs procuratũ, quidquid in ęis continebatur, euidentius dissipatur, quod sanè nõ omnibus, sed accõmodatis instrumentis concessũ est. Sunt verò multiplices, ad cõmunes, & particulares euacuationes celebrandas, instrumentorum qualitates, quibus vel citra naturæ opem vsui seruiunt, vel quãuis artis parentur auxilio, nõ nisi tñ naturæ adminiculo operi adhibentur, vt non semel à nobis expressum est, veluti certè Chirurgia est, quæ solius artis est, & pharmacia, quæ pręterea naturam secundam expetit. Itaque posito causam morbi coniunctam, humorem nempè immediatè aliàs facientem malũ, quibusuis cõibus

vniuersi vasis contineri (de hac enim euacuatione primum habendus sermo est) vtiq; cum eam iam pridem coctione deuictam, domitamque at adamussim solam euacuatam esse intentio sit, per phlebothomiam verò, chirurgicum opus, nusquã vnus, solitariusque humor, sed indiscriminatim quilibet, qui venis contineatur, videlicet vtilis, & inutilis (certum enim est ex mesenterio, & adiacentibus vasis, phlebothomiam nihil per se educere posse) foras erumpat, per phlebothomiam merito coniuncta morbi causa non tentanda; præsertim quod ad solam eam bono sanguini mixtam demoliendam, delectus est necessarius, qui non artis, sed naturæ proprius est. Quare cum per phlebothomiam, velimus, nolimus, bonus etiam sanguis, dum ille ad instaurationem summopere expetitur, perperam, & magno ægri detrimento foras exiret, immo sæpius bonus ipse sanguis tunc foras solus erumperet, inutilibus succis omnibus intus omnino relictis, iure per phlebothomiam, causæ coniunctæ in vasis communibus corporis vniuersi existentis, vt dictum est, vacuatio non aggredienda. Quod si plerumque appareat, sponte, naturam, suo iudicio, apertis venis, sanguine exeunte, ægrum perfectè sanare, hoc certè fit, quia per delectum tota cum illo causa coniuncta exit, qui delectus a nobis inter phlebothomandum haberi non potest.

Cæterum pharmacia, huic ibidem prosequen-

do operi, proprium instrumentum est, quippe vniuersim, ex vasis dictis, proprijs viribus, educit quod peccabat, attamen adhuc cum naturam opitulantem expetat, illius ideo beneficio delectum peccantis humoris habet annexum. Nomine autem pharmaci veniunt quæcumq; vim deturbandi humores è corpore possident, siue per secessum, siue per sudores vniuersos, siue per vreteras cum vrina, deturbatio ipsa fiat, tot etenim vijs potissimum, vt sponte in omnibus hominibus, sæpe, & vtiliter, causæ coniunctæ, ex vasis dictis, euacuatio fit, ita ex arte, certis medicamentis naturam irritantibus, ea vt plurimũ necessario procuranda est. De his itaque singulis ordine agendum est nobis, atque ab instrumento, euacuationeque per ipsum facta, quæ vasa eadem per secessum exhaurit exordiendum, ab ea porrò, quæ vt præceteris generosior, ita corpori toto communissima est, in secessum quoniam vniuersi corporis viæ omnes terminantur, quibus excrementitij humores omnis generis, qui morbi coniuncta causa fuerint, ex corpore toto, quam facile, & expeditè, foras erumpunt. Et quidem opitulante natura (ratione iam alias demonstrata) per pharmacum, cui cum praua vis quædam, atque venefica, naturæ prorsus aduersa, indita sit, necessario dum illud assumptum nostri caloris beneficio conficiatur, ex ipsomet eadem erumpit, vigetque adeo, quod merito naturæ facultas expultrix, velit, nolit, in oblatum sibi noxium,

maleficumvè, excitata, insurgat, illudque ne fortassè longius persistens læderet, foras expellat, quo impetu euenit, vt quidquid vltrò præter naturam, & inutile, expulsioni paratum, vasis communibus contineatur, idem simul, semelque, per id temporis, expellatur, indeque fiat malorum, & excrementitiorum humorum omnium, indifferenter, qui olim coniuncta morbi causa fuerant, perfecta purgatio, & sanè hactenus ex toto, eiusque partibus, quatenus saltem ille ipsi toto consentiunt, quod tum patentibus, tnm occultis ductibus fieri contingit, dum tamen eo facultas expultrix excitetur, quo per pharmaci vim perueniat irritamentum, quod insuper demoliendo humori sufficiat, quippè pharmacum debile, in propinquo duntaxat, inque facilè labiles humores, operetur, validum verò etiam in longinquos, & renitentes succos, impetum faciat.

Ad hæc autem, ex earum vacuationum numero, quæ & per se, & euidenter communia vasa exhauriunt, est quam dicimus sudationem, quæ prauos quosuis succos nostro contentos corpore, calore iam pridem colliquatos, tenuesque, ac penè fluxiles redditos, ut spontè, ita arte, vel vna omnium corporis ductuum, spiraculorumque omnium eiusdem laxitate præuia, opitulante natura, foras extrudit, adeò quod nil sæpè sudatione generosius, corpori vniuerso cacochi-

mia repleto expurgando, euenire poſſe videatur, ſi interea tamen externum quid poros obſtruens nullum ſit.

Namque vel corpore benè diſpoſito, illius ſcilicet laxatis, apertisque ſpiraculis omnibus (hoc autem aliquando ſolis frictionibus, quaſi calefacienti motu, per corporis ſumma confectis, aſſequi ſolet, etſi valdè largius, vno ambienti calidiore, vel quidem ſolo, vel per fouens balneum, conſequatur, quo non ſolum ſumma cutis tota rareſcit, ſed prætereа etiam calore quomodolibet intro inſinuato, in omniaque diffuſo, corpus vniuerſum haud mediocriter reſeratur, laxaturque) vnius caloris inati beneficio, ſoloque, inter diſponendum, externo, internovè, ſublato impedimento, humores, quamquam reconditi, incaleſcunt, extenuanturque, ac adeo liquefiunt, quod demum ſpontè, quaſi ros, foras, per ſummam cutim, abundè erumpunt. Verumtamen frequentius euenit, vt ad meliorem, copioſioremque ſudationem excitandam, internum ſaltem medicamentum, pro morbi cõditione, ſit neceſſariũ, quod puta aſſumptum, & per cuncta meabile, non actuali caliditate ſolum, qua prędítum ſit, ſed & virtuali, alijsque demum attenuantibus, detergentibus, & aperientibus facultatibus, ſuccos omnes, quantumuis craſſos, in abditoque reconditos, attingens, coliquefaciat, extenuetque, vnde & quàm facilè hi digerantur, & ſecunda natura, per

patentes iam vias, poros nempe totius apertos, foras aptissimè effluant.

Vrinæ prouocatio, seu per vrinarias vias euacuatio sequitur, quæ species euacuationis ad vniuersum similiter corpus pertinet, & euidens est, quæ inquam licet è solis venis colluuiem redundantem imprimis tollat, ex quo attamen in venas ipsas corpus vniuersum terminatur, & in illas omni quaque confluit, qua via illud ex his perpetuo recipiens pabulum, eadem quoq; in eas redundans excrementum facilè reijcit, maioribus, patentioribusque destinatis ductibus extra pulsurum. Ideoque sæpe vel ad vnius vrinæ generositatem, & in substantia, & in contentis, abundantiam, fit vt non semel multitudine humorum morbos proximè fruentium hac ratione euacuata, insimul quoque morbi aliquot grauissimi euidentissime cessent. Quandocunque itaque ex arte vacuatio hæc, in causæ coniunctæ demolitionem, tentanda fuerit, ijs profectò vti opus est medicamentis, quæ vrinas ciendi facultatem habent, quibus inquam primum attenuandi, detergendique vis insit, quæ porrò pro morbi natura, tum calida, tum frigida esse potest; in quibus dein proprietas à tota substantia quædam reperiatur, per quam illa intrinsecus assumpta, vrinarios ductus commodè petant, & fluxiles iam penè factos humores secum quodammodo rapiant, forasque perducant.

Et quidem talis vasorum communium vacuatio

tio esse debet; iam qualis vacuatio, quæ singulis partibus conuenit, ex proprijsque earum ductibus celebratur, expendenda. Etenim corpus nostrum multis partibus est constitutum, quæ vt particulatim nutriuntur, ita particulatim quoque ab omni colluuie expurgantur. Atque has omnes tribus potissimum ventribus contineri, superiori scilicet, hoc est capite; inferiori, nempe abdomine, & medio, qualis est pectus, videtur merito medicis dictum, ex eo præsertim quod has ipsas suo quoq; ventri sic contineri constet, vt quamquam inuicem omnes, veluti etiam ventres, vasorum communium consensione quadam, communicent, attamen proprijs, & certis ductibus, ab omni colluuie potissimum purgari planum sit, videlicet caput per nares, siue palatum, pectus per tracheam cum tussi, & demum abdomen per secessum, vomitumque. Quod cum ita se habeat, iure partis cuiusuis, per ventris, quo continetur, commoditatem, vacuatio tentanda, prosequendaque est; verum tamen id instrumentis idoneis, & vt his natura secunda sit omniquaque accommodatis. Vacuatio autem hæc purgatio erit, eaque per pharmacum solicitanda, quod pharmaco ipso solum, vt dictum fuit, quæ coniuncta morbi causa censebatur, utpote iampridem uicta, & per coctionem superata, adamussim è propria sede dimoueatur, & foras erumpat; & quidem uel facultate irritanti, qua pharmacum poleat, uel alia quauis detergenti, seu

quomodolibet humorem alicubi coaceruatũ deturbanti, dum tñ illud debito modo administratum eam in actum proferat. Veluti caput purgiũ, quod mansum, vel gargarizatum, è cerebro, superuacaneum humorem, per palatũ, in os, apertè deducit, id licet propius præstet, si in nares immitatur, tunc quippè facilius, irritamento, vel detersione, cerebrum humoris copia refertum deoneret; at si præterea sternutamentum moueat, valdè magis, quod ita scilicet vehementer cerebrũ concutiat, & ad expellendum inuitet. Pectoralia autem medicamenta, credibilius est, per inspiratos eorum uapores, ad cauitatem pectoris generosè peruenire, illisque, vt uirtus inest detergendi, ita pulmones bellè detergere, quamquam ea quæ ore detenta, sensimque liquata, deglutitaque, fauces leniunt, non parum commoditatis expurgationi per tussim afferre consuescere censeantur. Atqui, inferno ventri expurgando, tum per secessum iniecta (addas & vterum, & vesicã) tum ore assumpta, apprimè congrua sunt, quæ & detergenti ui solum aliquando prædita sint, & quæ adhuc irritanti facultate donentur, verum ex his vnum, vel alterum, pro humoris conditione, & situ, magis aut minus opportunum esse, rem accuratius perpendenti fiet conspicuum. At quamquam hac ratione inprimis, quæcunq; nostri corporis partes per pharmacum, proprijs expurgantur ductibus, adhuc nihilominus illę sæpè sæpius aliũ euacuationis modum

dum exposcunt, & sanè instrumẽtis omninò alijs, certa ratione adhibitis, quibus etiam commodè coniuncta quæuis morbi causa inibi collecta sola demolitur. Interdum namque fit, ut vel ex quo humor peccans, exuberansque, nequeat conuenienti temporis spatio, & absque manifestò partis detrimento, vijs consuetis, expurgari; vel ex quo potius altè ita habitui partis inhęreat, vt penè impossibile sit eum inde, proportionatis ingenijs, foras licet irritatum, expellere, ne scilicet longius eo loci persistens, uel recrudescat, morbum refricaturus, aut deteriorem fortè conditionem adeptus, aliquid ualdè deterius sit consequenter producturus, fit inquam ut eum, alijs remedijs, inde mouere, dissipareque, sit operæ pretium. Sunt autem remedia hæc, aut quæ congestum humorem insensibiliter digerunt, ueluti sunt, tum interna, tũ externa, quæ substantiæ tenuitate pręditа, dum ui sua intimius permeant, interea collectũ humorem extenuant, dissipantque, & absumunt, uel sępè quoque attrahunt, extraque ducunt, ut ignea omnia, hisvè finitima; aut quę demum violenter per continui solutionem, quasi fracto uasę, quod cótinebatur, manifestè educunt, ut per Chirurgiã fit. Verum tum situs partis, in qua humor expurgandus sedem habet, tum peccantis humoris copia, atque conditio, requisitam operis, & instrumenti qualitatem ostendunt; etenim uel pars intus nimis latet, aut in extimo corporis collocatur.

Si quidem lateat (quocumque humoris uitio, siue qualitatis, siue quantitatis fuerit, existente) chirurgicum opus, aliuduè quoduis ipsi uicarium, nulla ratione patitur, quod illud eo nil uel minimum pertingat; contra si pars extima sit, illius quamquam uires ualidæ sint, (ualidæ autem sunt pro partis præstantia) humoris nihilominus inde, per chirurgiam, aut aliud ipsi finitimum, euidens euacuatio euitanda est, ubi scilicet digestio, vel in uapores dissolutio ipsi educendo, dissipandouè, sufficiat. Sufficit uerò dum ille nequaquam multus, nec ualde crassus, aut prauus fuerit; quippe multus difficile totus digeratur, crassus dein, & prauus non omnino dissipetur, quin pridem parti labem, & corruptionem inferat; unde tunc ut ille quam celerrime inde pellendus est, ita quodcumque remedium, etiam chirurgicum, pars libenter admittit. Siue itaque pars lateat, siue adhuc extima fuerit, semper nihilominus digerentium remediorú usum commodè patitur, quamquam nec idem remedium ubique, & quomodolibet simile, sed pro situs diuersitate varium, atque diuersum esse debet. Nam dum humoris sedes lateat, ut nec mediatè saltem, integris uiribus, in eam, remediorú potentiam perducatur, ijs solum uti remedijs est opus, quibus insitus totius, & partium calor excitetur, uel foueatur; quod ut hoc uno calore imprimis, ita etiam plerumque solo, absque artis ope, collectus quisque succus digeratur, dissipeturque.

Reme-

Remedia uerò hæc, ad regimen uictus facile reducuntur, quod quidem nutriat, & uires ita sufficienter conseruet, ut ex eo nullum humorum sequatur augmentum, at mauis quod inediæ, & ut dicitur, abstinentiæ præseferat imaginem. Interea tamen calidum in nobis augere aptum natum est, tum per se, usu nempe eorum, quæ actu, ac uirtute, sunt calida, tum per accidens, usu eorum, quæ quomodolibet calorem excitare consueuere, puta quia calori innato ex æquo ita respondeant, ut eundem foueant potius, atque reficiant, quam excessu aliquo turbent. Etenim calidum huiusmodi, humorem quemuis congestum, quamuis crassum, uiscidumque attingens, extenuat, digeritque eo, & absumit, quo tandem congestio ipso in nihilum redigatur. Dum inedia attamen fauerit, ut dictum est, quæ quatenus alimoniam corpori dari prohibet, ex qua reficitur quotidie, quod a calore, qui absque pastu esse nequit, continenter absumitur, eactenus saltem per accidens, quodcumque dissipabile est, digerit, & absumit. Cæterum quod regimen uictus, hac ratione præscriptum, uniuersum respicit corpus, ne ideo illud partis cuiusuis lesæ causa tantummodo institutum, cæteris sit infensum, iure, quale, quantum, & quã opportunè conueniat, ex dictis alibi, dum regimẽ victus ægrorum explicabamus, aduertendum est. Ad hæc autem, si sedes humoris, quamquam lateat, in eam attamen remediorum potentia, inte-

gris uiribus, ſit facilè peruentura, nulli dubium, quin penè ſemper, remedia, quæ attenuandi, detergendi, aperiendi, tandemque digerendi virtutem habuerint, ſint illi euidenter profutura. Namque hæc multiplicis quidem ſunt generis, uel ſpeciei, quod puta intrinſecus, & extrinſecus appoſitè miniſtrentur, uerumtamen omnia qua partium tenuitate donantur, ad intima permeant, humoremque ipſum quantumuis craſſum penetrant, attenuantque, ut è loco ille, deterſione, dimoueatur, tamdemque digeſtioni, quæ vnius potiſſimum caloris beneficio fit, commodiſſimè cedat. Porrò autem ad hoc, ſi pars in qua humor collocetur extima fuerit, ex his ſufficient, quæ extrinſecus admouentur. Sin uerò intima ſit, ſed extimæ quadantenus conſentiens, utique intrinſecus adminiſtrata ſunt neceſſaria, atqui etiam tunc extrinſecus adhibita ſpernere minimè decet. Itaque cum præſidia huiuſmodi, ad exactè purgandas noſtri corporis partes, iure ex arte inſtituta uideantur, eadem meritò, diligenti ſtudio, ſemper, in cauſa coniuncta eradicanda, Medico curanti ob oculos eſſe operę pretium eſt.

ATQVI

ATQVI IN OMNI OPERE, ET instrumento, ad eandem coniunctam causam extirpandam, iustam quantitatem desiderari, probatur. CAP. XII.

T hæc ea est qualitas, atque conditio, quæ medicamentis, ad certam coniunctam morborum causam extirpandam, administrandis, inesse debet, siue ex communibus totius, siue ex determinatarũ partiũ uasis, expurgatio ipsa à Medico fuerit architectanda. Hac illamet igitur qualitate optimè cognita, obseruataque, necessariò deinceps una, & euacuationis, & remediorum vacuantium quantitas (ut uacuatio sufficienter, sineq; errore cõtingat) præcognoscenda est. Et quamquã eousq; semper purgatio solicitanda uideatur, quousq; ipsa coniuncta morbi causa funditus extirpetur, ne aliquando eius derelicta portio totius adhuc conditionem referens, ut illud omninò inutile, & præter naturam erat, ita hæc nunquam in unam corporis substantiam conuersura, tandem tempore recrudescat, syncerosque humores, atque recens alimentum inquinet, adeo quòd morbum penè suppressum denuo excitet, ægro scilicet in eundem recidente; etenim nisi hanc natura subactam spontè expellat, nulla quãtumuis exacta uiuendi

lege,

lege, tutus à morbo æger esse potest, nam tametsi purgatione leuatus appareat, in pristinam tamen ualetudinem recidet, modo citius, modo tardius, alias leuius, alias grauius, pro humoris copia, conditioneque, ac uirium statu. Quamquam itaque coniunctæ causæ morbi euacuatio tanta conueniat, interea nihilominus virium desideratarum tolerantia summopere præmeditanda, quando sine ea, perperam, immo nocenter, pharmacum purgans, quantumcunque copiæ respondeat, administretur. Ergo vbi iam decretum sit, communia vasa, per secessum, pharmaco soluenti, ab omni coniuncta morbi causa, fore purganda, ideoq; opere huic apposite præscriptum medicamentum sit, equidem quidquid illius inest id funditus amouendum, ceterum insimul, ut ratio uirium habeatur, non quid vniuersim, an partitè, illud proportionato medio prosequi liceat, necessarium est examinare, examinandum uerò ex ijs iam pridem habitis coniecturis, de quibus nos, cum de causæ antecedẽtis demolitione loqueremur, abunde sermonem habuimus, vbi scilicet tum roboris virium validitatem, tum humoris peccantis quantitatem, tum demum pharmacum administrandi mensuram adamussim prænoscendam, certis regulis, iudicabamus, quamuis hic vbi de coniuncta morbi causa è loco pellenda est intentũ, quod per morbi, ut plurimum declinationem prosequendum est, ueritas rei certior, tutiorque omni-

nò sit

nò ſit futura, dum præſſius per id temporis, quatenus uires ipſę, poſt anteactum belum cum morbo, vigeant, æſtimentur, & inquam, ut omninò peccans humor depopuletur, illis tamen tunc, ſi fieri poſſit, quamminimum offenſis, ut porrò deinceps corpus facilè per eas inſtauratum, priſtinęque integritati reſtitutum, præcedentis morbi recurſum, vel noui alterius imminens periculum, prorſus effugiat. Sed poſteaquam artificis cuiuſque ſummum eſt ſtudium, quorum opus euadat, animaduertere, utilis ne ideo perfectavè iam ſit per pharmacum facta purgatio, an contra attendendum eſt. Certè, quæ integrè leuat, aut perfecta, aut mediocris eſſe ſolet. Perfecta eſt, quę humoris nihil reliquum facit, mediocris verò, quæ inſignem duntaxat illius portionem exturbat, etſi demum repetita, ipſi perfectæ, ex æquo, reſpondeat. Signis autem hę diſcernuntur. Atqui primum ex humoris toleranter deiecti quantitate. Secundo verò, ex ipſiuſmet ægri leuamine manifeſto. Quantitatem ex deiectis agnoſcimus. Sed cum interuacuãdum nulla ferè eorum, quę in inteſtinis exuperant, habeatur ratio, puta quod horum ibi ſemper multa quantitas ſit, niſi quatenus his magna, vel parua eorum admiſceatur copia, quæ exuperaſſe, & morbi cauſam fuiſſe coniectura fuerat, nempè bilis, pituitæ, melancholiæ, aut alterius, iure meritò, licet deiectorum multa fuerit quantitas, adhuc tamen preſſius eorum ſubſtantia,

ſtantia, atque color, contemplandus eſt, ita namq; peccantis humoris inſimul expurgati copia (niſi aſſumptum medicamentum impediat) magis fiet conſpicua. Alia quidem eſt ſubſtantia bilis, & alia pituitę, vel melācholię; rurſum alius eſt vnius ex his color, & alius alterius. Itaque dum coniecturis horum bellè præcognita copia ſit, ex eis facilè, ne mediocris, vel perfecta ſit euidēs per pharmacum facta purgatio, colligetur. Verumtamen ægrotantis leuamen euacuationis ſufficientiam euidentius docet, namque etiam ſi qualia oportebat, ſed pauca admodum inter purgādum exierint, & quibus laborans nō apertè leuatum ſe percipiat, nō magnoperè certè talis uacuatio æſtimabitur. Si verò noxij humoris copia maiori detracta, ægrotus ſe ipſo multò leuior ſit, ea tunc manifeſtè utilis eſt. At, ſi plurimo humore, hoc eſt quantitati peccantis ęquè reſpondente, ſeu uniuerſe euulſo, laborans æger, non leuiorem modo, ſed ab omnibus quibus affligebatur malis, ſeſe prorſus uindicatum, ſolutumque ſentit, iam perfecta cenſebitur euacuatio; quia tunc mali cuiuſuis fomite funditus extirpato, laborantis vires apertè reſurgent, & ſeſe obeundis naturæ muneribus inſeruientes aptè reficient. Et quamquam plerumque veriſſimum eſt, humorem agitatum periodis conquieſcere, aut ſaltem morbum, perſiſtente intus cauſa, ſpontè ſe remittere, ac tum laborantem ſe morbo iam expeditum opinari, opiñio hæc nihilominus

lominus vana eſt, quia nunquam tuta, quæ citra euacuationem obtigerit mali à repletione nati leuatio, puta quod ſine ratione facta cenſeatur; adeo quod purgatio per ſeceſſum, quæ perfecta cenſenda eſt, non modo ex ſedatione mali, roboriſque refectione, ſed maximè adhuc ex eorum quæ deiecta ſint, tum conditione, tum copia, æſtimanda eſt.

Euacuatio verò, quæ per ſudores ab vniuerſo corpore fit, quibus uis illa excitata ſit ingenijs, debitam ſemper menſuram ſibi præſcribi deſiderat; quando licet quod exundat, per cutis poros foras commodè euocetur, attamen cùm interea relaxata ſumma cute, effundantur etiam ſpiritus, & unà diſſipetur calidum innatum, quo facultas omnis, ac vita, continetur, hinc meritò fit, vt maturius ſemper, tum opere, tum inſtrumento, inter prouocandos ſudores ſit procedendum, atque licet pro humoris copia, ſudatio ſit procuranda, per unam tamen uirium tolerantiam, illa menſurabitur. Et ſanè, non ex his ſolum, quæ vniuerſim aliàs diximus obſeruanda, inſuperq́; facta comparatione præſentium uirium cum præteritis, per ſanitatem proprijs, vt faciendum iam iudicabamus, ſed adhuc magis, ex illis, quæ ſudationi aduerſari eſt conſpicuum, inter quæ dubioprocul ſunt, Partis aliàs laborantis conditio, quæ per ſudorem fortaſsè rurſum peſſimè afficitur, ad eam ſcilicet aliunde vocatis

humoribus, ut non raro contingit. Vniuersus insuper ægrotantis habitus siccus nimis, tenuisque, & qui præsertim facilè dissipatur, ac languet, maximè verò illius, qui per antecedentem morbum consumptus valdè, & resolutus extiterit. Et quidem potissimum per morbum calidum, siccumque, ne vt ille facilè in extremos languores perductus, præterq; rationem inflammatus, ita malo suo maximo, difficilimum postea incurrat instaurationis impedimētum; quo casu (dum sudatio valdè censeatur necessaria, veluti certè est, dum pellendus humor à vijs latioribus distet) nō nisi post refectas vires, temperiemq; assequutam, blandè, & leniter, perque epicrasim, tractandus æger est, & eo magis, quod epicrasis inter sudandum naturæ sit maximè propria, quippè nunquam illa omnem humorem vna sudatione expellat, sed pluribus, illisque etiam interpolatis, vt longa obseruatione comprobatum est.

Sequitur euacuatio per vrinam, quę & vniuersalis est, & sanè etiam modum suæ quantitatis exoptat, nec temere proponenda est. Etenim redundans humor ex corpore vniuerso coliquatus, foras per vrinā potest erumpere, at pro eiusdem humoris copia, magis aut minus per vrinam euacuatio ipsius tentanda est; ne temerè autem proponatur, virium tolerantia attendenda, quando licet copiosam satis hanc illæ, quantumuis debiles, commodè ferant, quod ex ea illæ parum fatigari videantur,

tur,

tur, nihilominus vt per ſudores coliquatur vniuerſum, ita per vrinas illud ad tabem vſque aliquando deducitur; ne labefactatum ergo, eneruatumque nimis corpus, ex præcedenti malo, in ſimile (quamquam raro obſeruatum) incidat detrimentum, non ab re erit, cautè, debitis inſtrumentis, ad opus deuenire. Sed de virium tolerantia vniuerſim ita ſit dictum, quoniam adhuc particulatim ea eſt perpendenda. Conſiderandum enim quantum, & quàm benè partes omnes huic vacuationi inſeruientes pro ratione conſiſtant; hæ ſiquidem partes vbi ſecundùm naturam ſe habeant, cõmodè euacuationem tolerabunt; ſed ſi præter naturam affectæ ſint, procuIdubio, ſi per eas tentetur euacuatio, ægrotantis detrimento maximo, labefactabuntur. Vt igitur tuto medicina ſuccedat, vbi concurrant quæ urinam requirunt, cum his quæ ipſam minimè tolerant, pro quanto certè in quoque ſit ponderis, æſtimanda ſunt, ſenſimque procedendum, vel demum etiam ab opere abſtinendum, ſi videatur.

Ita quidem tum operis, tum inſtrumenti, ad communia vaſa purganda, inſtituti, decernenda quantitas eſt, ſed vtriuſuis, ad peculiaria vniuſcuiuſque partis vacuanda vaſa, eadem penè etiam ratione, debita quantitas fit cõſpicua. Namque tum humoris vacuãdi copia prænoſcenda, tùm virium partis robur præmeditandum; hinc quippè duntaxat, nec aliunde, & operum, & inſtrumentorum

omnium regula habeatur. Siue igitur venter primus, nempè caput, siue secundus, puta pectus, siue demum tertius, scilicet abdomen, proprijs instrumentis sit à coluuie expurgandus, semper humoris purgandi copia primum, robur deinde partium suo uentri contentarũ, uacuationiq; præsertim seruientium, præcognoscetur. Etenim verum est, quod humori multo, vacuatio magna, illique sufficiens instrumentum desideratur. Verumtamen certum est, aliquando partes ipsas debiles esse, ut puta morbis afflictas, quamobrem, quin ulterius affligãtur, medicamentis irritari difficilè posse; quoties itaque ex adhibito medicamento, deterioris earum conditionis euasuræ suspitio sit, toties vtiq; vel ab opere, & instrumento abstinendum, vel quatenus suspitio minor fuerit, opus audẽtius aggrediendum, usquequo tandem per manifestũ partium earumdem robur, ad opus integrè prosequendum, liceat medicamẽtis uti desideratis. Ad hæc autẽ quoties partes corporis, remedijs ad expurgandum cõsuetis, uacuari nulla ratione queãt, Sed Chirurgiam potius, vel digerentium medicamentorum usum expetant, profectò, iuxta aliàs in superioribus annotata, si de opere, instrumentoq; Chirurgico, in extima corporis parte exercendo, sermo sit, tunc primum ex humoris copia constat, quonam usque opus, debito instrumento, prosequi sit operæ pretium, vt nempè totus qui afficit humor foras erumpat. Deindè autem ex uirium

X X partis

partis robore decernitur propius, an ſimul, & ſemel, an mauis paulatim, & ſenſim, integrũ opus, ob unam factam ſpirituum diſſolutionem, ſit abſoluendum, aut ne quidem minimum aggrediendum. Sed hoc ipſum robur, ex cõſtitutione partis, indicatur, ea qm̃ per morbum ſępè talis eſt, vt nuſquam Chirurgiam aptè ſuſtineat, utpotè quæ non parum ultrò uires ipſas partis infringat. Contra, ſæpè eadem talis eſt, ut Chirurgiam optimè, & utiliter, ſed modo recto inſtitutã, ferat, ueluti prudens Medicus bellè agnoſcet. Cæterum, ſi per digerẽtia moliri vacuationem oporteat, uerißimũ eſt ea tanta eſſe debere, quanta digerendo humori ſat eſſe ualeant, inſuperque quanta uires ipſæ ferant. Sat autem medicamenta hæc ualere credi par eſt, uel intenſiuè, uel extenſiuè, (quod aliàs expreſſimus) uel ſcilicet quatenus ipſa multos, aut paucos actiuitatis gradus habent, uel quatenus eadem maioribus, aut minoribus partibus ſubiecti, in quod agunt, ſeſe communicare poſſunt; quorum certè primum ineſt medicamentis per ſe, & à natura; ſecundum verò non item, ſed ex accidenti, qua ratione longius, aut breuius in agendo hæc perſeuerant, adeo quod licet ex his validiora aliqua ſua natura ſint, & aliqua minus, tamen uel una ferè ſemper actionis duratione, quæ imbecilliora ſunt ualidioribus ex æquo reſpondent. Verum, quanam ratione medicamenti quantitas conueniens ſit, dubio procul

partis affectæ ſedes, eiuſdemque, & ipſi cõſentien-
tium aliarum, tolerantia docet. Porrò cum pars
intrinſecus, & extrinſecus collocetur, meritò, vt
medicamẽti virtus ſedem humoris attingat, quan
titas proporttionata virium medicamenti deſide-
ratur. Si enim intrinſecus adhibeatur, quia ſedes
ipſa ſit intimior, non dubitandum quin & inten-
ſiua, & extenſiua quantitas virium expetatur. At,
ſi aliàs res ſe habuerit, ſufficit extenſiua, ne inten-
ſionis exceſſus, vt puta nimius, fortaſsè lędat. Si
verò extrinſecus miniſtretur, ſolius tunc medij,
cutis ſcilicet, denſitas, & craſſities cõtemplabitur,
quoniam per denſitatem, atque craſſitiem, non ſo-
la extenſiua ſat eſt, ſed adhuc ad promptius pene-
trandum requiritur intenſiua; at per raritatem, ac
tenuitatem, ſufficit extenſiua, quod intenſiua, quę
modum exceſſerit, nõ digerat, ſed condenſet, viaſ-
que obſtruat, & diſſipatis partibus tenuibus, craſ-
ſas magis condenſet, rebelleſque omninò reddat.
Interea autem tolerantiæ partium, tum afflictarũ,
tum illis conſentientium, ratio habenda eſt, qua-
tenus puta aliàs, vbi de alterantibus loquebamur,
à nobis eſt explicatum. Et ſanè hac, remediorum
digerentium, per euidentes coniecturas, conſtitu-
ta menſura, vt quilibet collectus in quauis parte
humor demolitur, diſſipaturque, ita nunquam ex
ea earundem partium viribus inferri moleſtia cõ-
ſueuit; quod equidem tum peccantis humoris
quantitati, ita ex æquo reſpondeat, ut illimet diſſi-

pandæ iustè sufficiat, tum quoque partium omnium, mediatarum, vel immediatarum, conditioni ita conueniat, vt idcirco viribus earumdem futura nunquam sit aduersa.

DE OPPORTVNITATE OPERVM, rectoque vsu instrumentorum, ad causam coniunctam ex arte funditus abolendam, disseritur. CAP. XIII.

SED opportunè agenda sunt omnia, ne intempestiua operatio ægris detrimentum importet. Quare si causa coniuncta, per secessum, pharmaco, vacuanda sit, sanè tunc opportunitas statuenda primum, ex qua humor, qui hæc ipsa causa est, palàm vacuandus indicetur. Cæterùm, dum vacuatio huiusmodi à uiribus toleretur, à uirium inquam, tum vniuersi, tum partium, ipsi uacuationi deseruientium, robore, veluti cum de antecedentis causæ uacuatione sermo erat nos etiam dicebamus. Hæc siquidem tolerãtia necessaria adeo sit, quod præter eam pernitiosissimum sit quamuis euacuationem aggredi: vnde vt illius occasione vacuatio affatim, & tutò plerumque succedit, vel mauis sensim, & paulatim duntaxat tentanda est, ut pedetentim refectis viribus, cautius, ac tutius sustineatur, ita eademmet tolerantia ad uotum se habenti, humor ipse, qui causa morbi coniuncta fuerit, dum apposité confectus, ac iudicatus exti-

terit, opportunè per pharmacum pellendus indicabitur. Verum, vnde tolerantia hæc sufficienter dignoscatur, alibi latius expressum est. Sed ne humor ipse, causæ coniunctæ rationem habens, iam tuto vacuandus sit, ex his certè constabit, ex quibus optima eius ad vacuandum dispositio euidenter colligetur, & demonstrantibus inquam eum iam tum propria, tum impropria coctione elaboratum, superatum, in modumque redactum fuisse, ut nec morbum seruare amplius ualeat, nec item ultrò detineri, sed omninò uacuationi accommodatus censeatur, quia puta conditionem eam sit adeptus, per quam ipse inutilis, excrementitiusque, & perinde facultatis pellentis beneficio uacuandus, atque ita etiam fluidus, expulsioni commodus, æstimetur. Porrò, ex humore ita se habenti, ne recursuri morbi periculum præstò sit, opportunitas euacuandi per pharmacum aptè desumitur, & quidem meritò, quando tunc tutò, & facilè euacuatio ipsa sit successura; quippè iam coctio omnis, tam propria, quàm impropria, omninò præcesserit, per quam humor uacuationi aptus adamussim euadit.

Ex morbi uerò temporibus, quod huic moliendo operi aptum, & commodum censeatur, illud sine dubio declinationis est. Per id temporis enim, dum ipsa tolerantia adsit, omnis desiderata pellendi humoris dispositio, & aptitudo præstò sit, posteaquam morbus, unà cum simpto-

matibus,

matibus, tunc omninò depressus, & penè dissipatus existat, ut necessariò causam proximam eius iam quoque uitam, superatamque fateri sit operæ pretium, quippè nisi crudescente ea, eaque urgescente, morbus ipse, cum simptomatibus, uigeat.

Per idem ergo declinationis tempus, cum tum caloris innati ui, humor qui proximè morbum faciebat, coctione propria, confectus uideatur, ita ut tum ab omni utili, & bono, secretus, ac excrementitius iudicatus sit; tum præterea eiusdem quidem caloris insiti beneficio, uerum adhuc etiam auxiliorum artis ope, per impropriam coctionem, sit omnem eam adeptus ad pellendum dispositionem, cuius defectu ita fortasse uacuationi ineptus erat, ut nondum emendatus, ferè impossibile fuisset eum foras educi, quod nempè tunc licet etiam iudicatus, si in uenis collocetur, adeo utili humori permisceatur, illique hęreseat, ut deturbari solus per delectum nequeat, aut licet iam segregatus, & in uijs primis ipse resideat, adhuc tamen infarctus ita, renitens, atque rebellis esse consueuerit, ut cum per initia educi totus pharmaco non potuerit, credibile sit illum magna inhabilitate donatum, non nisi diuturna caloris innati opera, per summam elaborationem, aptum fluidum nempè redi, & uacuationi paratum. Atque, omnia hæc, cum per uenæ declinationis tempus bellè facta sint, iure

per id quoque, non pellente natura, Medicus peccantem humorem omnem proximè morbum efficientem, utpotè iam uictum, superatumque, pharmaco, & tuto, & vtiliter pellet. Non nego ab initijs etiam morborum, per augmentum, ad statum totum vsque, multas causæ coniunctę partes, successiuè, coquentis facultatis beneficio, confici, ac demum concoqui, attamen sine dubio semper, cruditas omnis generis, per ea tempora maior, & vrgentior est, ut penè parua, aut nulla, coctionis habenda ratio videatur. Quod cum ita fuerit, nulli omninò dubium, quin per morbi declinationem, causæ coniunctæ vacuatio, pharmaco ipso, sit à Medico aggredienda, quando tunc potissimum, & nunquam aliàs, ea huic uacuationi commoda, promptaque, censeatur, & sit. Fateor quidem per morbi initia, & toto quoque augmento (in statu enim nihil agendum est) dum antecedens demolitur causa, aliquid etiã coniunctæ per pharmacum sæpè demoliri, si prę sertim ipsa in prima corporis regione sedem habuerit; vt & p phlebothomiam, si in secunda regione steterit; iisdem attamen temporibus, data opera, & inprimis pharmaco, causæ eiusdem coniunctæ omnem aggredi euacuationem, & perperam est, & absurdũ, quod inquam ob inhabilitatem inditam illi, ut dictum est, non sequutura, & colliquaturum potius corpus sit, atque ab omni recto, ordinatoque opere natura interim deturbatura sit, maximo ægrotan-

tis

tis detrimento. Si quo igitur morbi tempore ex arte tentanda per pharmacum causæ coniunctæ eradicatio est, ipsa declinatione morbi semper tentanda est. Vtrum modo perfecta expectanda totius peccantis humoris coctio sit, an quouis potius eiusdem declinationis momento, cum adhuc etiã coctio aderit imperfecta, concessum sit pharmaco vti, quæstione dignum est. De ea tamen ita censendum, si morbi motus, mosvè, talis omninò sit, vnde temporum eius diuturnitas arguatur, vt & declinatio simul cum cæteris longa futura sit, tũc proculdubio, ut per epicrasim humor coquitur, ita necessariò per epicrasim euacuandus est, nec exacta omnium partium eius expectanda coctio est. Etenim cum sępè propter partium huius differentiam, & varietatem, certũ sit, ex his unam facilius, & citius, alteram difficilius, & tardius à natura superari, quod ipsa quoque res manifestè demonstrat; meritò si accidat, ut humorum euidens, & notabilis portio, iã perfectè cocta fuerit, quid est, quamobrem statim illam non deceat vacuare? cum enim iam cocti sint, ac proinde ad purgationem idonei, non solum frustra, sed etiam non sine periculo uidetur posse diutius in corpore detineri, quippè non sine manifesto recrudescentiæ periculo purgatio tunc differatur; quod periculum si nullum sit, vtique nullum unquam purgantibus medicamentis opportunum fore locum fateamur necesse est, siquidem cum nisi perfecta

totius

totius coctione, purganti pharmaco uti sit concessum, perfectaque coctione nullum fuerit recrudescentiæ periculum, sequitur necessariò, ut neque tunc, & perinde nunquam pharmaco uti sit concessum. Neque obstat, quod plerique fingunt, ideo nempè ante perfectam totius coctionem nullo modo permitti pharmacum, quod nusquam sit opinandum illud ita prudenter, & temperatè in coctas partes agere posse, vt cæteris, quæ adhuc crudæ sunt, nulla confusio, nulla uis inferatur, posteaquam pharmaci proprium est, coctioni uim facere, eam perturbare, peruertere, tum futuram remorari, & reddere difficiliorem.

Quandoquidem hoc solum habeat veritatem, crudis partibus coctas longè superantibus, tunc siquidem non dubitandum, quin leui ex caussa, vel puta adhibito pharmaco, quod tunc fortassè coctum iam facilè recrudescat, non autem longè superantibus coctis, vt in declinatione morbi euidenter superant. Atque, hæc vera cum sint, profectò vlterius quærenti nunquid ipsamet coctió per totum morbi progressum, à principio nempè per augmentum, statumque in declinationem vsque, aliquibus artis ingenijs adiuuari, accelerarique valeat. Facilè iuxta iam à nobis alibi expressa, vbi de seruandis viribus sermo factus est, respondere licet, & licere, & posse. Namque, vt coctionis omnis insitus noster calor, auctor, &

opifex

opifex est, calor verò spiritibus conseruetur, & vigeat, ita dum spiritibus ipsis, ipsique demum calori ex arte fauor accedat, coctioni quoque fauorem adesse necesse est; ex multiplicata autem spirituum substantia, per conuenientem nutritionem potissimum, fauor, vt dicebamus, accedit; accedit insuper sublatis omnibus, tum contingentibus, tum necessarijs, vnde vel oppressio, vel resolutio spirituum, & caloris, contingere potest; ijs quin etiam omnibus perquisitis, amplexisque, ex quibus ijdem spiritus, vnà cum calido, vel primo, atque directè, vel secundo, & indirectè, foueantur; veluti nos dum consulendum viribus diceremus, ex arte id faciendnm demonstrauimus.

Verum, quod inter administranda hæc, semper futuræ euacuationis ratio maxima habenda est à nobis, sanè meritò, vt ea ipsa vacuationi futuræ prosint, nec quidquam officiant, illorum vtique species, & virtus, atqui potissimum quantitas, & opportunitas accuratè perpendenda est, non vt quidem simpliciter, tolerantiæ, & excessui, respondent, vt dicebamus, sed maximè, vt humori vacuando, perindeque fœlicitati vacuationis eius optimè faueant. Etenim, cum ad fœlicitatem hanc spectet, vt qui euacuandus secundùm naturam humor est, ille citò, tutò, & iocundè, euacuetur, talis autem humor per morbum (occasione saltem etherogeneitatis ejus) vel

pluri-

plurimum, ita crassus, & viscidus sit, vt ex se ipso vias sibi omnes impediat, & sui demum fęlici futuræ demolitioni impedimẽto sit, iure dum conficiendo huic, coquendovè, nos, alterantibus, & incidentibus potissimum, ac detergentibus ingenijs, incumbimus, vt tandem inquam illę fluxilis redditus, dein nusquam vltro quā par sit firmius suis hęrescat vasis, neq; rebellis sit, sed optatæ cedat vacuationi, attendendum omnino est, vt dum vnum crassitiei, & visciditatis incommodum tollimus, minimè aliud, & fortassè deterius, ei succedat; succedere autem facilè posset, neglecta incidentium, & detergentium quantitate, & opportunitate, vt dictum est. Sunt enim attenuantia hæc, & detergentia, speciei multiplicis, calida scilicet, frigidaque, excessui puta cuiuis ex æquo respondentia, quæ & multiplici forma pro necessitate administrantur. Atteuuant porrò quæ intrinsecus præsertim exhibita, partiumq; tenuitate donata, crassum, & concretum humorem altius intro subeuntia ex in illum extenuant, & in minimas redigunt partes; Quod & extrinsecus sæpe adhibita idem præstare posse videntur, dum calefaciendo, humectandoque, quod nimis fortassè crassum intus latet, emollescit, & colliquatur. Detergunt uerò, quæ post partium tenuitatem ad penetrandum accomodatam, quadam adhuc acrimonia prædita cum sint, vi sua, attenuatum iam humorem, quasi sordem vijs hęrentem, luculenter

ter abstergunt, & eluunt; Quamobrem licet pro qualitatis peccantis excessu, & virium tollerantia, omnia hæc tum validiora, tum minus valida, intercurandum, congruè decreta videantur, attamen eorudemm, per omnia morbi tēpora, indifferens vsus non parum obesse solet. Siquidem ex his, intrinsecus assumpta, & validiora, cum abijs, quæ per vrinas, sudoresq; mouent, parum distare certum sit, si prioribus morbi temporibus, crudis adhuc existentibus succis, adhibeantur, profectò tunc segregatos, & penè quietos humores coctionem expectantes commouebunt, perturbabuntq; ita, vt ab incepto coctionis opere ipsi penitus distrahantur; rursum verò impetu quodam nimio, eos comminuent, in tenuissimamq; substantiam versos, per angustos quosq; ductus, in occultas etiā corporis latebras manu quàm facilè ducent, ibiq; vel nouum genus mali procreabunt, vel saltem inde non nisi difficilè medicamentis educi aliquando valebunt; talia enim, & deteriora parit excellens, & intempestiuus internus attenuantium, & detergentium vsus. Atqui mediocris, ad morbi statum vsq; opportunus, & vtilis est, cum sensim, & paulatim agat, atq; dum calori innato fauet, interea sic humorem extenuet, quod vt cōminutio carnium ad elixationem, ità extenuatio ad coctionem maximè faciat. Cæterum declinante iam morbo, humoreq; ipso iam plenè concocto, aliud fortasè censendum, tunc etenim pa-

rato etiam magna ex parte humore, eoque fluido reddito, nihil impedit quin vacuatio eius per pharmacum, si non integra, saltem partita celebretur; ea autem celebrata, si videbitur opportunitati congruum, tunc tutò humorem viscidum, & crassum nimis, ideoque rebellem, valentioribus attenuantibus, & detergentibus, præparare licet; non sanè prius, ob iam adductas difficultates, quæ etiã per hæc ipsa tempora vigent, si præsertim tunc humoris nõ paucum in vijs vacuationi peruium stare certum sit, quando validiorum iam dictorum medicamentorum vsu, tunc, magno totius puri sanguinis massæ coinquinamento, & ægri damno non leui, in venas deportari facilè possit. A leuioribus itaque, hoc ordine nos inchoantes, fęlicem semper vacuationem obseruabimus; inde quippè non tantum humores ipsi fluidi, beneque dispositi futuri sint, sed & viæ per quas in secessum illi deriuandi sunt omnes, liberæ omninò erunt, & expeditæ, nec harum obstructione, humores pharmaco concitati consistent, & corpus, iactatione multa, uel damno grauiori, denuo fatigabunt. Et de internis medicamentis coctioni fauentibus ita sit dictum. Restarent externa non minori cautione administranda, siquidem cum ea calida, & humida sint, perindeque temperie quadam calori idonea, si forsan excesserint, quoniam laxent, roburque partium facilè dissoluant, & adhuc si peccantis humoris copia vrgeat, eam

promptè

promptè digerere, & huc, atque illuc, per corporis vniuersum distrahere, magno ægri damno, apta sint, meritò per morborum initia, in statum vsque, nimius eorum vsus, vt internorum attenuãtium, per eadem tempora, noxius futurus est; horum immo magis, quoniam cum vires laxando dissipent, ne ideo partes naturales aliquæ, tum coctioni, tum purgationi deseruientes, per se tunc satis afflictæ, vlterius excessu eorumdem nimio affligantur, dissoluantur scilicet, & debilitẽtur, operę sanè pretium est, per ea tempora, illis vel abstinere, vel quadantenus adstringentibus, & roborantibus admixtis, modum imponere; neq; etiam licet manifesta iã morbi declinatio, & humorum coctio pateat, ad excellẽtiora ex his transeundum est vnquam, nisi præuia copiæ vrgentis diminutione per pharmacum celebratum.

Iam locus est, vt de opportunitate eliciendi ex arte sudores, vrinasq; prouocãdi, sermo sit, quamquam etenim in omni morbo, qui ex repletione contigerit, à principio, in finem vsque, harum vacuationum vtraque vtilis sæpè est, quod ferentibus viribus, repletioneque vrgente, idonea semper vacuatio prosit, attamen dum ex arte nos, per sudores, vrinasvè, corpus vniuersum iure vacuandum ideo iudicauerimus, vel quod per vias sudori, & vrinæ congruas, humoris nocentis reliquum perfectè demolituri simus, uel quod etiam per easdem vias, nobis operantibus, natura magis secun-

da futura sit. Profectò id duntaxat morbi tempus opportunum censebitur, quo humor & confectus, victusque sit, & præterea bellè paratus extiterit, humor inquam qui in secunda corporis regione contineatur, quoniam qui in prima residet, etsi spontè plerumque, sola naturæ industria, occultis, latentibusque ductibus, hac ratione, pellatur, propius tamen per secessum, puta in quem, regio illa, breues, & patentes habet ductus, eijcitur. Atqui tunc coctus, & bellè paratus humor est, cum cœperit iam malum à natura vinci, ac superari, ita vt iam pateant manifesta eius declinationis inditia. Namque, si vigente adhuc malo, crudisque, & imparatis existentibus succis, tum vrina, tum sudor, validis detergentibus, aperientibusque medicamentis, qualia ad id ritè præstandum conuenienter desiderantur, irritetur, præterquam quod incassum labor aggredietur, & ægri damnum grauius hinc contingere valeat (vt in superioribus diximus) amplius tunc perperam agitatis humoribus, euidens periculum est, ne causa coniuncta, ex antecedenti, valentius crescat, illa nempè fluxiliori reddita, in hanc copiosius decumbenti, ex eoque æger in deterius proficiscatur. Quod si spontanea interdum, toto progressu morbi, talis obseruetur expulsio, siquidem illa tunc (vt alibi diximus) non irritanda, saltem, dum vtilis sit futura, non intercipienda, sed permittenda potius est. Cæterum, nec per morbi declinationem simpliciter,

ter, ex arte, ſudores, vrinamvè, medicamentis, prouocare conceſſum eſt; ſi quando potiſſimum peccantis humoris copia, quamquam bene diſpoſita, ſtet tamen adhuc, necdum illius ſufficiēs per pharmacum diminutio euidenter præceſſerit; ne porrò cum remedia hæc, ſudorem, vel vrinā prouocantia, longè, lateque nimis, corpus vniuerſum permeare ſint apta, adhuc vigente copia ipſa, eaq; in uaſis communibus, quibus iam detinebatur, ex ſe, aut per coctionem, ſecreta, inde ſcilicet foras aliquādo expulſura, tunc perperam eandem copiam è loco moueant, hucque, & illuc, per vias anguſtas, altius in corpus vniuerſum deferant, ut hinc neceſſariò purgatio eius difficilior euadat, vnde non recidiuæ ſolum, verum & nouorum morborum, atque ſimptomatum occaſio promptè ſuccedat. Hac ipſa autem humoris peccātis, cauſæ coniunctæ rationem habentis, copia, ſufficienter per vias idoneas, expurgata, ſi quid illius reliquū fuerit, quod vt funditus euaneſcat, tum ſudores, tum urinas, utiliter admiſerit, ſine difficultate, immo de neceſſitate, medicamentis idoneis, ſudores ipſos, vrinasvè, tentare conceſſum eſt; tanta ſiquidem, ut ſudorum, vrinævè prouocandæ recta occaſio adſit, meritò ex arte ſunt præcauenda.

Et quidem omnia hactenus dicta deſideratę opportunitatis occaſione prærequiruntur, dum cauſam coniunctam in communibus totius uaſis reſidentem, iam nos demolituri ſimus. Atqui, ea-

dem in singula quaque corporis parte sedem habente, indeque illam nos, proprijs ductibus, medicamẽtis idoneis, deturbaturi, sanè præter vnam uirium partis tolerantiam, & ad opus promptitudinem, cum uacuandi humoris dispositione, adhuc alterum summoperè desideratur, nempè tunc temporis corpus uniuersum ab omni iam humorum colluuie liberatum esse, per quam aliàs, ob mox tentaturam partis uacuationem, noua quasi attrahenti occasione aduentanti, nouus eiusdem colluuiei in partem decubitus præstò sit, & morbus, aucta causa, recrudescat, in deteriusque proficiscatur. Sed ne per solam morbi declinationem hæc simul omnia adsint, ut per solam eam liceat coniunctã causam parti inhęrentem medicamentis demoliri; an præterea alijs quoque morbi temporibus liceat, examine dignum est. Attamen uerisimile est, per declinationis tempus, ita uniuersum ab omni colluuiei onere deoneratum, ut, si quæ pridem antecedentis causæ demoliendæ occasione peragenda fuissent, ex arte, suis temporibus, esset bellè peracta. Insuper autem ratum quoq; uideri debet, per id temporis, non aliàs, humorem causæ coniunctæ rationem habentem, concoquentis facultatis ui, & insiti caloris beneficio, sufficienter ita confectum, dispositumque, ut ipsi demum expulsioni rectè obtemperaturus censeatur. An uerò per eandem declinationem, uirium partis tolerantia, eidem met euacuationi, integrè, aut par-

titè, procurandæ (quocumque illa ingenio procuretur) congrua adsit, facilè est colligere. Per unam itaque præsentis morbi declinationem, videtur maximè opportunum, causæ coniunctæ parti inhęrentis uacuationem aggredi. Verum, quod etiã ante declinationis tempus cogamur aliquãdo causæ ipsius coniunctæ demolitionem aggredi, uel ex eo potissimum, quod morbus, atque simptomata, ob causæ vitium urgescant ita, ut nisi uacuantibus ingenijs quam celerrimè occurramus, omninò summum parti discrimen impendat, utique quod tunc vacuatio ea coacta, & minimè secundum naturã fiat, illius ideo opportunitatis ratio alia, ac alia omninò est; etenim posita uiriũ tolerantia, dum ea proficua magis, quã noxia sit futura, si præsertim quod peccabat, per eam, si non tollatur omninò, minuatur saltem, ut natura dein melius valeat supra residuum, fit, ut quilibet opportunam eam, & in ipso statim morbi principio, & in augmento, ad statum usque, iure optimo opinetur. Et maximè cum humor, per ea tempora, fluxilis sit, dum iam pridem attamen è corpore uniuerso colluuies ita subiota sit, ut nequaquam ultrò decubitus illius ex toto in partem sequuturus suspicetur. Cæterum, quo opere, & instrumento, ex iam propositis, id tunc rectè aggrediatur, tum ex ipsa humoris sede, tum ex ui, & modo, quo per instrumentum prosequitur opus, apparet. Etenim, tunc vel ita humor in parte residet, ut inde ille patentibus uijs

ſit promptè medicamentis irritantibus, detergentibusvè, expurgaturus; vel potius iam partis ſubſtantiam ita ſubijt, altèque ei fixus hęreſcit, ut non niſi latenter; per digerentia, & attrahentia; aut manifeſtè, per Chirurgica continui diuiſionem facientia, foras educi ualeat. Siquidem primum, non dubitandum, quin, ſedato omni antecedentis cauſæ decubitu, maximè commodum ſit, ad generosè cauſam coniunctam minuendam, medicamentis irritantibus, uel detergentibus, vti, quando ſi fluxilis in uijs ipſis humor ſtet; hæc tutò, & ſine graui partis detrimento, præſtent quod cupimus. Si autem ſecundum, quamquam digerentia, & attrahentia idem quoque præſtare apta ſint, quod ea nihilominus lentè nimis, & ſenſim agãt, & ſuis qualitatibus, tunc attractionem quandam excitare, nouumque maiorem decubitum humoris in partem irritare apta ſunt; propterea nec uoto ſatisfaciunt, nec per ea tempora adminiſtranda ſunt: Reſtant Chirurgica continui ſolutionem facientia, de quibus ſic habeto. Vel adeo morbus, uitio cauſæ coniunctæ, vrget, ut iam parti ſumma pernities præſtò ſit futura; atque tunc quàmprimum fuerit conceſſum, nec partis excellens præſtantia obſtet, eadem pars immediatè, Chirurgicis inſtrumentis, aperienda, vt nempè ex ea, tamquàm ex fracto uaſe, abundè exeat quod lædit. Vel ſi huic partis præſtantia impedimento fuerit, aliudvè, utique tunc ijſdem inſtrumentis, ex

parte alia proximiori non impedita, eatenus facienda euacuatio eſt, quatenus quod peccat, à parte læſa, quantò citius generosè foras erumpat. Hac etenim ratione, imminenti partis detrimento ita prouiſum erit, vt dein ſi quid reliquum mali ex relicto humore ſeruati perſiſtet, ſine difficultate illud quàmprimum à natura ſit ſuperaturum.

OMNI QVIDEM SVBLATA CAVSA morbus deſinit, cum ſimptomatibus, interea tamen vigentibus his, qua arte, illis obuiam ſit eundum explicatur. CAP. XIIII.

QVA ergo arte morbi cauſa diſſipetur, ex his quæ hactenus dicta fuere, ſatis abundè colligi poteſt. Et quamquam non dubitandum quin ex quo, ut plurimum ab humorum peccato morbus contingat, cum ſimptomate, adeo quod peccato ipſo ſublato, morbum unà cum ſimptomate deſinere neceſſe ſit, illius ſcilicet proxima deſinente cauſa; non tatò tamen quoniam morbus interea vnà cum ſimptomatibus ſæpiſſimè uigeat, ut difficilè ſit cauſæ ipſius demolitionem longius fortaſsè protractam expectare. Idcirco tunc, hoc eſt dum huiuſmodi depopulatur cauſa, neceſſe eſt morbum, requiſitis medicamẽtis, ad omnem eius demolitionem, aggreſſum inſequi vltrò oportere. Verumtamen id nequaquam temerè exequendũ, præſertim ſi opus demolitioni cauſæ plurimum ſit

aduersum; tunc quippe morbus, licet quadantenus leniatur, curatio tamen eius perfecta, & propria palam difficilior fit, & omniquaque etiam sepè intercipitur. Quamobrem diligenti incumbendum eo temporis cura est, vt morbus quidem propellatur, quam fieri tamen minus possit causæ demolitione non impedita. Quo itaque pacto ille, hoc est qualibus artis ingenijs, quantis, & qua opportunitate administratis, insequatur facilè vniuersim indicatur, etenim ex morbi specie, qualitas ipsa patet. Verum est enim morbos alios esse similares, & alios dissimilares, eosque insuper omnes suo tantum dirimi contrario. Quamobrem similares, qui solius tempetiei sunt, vna alterãtium remediorum ope, ad naturale temperamẽtum vsque dirimentur. Dissimilares autem, quoniam varij, alij quippe sint in figura, alij in quantitate, alij in numero, alij in situ, vt alibi dictum est, quilibet ex his meritò indicat in contrarium verti, vsq; quo tandem pars lęsa integritati suæ restituatur, ad quod præstandum, non vnum, sed multiplex requiritur medicamentum, quod post vnum regimen victus desideratum (hoc enim solo plerumque indicationi satisfit) aut pharmaceuticum, aut chirurgicum est, etsi quale ex his illud speciatim conueniat, non nisi speciatim, dato morbo, agnoscatur; quoniam quodlibet nusquam cuilibet fit contrarium, sed certum duntaxat, & determinatum, siue per se, atque directè, siue indirectè, & ac-
ciden-

uidenter illud tale ſit. Quantum pręterea ad remedij quantitatem pertinet, nulli dubium quin diſceſſu partis ſolum a priſtino naturali ſtatu rectè pręcognito, proportionatam remedij indicati menſuram decernere liceat. Vtrum autem illam ſimul totam, integramque miniſtrare, an maiùs pedetentim per partes, oporteat; profectò virtutis ferentis robur euidenter oſtendit; quod quidem robur aliud in vniuerſo, aliud in parte, vt alibi diximus, eſſe cõſueuit, quam ob rem ex vniuerſis medicinę regulis, cuicumque morbo, quálibet corporis partem occupanti, proportionatum iudicabitur medicamentum. Attamen vt ad votum ſuccedat opus, opportunè ſemper miniſtranda ſunt omnia, hoc eſt non intempeſtiuè, nec pręter ordinem, ſed ſuo ſemper tempore, ſuoque loco. Ordo verò, & tempus hoc, ex morbi tempore non deſumendũ, quando morbi tempus, cauſæ demoliendæ potius, quã morbi, negotium faceſſere videatur; atqui morbus ex ſe à principio in finem vſque ſemper omnimodam ſui deſtructionem autumet. Deſumetur autem ex operum, inſtrumentorumq; ad morbi deſtructionem indicatorum conditione, & neceſſitate, ſiquidem plerunque eueniat, morbum, non vno, eoque ſimplici, tum opere, tum inſtrumento, deſtrui poſſe, ſed multiplici, eoque vario, quorum puta vnum, licet intenti finis potiſſimus author cenſeatur, ideoq; primo tentandum videatur, alterum nihilominus de neceſſitate præcedit,

quod

quod ſine eo illud perperam adhibeatur; itaq; ex horum conditione neceſſitateq́; pręcognita, agendorum omnium ordinis, atque temporis, opportunitas colligetur, atque demum appoſitè diſſipabitur morbus, & pars præter naturam afflicta priſtinam integritatem aquiret.

De ſimptomatum curatione pauca generatim veniunt aduertenda, puta quod ſimptomata ad inſtar eorum ſint, quæ ex ſuis ita cauſis fiunt, conſeruãturq́; vt his penitus recedentibus, ipſa quoq; deſinere ſtatim, ceſſareque neceſſe ſit. Etenim ſimptomata, morbos, eorumque cauſas, ſiue quod ex his originem habet, inſequũtur, vt palam vmbra ſequitur ipſum corpus. Quamobrem neceſſe eſt vnà cum his, eodem tum opere, tum inſtrumento, illa deſinere. Cum itaque de morborum, cauſarumque curatione hactenus loquuti ſimus vberrimè, nihil profectò videretur ſupereſſe amplius, quod ad ſimptomatum curationem pertineat, verumtamen cum ex his quędam moleſta adeo contingunt, adeoque viribus ægrotantis, & perinde vitæ eiuſdem infenſa, quod non ſinant cauſarum, morbivè, expectati curationem, quæ ſępè numero tardius eſt ventura, tunc meritò, vt ęgrum ab intolerabili moleſtia vindicemus, & ab impendẽti ſæpè periculo liberemus, poſthabito morbo, cum cauſis ipſius, ad ſimptomata reſpicere cogimur; & porrò lenitione quadam potius, quam curatione, quod curatio, radicalis quædam ſimptomatum de

ſtructio ſit, quæ per omnimodam cauſæ demolitionem ſolam fit, lenitio verò, lenis quædam eorumdem blanditio ſit, quę adhuc vigente cauſa accidit ſimptomati. Fit autem lenitio hæc operibus, & inſtrumentis, certa tum qualitate, tum quantitate, tum opportunitate adminiſtratis. Sanè qualitas ſimptomati contraria eſſe debet, vt ſi fuerit ſimptoma actionum, puta naturalium diminutarum, vel expulſionis, vel retentionis, aut alterius, tunc remedium, vel repulſionem augebit, ſi opus ſit, vel retentionem fortiorem efficiet; ueluti cum actionum animalium diminutarum ſimptoma adſit, vt ſomni, vigiliarumvè, tunc neceſſario ſomnus, remedijs opportunis, augendus, & vigiliæ excitandæ ſunt, qua verò contrarietate id remedia præſtent, vtique generatim hic exprimi impoſſibile eſt, poſteaquam nunquam directa illa ſit, & immediata, ſed indirecta omnino, mediataq;, quod ſcilicet perſe nunquam, ſed per accidens ſemper; finem intentum conſequantur. Vtcumque tamen res ipſa ſe habeat, certum eſt accuratè incumbendum, vt operum omnium, inſtrumentorumque, leniendis ſimptomatibus, deſeruientiũ quantitas neceſſitati adamuſsim reſpondeat, quoniam ſi horum vis infra ſubſiſtat; credibile eſt finem intentum minimè aſſequendum, contra, ſi vltro quam par ſit modum ſuperet, non dubitandum, quin ſemper ægro noxam maximam inferat, aut enim rectè curationi infertur vis, aut aliud omninò ſim-

nò ſimptoma, quod huic præſenti fuerit aduerſum, neceſſariò expectandum eſt. Quam ob rem tum operum, tum inſtrumentorũ proportio, quæ ipſi neceſsitati congruat, accuratè procuranda. Cęterum, ne illa toleretur à viribus inſimul diligenter perpendendum, quando viribus ipſis non ferentibus fruſtra medicina fatiget; immo ſi præter has aliquid tentetur, illud in ægri pernitiem euidenter molietur. Tolerantia autem uirium, ſiue totius, ſiue partium fuerit, quanta nam æſtimanda ſit, iam à nobis aliàs generatim indicatum eſt, quamquam ſpeciatim adhuc aliud expetitur illius examen, ſine quo, determinatam ſimptomatis curationem aggredi, ob certas uniuſcuiuſque ægri proprietates, difficillimum eſt. Quod ſi ob hanc, uel alias cauſas, ſufficiens proportio ipſa ſimul tota non feratur a uiribus, iam ratum, firmumque eſt, licere ſenſim eam pluribus repetitis uicibus miniſtrare, quam ſemel, & integrè, nõ eſt permiſſum; præſertim quod paulatim, etſi inſenſibiliter, pluries tamen, & continuatè, repetita, ſemper æquè reſpondeant, ſimul, & ſemel, integrè perpetratis; ſiquidem quod fit, pro re naturali fiat, aduerſus rem præter naturam, ut alibi lõgius demonſtratum eſt. Opportunè dein facienda omnia ſunt, ut ad uotum res ipſa ſuccedat. Sed opportunitatis occaſio ex ſimptomatis urgentia pendet, quippè morbo ſæpè ſeuius ſimptoma ſit, ut ideo morbi curatione poſthabita, ſimptomatis lenitio-

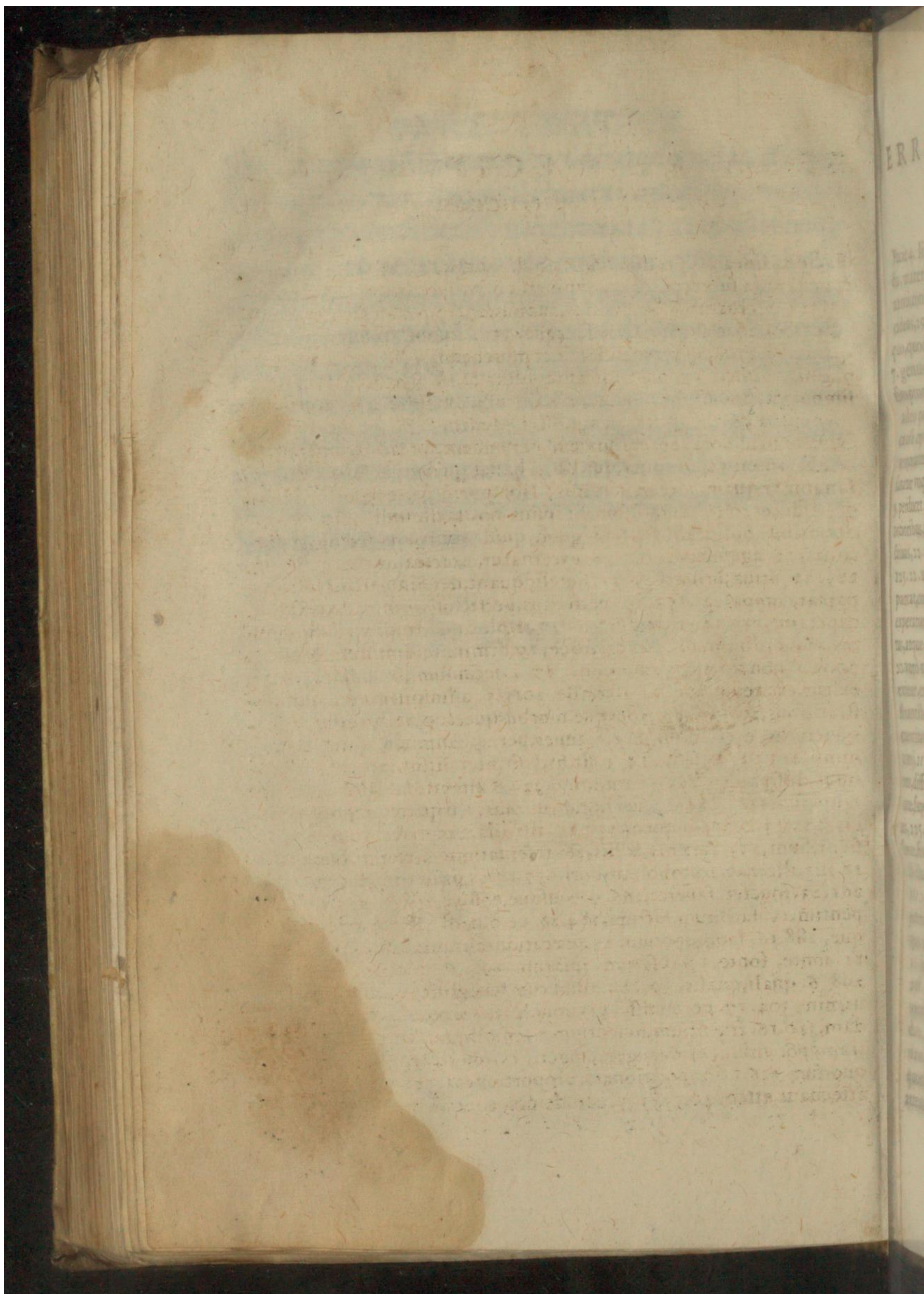
nem

nem aggredi sit operepretium, quod quando contingat, tunc opportunè factum omninò censendum. Verum enimuerò simptomatis urgentia, ex lesę functionis, facultatisuè offensæ dignitate colligitur. Etenim, simptoma quod facultatem, hoc est uim uniuersum gubernantem, prosternit, & frangit, ut cuius conseruandę gratia, curatio omnis instituta est, ita illud omnium pernitiosissimum est. Ipsum autem sequitur, quod magnum quidem est, & ægrum valde fatigat, sed citra præstantis functionis, aut uirium iacturam, afficit. Ex his ergo quandocunq; inter curandum pręsto sit, quod vires nimiopere conuellat, aut etiam valde prosternat, illi necessario, & diligenter prę omnibus occurendum, morbo ipso interdum prætermisso; quamquam enim sublató morbo, causavè eius, protinus vanescit simptoma, quod vltro nusquam subsistat in corpore, tamen vigente adhuc morbo, si nimium graue, insensumque simptoma sit, nè violentia, aut pernitie, iugulet, leniendum protinus, rectaque curandi methodus iure inuertenda; ea licet quamdiu robori fidimus obseruanda sit, nec contra artis pręscriptum in ægrotantis gratiam uni uacandum simptomati, ut contra, si iam uires cadant, illico, ut diximus, occurrendum, tantisper omisso morbo, & causa, quia scilicet omni ratione uires fulciendæ, reficiendæque, ut illę morbo obsistere, totouè curationis spatio satis esse possint. Etiamsi semper sic temperanda omnia

sint,

ſint, ut neque laborans, malorum ſeuitia, crudelius torqueatur, neque delicata, mollique medicina, quę conſanuiſſe uidebantur, recrudeſcant; cuius porrò rei certior erit euentus, quando pręſidijs ijs ſimptoma mitius fiat, quibus, & morbus eſſe deſinat, quod ſanè expetendum, optabileque eſt, quia tunc eodem opere, & inſtrumento, utrique ſimul medeamur. Atque iam de morbis, ſimptomatibuſque curandis, deque tota affectuum, pręter naturam humani corporis medicina, quatenus uniuerſim methodo tradi, exprimiuè poteſt, hæc dicta ſint ſatis.

FINIS.

ERRATA PRÆCIPVA, QVÆ obſeruare licuit, ſic corrigito.

Facie 4. linea 25. profligendos, profligandos, 10. 16. natura ſubiecta, materia ſubiecta, 14. 21. vniuerſum, vniuerſim, 15. 28. conſeraanti, conſeruanti, 24.7. duobus, duabus, 27.19. peraccidenter, peraccidens, 29.20. ceſſantque, ceſſentque, 35. 2. ipſum, ipſumque, 35.7. quo, quod, 37.6. comprehendendi, comprehendi, 39.17. eget, æger, 41. 7. genus difficile, genus indicantes difficile, 26. ſiat, fiat, 43.25. hoc ſimptoma, hoc eſt ſimptoma, 44.7. diſcuſſu, diſcurſu, 45.1. adeoque, adeo quod, 46.29. agnoſcet, agnoſcet Medicus, 48.4. cauſa remota, cauſa ergo remota, 29. eorumdem, earumdem, 49. 26. temperantes, temperanter, 52.21. quia, qui, 60.3. habet, qui nec per ſe occidit, nec ſanatur vnquam, 3. terminaturus; Hoc porrò ſpecies morbi docet, 9. perducet; Hoc autem morbi ipſius mos facile indicabit, 61.22. notioribus, notionibus, 93.28. quod, quid, 100.19. perfectius, perfectiuas, 22. agere, egere, 102. 6. excernatur, exerceatur, 122.7. ſit, fit, 125. 22. uriuæ, urinæ, 129. 11. derelinquant, derelinquat, 145.8. comparcat, compareat, 153. 29. perfectius, perfectiuis, 157. 5. expectatur, expetatur, 159.18. vti, vtique, 169.17. triplex, quadruplex, 18. diminutus, atque, diminutus, auctus, atque, 19. diminuto, diminuto, & aucto, 20. verò non, verò & auctus non, 187. 4. ſecundum, ſecundam, 195.3. exieur, excitetur, 200. 12. illæ, ille, 201. 5. adminiſtrantes, adminiſtrantibus, 207. 12. moribusque, morbusque, 209.21. pro, præ, 211.1. exercitatis, exercitatio, 212.8. ſuper, per, 29. animum, animi, uimij, nimij, 213.23. &, ſed, 214. 3. ſit, fit, 5. ſit, fit, 7. ſit, fit, 217.27. diſſipaturus, diſſipaturis, 223.12. toto, tuto, 224.6. alteratione, alteratio, ſuperante, ſuperans, 224. 22. ſed horum utrouis, ſed quatenus horũ vtriuſuis, 225.13. omne, omnem, 227.20. ille, illa, 229.7. toti, toto, 230. 20. ſiunt, fiunt, 233.3. ex his, & his, 26. reſeruationem, reſerationem, 236. 18. illa, ille, 249.20. robore, robori, 257.17. ex præſertim, & præſertim, 261.23. foueret, faueret, 266.9. eouſque, eoſque, 278.15. repentini, repentim, 19. facturum, factura, 284.28. ue.ò, uerò, 287. 3. uhique, ubique, 288.16. motu, motum, 27. præcationibus, præcautionibus, 291. 11. ſonte, fonte, 13. ipſorum, ipſarum, 292. 6. quonam, quoniam, 298. 6. qnali, qualis, 300. 24. illud cum leuamine, 29. tolerantia, leuamine 304. 17. pernouiſſe, prænouiſſe, 306.4. euacuatam, euacuandam, 310.16. fruentium, fouentium, 23. morhi, morbi, 314.25. potentiam, potentia, 315.6. augere, augeri, 15. ipſo, ipſa, 319.10. quorum, quorſum, 326.5. proporttionata, proportionata, 328. 7. &, ex, 334.18. atteuuant, attenuant, 335. 5. eorudemm, eorumdem.

REGISTRVM.

a, b, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnes sunt quaterniones, præter a, quod est duernio, & b, & X, simplicia foliola.

VENETIIS, M.DC.V.

Apud Io. Baptistam Pulcianum.